

ARAPÇA'NIN MUHTELİF LEHÇELERİNDE TÜRKÇE
UNSURLAR

i.Ü. EDEBİYAT FAKÜLTESİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
YENİ TÜRK DİLİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

160795

ŞAMİL FAHRİ YAHYA

ARAPÇA'NIN MUHTELİF LEHÇELERİNDE TÜRKÇE
UNSURLAR

TEZİ YÖNETEN
PROF. DR. MUHARREM ERGİN

İ s t a n b u l - 1 9 8 4

İ Ç İ N D E K İ L E R

Ö N S Ö Z	X-XII
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ	XIII-XVI
BİBLİYOGRAFYA VE KISALTMALAR	XVII-XXVIII
Diğer kısaltmalar	XXIX
Bölümlerin tertibi ve tanzîmi hakkında açıklamalar	XXX-XXXIII
G İ R İ Ő	XXXIV-XXXIX
B İ R İ N C İ B Ö L Ü M	1-53
ARAPÇADAKİ TÜRKÇE UNSURLARIN MÂNÂ VE ŞEKİL HUSÛSİYETLERİ	1-17
GRAMER HUSÛSİYETLERİ	18-52
A. SES ÖZELLİKLERİ	
1. Vokal değişmesi	18-24
2. Konsonant değişmesi	24-30
3. Ses ve hece değişmeleri	30-31
4. Vokal ve konsonant düşmesi	31-32
5. Konsonantlarda yer değiştirme	32
6. Konsonant tekrarı	33
B. EKLER	
1. Yapım ekleri	33-38
a) İsimden isim yapma ekleri	33-36
b) Fiilden isim yapma ekleri	36-37
c) İşletme ekleri	37-38
ç) Bildirme eki(-dır,-tır) ile birlikte alınmış kelimeler	38
d) İyelik ekli kelimeler, -m teklik 1. şahıs iyelik ekiyle	38

VII

e) Datif ekli kelimeler	38
f) Ablatif ekli kelimeler	38
C. EMİR KİPİ	38
Ç. İSTEK KİPİ	38-39
D. PARTİSİP	39
E. PEKİŞTİRME SIFATI İÇİN KULLANILAN ÖN EK: bes-, sağ-, tar-	39
F. SIFATLAR	40-41
1. Vasıflandırma sıfatları	40
2. Belirsizlik sıfatı	40
3. Sayı sıfatları	40
-inci ekiyle sıra sayı sıfatı olarak	41
4. İşaret sıfatları veya işaret zamirleri olarak: bu, şu	41
G. ZARFLAR	41
Ğ. ZAMİRLER	41-42
H. EDATLAR	41-42
1. Ünlem edatları	42
2. Gösterme edatı	42
3. Cevap edatları	42
4. Karşılaştırma edatları	42
5. Cümle başı edatları	42
6. Netice ve izah ifade eden edatlar	43
7. Son çekim edatları	43
a) Sebep bildiren	43
b) Benzerlik bildirenler	43
c) Başkalık bildiren	43
I. KELİME GRUPLARI	43-44
1. Sıfat tamlaması	43
2. Tersine çevrilmiş sıfat tamlamaları	43
3. İsim tamlaması	43-44.

VIII

4. İsim tamlamasında yapısında birleşik isimler	44
5. -eyle(yardımcı fiil)	44
6. İyelik grubu	44
7. Sayı grubu	44
8. Edat grubu	44
İ. ÜNVANLAR VE MESLEK İSİMLERİ	44-46
1. Tek kelime(eksiz) hâlinde	44-45
2. -cî, -çî eki ile ünvanlar	45
3. -dâr eki ile ünvanlar	45-46
4. İsim tamlaması	46
5. Bâş ile isim tamlaması	46
6. Bâş ile birleşik kelime şeklinde	46
J. TÜRKÇE TABİRLER	47
K. TÜRKÇE İBARELER VE CÜMLELER	47
1. Türkçe kelimeler ve Arapça yardımcı fiiller ile kurulmuş cümleler	47
L. ARAPÇADA MÂNÂ DEĞİŞTİRMİŞ TÜRKÇE KELİMELER	48
M. ŞEKİL VE MÂNÂ BAKIMINDAN TÜRKÇENİN TESİRİNİ TAŞIYAN ARAPÇA ASILLI KELİMELER İLE TÜRKÇE KÖKLERDEN ARAPÇANIN KAİDELERİYLE TÜRE-TİLMİŞ KELİMELER	48-52
1. ت - : -t ile bittiği hâlde Osmanlıca tesiriyle açık ت - : -t ile yazılan şahıs adlarından birkaç örnek	48-49
2. ي - : -î ile biten ve Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından örnekler	49
3. Türkçede farklı bir mânâ kazanmış ve bu mânâ ile tekrar Arapçaya geçmiş Arapça asıllı kelimelerden örnekler	49-50

EX

4. Türkçe köklerden Arapça kaidelere göre çekimlenmiş kelimeler	50
a) fiil	50
b) Üstünlük ve karşılaştırma sıfatları	50
c) Geniş zaman partisibi	50
ç) Geçmiş zaman partisibi	50
5. Türkçe kelimelerle Arapça iyelik eklerinin getirilmesi	50-51
6. Arapça asıllı Osmanlıca terkipler	51-52
N. OSMANLICA YOLUYLA ARAPÇAYA GİRMIŞ PARSÇA BİRLEŞİK KELİMELEK VE TERKİPLER	52
1. dār eki ile yapılmış birleşik isimler	52
2. hāna ile kurulmuş birleşik kelimeler	52
3. nāma ile kurulmuş birleşik kelimeler	52
İ K İ N C İ B Ö L Ü M - L Ü G A T Ç E	53-354
Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M - İ N D E K S	355-389
S U M M A R Y	390-391

Ö N S Ö Z

Türkçe-Arapça arasındaki alış-veriş umûmiyetle Arapçanın Türkçe'ye tesiri bakımından ele alınmıştır. Bu dillerin sâhipleri olan iki kavmin çok eski bir mâzisi olan uzun ve devamlı münâsebetlerinin, kültürlerinin ana unsuru olan dillerinde karşılıklı izler bırakacağı tabîidir. Arapçanın tesiri daha çok Türkçe üzerindeki yazı dilindedir; Türkçe'nin Arapça üzerindeki tesiri ise daha çok lehçelerde, yâni konuşma dilindedir. Mahallî lehçelerde yaşayan, büyük kısmıyla bu Türkçe unsurların tesbitiyle pek az ilgilânılmıştır. Tezimizin bibliyografyasının ilk grubundaki kaynaklardan¹ da açıkça görüleceği gibi, bunların biri hâriç, diğerleri makaleler hâlidir. Şimdiye kadar yapılan çalışmaların en mühimmi, Mohammed Ben Cheneb'in doktora tezi olarak hazırladığı, Cezâir konuşma dilindeki Türkçe ve Türkçeden geçen Farsça kelimelere dâir eseridir. (bk.bibl.). 62 yıl önce neşredilmiş bulunan bu kitapta 634 kelime tesbit edilmiştir. Daha sonra gerek lehçelerdeki, gerekse yazı dilindeki Türkçe kelimelere dâir, makale şeklinde bâzı araştırmalar çıkmıştır. Nitekim 1978'de çıkan bir yazısında² Nihad M. Çetin, "Fas'tan Irak'a kadar uzanan bölgelerde konuşulan bütün lehçelerde olduğu gibi yazı dilinde de Türkçe unsurlar"ın yaşamakta bulunduğunu belirterek Irak, Suriye, Lübnan, Ürdün,

---

1. V.A. Gordlevskiy'nin K voprosu o viliani i tureçskogo yazıka na arabska (:Türk dilinin Arapçaya tesiri mes'elesi hakkında", V.A.Gordlevskiy izbrannıyye soçineniye, Moskova, 1961, II, 138-154) adlı makalesini görmedik, A.Ateş'in çalışmasında taradığı bu yazıdan, onun iki makalesi vasıtasıyla faydalandık.

2. Küçük Türk-İslâm Ansiklopedisi, I, 137.

Mısır, Sudan ve Cezâir lehçeleri ile yazı dilindeki Türkçeden geçmiş unsurlara dâir o tarihe kadar neşredilmiş çalışmaların bibliyografyasına vermişti. Anılan tarihe kadar ve daha sonra çıkmış olan makalelerin en mühimleri Ahmed Ateş'in yazı dilindeki Türkçe kelimelere dâir iki makalesi ile Husayn Âlî Maḥfûz'un, F. Abdurrahîm'in, Muhammed Şalâhuddîn al-Kavâkibî'nin, İhsân Şiddîk Vaşfî'nin ve Hâdî al-Şarbatî'nin yazılarıdır (bunlar için bk.bibl.).

Sunulan bu çalışmada kısaca anılan kaynaklardaki dağınık malzeme bir araya getirilmiş, bunlara yeni unsurlar eklenmiş, ilk def'a olarak Arapçadaki Türkçe unsurların oldukça zengin bir malzemeye dayanılarak, çeşitli yönlerden değerlendirilmesine çalışılmıştır.

Yukarda belirtildiği gibi daha önceki araştırmaların en genişinde 634 kelime vardır. Buna karşılık araştırmamızın neticesinde Arapçaya Türkçeden geçen 2036 madde tesbit edilmiştir. Ancak bu sayıya Türkçe eklerle Arapça kelimelerden türetilmiş ve Türkçede kullanılmayan kelimeler ve Türkçe kökten Arapça kaidelerle türetilmiş olanlar dâhil değildir. Bu 2036 madde müstakları ile en az beş mislini bulmaktadır.

Sunulan çalışmanın adı -görüldüğü gibi- "Arapçanın muhtelif lehçelerinde Türkçe unsurlar"dır. "Türkçe unsurlar" ile ifâde edilmek istenen şey ise, Arapçaya Türkçeden geçmiş cümleler, tabirler, kelimeler, ekler v.s. dir. Bunların büyük kısmı Türkçe asıllıdır, bir kısmı da başka dillerden önce Türkçeye sonra da Türkçeleşmiş şekilleriyle Arapçaya girmiş unsurlardır. Hatta birtakım yeni mefhumlar için Arapça köklerden fakat Türkler tarafından türetilmiş veya Türkçede yeni bir mânâ kazanmış, önce Türkçede kullanılarak bu dil yoluyla Arapçaya geçmiş kelimeler de "Türkçe unsurlar" arasında düşünölmüştür.

Tezimiz, belli başlı kısımlarıyla bir Giriş ve üç bölümden meydana gelmektedir. Giriş kısmında Türk-Arap münâsebetlerinin kısa bir tarihçesi verilmiş, iki kavim arasındaki kültür alış-verişine zemin hazırlayan şartların doğuşu ve gelişmesine temas edilmiştir.

B i r i n c i b ö l ü m (s. 1-53) "Arapçadaki Türkçe unsurların mânâ ve şekil husûsiyetleri"ne ayrılmış, önce bunların ilgili oldukları mevzû ve sâhalar 34 maddede bâzı misallerle gösterilmiş, sonra da gramer bakımından taşıdıkları husûsiyetler 17 madde hâlinde örneklerle belirtilmiştir.

İ k i n c i b ö l ü m (s.53-354), araştırmamızın esâsını teşkil eden dil malzemesini içine alır. Burada, daha önce yapılan çalışmalarda tesbit edilen kelimelerin bir araya getirilmesine çalışılmış, yazılı ve sözlü kaynaklardan faydalanılarak bu malzeme artırılmıştır. Tertîbinde, tanziminde uyulan esaslar aşağıda ayrıca açıklanacak olan bu bölüm esâsı itibâriyle Arapçalaşmış Türkçe kelimelerden -Türkçeye bir lügattir ve araştırmamızın diğer bölümleri bu malzemeye dayanmaktadır.

Ü ç ü n c ü b ö l ü m (s.355-389), bir önceki bölümde Arapçalaşmışşekilleri yer alan Türkçe kelimelerle Türkçe yoluyla başka dillerden Arapçaya geçmiş kelimelerin günümüz Türkçesindeki şekillerinin alfabetik listesidir.

Türkiye'ye doktora yapmak için geldiğim zaman hocalarımdan Prof. Dr. Nihad M. Çetin'in teklîfi ve beni doktora öğrencisi olarak kabûl etmek lûtfunda bulunan aziz ve rahmetli hocam Prof. Dr. Sadettin Buluç'un tasvîbi ile seçtiğim bu mevzûu dikkat ve sabırla, işlemeye çalıştım. İki dil arasındaki, uzun bir tarih ve geniş bir coğrafya sâhasına yayılmış çok dağınık tesirleri tam olarak tesbit etmenin mümkün olmadığını ve araştırmamda, bütün gayretime rağmen noksan ve hatâların bulunacağını biliyorum. Bununla beraber, 1922'de Arap dünyasının batısında yapılmış olan bir doktora tezini 62 yıl sonra Arap dünyasının doğusunda tamamlayan çalışmamın her iki dile dâir tedkikler için faydalı neticeler getireceğini de umuyorum. Bu arada vardığım neticelerin en mühimmi Arapçada, Türkçeden benimsenerek alınmış darbı mesellerin, neş'eyi kederi, nefreti

XIII

sevgiyi ifâde eden kelime ve tabirleri, hatta çocuk oyunları adlarını ve tekerlemeleri tesbit etmiş olmandır. Çünkü bunlar Türklerle Araplar arasındaki ortak hayat felsefesinin, ortak yaşayış tarzının, duygu ve düşünce bağlarının en açık delilleridir.

Bu arada aziz hocam Prof. Dr. Sadettin Buluç'u tekrar rahmetle anar, onun elim kaybı üzerine tez yöneticiliğini üzerine alan muhterem Prof. Dr. Muharrem Ergin olmak üzere, değerli yardım ve irşadlarını esirgemiyen Muhterem hocam Prof. Dr. Nihad M. Çetin'e şükranlarımı arz ederim.

ŞAMİL FAHRİ YAHYA

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Bu çalışmada, Arapçadan taranan, derlenen ve işlenen dil malzemesinin tesbitinde ve sunulmasında muhtelif ilim çevrelerinde bâzı küçük farklarla kullanılan transkripsiyon sisteminin kifâyetsiz kaldığı hissedilmiştir. Çünkü yaygın ve sâde transkripsiyon sisteminin yalnız fasih Arapçaya dayanan müellif, kitap, makale v.s. adlarının tesbitini karşılayabildiği görülmüş, muhtelif lehçe ve şiveleriyle konuşma dilinden alınan kelime ve ibârelerde -fazla teferrüatlı ve karışık bir fonetik sisteme kaçmadan- bâzı tedbirler almak lüzûmu doğmuştur. Bu arada daha önce yapılmış birkaç mühim ve ilmî çalışmada kullanılmış olan transkripsiyon harflerinden birkaçı, yalnız bu kaynaklardan nakledilen kelimelerde aynen muhâfaza edilmiştir. Çalışmaların başında Mohammed Ben Cheneb'in eseri(bk. bibl.) gelmektedir. Müellifin 1922'de neşredilen eserinde, husûsiyetle seslilerde kullandığı transkripsiyon harflerinin aynen verilmesi uygun görüldü. Çünkü altmış yıldan fazla bir süre önce uzak bir bölgede M. Ben Cheneb'in tesbit ettiği kelimelerde sesliler için kullanılmış işaretlerin -teze standard bir şekil vermek endişesiyle- değiştirilmesinin bizi bâzı hatalara sevkedebileceği düşünülmüştür. Bu sebeple aşağıdaki transkripsiyon harflerinde meselâ Arap alfabesinde kesre(ز) ile karşılanan kısa vokal için birden ziyâde işaretin bulunmasının sebeplerinden biri bu, diğeri lehçeler arasındaki telâffuz değişikliğidir. Sunulan kelimelerin Arap harfleriyle yazılmış şekillerinin, okunuşları ile mukayesesinden de görüleceği gibi, bugün birçok kelimenin ananevî imlâsı ile telâffuzu arasında fark vardır. Bu araştırmada hem kelimelerin muhtelif bölgelerdeki ve taranan kaynaklardaki farklı şekilleriyle yazılışlarının tesbitine, hem de okunuş ve söylenişlerinin verilmesine çalışılmıştır.

Kısaca işâret edilen mülâhazalar sonunda tezde kullanılmış olan transkripsiyon alfabesi şudur:

Uzun vokaller

آ, ا, ع, ا, آ	: ā
ى	: ē (bâzı lehçelerde başta ve ortada)
ي	: î
و	: ū
و	: ō
و	: õ

Kısa vokaller

ا	: a
ا	: ạ (çok kısa)
ي	: i, i
ي	: ị (çok kısa)
ي	: ẹ (çok kısa)
و	: u
و	: ụ (çok kısa)
و	: ü
و	: o (nâdiren: = و, ا, ا)
و	: ọ (çok kısa)
و	: ö

Konsonantlar

ك	: c
ب	: b
پ	: p
ت	: t
ث	: s

ا	: o
ب	: b
پ	: p
ت	: t
ث	: th
ج	: j
ح	: h
خ	: kh
د	: d
ذ	: dh
ر	: r
ز	: z
س	: s
ش	: sh
ص	: s
ض	: dh, z
ط	: t
ظ	: dh, z
ع	: c
غ	: gh
ف	: f
ق	: k
ك	: k
گ	: g
ل	: l
م	: m
ن	: n
ه	: h
و	: v
ي	: y

Arapça mürekkep adlar bitişik yazılmıştır(msl.‘Abdullâh, Nac-muddîn v.s.).

Belirtme edâtı olan al-(ل)'den sonra gelen şemsî ve kamerî okunuş ve telâffuz şekli yazıda gösterilmiştir(msl.aş-Şams, ar-Râzî,

al-badîc, al-Cvâlfî).

Pek nâdir olarak bâzı kelimelerin arap harfleriyle yazılışları, transkripsiyonla verilen okunuşlarından farklı görülecektir. Bunun sebebi, yukarda işâret edildiği gibi, bu sözlerin yeni telâffuzları ile eski şekillerini muhafaza eden imlâlarının farklı oluşudur(msl. قره جوز. karagüz: karagöz).

B İ B L İ Y O G R A F Y A
VE KISALTMALAR

1. Türkçeden Arapçaya girmiş kelimelerle
ilgili kitap veya makaleler

- A.A., I: Ahmed Ateş, Arapça yazı dilinde Türkçe kelimeler [I]: X. yüzyıla kadar (Reşit Rahmeti Arat için, Ankara, 1966 - Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınları: 19, s.26-31).
- A.A., II: Ahmed Ateş, Arapça yazı dilinde Türkçe kelimeler üzerine bir deneme, II: XI. yüzyıldan bugüne kadar (Türk Kültürü Araştırmaları, Ankara, 1965, yıl:II, sayı:1-2, s.1-25).
- ‘Abdurrahîm(F.), bk. F.R.
- Ateş(Ahmed), bk. A.A.
- Ben Ch.: Mohammed Ben Cheneb, Mots turks et persans conservés dans le parler algérien, Cezâir, 1922.
- F.R., I : F. ‘Abdurrahîm, al-Kalimât al-Turkiya fi'l-laḥcât al-‘Arabiya al-ḥadîsa (Macallat Macma‘ al-Luġat al-‘Arabiya bi-Dimaşq, Dimaşq, Ekim/1969, XLIV, 875-882).
- F.R., II : F. ‘Abdurrahîm, al-Kalimât al-Turkiya fi'l-laḥcât al-‘Arabiya al-ḥadîsa (Macallat Macma‘ al-Luġat al-‘Arabiya bi-Dimaşq, Dimaşq, Ocak/1970, XLV, 143-150).
- F.R., Ta‘kîb: F. ‘Abdurrahîm, Ta‘kîb ‘alâ lafzâtay al-boş va'l-munāvare (Macallat Macma‘ al-Luġat al-‘Arabiya bi-Dimaşq, Dimaşq, Ekim/1980, LV, 893-894).
- Gülensoy(Tuncer), Yaşayan Farsça ve Arapçadaki Türk kelimeler üzerine notlar (Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İstanbul, 1975, XXII, 127-157).

- Kav., I/I: Muhammed Şalāhuddīn al-Kavākibī, al-Kalimāt al-daḥīla ‘alā ‘Arabiyyat al-aşīla, I/I (Macallat Macma‘ al-Luġat al-‘Arabiyya bi-Dimaşk, Dimaşk, 1393/1973, XLVIII, 519-550).
- Kav., I/II: Aynı mecmua, Dimaşk, 1395/1975, L, 484-493.
- Kav., II/I: Aynı mecmua, Dimaşk, 1395/1975, L, 737-758.
- Kav., II/II: Aynı mecmua, Dimaşk, 1396/1976, LI, 23-32.
- Kuteybe (Ömer), Musul Arapçasında Türkçe kelimeler, Tercümen gazetesi, İstanbul, 9 Mart 1980 - Yaşayan Türkçemiz, İstanbul, 1980, II, s. 199-201.
- Maḥfūz (Ḥusayn ‘Alī), al-Alfāz al-Turkiyya fi'l-lahacāt al-‘İrākīya (Macallat al-Turās al-Şa‘bī, Bağdad, Şubat, 1964, sayı:6).
- N.Y.: Naḥlat al-Yasū‘ī, Aksar al-kalimāt al-muḫtabasa min al-Turkiyya, Şarā‘ib al-Luġat al-‘Arabiyya, Beyrut, tsz.
- al-Şarbatī (Hādī), al-Muşṭalahāt al-rasmiyya fi maṭla‘ al-ḫarn al-ḥālī (Macallat al-Turās al-Şa‘bī, Bağdad, 1978, Kültür ve Sanat Bakanlığı tarafından çıkarılan aylık dergi), yıl:9, Sayı:3, s.213-228.
- Vaşfi, I, II, III (İhsân Şiddik), al-Mufradāt al-Turkiyya fi'l-lahacāt al-‘āmmiyat al-‘İrākīya, I, II, III (al-İnhā’, Bağdad, 1974, aylık dergi, yıl:13, sayı:9, s.2-3; sayı:10-11, s.7-8; sayı:12, s.6-8).
- Zâhidī (A.), Muâsır Arap dilinde Türk sözleri, Bakü, 1977.

2. Faydalanılan veya taranan kaynaklar,
kitap, makale, dergi veya gazeteler

- ‘Abbās (Kâsım Ḥuzayr), Mu‘cam rakş al-samah (Macallat al-Turās al-Şa‘bī, Bağdad, 1979, Kültür ve Tanıtma Bakanlığı tarafından çıkarılan aylık dergi, Yıl:10, sayı:12, s.154-161).

- ‘Abdul‘āl(‘Abdulmun‘im), Mu‘cam al-alfāz al-‘āmmīya al-Maṣriya zāt al-‘uṣūl al-‘Arabīya, Kahire, tsz.
- ‘Abdul‘azīz, A.A: İbn ‘Abdullāh ‘Abdul‘azīz, Naḥva tafṣīḥ al-‘āmmīya fi'l-vaṭan al-‘Arabī Dirāsāt muḵārana bayna'l-‘āmmiyāt al-‘Arabīya(al-Lisān al-‘Arabī, Maḡrip, 1391/1972, c.9, cüz:2, sayı:1, s.529-658).
- ‘Abdul‘azīz, M.: İbn ‘Abdullāh ‘Abul‘azīz, al-Alfāz al-‘āmmīya al-muṣtaraka bayna'l-‘Āmmiyatayn fi'l-Maḡrip va'l-Şām(Mucam)(al-Lisān al-‘Arabī, Maḡrip, 1384/1964, sayı:1, s.142-148).
- ‘Abdul‘azīz, M.Ş.: İbn ‘Abdullāh ‘Abdul‘azīz, Naḥva tafṣīḥ al-‘āmmīya fi'l-‘ālam al-‘arabī, Dirāsāt muḵārana bayna'l-‘āmmiyatayn fi'l-Maḡrip va'l-Şām(al-Lisān al-‘Arabī, Maḡrip, 1384/1964, sayı:1).
- ‘Abduṭṭavvāb(Ramazān), bk. R.‘A.(A.‘İ) ve R.‘A.(Hs.Tv).
- Alif-bā’(577): Alif-bā’, Bağdad Gazeteciler cemiyeti tarafından çıkarılan haftalık dergi, Bağdad, Ekim 1979, yıl:12, sayı:577.
- Alif-bā’(653): Aynı dergi, Bağdad, Nisan 1981, yıl:13, sayı:653.
- Alyās Anṭuvān Alyās, bk. Ḳām. ‘aş.
- al-‘Amad(Hānī), al-Amṣāl al-ṣa‘biyat al-Urduniya, Ürdün, Ocak 1978.
- Amīn(‘Ādil Ḥasan), al-Ḥaṣarāt al-mulaḵḵiḥa li'l-nabātāt al-zahriya(al-Cāmi‘a, yıl:11, Musul, Mart 1981, Musul Üniversitesi dergisi, sayı:6, s.37-39).
- Anīs(İbrāhīm). al-Luḡat bayna'l-ḵavmīya va'l-‘ālamīya, Kahire, 1970.
- Arat(Reşid Rahmeti), Kutadgu bilig, III(indeks), İndeksi neşre hazırlayanlar: K. Eraslan, O.F. Sertkaya, N. Yüce, İstanbul, 1979 (Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınlarından).
- al-Asadī(Muḥammed Ḥayr al-Dīn), Mavsū‘a Ḥalab al-muḵārana, I, nşr.M. Kamāl, Haleb, 1401/1981.
- al-A‘şā(Maymūn b. Ḳays b. Candal), Dīvān:Kitāb al-ṣubḥ al-munīr va ṣi‘r Abi'l-Baṣīr, nşr. R. Geyer, London, 1928.
- A.V.P.: Ahmed Vefik Paşa, Lehçe-i Osmānī, İstanbul, 1306.

- al-‘Azzāvī(‘Abbās), Tārīḥ al-nuḳūd al-‘Irākīya li-mā ba‘da’l-‘uhūd
al-‘Abbāsiya 656-1258/1335-1917 , Bağdad,1958.
- Bākīr(Tāhā), Min turasina’l-luġavi mā yusammā fi’l-‘Arabiya bi’l-daḥīl,
Bağdad,1400/1980.
- al-Bakrī(Hāzīm), Dirāsāt fi’l-alfāz al-‘āmmiyat al-mavṣiliya va muḳā-
ranatuhā ma’a’l-alfāz fi’l-aḳālīm al-‘Arabiya, Bağdad,1972.
- B.B.: Buṭrus Bahnām, Vasā’il al-izā‘a fī madīna ‘Irākīya ayyām al-
iḥtilāl al-‘Osmānī(Macallat al-Turāğ al-Şa‘bī, Bağdad,1978,
Kültür ve San‘at Bakanlıĝı tarafından çıkarılan aylık dergi,
yıl:9, sayı:4, s.69-76).
- Bianchi(T.X.) ve J.D. Kieffer, El sine-i Türkiye ve Fransiyenin luĝati
-Dictionnaire Turc- Français, I-II, Paris-Londres, 1850-
- al-Bisāṭī(Muḥammed), al-Timsāl(al-Şarḳ al-Avsaṭ, Londra, 13 Mart 1981/7
cemāziyelevvel 1401, yıl:3, sayı:836).
- al-Bustānī(Buṭrus), Muḥiṭ al-muḥiṭ, I-II, Beyrut, 1867-1870.
- al-Bustānī(Şayḫ-‘Abdullāh), bk. Ş. al-Bustānī.
- al-Cādir(Valīd Maḥmūd), al-Azyā’ al-Şa‘biya fi’l-‘Irāk, Bağdad,1979.
- al-Calīlī(Muḥammed Şiddīḳ), al-Turāğ al-mūsīkī fi’l-Mavṣil, Musul,1964.
- al-Cāmi‘ā: Musul Üniversitesinin aylık dergisi, Musul, 1981, yıl:11,
sayı:6.
- Cavād(Muştafā), bk. M.C.
- al-Cavālīkī(Abū Maṣūr), al-Mu‘arrab min al-kalām al-a‘camī ‘alā ḥurūf
al-mu‘cam, nşr. Abu’l-Aşbāl Ahmed Muḥammed Şākīr, Tahran,1966.
- al-Cavībrāvī(Cabbār ‘Abdullāh), Fannāhū al-raḳş al-Şa‘bī fī misān(Ma-
callat al-Turāğ al-Şa‘bī, Bağdad, 1979, Kültür ve Tanıtma Ba-
kanlıĝı tarafından çıkarılan, yıl:10, sayı:12, s.120-137).
- C.M. Cubrān Mas‘ūd, al-Rā’id, Beyrut,1967.
- al-Cundī(Muḥammed Salīm), Tārīḥ Ma‘arrat al-Nu‘mān, nşr. ‘O.R. Kaḥḥāla,
II, Dimāşk,1965.
- al-Çelebī.Ar.(Dā’ūd), al-Āsār al-ārāmiya fī luĝat al-mavṣil al-‘Āmmī-
ya, Musul,1354/1935.

- al-Çelebî. Kl.(Dâ'ud), Kalimât Fârisiyya musta'cala fî 'Âmmiyat al-Mavsil vâ fî anhâ' al-'Irâk, Bağdad,1380/1960.
- al-Dabbâg('Abdulhâlik Hâlîl al-Huzalî), Mu'cam ansâl al-mavsil al-'Âmmiya, I-II, Musul,1375/1956.
- al-Dalîl al-Misri, bk. D.M.
- Devellioğlu(Ferit), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Ankara,1962.
- D.M.: al-Dalîl al-Misri(Avval dalîl ticârî sinâ'î zirâ'î muşavvar bi'l-kiṭr al-Misri), Kahire,1931.
- Dozy(R.), Supplément aux dictionnaires arabes,I,II, Paris,1927.
- Dozy(T.A.): Takmilat al-ma'âcim al-'arabiyya, Arapça trc.Muhammed Sâlim al-Nu'aymî, I, Bağdad,1398/1978.
- al-Dürî('Abdulkâdir), Harîṭat al-'Irâk al-siyâhiyya, Bağdad,tsz.
- Eyüboğlu(E. Kemal), Ön üçüncü yüzyıldan günümüze kadar şiirde ve halk dilinde atasözleri ve deyimler, İstanbul,1973.
- al-Fahhâm(İbrâhîm), al-Alfâz al-acnabiyya fî lugât al-şayyâdin va'l-mallâhin bi'l-İskandariyya va usûluha'l-lugaviyya(al-Lisân al-'Arabî, XIII, Mağrip,1396/1976.
- Fariha(Anîs), Mu'cam al-alfâz al-'âmmiya, Lübnan, 1973.
- Fâzil,M.:Akram Fâzil, al-Mu'cam al-mufaşşal bi-asmâ' al-malâbis 'inda'l-'Arab, Bağdad,1973.
- Fâzil.T.: 'Abdulhak Fâzil, Tarihuhum min lugatihim, Bağdad, 1397/1977.
- Fehmi(Ali), Ṭilbet al-ṭalîb fî şarḥ Lâmiyya Abî Ṭalîb, İstanbul,1327.
- Frd.:REV. J.G. HAVA, al-Farâ'id al-durriyya fi'l-lugatatayn al-'Arabiyya va'l-İngilizîyya, Beyrut,1915.
- Gaylânî(Mu'ayyad), Muḥafazat Hamât, Dimaşk,1964.
- al-Haccîya('Azîz Câsim), Bağdâdiyât,IV, Bağdad, 1981.
- Hâdî(Hayfâ'), bk. H.H.
- al-Hafâcî(Şihâbuddîn Ahmed), Şifâ'u'l-galîl fî mâ fî kalâm al-'Arab min al-daḥîl, Kahire, 1282.
- al-Hanafî,Ay. B.(Calâl), al-Aymân al-Bagdâdiyya, Bağdad, 1383/1964.
- al-Hanafî, Mc.(Calâl), Mu'cam al-Lugât al-'âmmiyat al-Bagdâdiyya, I, Bağdad,1398/1978.

- al-Ḥanafī, Şn. (Calāl), al-Şinā'āt va'l-ḥıraf al-Bağdādiya, Bağdad, 1966.
- al-Ḥattāt (Kāsim) ve M. 'Abdullaṭif al-Saḥartī, M. 'Abdulmun'im al-Ḥafācī, Ma'rūf al-Ruşāfī, Kahire, 1391/1971.
- HAVA (Rev. J.G.) bk. Frd.
- al-Hay'at al-Mağribiya - Mavsū'at al-Mağrib al-'Arabī (al-Lisān al-'Arabī, Mağrip, 1385/1965, sayı:3).
- al-Ḥayyāvī ('Abdufattāh), Hana va hunayyāt (al-Turās al-Şa'bi, Bağdad, 1979, yıl:10, sayı: 1-2, s.361-378.
- H.H.: Hayfā' Hādī, al-Al'āb al-Şa'biya li-fityān al-'İrāk (Macallat al-Turās al-Şa'bi, Bağdad, 1398/1978, Kültür ve Sanat Bakanlığı tarafından çıkarılan aylık dergi, yıl:9, sayı:4).
- H.W.: Hans Wehr, A Dictionary of modern written Arabic, Wiesbaden, 1966.
- İA: İslām Ansiklopedisi, İslām âlemi coğrafya, etnografya ve biyografya lûgati, 1940 v.dd.
- İbn Kıtayba (Abū Muhammed 'Abdullāh b. Muslim al -Dīnavarī), Adab al-kātib, nşr. Max Grünert, Leiden, 1900.
- İbn Manzūr (Camāluddīn Muhammed b. Mukarram), Lisān al-'Arab, I-XX, Kahire, 1300-1307.
- İbrāhīm ('Abdullāh 'Alī), Maclis al-idāra fī Lībya fi'l-'ahd al-'Osmānī (Macallat al-buḥūs al-tāriḫīya, Haleb, 1980, Yıl:2, sayı:1, Markaz Cihād al-Lībiyīn li'l-Dirāsāt al-tāriḫīya).
- Ka'bi (Karīm 'Algām), al-Şinā'āt al-Şa'biya fī mudun al-'İrāk al-Canūbiya (Macallat al-Turās al-Şa'bi, Bağdad, 1979, Kültür ve Sanat Bakanlığı tarafından çıkarılan aylık dergi, yıl:10, sayı: 1,2, 71-100),
- Ḳām. 'aş.: Alyās Anṭuvān Alyās, al-Ḳāmus al-'aşrī, Mısır, 1929.
- Karaarslan (Nasuhi Ünal), Cāmi' ai-ta'rib ve Arapçada yabancı kelimeler meselesi, Erzurum, 1982 (Doçentlik tezi, basılmamıştır).
- Ḳardāşlık, Bağdad'da neşredilen Türkçe-Arapça aylık dergi.
- Kayyāl (Munīr), al-Ḥammāmāt al-Dimaşkiya va taḳālīduhā, Dimaşk, 1966.

- Kāzım(Sadeddin), Mulāḥazāt ḥavla mu'cam al-luġat al-‘ammīyat al-Baġdādīya(I), [li]’l-Şayḫ Calāl al-Ḥanafī al-Baġdādī(Macallat al-Turās al-Şa‘bī, Baġdad,1979- Kùltür ve Sanat Bakanlıġı tarafından çıkarılan aylık dergi, yıl:10, sayı: 1,2).
- Kelekyan(Diran), Kamûs-ı Fransevî musavver Türkçeden Fransızcaya luġat-Dictionnaire Turc-Français,I-II, İstanbul, 1911/1329.
- Kutadgu bilig, bk. Arat(R. Rahmeti).
- al-Ma‘āzīdī(‘Abdullaṭīf), Firaġ al-raġş al-şa‘bī fi’l-‘İrāk(Macallat al-Turās al-şa‘bī, Baġdad, 1979, Kùltür ve Tanıtma Bakanlıġı tarafından çıkarılan aylık dergi, yıl:10, sayı:12, s.176-219).
- MAD.: Macallat al-‘Arab al-Duvalīya, Londra, 14-20 Cumartesi/Mart/1981, yıl:2, sayı:57.
- Ma‘lûf(Luvis),al- Muncid fi’l-luġa va’l-adab va’l-‘ulûm, Beyrut, Mart 1966.
- Mas‘ûd(Cubrân), bk. C.M.
- M.C.đ],Muştafâ Cavâd va Ahmed Sûsa, Dalîl ḥârîṭa Baġdâd kâdîman va ḥadîsân, Baġdad,1378/1958.
- M.C.,Mb.: Muştafâ Cavâd, al-Mabâḥîş al-luġavīya fi’l-‘İrāk,Baġdad,1954.
- Memmedeliyev(V.M.), Kur’an’da umum Türk menşe’li sözler(Azerbaycan Filologyası mes’elesi, Bakü,1983, s.84-93, EIM neşriyatı.
- Muḥammed b. Ḥamza, XV. yüzyıl başlarında yapılmış satır arası Kur’an tercümesi,I-II, neşre hazırlayan, Dr. Ahmed Topaloġlu, İstanbul,1976.
- Muḥzır(Ḥusayn ‘Abdullâh), al-Amgâl al-‘ammīya fî Makkat al-mukarrama, Mekke,1399.
- Muṭlak(Albayr), Mu’cam alfâz ḥîrfat şayd al-samak fi’l-sâḥil al-Lubnânî, Beyrut, 1973.
- al-Nâbiġat al-Zubyânî, Dîvân, nşr. ve Fransızca trc. M.H. Derenbourg, Paris, 1969.
- Nâşiruddîn(Sa‘îdünî), al-Ḥazînat al-Cazâ’iriyal800-1930(al-Macallat al-Târîḫīya al-Maġribīya, Tunus,Ocak 1975, sayı:3).

- OTDT: Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü, I-III, İstanbul, 1951.
- R.‘A.(A.‘İ.): Ramazān ‘Abduttavvāb, Laḥn al-‘āmma va'l-taṭavvur al-Luġavī, Kahire, 1967(Aḥmed ‘İsā, Kitāb al-muḥkam fī ‘usūl al-kalimāt al-‘āmmiyya'den naklen).
- R.‘A.(Hs. Tv.): Ramazān ‘Abduttavvāb, Laḥn al-‘āmma va'l-taṭavvur al-Luġavī, Kahire, 1967(Ḥasan Tavfīk, Kitāb ‘usūl al-kalimāt al-‘āmmiyya'den naklen).
- R.A.,Dl.: Raṣīd ‘Aṭīya al-Lubnānī, al-Dalīl ilā murādif al-‘āmmī va al-daḥīl, Beyrut, 1896.
- R.A.,Mc.: Raṣīd ‘Aṭīya, Mu‘cam ‘Aṭīya fi'l-‘āmmī va'l-daḥīl, 1944.
- Raymond(André), Artisan et commerçants au Caire au XVIII. siècle, I-II, Damas, 1974(Institut Français de Damas yayınlarından).
- Redhouse(James W.), A Turkish and English lexicon, Beyrut, 1974.
- Rif‘at(Abu'l-Ḥāc), Munṭalakāt nazariyya fī manḥaciyyat al-tārīḥ al-Lībī asnā‘ al-ḥarn al-sādis ‘aşar va ḥattā al-ḥarn al-tāsi‘ ‘aşar (Macallat al-buḥūṣ al-tārīḥiyya, Lībyā, 1979(Markaz Cihād al-Lībīyīn li'l-Dirāsāt al-tārīḥiyya, yıl:1, sayı:2).
- al-Sāmarrā‘ī(Yūnus al-Şayḥ İbrāhīm), Tārīḥ masācid Baġdād al-ḥadiṣa, Baġdad, 1397/1977.
- al-Sāmarrā‘ī, Raġ.:‘Abdulcabbār Maḥmūd ^{al-}Sāmarrā‘ī, Raġṣat al-çöbi fi'l-‘İraġ(Macallat al-Turās al-Şa‘bī, Baġdad, 1979, Kültür ve Tanıtma Bakanlığı tarafından çıkarılan aylık dergi, 1979, yıl:10, sayı:12).
- Samī(Şemseddin), bk. Ş.S.
- Samīr Aḥmed al-Ḥayārī, bk. al-Şarḥ al-Avsat (H)
- Sarḥan(Namır), al-Raġṣ al-Şa‘bī al-Falastīnī(Macallat al-Turās al-Şa‘bī, Baġdad, 1979, Kültür ve Tanıtma Bakanlığı tarafından çıkarılan aylık dergi, s.19-28).
- Ş.Ş: Şubḥī al-Şālīḥ, Dirāsāt fī fiḥ al-luġat, Beyrut, 1978.
- Sūsa(Aḥmed), bk. M.C.,Dl.

- al-Suyūṭī(Calāluddīn), al-İtkān fī 'ulūm al-Ḳurʿān, Kahire,1287/1870.
- al-Şark al-Avsat, "Ṭabaḳ al-yavm" sūtūnu, Londra,1401/11. 3. 1981,
yıl:3, sayı:834.
- al-Şark al-Avsat(H): al-Şark al-Avsat, Samīr Ahmed al-Ḥayārī, Hikam va
amsāl mina'l-Urdun, Londra,30.4.1981, yıl:3, sayı:884.
- Ş. al-Bustānī: al-Şayḫ 'Abdullāh, al-Bustān,I-II, Beyrut,1927.
- Şidyāk(Ahmed Fāris), al-Cāsūs 'alā'l-Ḳāmūs, İstanbul,1299.
- al-Şihābī(Muştafā), al-Muştaḷahāt al-'ilmīya fi'l-Luġat al-'Arabiya
fi'l-ḳadīm va'l-ḥadīḡ, Dimaşk, 1384/1965.
- Şīr(Addai), Mu'cam al-alfāz al-Fārisīya al-mu'arraba, Beyrut,1908.
- Ş.S.: Şemseddin Sāmī, Kamūs-ı Türkī, İstanbul,1318.
- al-Ṭabarī(Abū Ca'far Muḥammed b. Carīr), Tārīḡ al-rusul va'l-mulūk,I-VI,
Leiden, 1879-1901.
- Tarama sözlüğü, bk. TS.
- Taymūr(Ahmed), Mu'cam Taymūr al-Kabīr fi'l-alfāz al-'ammīya,nşr. Ḥusayn
Naşşār, Kahire,cüz:1, 1391/1971; cüz:2,1978.
- al-Tikritī('Abdurrahmān), Camharat al-amsāl al-Baġdādiya,II,III, Baġ-
dad,1398-1402/1978-1981.
- TS: Tarama sözlüğü(XIII, yüzyıldan beri Türkiye Türkçesiyle yazılmış
kitaplardan toplanan tanıklariyle), Ankara, 1963(Türk Dil Kuru-
mu yayınları).
- Tuġlacı(Pars), Okyanus-Ansiklopedik sözlük,I-VI, İstanbul,1972.
- Turās,III: Macallat al-Turās al-Şa'bi, Baġdad,1978(Kültür ve Sanat Ba-
kānlığı tarafından çıkarılan aylık dergi), yıl:9, sayı:3.
- Türkçe sözlük, 6. baskı, Ankara,1979(Türk Dil Kurumu Yayınlarından).
- Uzunçarşılı(İ.H.), Akça(İA,I,232-33).
- Vahab(Muḥammed Yūnus 'Abdullāh), Tārīḡ Tal'afar ḳadīman va ḥadīsan,
Musul,1387/1967.
- Vā'iz(Ra'ūf), Ma'rūf al-Ruṣāfi ḥayātuhu ve adabuhu al-siyāsī,Kahire,tz.
- Vāsıf-ı Enderunī, Dīvān-ı Gülşen-i Efkār, İstanbul,tz.
- Vefik Paşa(Ahmed), bk. A.V.P.

Wehr(Hans), bk. H.W.

Wensinch(A.J.), Concordance et indices de la tradition musulmane,
I-VII, Leiden, 1936 - 1969

Yusrâ(Cavhariya 'Arnița), al-Funûn al-Şa'biya fî Filistin, Filistin, 1968.

Yûsuf(Timûr Ahmed), al-Rakş al-Şa'bi va 'alâkatuhu bi'l-tarakib al-
İkâ'îya(Macallat al-Turâş al-Şa'bi, Bağdad, 1979, Kültür ve
Tanıtma Bakanlığı tarafından çıkarılan aylık dergi, yıl:10,
sayı:12, s.7-18).

al-Zabîdî(al-Sayyid Muhammed Murtaza al-Husaynî), Tâc al-'arûs, I-X,
Kahire, 1306.

Zamâma, Ls.: 'Abdulkâdir Zamâma, Asmâ' al-hıraf bi-Fâs(al-Lisân al-
'arabi, Magrip, 1389/1970, c.9,cüz,1).

Zamâma, Mac. 'Abdulkâdir Zamâma, Asmâ' al-hıraf al-ma'rûfa fî madinat
Fâs(Macallat macma' al-Luğat al-'Arabîya bi-Dimaşq, Dimaşq, 1392/1973).

Zarîl('Adnân), Turâş al-dabka(Macallat al-Turâş al-Şa'bi, Bağdad, 1979,
Kültür ve Tanıtma Bakanlığı tarafından çıkarılan aylık dergi,
yıl:10, sayı:12, s.138-153).

Zâzâ(Hasan), Kalâm al-'Arab min kazâyâ al-Luğat al-'Arabîya, Kahire,
1971.

3. Bantlar(*) ve şahıslar

1. bant(Şabriya-Musul): Şabriya Muhammed al-Şaffâr, Musul, Mağalla
Şayh Abu'l-'Alâ', 1977.

(*) Burada zikredilen 10 bant 1977 yılında Musul'un çeşitli
semtlerinde, günlük konuşma Arapçası ile ilgili çalışmalar için Musul
Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arapça Bölümü asistanlarından: Adîba
Mahmûd Rasûl, Anîs Âlî Dâhiş ve Şâmil Fahri Yahyâ tarafından belli
vasıflar taşıyan şahısların konuşmalarından tesbit edilmiştir.

2. bant(Sālīm-Musul): Sālīm Muḥammed ‘Abdullāh, MusulSaraçhāna,1977.
  3. bant(Mahdiya-Musul): Mahdiya Muḥmūd Muştafā, Musul, Maḥalla bāb al-Bayz al-favkānī, 1977.
  4. bant(Tāhā-Musul): Tāhā Ḥasan Muştafā, Musul, Şaraçhāna, 1977.
  5. bant(Ḥadīca-Musul): Ḥadīca Aḥmed, Musul, 1977.
  6. bant(İsmā‘īl ‘Azīz-Musul): İsmā‘īl ‘Azīz ‘Alī, Musul, Maḥalla al-Sicn, 1977.
  7. bant(İsmā‘īl Ḥalīl-Musul): İsmā‘īl Ḥalīl, Musul, Maḥalla ‘abdaḥūb, 1977.
  8. bant(Ḥamdiya-Musul): Ḥamdiya Malo, Musul, Maḥalla al-Şahvān,1977.
  9. bant(Fā‘iza-Musul): Fā‘iza Şāliḥ, Musul, 1977.
  10. bant(‘Abdurrahmān-Musul): ‘Abdurrahmān ‘Abdul‘azīz ‘Alī, Musul, Maḥalla ‘Ammo al-baḳḳāl, 1977.
- S.M.: İbn al-Nīl Sayyīd Muḥammed al-Sayyīd(Mısırlı), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde doktora öğrencisi, 1982.
- Şâmil(Faḥrī Yahyā), tezi hazırlayan.

Bibliyografyaya ek:

- Abu'l-Farac al-İşfahānī, Kitāb al-ağānī,I-XX, Bulak,1285; c.XXI, nşr. B. Brünnow, Leiden,1306.
al-Ağānī³: Kahire,1927 v.d.
- Brockelmann(C.),GAL: Geschichte der arabischen Litteratur,I-II, Leiden,1943-1949.
GAL,Suppl.: Geschichte der arabischen Litteratur, Supplementband,I-III, Leiden,1937-1939.
- Gibb(H.A.R.), Orta Asya'da Arap fütuhâtı, trc.M. Hakkı, İstanbul, 1930(Türkiyat Enstitüsü yayınlarından).
- İbn al-Aşīr, an-Nihāya fī Ğarīb al-ḥadīs, Kahire,1322.
- Sezgin(Fuad), GAS:Geschichte des arabischen schrifttums,Leiden, 1967 v.dd.

Şeşen(Ramazan), Eski Araplara göre Türkler, Türkiyat Mecmuası,
1969,XV,11-36

Yıldız(Hakkı Dursun), İslâmiyet ve Türkler, İstanbul,1976(İ.Ü.
Edebiyat Fakültesi yayınlarından).

Yınanç(Mükrimin Halil), Türkiye tarihi-Selçuklular devri,I:Anadolu
nun fethi, İstanbul,1944(İ.Ü. Edebiyat Fakültesi yayınlarından).

D İ G E R K İ S A L T M A L A R

A.	: Arapça	mns.	: müennes
aş.bk.	: aşağıya bakınız	ms.	: müsennâ
b.	: bin(ibn)	msl.	: meselâ
b.bk.	: buna bakınız	nr.	: numara
bibl.	: bibliyografya	nsr.	: neşreden, neşr
bk.	: bakınız	Osm.	: Osmanlıca
c.	: cilt	ölm.	: ölümü, ölüm tarihi
ç.	: çoğul	Port.	: Portekizce
Erm.	: Ermenice	s.	: sayfa
F.	: Farsça	sm.	: santimetre
Fr.	: Fransızca	T.	: Türkçe
hk.	: hakkında	tlf.	: telif
Hz.	: Hazret-i	trc.	: tercüme, tercüme eden
İng.	: İngilizce	tsz.	: tarihsiz
İsp.	: İspanyolca	v.b.	: ve benzeri
İtl.	: İtalyanca	v.d.	: ve devamı
krş.	: karşılaştırınız	v.dd.	: ve devamının devamı
Lat.	: Latince	v.s.	: ve sâire
m.	: Mîlâdî	yk.bk.	: yukarıya bakınız
mc.	: mecâzen	Yun.	: Yunanca
md.	: madde		

BÂZİ BÖLÜMLERİN TERTİBİ VE TANZİMİ HAKKINDA AÇIKLAMALAR

Çalışmamızın muhtelif kısımlarının tertibi ve sunuş tarzı ile ilgili bâzı açıklamalar yapmak faldalı olacaktır. Çünkü, bu çalışmada, muhtelif kaynaklardan taranan ve derlenen çok sayıda ve mâhiyetleri itibâriyle çeşitli dil malzemesinin husûsiyetlerinin dikkatle korunması, kaynaklarının gösterilmesi gerekiyordu. Bu sebeple -çalışmanın bilhassa ilk safhalarında- zaman zaman tertip ve sunuş şekillerinde karşılaşılan güçlükleri önleyecek tedbirler aranmış, malzemeye uygun yolların tesbitine çalışılmıştır.

B i b l i y o g r a f y a v e k ı s a l t m a l a r ' da, faydalanılan kaynaklar, üç grupta toplanmıştır. Birinci grupta, araştırmamızla ilgili olarak daha önce yapılmış çalışmalardan görebildiklerimiz bir arada verildi. İkinci grupta, taranan veya faydalanılan kitaplar, dergiler, gazeteler v.s. bir araya getirildi. Üçüncü grupta ise şifâhî derlemede başvuruşan şahıslar ve bunlara âit elimizde mevcut bantlar zikredildi.

İ k i n c i B ö l ü m ' de yukarda da belirtildiği gibi çalışmamızın esâsını teşkil etmek üzere yazılı ve sözlü kaynaklardan toplanan dil malzemesi alfabetik olarak bir araya getirilmiştir. Kelimelerin alındıkları kaynaklar gösterilmiş, Arap dünyasının muhtelif bölgelerinden derlenmiş malzemenin, muhtelif lehçelerden gelen husûsiyetlerinin anlaşılabilmesi için, alındıkları kaynakların hangi şehir veya bölge ile ilgili olduğu imkân nisbetinde belirtilmeye çalışılmıştır.

Bu bölümde kelimelerin ele alınışı ve maddelerin dâhilî plânında şu hususlara uyulmuştur:

a) Bâzan aynı kelime muhtelif lehçelerde farklı şekillerde tesbit edilmiştir. Bunlar alfabetik dizide yerlerinde gösterilmiş, fakat gerekli

açıklamalar için Türkiye Türkçesine en yakın şekil esas alınmıştır. Kelimelerin diğer şekilleri de atıflarla bu maddeye bağlanmıştır.

b) Kelimelerin alfabetik dizide Arap harfleriyle yazılışları esas alınmıştır. Çünkü aynı kelime muhtelif lehçelerde veya bölgelerde telâffuzda değişiklik gösterdiği gibi bâzan imlâda da farklar göstermektedir. Böylece bunlar, taranan kaynaklardaki imlâlarıyla, gerektiği zaman, lugatçede bulunabilecektir.

c) Madde başı arapça yazılışıyla kaydedildikten sonra transkripsiyonla okunuşu da verildi. Pek nâdir olmakla beraber, bâzı kelimelerin Arap harfleriyle yazılışları, transkripsiyonla verilen yazılışlarından farklıdır. Bunun sebebi, kelimenin an'anevi imlâsı ile konuşma dilinde gelişmiş telâffuz şekli arasında fark bulunmasındandır.

ç) Türkçe asıllı bir kelime , bir terkiib(meselâ bir tâbir, bir darbimesel v.s.) içinde geçiyorsa bu kelime madde başı yapıldı. İbârede birden fazla Türkçe asıllı unsur varsa bunlardan biri esas madde başı seçildi ve diğerlerinden esas maddeyle atıfta bulunuldu.

d) Madde başı kabûl edilen kelimedden sonra bu kelimenin farklı şekilleri varsa, bunlar imkân nisbetinde aslına en yakın olanından başlanarak yazılmış ve birden çok kaynaktan alınmışlarsa parantez içerisinde numaralanmışlardır. Bu numaralar aşağıda gösterilecek kaynakların numaralarına tekabül etmektedir. Yine kaynaklarda kelimenin çoğul(ç.), mü-sennâ(ms.) v.s. şekilleri verilmişse bunlar da nakledilmiştir. Meselâ:

برونلغ burūnluğ(1), برولغ burūlluğ(2)

veya

بروجي burūci(1), بروجيه burūciya(2)

e) Daha sonra, kelime kayda değer şekilde aslından uzaklaşmışsa < işâreti ile eski ve asıl şekli belirtilmiştir. Meselâ:

برولغ burūlluğ < burunluk

Bunları tâkiben iki nokta(:) konarak kelimenin Arapça'da hangi mânâda kullanıldığı kaydedilmiştir:

korumuşlarsa < işâretinden sonra F.T.(yâni Farsçadan Türkçeye geçmiş) remzi ile verilmiş, kelime değişerek geçmişse aynı işâret tekrar edilerek önce Türkçedeki şekil, sonra Farsça asıl gösterilmiştir.

h) Bir kelimenin muhtelif ekler almış şekilleri veya isim ve sıfat tamlamaları yapısında çeşitli müstakları bir araya toplanmıştır(msl. bk. md. اَسْكِي askî:eski). Bununla berâber, böyle kelimeler, araya başkaları girmeden ard arda geliyorsa, müstakil maddeler olarak bırakılmıştır(msl. bk. md. اِبْرِيْقْ ibriq, اِبْرِيْقِي ibriqî).

1) Fiillerin üçüncü şahıs müfred sîgaları esas alınmış, fakat bunların tercümeleri umûmiyetle mastar gibi verilmiştir. Yalnız Türkçe kökten türemiş ve işlek mastarı olmayan fiillerin yine aynı sîgaları tam karşılıklarıyla(yâni üçüncü şahıs müfred sîgalarıyla) tercüme edilmiştir(msl. اَلَاَشْ alâş:alıştı; بَوَّزْ bavvaz: buz yaptı).

İ n d e k s başlığını taşıyan Ü ç ü n c ü B ö l ü m , lügatçe kısmında Arapçalaşmış şekilleri yer alan ve Türkçe veya Türkçe yoluyla başka dillerden Arapçaya geçmiş bulunan kelimelerin günümüz Türkçesindeki şekillerinin alfabetik listesidir. Burada önce kelime yazılmış, karşısında lügatçe kısmında bu kelime için başvurulacak maddenin başlığı verilmiştir. Faydalanılan çalışmalardaki şüpheli birçok kelime tezimize alınmamıştır. Bununla berâber kökünü, aslî şeklini tâyin edemediğimiz, ancak yapısı bakımından Türkçe olmaları ihtimâli çok kuvvetli 9 kelimeye lügatçede yer verilmiştir ki bunlar, indeksin sonunda ayrıca gösterilmiştir.

G İ R İ Ő

Dillerin birbirlerine tesiri, aslında o dilleri konuşan toplulukların, doğrudan doğruya veya vâsıtalı olarak kültür alış verişlerinin delîlidir. İki topluluk arasındaki temasların çeşitli âmillere bağlı olarak artıp eksilmesi, dillerinin birbirlerine tesirlerini aynı ölçüler içerisinde artırmış , hızlandırmış veya yavaşlatmıştır. Türk-Arap kavimlerinin tarihleri boyunca çeşitli safhalar geçiren temasları ve kültür münâsebetleri, Türkçede ve Arapçada açık ve derin izler bırakmıştır. Nitekim İslâmiyetten önce, birbirlerinden oldukça uzak bölgelerde yaşayan bu kavimlerin temas ve tesirleri daha çok vasıtalı olmuş , İslâm medeniyeti çerçevesine girmeleri ve yan yana, hatta bâzı zamanlarda ve bölgelerde bir arada yaşamaya başlamalarından sonra aralarındaki kültür alış verişi birden artmış devamlı ve canlı bir hâl almıştır. Arapça'nın, Kur'ân-ı kerim'in ve hadisin dili olması, İslâmî ilimlerden başlıyarak, İslâm dünyasında gelişen türlü ilim , fikir ve san'at hareketlerinin başta gelen dili hâline gelmesi, bu dilin, tesir sâhasını genişletmiş , tesir gücünü artırmıştır. Klâsik Arapça, daha hicretin ilk asırlarında tesbit edilen belli prensiplerle çizilen bir yolda yabancı tesirlerden korunarak yaşatılmış ve geliştirilmiştir.

Fakat İslâm dünyasının birlikte işlediği klâsik Arapça(al-'Arabîya) yanında, birbirinden uzak bölgelerde yerleşen Arapların konuşma dili olarak, mahallî lehçeler teşekkül etti. Farklı şartlar altında devamlı bir değişme ve oluş hâlinde yaşamakta olan Arapçanın bu mahallî lehçelerinde komşu kültürlerin izleri ve bilhassa Türkçe unsurlar daha çoktur.

Yukarda temas edildiği gibi Arapların Türklerle karşılıklı kültür alış verişini neticelendirecek derecede temasları İslâmiyetten sonra başlar. Daha önceleri Araplar Türkleri yakından tanımıyorlardı.

Bugünkü bilgilerimize göre Türklerden bahseden, mevcut en eski vesika Câhiliye devri şâirlerinden an-Nâbiğat al-Zubyânî(ölm.595-612 arası)'nin Gassanî meliki an-Nu'mân b. al-Ĥarîř için söylediği mersiyede

geçen şu beyittir¹:

تعود أله غسان يرجوت أوبه وتركه وزهله العجيب وكابك

("Ġassān, Türkler, yabancı topluluklar ve Kâbil oturmuş, onun geri dönmelerini ümit ediyorlar.")

Prof. Ahmed Ateş'in haklı olarak işâret ettiği gibi, verilen beyitte de şâir, an-Nu'mân'ın ölümüne Araplar'a çok uzak kavimlerin bile müteessir olduklarını söylemekte ve bu arada Türkleri anmaktadır. Nitekim daha başka İslâm öncesi Arap şâirlerinde, meselâ mîlâdî VII. asır başlarında ölen Abū Başîr Maymûn b. Kays al-A'sâ'nın² ve Peygamberin amcası Abū Tâlib 'Abdulmanâf(ölm.619m.)'ın³ birer şiirinde olduğu gibi uzak ve yabancı kavimleri ifâde etmek üzere Türklerin adına tesâdüf edilir. Bunlarda da Türk ve Kabul'ün berâber zikredilmiş olması. kelimelerin uzak yabancılar için mütedâvil tâbir hâline gelmiş olduğunu gösterir.

Bu devre Arapçasında Türkçenin doğrudan doğruya bıraktığı izlerden bahsedilemez. İslâm öncesinde ve İslâmiyetin zuhuru sırasında herhangi bir vasıta ile de olsa geçmiş Türkçe unsurlar pek nâdir idi. Nitekim Arapçaya geçmiş en eski unsur, Kur'ân-ı Kerîm'de geçen ve arapçalaşmış kelimelerden biri olan "ğasâk"(veya:"ğaşşâk")'tır.⁴

Türkçe'den Arapça'ya çok erken bir devrede ve muhtemelen Farsça

1. Divân, s.93, şiir nr. XXIV, beyit 30; A. Ateş, an-Nâbigat ad-Dubyânî, Şarkiyat Mecmuası,I,36.

2. Kitâb aş-Şubh al-munîr va şi'r Abî Başîr Maymûn b. Kays al-A'sâ.. s.224; şâir için bk. F. Sezgin,GAS,II,130.

3. Tılbât at-Tâlib fî şarh Lâmiya Abî Tâlib , s.35; şâir için bk. İA,IV,52(F.Buhl); F.Sezgin,GAS,II,273-4.

4. Bk. XXXVIII(Sâd sûresi),56 ve LXXVIII(Nebe' sûresi),25. Tefsîrlerde, ġarîb al-Kur'ân'a dâir eserlerde ve muarreb kelimeleri içine alan lügatlerde bu kelimenin Kur'ân-ı Kerîm'de şu mânâlarda geçtiği belirtilir: irin; sarı su(cehennemliklerin vücudundan akan); pis kokulu soğuk, dondurucu su(cehennemliklerin içtiği).

Kelime aynı mânâlarla hadiste de geçer, bk. Wensinck, Concordance, IV,493.

"Ġasâk" kelimesi için bk. İbn Kutayba, Adab al-Kâtib,s.527(Türkçe olduğunu kabûl eder); al-Cavâlîkî, al-Mu'arrab, s.235(Türkçe olduğunu

yoluyla geçmiş bir kelime de bir oyun adı olan kırk("kırk")'tır¹. Bu kelimenin Araplar arasında kullanılışı da çok eskidir: Abū Hurayra, Hz. Peygamber'den bahsederken, onun bāzan "kırk" oynayanları gördüğünü, fakat buna mâni olmadığını söylemiştir².

Umayya b. Abi's-Salt al-Sakafî(ölm.8/630?)'nin bir beytinde³ de geçen bu oyun, Hicaz ahâlisi arasında İslâmiyetten önce de vardı; sonraları da aynı adla devâm etti. Nitekim Emevîler devri şâirlerinden al-Ahvas(ölm.105/723) hakkında Abu'l-Farac al-İşfahânî(ölm.356 / 967)'nin derlediği biyografik bilgiler arasında geçen bir fıkrada⁴, Medine'de muhîtin münevverlerinin toplandıkları, sohbet etmek, okumak veya oyun oynamakla vakit geçirdikleri bir evden bahsedilmektedir. al-Ahvas'in hayatı hakkında bildiklerimiz gözönüne alınırsa bu fıkrada anlatılan hâdise hicrî 90

kaydeder); Muhammed b. Hamza, Kur'an tercümesi, I,374; II,342,526; Cāmi' at-ta'rib,s.225(kelimeyi Türkçe asıllı kabûl eder); as-Suyûtî, al-İtkân, s.172(Türkçe olduğunu kaydeder); Şihâbuddîn Ahmed al-Hafâcî, Şifâ' al-galîl,s.161. Memmedeliyev, aşağıda adı geçecek olan makalesinde al-Hafâcî'nin "gasâk" ın Türkçe olduğunu kaydettiğini söylerse de, bu ibâre eserin metninde mevcut değildir; haşiyeye ilâve edilmiştir; Şubhî Şâlih, s.316(al-Suyûtî'nin henüz basılmamış al-Mutavakkilî adlı eserinden naklen).

A. Ateş(Arapça yazı dilinde Türkçe kelimeler -X. yüzyıla kadar-, s.27), bu kelimenin "kusuk" veya "kusmuk"tan arapçalaşmış olabileceğini söyler. Fakat daha "VII. yüzyılın başlarında böyle bir kelimenin Arapçaya girebilmesi için gerekli ortamın henüz mevcut olmadığını "da kaydeder.

V.M.Memmedeliyev, Kur'an'da umum Türk menşe'li sözler(Azerbaycan Filologyası Mes'eleleri,s.84-93) adlı makalesinde daha başka(msl. gulâm, talâk, tulû', Tâgût v.s.) kelimelerin de Türkçe asıllı olduklarını izâha çalışırsa da makale sâhibinin inandırıcı delillere dayanmayan açıklamaları sâdece bâzı yakıştırmalardan ibâret görünmektedir.

1. Bu kelimenin Türkçe asıllı oluşuna ilk defa dikkati çeken hocam Prof. Dr. Nihad M. Çetin'dir. Kelime ile ilgili olarak aşağıda yer alan bilgiler de onun verdiği açıklamadan hulâsa edilmiştir.

2. İbn al-Asîr, an-Nihâya fî garîb al-hadîs , III,276.

3. İbn Manzûr, Lisân al-'Arab, XII,198(md. k r k).

4. al-Ağânî,IV,52-53(= IV³,253-254).

yılı civârında cereyan etmişti. Bahsedilen evde şitrancât("satrançlar"), nardât("tavlalar") ve kırkât("kırklar") ile her ilme dâir dafâtir("defterler") vardı. Kırk oyunu bâzı büyük lügatlerde izâh edilmiştir¹. Buna göre esas itibâriyle kırk, bugün dama dediğimiz oyundan ibâretti. Kelimeye gelince, Arapça k r k kökü mevcuttur. Bu kökten türemiş kelimeler de vardır. Ancak oyun adı olan "kırk" ın dikkat edilmesi gereken bir husûsiyeti, cemi şeklinin "kırkât" oluşudur. Bilindiği gibi, sonunda ténîs edâtı آ bulunmayan kelimeler, semâî müennes de olsalar cemileri آ -ekiyle yapılmaz. Buna mukabil Arapçaya geçmiş yabancı kelimeler müzekker de olsalar cemilerinde آ -eki alırlar. Yukarda K. al-ağânî'de geçtikleri şekillerde nakledilen "şitranc-ât", "nard-ât" kelimeleri de Arapça olmadıkları için bu edâtı almışlardır. Oyun adı olan "kırk" ın eski müellifler tarafından muarreb kelimeler arasında anılmayışı, Arapçada mevcut/^{bir}kökten türemiş sayılmasından, hatta kök harfleri ve yapısı bakımından yabancı menşe'li oluşunun hissedilmemesinden ileri gelmiştir. Bu arada "kırk" kelimesinin Türkçede ötedenberi ses ve şekilce değişikliğe uğramamış olduğu da belirtilmelidir. Bu oyun belli sayıda taşlarla oynanmış buna göre üçtaş, dokuztaş Farsçada çâr-deh v.s. gibi adlar almıştır. Türkçede, Farsçada ve Arapçada başka adları da olan bu oyunun her hâlde çok eski bir tarihte kırk taşla oynanan bir şekli vardı. İbn Manzûr, "kırk" oyununun Hicâzlular arasında oynandığını kaydeder; K. al-ağânî'de geçen fıkradan da, yine Medîne'de oynandığını öğrenmekteyiz. Hicâz ve bilhassa bu bölgenin kültür ve san'at merkezi olan Medîne, komşu kültürlerle açık bir muhitti.

İslâmiyetin zuhurunu tâkibeden devrede Türk-Arap münâsebetlerinin yakın alâkalar şeklinde başladığı ve artarak devâm ettiği görülür².

1. İbn Manzûr, Lisân al-‘Arab; al-Fîrûzâbâdî, al-‘Kâmus; al-Zabîdî, Tâc al-‘arûs; Âsım Efendi, Okyanus, md.k r k. Son iki eserde oyunda taşların dizildiği ve hareket ettiği şekil de gösterilmiştir.

2.A. Ateş'in yukarda geçen iki makalesinde, Türk-Arap münâsebetlerinin kısa bir tarihçesi verilmiştir. Gerek Câhiliye devrinde, gerekse onu tâkibeden ilk asırlarda arapça kaynaklarda Türkler hakkında kayıtlar

İslâm Devleti'nin sınırları, daha ilk dört halîfe devrinde Arap Yarımadası'ndan taşarak doğuda İran üzerinden Asya içlerine doğru yayılmıştı. Böylece I.(VII.) asrın ilk yarısından itibaren Araplarla Türkler arasında devamlı münâsebetler başladı. Türklerin henüz islâmîyeti kabûl etmemiş olmaları, İslâm-Arap ordularına karşı gösterdikleri mukavemet bu münâsebetlerin ilk safhasında, iki kavmin birbirine yaklaşmasına müsâit değildi. Fakat Türklerin II.(VIII.) asırdan itibaren islâmîyeti kabûlleri ve bilhassa III.-IV.(IX.-X.) asırlarda tamamiyle müslüman oluşları, iki kavim arasında günümüze kadar aralıksız devam edegelen yakın münâsebetlerin âmili olmuştur.

Daha II.(VIII.) asrın ortalarından itibaren Abbâsî ordusundaki Türklerin sayısı pek çoktu. Bunların bir kısmı Doğu ve Güney Anadolu'da Arap-Bizans hudûdündeki "uç"lara (sugûr'a) yerleştirilen mücâhitlerdi. Çoğu Maverâünnehr'den ve Horasan'dan gelen bu gazîlerin sayısı mütemâdiyen artmaktaydı. Bunun yanı sıra hilâfet ordusunda da Türkler vazîfe almaktaydılar. Nitekim al-Mu'taşim(218-227/833-842) ve bilhassa al-Mutavakkil(232-247/847-861)'in zamanında ordu hemen hemen tamâmiyle Türklerden teşekkül etmekteydi.

Bu yakınlık ve kaynaşma yalnız askerî sâhaya inhisar etmedi, İslâm âlemine katılan Türklerin vatanlarında büyük ilim ve kültür merkezleri teşekkül etti. Buralarda yetişen münevverlerin, İslâm dünyasının her tarafı ile münâsebette bulunmaları tabîî idi. Çünkü Mekke ve Medîne'den başlayarak Kahire ve Kurtuba'ya, Basra, Kûfe, Bağdad üzerinden Buhâra'ya, Semerkand'e kadar serpilmiş bulunan ilim ve kültür merkezleri dâima irtibât hâlinde idiler. Bu sebeple, İslâm dünyasına katılan Türkler arasından, çok geçmeden, ilim ve fikir sâhasında da büyük din âlimi 'Abdullâh b. al-Mu'ârak al-Turkî(ölm.180/797), edîb ve tarihçi Abû Bakr

---

için bk. Ramazan Şeşen, Eski Araplara göre Türkler, Türkiyat Mecmuası, XV, 11-36. Bilhassa Hakkı Dursun Yıldız'ın İslâmîyet ve Türkler (İstanbul, 1976) adlı eserinde başlangıçtan Büyük Selçuklulara kadar olan devre hakkında tafsîlâtli bilgi ve bibliyografya vardır. Bu hususta ayrıca Mükrimin Halil Yınanç'ın Türkiye tarihi-Selçuklular devri adlı eseri ile H.A.R. Gibb'in Orta Asya'da Arap fütûhatına (bunlar için bk. bibl.) mürâceat edilebilir.

Muhammed b. Yahyâ al-Şûlî(ölm.336/917), büyük filozof al-Fârâbî(ölm. 339/950) gibi şahsiyetler yetişti.

Böylece Türklerle Araplar arasında karşılıklı kültür alış verişi- ni kolaylaştıran şartlar doğmuş bulunuyordu. V./XI. asrın başlarından itibâren Türklerin İslâm âlemindeki nüfuz ve tesirleri daha da artmıştır. Selçuklu devletinin kuruluşu(432/1040) nu tâkibeden yıllarda Türkler Ana- dolu'ya yerleştiler. Türklerle Araplar arasında yakın ve devamlı temâsin gittikçe kuvvetlendiği bu tarihlerden sonra, Türklerin İslâm dünyasında- ki siyâsî mevkiine muvâzî olarak Türkçenin Arap ülkelerindeki nüfuzu da artmıştır. Nitekim Şalâhuddîn al-Ayyûbî(saltanatı:581-591/1185-1195)'nin sarayında Türkçe konuşulmakta idi. Türk Kölemenleri(648-792/1250-1390) ve onları takîb eden Çerkes Kölemenleri(784-923/1382-1517) devrinde Mı- sır ve Suriye'de, Oğuzca ile birlikte Kıpçak türkçesi ehemmiyetli izler bırakmıştır.

Bu safhalarda Türkçeden Arapçaya geçen unsurların pek azı yazı diline geçebilmiştir. Bu unsurların birçoğu Arap dünyasının muhtelif bölgelerinde bâzan büyük değişmelere uğrayarak yaşamıştır. Bu arada, es- ki bir tarihte Türkçeden alındığı, şeklinden ve mânâsından anlaşılan, buna karşılık Türkiye Türkçesinde birtakım fonetik ve semantik merhale- lerden geçmiş şekilleri bulunan kelimeler de vardır. Türkçeden Arapça- ya geçen unsurların umûmiyetle konuşma dilinde yaşaması, zaman zaman unu- tulup yerini başka unsurlara terketmiş olması, bunların lâyikiyle tesbit edilebilmesine imkân vermemektedir.

Daha V./XI. asırda kalabalık gruplar hâlinde Azerbâycan'a, Anado- lu'nun Doğu ve Güney bölgelerine Türkler yerleşmeye başlamışlardı. Yukar- da işâret edildiği gibi, bu asrın sonlarından itibâren Anadolu'da Türk hâkimiyeti mutlak sûrette teessüs etmişti. Anadolu Selçukluları(470-707/ 1077-1307) ve bilhassa Osmanlılar(630-1342/1281-1924) la başlayan bir dev- rede Araplar uzun asırlar boyunca Türklerle yan yana, hatta iç içe yaşa- dılar. Bugün Arapçanın muhtelif lehçelerindeki Türkçe unsurların yüzde doksanı bu sonuncu safhanın yâni Osmanlı hâkimiyeti devresinin mahsûlüdür.

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

ARAPÇADAKİ TÜRKÇE UNSURLARIN MÂNÂ VE ŞEKİL HUSÛSİYETLERİ

Önsözde işaret edildiği gibi ve lügatçede görüleceği üzere, Türkçeden Arapçaya geçen unsurlar, mutlaka Türkçe asıllı değildir. Bunların bir kısmı, başta Farsça olmak üzere muhtelif dillerden Türkçeye girmiş, Türkçeleşmiş, daha sonra Türkçe vasıtasıyla Arapçaya geçmiş kelimelerdir. Hatta bir grubu da, Arapça köklerden, bazı yeni mefhumlar için Türklerce türetilmiş, önce Türkçede kullanılmış, sonra tekrar Arapçaya alınmıştır. Bu son iki gruptakilerin çoğunu teşhis etmek pek güç değildir. Çünkü Türkçe yoluyla başka dillerden (msl. Farsça, Yunanca, İtalyanca, Fransızca v.s.) alınmış kelimeler, telâffuzları ve bâzan mânâlarıyla asıllarına değil Türkçedeki şekillerine yakındır. Arapça köklerden Osmanlıcada türetilmiş olanlarsa, umûmiyetle mânâlarıyla, bâzan da hem şekil hem mânâlarıyla klâsik Arapçada yoktur¹.

Aşağıda bu Türkçe unsurlar önce ilgili oldukları mevzular ve sâhalarına, sonra gramer husûsîyetlerine göre ele alınacaktır.

I. KEVZÛ VE SÂHALARINA GÖRE ARAPÇADAKİ TÜRKÇE UNSURLAR

Bu Türkçe unsurlar, maddî ve mânevî hayatın türlü sâhalarıyla alâkalıdır. Bu hususta bir fikir edinebilmek için, lügatçedeki kelimelerin, fazla tafsilâta kaçmayan bir tasnifini vermek faydalı olacaktır:

1. Akrabalık ile ilgili 16 kelimedен bâzıları şunlardır:

آبى	âbî	: abi
أبلا	ablâ	: abla
آنا	ännâ	: anne
بجانا	bacanâğ	: bacanak
باجى	bâcî	: baci

1. Aş.bk. "Şekil ve mânâ bakımından Türkçenin tesirini taşıyan Arapça asıllı kelimeler" faslı. Ayrıca bk. A.Ateş, II, 6-7 (burada "livâ, redif, mahkeze" v.s. gibi bâzı kelimeler hakkında açıklama vardır.

داماد dāmād : damat
 دایې dāyī : dayı
 دده dede : dede
 تیزه tēze : teyze
 طرن turun : torun
 ینگه yenga : yenge

2. Ev eşyası ve âletlerle ilgili 181 kelimeden örnekler:

بلطه balṭa : balta
 برداق bardāq : bardak
 باشتخته bāštaḫta : [<peštahta >] -:kara tahta, kitap dolabı
 بېچې bēçki < T. bıçkı, falçata
 بوچاق būçaq : ekmek kesmeye mahsus büyük bıçak < T.bıçak
 برنجي burñi : burgu
 چاقي çāqi : çakı
 چatal çatal : çatal
 دوشك döşek : döşek
 فرچه firça : fırça
 گوزلغ gözlüg : gözlük
 قاریوله karyōla : karyolla
 قاشوقه qāşūqa : kaşık
 کازان kāzān : kazan
 کبچه kebçe : kepçe
 کسکي keski : keski
 قولتوغ kōltūg : koltuk
 کورهك kürek : kürek
 مانگال māngāl : mangal
 ماشه māşa : maşa
 میشته mišta : mušta
 آورطه ōrṭa: orta[halısı], taban halısı
 پرده perde : perde
 سفرطاس sefertās : sefertası

صوبه şōba : soba
 تېغ tēg : tığ
 طخماخ ʔoḥmāḥ : tokmak
 طوربه ʔōrba : torba
 ألغ uluĝ : oluk(damdan akan su borusu)
 يستقيّه yastakīya : yastık

3. Yiyecekler ve yemek adlarıyla ilgili olarak tesbit edilen
 100 kelimededen bâzıları:

بولغور bulĝūr : bulgur
 برمه burma : burma, burma tatlısı
 چورەك çürek : çörek
 دولمه dōlma : dolma
 إیچ iç : iç .— Türkçede "kısır" denen yemek
 قبابمه kabāma : soğanlı, sirkeli, salçalı et yemeĝi(hasse-
 ten koyun etinden) <T. kapama, haşlanmış
 et yemeĝi
 قورمه kavurma : kavurma .— Yazın kavrulup küpe basılan
 ve kışın yenen et
 قیمة kīma : kıyma
 قوزی kuzī : kuzu doldurması, içi piriñç doldurulup fı-
 rında kızartılmış kuzu kebabı
 پاچه paça : paça
 شکرله Şekerleme < şekerleme: şekerpâre

4. Meyve adı olarak tesbit edilen 35 kelimededen birkaçı:

جنريك canarık : can eriĝi
 هیوه hēva : ayva
 حرمه hurma : hurma
 قربوس qarbus : eyer karpuzu
 قاوون kāvūn : kavun
 قزالجك qazalcık : Kızılçık
 یئگی دنیا yengi dünyā : yenidoğya

5. Tütün, sigara ve bunlarla ilgili olarak tesbit edilen 27 kelimededen birkaçı:

بافره bāfra : sigara kâğıdı .—Tütünü ile meşhur Bafra'dan
 برنجي birincî : birinci,yüksek kaliteli,üstün evsafli
 چاقماق çakmâk : çakmak
 چوبغ çubug : çubuk
 نرگيله nargile : nargile
 توتونچي tutunçî : tütüncü

6. Giyeceklerle ilgili olarak tesbit edilen 57 kelimededen bazıları şunlardır:

آلتی یاپراق âltiyāprāk : altı yaprak:"altı yaprak" kolları ve eteği yapraklı süslerle bezeli elbise
 الدوان aldivān : eldiven
 آتغی atğî : atkı
 بوینباغ boyunbāğ : boyunbağı
 دواغ duvāğ : duvak
 گيجلخ gēceluğ : gecelik
 قاط kat : kat
 اونلك önlük : önlük(Dozy'ye göre:kadın önlüğü)
 تپلخ teppeliğ : tepelik
 ياشماک yaşmak : yaşmak
 يزما yazma; yazma, yemeni, başörtüsü
 يلك yelek : yelek

7. Terzilik terimleri ile ilgili olarak tesbit edilen 16 kelimededen birkaçı:

آه ياهه at yāhā : alt yaka
 دوگمه düğma : düğme
 ایگنه igne : iğne
 قنبور kanbūr : kanbur
 تگل گروج tegelgrüc : sürfile, seyrek ve çapraz teğel dikişi
 اوتی بیزی uti bēzî : ütü bezi

8. Ayakkabı çeşitleri ile ilgili olarak tesbit edilen 20 kelime-
den bazıları:

- بابوچ bābūc : pabuç
 چاروخ çārūḥ : çarık, ayakkabı, pabuç
 چیدک çidak : çedik, dize kadar sarı çizme
 چیزمه çizme : çizme
 ایمنی ēmenī : yemeni
 قپاغلی kapağlı : kapaklı kundura, bağısız kundura
 ترلک tarlık : terlik

9. Hayvan adları ve hayvanlarla ilgili olarak tesbit edilen 22
kelimeden birkaçı:

- أرسالان arsalān : arslan
 أشکین aşkīn : eşkin .— Atın bir yürüyüş tarzı
 أشک aşşag : eşek
 داقوق dākūq : tavuk
 دوز domūz : domuz
 کدیش kdīş : iğdiş
 قرقلق karakulāq : karakulak .— Çakala benzer bir cins
hayvan
 تخت‌بیت tahtabīt : tahtabiti, tahtakurusu
 أورفالی ūrfalī : urfalı(muhtelif şekilleri olan bir güver-
cin cinsi)
 وردک vardek : ördek

10. Nakil vasıtalarıyla ilgili olarak tesbit edilen 12 kelimededen
birkaçı şunlardır:

- دوبه dūba : duba, sal
 کالاسکا kālaska : küçük, körüklü fayton
 کلک kelek : sal anlamında
 تک tek : tek, tek atla çekilen iki tekerlekli fayton
 واپور vābūr : vapur

11. İdârî teşkilât ile ilgili kelimeler. Bu mevzûda 140 kadar kelime tesbit edilmiştir ki bâzıları şunlardır:

- أوراق avrāk : evrak
 باش ترجمان baştorcmān : baş tercüman
 چشمچي çaşmaçî : çeşmeci
 دفتردار dafterdār : defterdar
 دامغه damğa : damga
 گمرک gumrug : gümrük
 اداره سز idâresiz : idâresiz
 إليچي elçi : elçi
 امضاء imzâ : imza
 مکتوبچي maktübçî : mektupçu
 مهردار muhurdār : mühürdar
 پوښتپوښتچي pōštaçî : postacı
 صایچی sāycî < sayıcı : vaktiyle vergi tarhi için koyun-
 ları saymakla vazifeli memur
 اودجي ūdacî : odacı
 ورکي vērki : vergi

12. Askerî terimler ile ilgili 165 kelime tesbit edilmiştir ki bâzıları şunlardır:

- أبلقه ābluqa : abluqa
 آغز تۇفكي āgiztufkî : tüfek ağzı
 آقشامچي aqşāmcî : gece bekçisi (akşam gün batımından gece yarısına kadar nöbet tutan bekçi)
 ضابطہ آلايچي zābiṭ ālāyli : askeri okuldan mezûn olmamış, kıt'a hizmetinde gösterdiği başarı ile subay olmuş asker
 آتاشلىك ataşlık : ateşlik
 بەكچي bekçî : bekçi (gece bekçisi)
 بدلىچي bedelçî : bedelci, askerlikte bedel veren
 بىباښى binbaşî : binbaşı
 بۆلۈكبېشى bulukbaşî : bölükbaşı, bölük kumandanı
 چادر çadır : çadır

- قرقول karaqol : karakol
 قشله kışla : kışla
 قولچي kolçı : kolcu
 مانگه mānga : manga
 اوده باشي ōdabaşı : Osmanlı devrinde askeri teşkilâтта bir
 oda birliğinin reisi
 اون باشي onbaşı : onbaşı
 سنگي طاق sünğıtaş : sünğı tak
 طابنجه tabanca : tabanca
 طابور آغاسي tabūr āgāsī : tabur ağası
 طوجي tobçı : topçu
 يکيشري yekişeri : yeniçeri ocağı
 يوز باشي yūzbāşı : yüzbaşı

13. Adliye ve hukukla ilgili olarak tesbit edilen 21 kelimededen birkaçı şunlardır:

- عدليّه adliya : adliye
 باش کاتب başkâtib : başkâtip
 اجرا icrâ : icra
 افاده ifâde : ifâde
 ایزنامه izinnâma < izin-nâme: evlenme izni belgesi, nikâh
 müsâadesi belgesi
 کاتب عدل kâtib adıl : kâtib-i adl, noter
 مباشر mubaşır : mübaşir
 محضر باشي muhızırbaşı : muhızırbaşı
 مستنطق mustantıq : müstantik, sorgu hâkimi
 ضبطيه zabtıya : zabıt varakası

14. Bahrî terimler ile ilgili 48 kelime tesbit edilmiştir ki, onlardan birkaçı şunlardır:

- اکتارمه aqtarma : aktarma
 بارجه bārca : barça, harp gemisi, iki iskele arasında
 çalışan vapur
 بوجي būcī < boca : müsâit rüzgârla denize açılmak

دومانجی dūmāncī : dūmenci
 غلیونجی galyūncī : kalyoncu, Türk denizci
 قباک kabak : kapak, ahşap harp gemisi
 قایغ kayig : kayık
 ترناق tırnâk : gemi demirinin tabanlarının uçları
 یلکجی yelkencī : yelkenci

15. Tıb, hastalık, ilâç v.s. ile ilgili 29 kelime tesbit edilmiştir ki birkaçı şunlardır.

باش جراح bâşcarrâh : baş cerrah
 برنوطی barnūṭī : burun otu, enfiye
 جگروٹی cigerotī : ciğerotu, deniz kadayıfı
 قāvūş kavūş : koğuş(hastahane koğuşu)
 کبارخستہ لخی kibâr hastalığı : kibar hastalığı

16. Mâliye, muhasabe, ticâret ve bunlara yakın sâhalarla ilgili kelimeler. Bu mevzûlarda 26 kelime tesbit edilmiştir ki bâzıları şunlardır:

بجہ bucce : bütçe(konuşma dilinde:büççe)
 چاقلہ çaqle < takla
 دوکم dökum : döküm
 خزنہ hazna: hazne, hazine
 ایراد irâd : irâd
 کوچان köçân < koçan: vergi makbuzu
 مالیہ mâliya : maliye, devletin gelirleri ve masrafları mütedavil nakdî gücü
 مال مدیری malmüdîrî : malmüdürü
 صندوق امینی şanduk amîni : sandık emini
 سکہ امینی sikka amîni : sikke emini darphânede para bısınımnı murâkabe, paraların ayâr ve ağırlılığını, değerini kontrol eden görevli.
 ضربخانه zarbhâna : darbhâne

17. Para adlarıyla ilgili 27 kelime tesbit edilmiştir ki birkaçı şunlardır:

آقچہ akça : akça
 بشلک beşlik : beşlik(para)
 چرک curuk : çürük

گمشی gumuşı : gümüşi, gümüş renginde

قارا kārā : kara

پمبه pembe : pembe

صماني samāni : samāni

22. Müzik ve müzik âletleri ile ilgili olarak tesbit edilen 51 kelimededen birkaçı :

بوزق buzuk < bozuk : telli bir musikî âleti

چالغیي çalğiçi : çalgıcı

دنبک dunbuk : dünbek, dünbelek, darbuka

قانوجي qānūnci : kanuncu, kanun çalan

قېز qubuz : kopuz, çalgı âleti

آیدین āydin : aydın

بوسلیق būseliq : būselik

چارکه cārka < F.T. çârgâh, çihârgâh

رصد raşd : rast

أغار بیگلر پاشا ağalar bēgler pāşalar : ağalar, beyler, paşalar (Tiflis makamındaki şarkıların başlangıcı)

بن اولم ben ölem : ben ölem, ben öleyim (nakarat)

دل یاندیم del yāndım : del yandım (nakarat)

لافندی لافندی lafandī lafandī {yünī lafandī : efendi, efendi, göz-
lerim sanā feda efendi (bir şarkı-
nın ilk sözleri)

23. Çocuk oyunlarıyla, tavla, satranç ve iskambil oyunlarıyla ilgili 63 kelimededen bir kaç örnek :

اراسی کسمه arāsi kasma < arası [nı] kesme

سنبیله السنبیله sunbēle's-sunbēle : sen böyle, sen böyle

تاکله taqla : takla

Tavla ile ilgili kelimeler :

آچق açıq : açık

بیش beş : beş

بتمیش bitmiş : bitmiş

دو dü : dü, iki

دُبَشْ dubeş : dübeş, çift beş
 دَوْشَشْ dūşeş : düşeş, çift altı
 إِيْل ēl : el
 غَلَه gele : gele

هَيْيَكْ hepyek : F.T. hep-yek, hepsi bir, ikisi bir
 أَوِيُونُ أَوْلَسُونُ بَزْمُ أَوْلَسُونُ oyūn olsun bizim olsun : oyun olsun bizim olsun .—
 Tavla oyunları arasında söy-
 lenir.

سَه se : F.T. üç
 وَارَلِقُ أَوِيِنَا vārлық oynā : varlık oyna, elinde mevcut bulunan
 kâğıdı (pulu v.s.) oyna

يَكْ yek : yek

Satrançla ilgili kelimeler :

أَچْمَز açmaz : açmaz .— Satranç oyununda şâhın önünde ona
 siper olarak duran piyâde

كَيْشْ kēşş : F.T. kış

شَاه şāh : F.T. şah

مَاتُ الشَاه māti'ş-şāh : şahmat

İskambil oyunları ile ilgili kelimeler :

آَل āl : el

آَلْطِيلِي ālṭilī : altılı .— üçer kişilik iki ekiple oynanan
 ve "altıkol" demek

آَلْتَمِشْ أَلِي āltmiş allī : altmış elli

بِيرْلِي birli : birli

إِكْلِي ikkilī : ikili

أَوْتُوزْبِير otuzbir : otuzbir

24. Hakaret bildiren 63 kelimededen birkaçı şunlardır:

أَلَلَه بَيْنَ بَلَا وَيَرْسِن Allāh bīn balā vērsin : Allah bin belâ versin

أَشْكَ أَوْغَلِي أَشْكَ aşşag oğlī aşşag : eşek oğlu eşek

إِنْصَافْ سَز inşāfsız : insafsız

سِكْتَر siktir : siktir

أَوْزْ سَز üzsiz : yüzsüz

يُوهْتَر عَقْلُ يُوَهْتَر yöhtir 'akıl yöhtir: yoktur akıl yoktur .— "bu işi
 akılsızlık yüzünden yaptı" demektir.

25. Tekerlemelerle ilgili 3 örnek :

پین پان پو ، سمي سمي سمي سو ، پياتکه پياتکه ، بن سن او ،

pīn pān pav, samī samī samī sav, lapātika lapātika,
ben sen o

غورت اولبن اولبن اوغورت

gürt ü leben ü leben ügürt

ولے یا ولد : ولیء اجماعك الارغایی

براغید زغار ما یاخذ بدو ذهب عثمانی

vallī yā veled vallī icā 'ammaḳi'l-argallī

barāğid zğār mābyāhız baddū zahab 'Usmānli:

ey oğul git git sert amcan geldi

küçük burgular kabul etmez o, Osmanlı altını istiyor.

26. Türkçe atasözleri ve tâbirler.:

a) Türkçeden alınan atasözlerinin ve tâbirlerin bir kısmı kelimeleri değiştirilmeden muhâfaza edilmiş, bir kısmının ise bâzı kelimeleri Arapça karşılıklarıyla değiştirilmiştir. İlk gruptakiler şunlardır:

اگر درویش اگر حنفیش، اeger derviş ager ħinfiş pāra vār baṭar ħar iş: ister derviş olsun, ister azametli olsun parası varsa iş biter(hallolur)

اسکی طاس اسکی حمام aski ṭās aḳki ḥammām : eski tas eski hamam

بزم پلاومز bizim plāvımız : bizim pilāvımız

بو یاغتن تشریب ایله bu yāğtan teşrib eyle: bu yağdan papara yap. — İstihfaf ifâde eden bir darbı mesel

گورمیش görmemiş : görmemiş

هم سیاحت هم تجارت hem siyâhât hem ticārât: hem seyahat hem ticaret

هم شیرین صو هم یاغ hem şirîn şü hem yāğ : hem şirin su hem yağ

أمور گورمیش umūr görmiş : umur görmüş, tecrübeli, gün görmüş

b) Bâzı kelimeleri Arapçalarıyla değiştirilen ve sayısı 75 civârında olan atasözlerinin birkaçı şunlardır :

الطاسه ضايعة al-ṭāsa zāy'a : tas kayıp .— yani, sorumlunun kim olduğu belli değil

بعد العرس لا يوجد زرده ba'di'l-ırs lā yūcad zerde : düğünden sonra zerde yok

باع الدبس واشترى بكماز bā'ı'd-dıbis vişterā bekmāz: "dibs"(:hurma şırası) sattı, "bekmāz"(:hurma şırası) aldı.— Yâni, farklı birşey yapmadı, hâlinde bir değişiklik olmadı.

باشين بفرد بلد ما يكمون başēn bfarıd balad mā yiḥkımūn: bir ülkede iki paşa hüküm edemez .— Bir tahtta iki pâdişah olmaz.

بني آدم ما يفتح على خازوقين benī Ādem mā yifaḥḥic 'alā ḥāzūḳēn : Adem oęlu iki kazığ oturmaz, iki iş bir arada yapılamaz.— İki karpuz bir koltuğa sığmaz.

بيع حرمه واشترى تمس bi' hurma vişteri tamir : hurma sat "temr" satın al .— "temr" de hurma demektir, Bu darbimesel farklı işler yapıyor gibi görünmek, fakat aslında aynı şey yapmak anlatılmak istenildiği zaman söylenir.

جيب البيز، ودي البيز، تاري البيز خرگه cıbi'l-bēz vaddi'l-bēz, sâri'l-bēz ḥırğa : Bezi getir, bezi götür dendi, sonunda, bezin eski bir kumaş parçası olduğu ortaya çıktı .— Adı sık sık anılan, sözü geçen, mühim bir şahıs veya değerli bir nesne sanılan bir kişinin, veya her hangi bir şeyin meydana çıktığında kıymetsiz olduğu öğrenildiği zaman söylenen bir darbimesel.

حسبنا الباشا باشا hassabna'l-bāşā bāşā aşari'l-bāşā ızlıma : Paşayı paşa sandık fakat paşa çıkmadı

درد و ابطنوا derdu'b-baṭnū : derdi içindedir(: içi dert dolu)

الاعور بين العميان al-a'var beyna'l-ımyān bāşkātib : körler arasında tek gözlü başkâtip olur.

الخان ضيق أو لمار el-ḥān zeyiḳ ū liḥmār raffāş : Han dar ve eşek tekme atıyor .— Yer sıkıntısı çekildiği zaman söylenir.

- التتن بقوله للتنبالك el-tıttın bkül lıltınbāk : tütün tönbeğinin sebze-
sidir. — Hakaret ifâde eder
- اللي بتحل دس بتلد أشكرا illi btıhmıl das btalid aşkarā : Gizlice hâmile olan
âşikâr doğurur.
- اللي ماله بخت لا يتعب illi mālüh baht lā yit‘ab valā yişkā : bahtı olma-
yan kendini yormasın ve sıkıntıya sokmasın . —
Bahtsız ne yapsa boşunadır.
- كثير الكارات قليل البارات kaşirü'l-kārāt qalilü'l-bārāt : işleri çok, parası
az(aynen: paraları az).
- قولة ابن الترك فنا kōlıt İbni't-Türk fanā : Türk oğlunun dediği gibi
"fena"
- لبسني كركو laḅbesni kırkū : kürkünü bana giydirdi . — Suçunu
bana yükledi anlamında.
- لا تدوس تحته چوروك Lâtdūs taḥta çürük : çürük tahtaya basma . — İşini
sağlam tut. Krş. Maydūs ‘alâ taḥ-
ta çirği.
- لو خرب الجامع مكان لالمحراب بي Lō ḥarrabi'l-cāmi‘ mukāni'l-miḥrāb bellī : Cami yı-
kılmışsa da mihrabın yeri belli.
- مكتوب على ورق لخيار، اللي بسهر الليل إينام النهار maktüb ‘alā varāq lıḫyār, illi yisḥarı'l-lēl ināmi'n-
nahār : Hiyar yaprağında yazılıdır ki geceyi
uyanık geçiren gündüz uyur.
- ما تجي الطوبه الاي العطوبه mā tıci't-ṭōba illā fi'l-ma‘ṭūba : Top ancak zavallı-
ya gelir(:isâbet eder) . — "Felâketler zavallı-
ları bulur".
- ما يدوس على تحته چركي māydūs ‘alâ taḥta çirği : Çürük tahtaya basmaz . —
Temkinli ve işini sağlama bağılıyan insan hak-
kında söylenir. Krş. Lât dūs taḥta çürük.
- نظره شيش بيش nazaruḥu şeş bēş : şeşi beş görüyor
- راح يتوضئ كسر البريق rāḥ yitvazzā kaşar lıbrık : Abdest almaya gitti
ibriği kırdı . — Gönülsüz, isteksiz iş yapan-
lar hakkında söylenir.

روجه بشوش ولا
 كمناديق آقروش
 Vacih başuş valā şanādiķ ākrüş : Güler yüz olsun,
 kuruşlu sandıklar olmasın.
 زغر زغرة البيشلك
 Zıgır zağrıti'l-bēşlik : değeri beş paralık oldu
 (beş paralığa kadar indi)

27. Aile lakabları ile ilgili olarak tesbit edilen 27 kelimededen birkaçı şunlardır:

ديوه چي Dēveçī : Deveci
 قره غولي Karagolli : Karakollu
 كپه چي Keçeçī : Keçeci
 كالماز Kemālmāz : Gemalmaz
 يوزبكي Yūzbeki < Özbeklik(: züccaciyecilik)

28. Yer adları ile ilgili olarak tesbit edilen 32 kelimededen birkaçı şunlardır :

أغاجق Ağacık : Ağacık
 آلتون كوپري Altunköprü : Altinköprü
 أسكي موصل Askī Mūşıl : Eski Musul
 بداهه Bedāva : Bedava
 قره قوش Karaküş : Karakuş
 قره سراي Karasarāy : Karasaray
 شارع الملكة نازلي Şari'l-Melike Nāzli : Nazlı Melike Caddesi

29. Mahalle adları ile ilgili olarak tesbit edilen 17 kelimededen birkaçı şunlardır :

حله الارپاچييه Maħallıti'l-arpaçiya : Arpacılar mahallesi
 حله الخاتونييه Maħalleti'l-Hātūniya : Hatuniye mahallesi
 حله القوشچييه Maħalleti'l-küşçiya : Kuşçular mahallesi
 حله الصمانچييه Maħalleti'l-şamānçiya : Samancılar mahallesi

30. Câmi ve mescid adları ile ilgili olarak tesbit edilen 27 kelimededen birkaçı şunlardır:

جامع الاغوات Cāmi'i'l-ağavāt: Ağalar Camii
 جامع الباشا Cāmi'i'l-bāşā : Paşa Camii
 جامع الخاصكي Cāmi'i'l-ħaşaki veya Cāmi'i'l-ħaşsaki : Haseki camii

جامع المراديّه	Cāmi'ī'l-Murādiya	: Muradiye Camii
جامع الاورفالي	Cāmi'ī'l-Ūrfalī	: Urfalı Camii
مسجد عارف آغا	Mescid 'Ārif Āgā	: Arif Ağa Mescidi
مسجد حسن بك	Mescid Ḥasan Beg	: Hasan Bey Mescidi
مسجد درويش باشا	Mescid Darviş Pāşā	: Derviş Paşa Mescidi
مسجد نعيمه البيه جي	Mescid Na'im'ī'l-Cēbecī	: Cebeci Naime Mescidi
مسجد السكانه	Mescid's-sikkaḥāna	: Sikkehāne Mescidi

31. Çarşı adları ile ilgili olarak tesbit edilen 19 kelimededen birkaçı şunlardır :

سوق الاسكحيّه	Sūkı'l-askaçiya	: Eskiciler çarşısı
سوق اليمينيه	Sūkı'l-ēmençiya	: Yemeniciler çarşısı
سوق الكبابيه	Sūkı'l-kabābçiya	: Kebabçılar çarşısı
سوق التوتنجيه	Sūkı't-tutunçiya	: Tütüncüler çarşısı

32. Arasta adları ile ilgili olarak tesbit edilen 27 kelimedenden birkaçı şunlardır:

عقد العلمدار	Iqđı'l-'alemdār	: Alemdar arastası
عقد ايتك خانه	Iqđ ētmakhāna	: Ekmekhāne arastası
عقد قصاب باشي	Iqđ qaşşābbāşī	: Kasapbaşı arastası
عقد المابونجيه	Iqđı'ş-şābūnciya	: Sabuncular arastası
عقد التنكه جيه	Iqđı't-tenekeciya	: Tenekeciler arastası

33. Ḥan adları ile ilgili olarak tesbit edilen 19 kelimedenden birkaçı şunlardır:

خان الكمرک	Ḥānı'l-kumruk	: Gümrük hanı
خان القابچي	Ḥānı'l-qaḥçī	: Kapıcı hanı
خان الدورتمه	Ḥānı'l-örtme	: Örtme hanı
خان الياجه چي	Ḥānı'l-pāçaçī	: Paçacı hanı

34. Kahvehâne adları ile ilgili olarak tesbit edilen 19 kelimedenden birkaçı şunlardır :

بقيه لي قهوه	Buqçalī qahva	: Bahçeli kahve
قهوة العباچيه	Qahvati'l-'Abāçiya	: Abacılar kahvesi
قهوة ايلان ديلي	Qahvat ilān dilī	: Yılan dili kahvesi

قهوة الدورته Kahvati'l-örtme : Örtme kahvesi
قهوة التكيجه Kahvati'l-takyaçiya : Tekkeçiler kahvesi.

GRAMER HUSÛSÎYETLERİ

A. SES ÖZELLİKLERİ

1. Vokal değişmesi

a - ā

آلتونجی āltūncī < altıncı

باشا bāṣā < paşa

بورما bürmā < burma

a - ‘a

عرش ‘arṣ < arş (: yürü)

a - a

أبلا ḁbla < abla

باجج baçağ < bacak

a - ‘a

عتیکه ‘antika < antika

a - e

بیرق beyraḁ < bayrak

چقله çakle < takla

a - ē

یبراق yēbrāḁ < yaprak

a - ı

جندارمه candırma < candarma

a - ı

بقللوه bıqlāva < baklava

a - i

یرلغ yirliḁ < yarlık

a - î

بقللوی baqlāvi < baklava

a - ‘i

عتیکچی ‘intikci < antikacı

a - u

ألتون ultūn < altın
پرداغ purdāg < bardak

a - ū

بوجه būca < baca

1 - a

يازچي yāzaçī < yazıcı
قامچه kāmça < kamçı

1 - a

أرغاط arġāt < ırgat
أره صره araşara < arasıra

1 - e

قرباج qerbāc < kırbaç

1 - ē

بچقي bēçkī < bıçkı

1 - i

إسپیناغ ispināg < ispanak
قلیج kılic < kılıç

1 - ī

يازىغ yāziġ < yazık
أورفالي ūrfalī < Urfalı

1 - ō

قازوغ qāzōg < kazık

1 - u

يازغ yāzuġ < yazık

1 - ū

ناصر nāşūr < nasır
قبو qabū < kapı, kapu

o - a

بمبه bamba < bomba

o - ā

ماهورچي mātörçī < motorcu

o - a	أُتْرَاكْچِي	atrakçı < oturakçı
o - 1	قِنَاكْ	kınāk < konak
o - 1	بِقِيه	bıqça < bohça
o - i	اِطْرَاكْچِي	itrakçı < oturakçı (:mobilyacı)
o - i	دِيلَاب	dilāb < dolap
o - 0	0دَا	ōda < oda
	سُول	sōl < sol
o - o	يِرْغَانْچِي	yörgānçı < yorgancı
o - 0	آزوت	āzōt < azot
o - u	أُرْطَه	urṭa < orta
	طُرُن	ṭurun < torun
o - ü	أُورْطَه	ūrṭa < orta
o - u	يُولْدَاش	yūldāş < yoldaş
o - u	بَاشْبُزُخْ	bāşbuzıx < başıbozuk
u - a	قَوْرْمَه	qavarma < kavurma
u - a	سَبْج	sıcak < sucuk
u - e	قُرْشُون	kerşün < kurşun
u - 1	مِشْتَه	mıšta < mušta
u - 1	بِرْغَل	birğil < bulgur

u - i

أوين ōyin < oyun

u - ī

چاويش çāviş < çavuş
أسقمرى usqumrī < uskumru

u - ō

أوتانماز ōtānmāz < utanmaz
القوش Alkōş < Alkuş
طاپو ṭāppō < tapu

u - ō̄

أوزون ōzūn < uzun

u - o

طاپو ṭābo < tapu

e - a

ششمه şaşma < çeşme
أوكچه ūkça < ökçe

e - ā

آلمه جي ālmacī < elmacı
تال tāl < tel
تكنى teknā < tekne

e - a

أتک atāğ < etek
چشمچي çaşmaçī < çeşmeci

e - ē

إيلدوان ēlduvān < eldiven
تيل tēl < tel

e - 1

چنگال çingāl < çengel

e - 1

چارک çārık < çeyrek

e - i

إلديوان ildivān < eldiven
تگرلک teğerlig < tekerlek

e - i

روزي rōzani < revzene

e - o

مرجان بالوق morcān bālūḡ < mercan balığı

e - u

يكن yekun < yeğen

i - a

پهلوان pahlavān < pehlivan

يخنه yaḡna < yahni

i - a

تتک tatak < tetik

i - e

استارسه estārsa < isterse

پرچم perçem < perçin

i - ē

ليره lēra < lira

i - ı

چرگین çirgin < çirkin

i - ı

أربلي Arbīlī < Erbilli

i - i

ایب ib < ip

بینباشي binbāṣī < binbaşı

أدبلي adabī < edepi

i - 'i

قره عنجیر qara' incir < Karaincir

i - u

بنش bunuş < biniş

i - ū

تو مرجي tūmarcī < timarcı

شوشه şuşe < şişe

ö - a

کفته kafta < köfte

ö - av

دوشك davşek < döşek

ö - e

چمچه çemçe < çömçe

ö - ı

دشك dışek < döşek

ö - i

بلوك bilük < bölük

ö - ö

اولچي ölçi < ölçü

جومرد cōmerd < cōmert

قول kōle < köle

ö - ö

دونم dönüm < dönüm

ö - u

أكچه ukça < ökçe

بلوك bulük < bölük

ö - 'u

عقچه 'ukça < ökçe

ö - ü

أوكچه ükça < ökçe

ü - a

برنجك barancak < bürüncük

گل call < gül

گوتره götra < götürü

ü - a

أوتچي ütaçı < ütücü

ü - e

دونم dönem < dönüm

ü - ı

گمرگ gımrıg < gümrük

ü - ۱	تۈنچى tütünci < tütüncü
ü - i	جۈزدان cüzdan < cüzdan
ü - o	گۈمرۈك gomrug < gümrük
ü - ö	بۈسلىق böselik < büselik
ü - u	بۈتۈن butun < bütün
ü - ū	ئۈتۈ üti < ütü
ü - ۈ	چۈرۈك çürük < çürük
ü - ۈ	تۈتۈن tütun < tütün

2. Konsonant değişmesi

b - m	مىكبېشى mikbāši < binbaşı
b - p	بىر پارە pir pāra < bir para
b - v	بېسۈنچى başvançî < basbancı (:gece bekçisi)
c - ç	چۈچۈ çüçü < cüçük
c - d	دۈزدان dezdān < cüzdan
c - g	قارا قندلوز qarāqendlüz < karakoncolus
c - g	گۈاھىرگى gavāhırgî < cevâhirci
ç - c	بارچە bārca < barça

چاکوچ çākūc < çekiç

ç - ş

شېبۇق şubuk < çubuk
صاشمه şāşma < saçma
شاكوش şākūş < çekiç

ç - t

تاشمه taşma < çeşme
شاتمه şātma < saçma

d - ḍ

اودمه oḍa < oda

d - l

جزلان cizlān < cüzdan

d - t

تيزکين tizkin < dizgin
بيتته bīta < pide

d - z

زندان zinzāna < zindan

g - c

جمرك cumruk < gümrük
رينجه rinca < ringa

g - k

کيزلي kizli < gizli
نارکيله nārķile < margile

g - ḳ

قزطه qazēte < gazete
قراقوز qarāqoz < karagöz

ğ - ğ

جگروٹی cigeroti < ciğerotu

ğ - k

آق دکرمان ākdakırmān < akdeğirmen- değirmen

ğ - h

ٹوخ tūh < tuğ

ğ - k

یطاقان yataқан < yatağan
ٹوق tūk < tuğ

ğ - r

سردوچ şardūc < sağdıç

h - ğ

بخشیش bağşış < bahşış

h - h

حانپا hānpā < hempa

h - h

خورما hūrmā < hurma

h - k

بخشیش bağşış < bahşış

k - ç

بلچی belçi < belki

k - f

آطفي āṭfi < atkı

k - g

گبان gabbān < kapan

تگرلک teğerlig < tekerlek

یدگ yedeg < yedek

k - ğ

غليون galyūn < kalyon

قراغول qarāğul < karakol

یطخ yaṭağ < yatak

k - ħ

ħabank < kepenk
 ħaħma < ħakma
 yāzuħ < yazık

k - k - 'ı

Arapçaya giren bir takım Türkçe kelimelerin başında veya sonunda ince "k" harfi kalın "k" olmuş, bu şekilde tekrar bâzı lehçelere geçerken de hemzeye dönüştürülmüştür.

ħanak > ħanak > ħanā
 kanca > kanca > kanca
 kavun > kavun > kavun
 kavurma > kavurma > kavurma
 kayış > kayış > kayış
 kaymak > kemāk > emā
 kazan > kaẓān > aẓān
 kuzu > kūzi > ūzi
 merak > marāk > marā
 yaka > yakā > yā
 yaprak > yabrāk > yabra

l - r

panṭarūn < pantalon
 tūr < tül

l - n

karakon < karakol

l - ŝ

ālċi < aŝċı

m - b

bumbār < mumbar

abzik < emzik (: sigara ağızlığı)

m - n

şindi < şimdi

	بدرون	badrūn < bodrum
m - v		
	قارش وارشن	kārişvāriş < karışmarış
n - k		
	يکيشري	yekişeri < yeniçeri
n - i		
	ليسه	leyse < neyse
	د لقي	delikallī < delikanlı
	زنکيل	zenkīl < zengin
n - m		
	بيمباغ	buyumbāg < boyunbağı
	پرچم	perçem < perçin
n - r		
	قمندار	qumandār < kumandan
p - b		
	بابوج	bābūc < pabuç
	خابنک	ḥabank < kepenk
	قاب	qāb < kap
p - f		
	فادوس	fādōs < paydos
	شافقه	şafka < şapka
p - k		
	مرکوش	merkūş < marpuç
r - ğ		
	جوغبي	cōğabi < çorap
	ناصوغ	nāşōğ < nasır
r - l		
	سفر بلك	seferbellik < seferberlik
	زنجيل	zencil < zincir
r - n		
	پلمان	palamān < palamar

r - v

زوزاوات zavzāvāt < zerzevat

s - ŝ

شاشمه ŝātma < saçma
باش طرمة baştarma < pastırma

s - z

زرکلی zırıklı < sııklı
آزکی āzki < askı
قاراقندلوز qarāqendlüz < karakoncolos

ŝ - b

بخیش bahbiş < bahşiş

ŝ - c

أوجاکی ōcāki < uşak

t - c

بجّه bucce < bütçe
دورج dōrē < dört

t - ç

چقله çaqle < takla
حلاجی hlāççi < halatçı

t - d

د بنجه dabanca < tabanca
یردقال burdaqāl < portakal
رصد raşd < rast

t - g

ثال sāl < tel

t - t̄

سمیٹ simiṭ < simit

t - z̄

ضابان zābān < taban

v - b

بابور bābūr < vapur

v - ğ

قاعوق kâğük < kavuk

v - k

داعوق dâkük < tavuk

y - b

بواش bavāş < yavaş

y - h

به beh < bey

z - d

ماظه mâða < meze
قلاووظ kalāvūd < kılavuz

z - s

سنجاف sincâf < zincef
دوس dūs < düz

z - ş

صنفره şanfara < zımpara
پاپامس pāpāş < papaz

z - z

فايظ fāyız < fâiz

3. Ses ve hece değişmeleri

انگي دنيا angidunyā < yenedünya

بوينباغ bavyunbâğ < boyunbağı

جوبان cavbān < çoban

جورب cavrâb < çorap

چيخانه çehāna < çayhâne

دوشمچي davşamçî < döşemeci

ديوس dyūs < göğüs

يمني emeni < yemeni

ايشمخ eşmağ < yaşmak

فنتکچي fantıkci < antikacı

غرناروط	ġarnāvaṭ	< arnavut
خاھرشن	ḥāṭersən	< hatır için
حيوه	ḥēva	< ayva
حكه	ḥugga	< okka
ارش	ırş	< kuruş
ابطان	ibṭān	< kaptan
ايچلمه	içleme	< ekleme
اگد	igid	< yiğit
اگرمي	igirmi	< yirmi
ايلان ديلي	ilāndilī	< yilandili
انكشاري	inkişārī	< yeniçeri
استخانه	istahāna	< hastahâne
قئق	ka'ik	< kayak
قماق	qamāq	< kaymak
قاویش	qāviş	< koğuş
كدیش	kdiş	< iğdiş
كيف	kēf	< keyif
قيماق	qēmağ	< kaymak
قيسي	qēsi	< kayısı
قيطان	qēṭān	< kaytan
قيمه	qīma	< kıyma
قيمتلي	qīmetli	< kıymetli
قيطان	qīṭān	< kaytan
قوغا	qōgā	< kavga
كشايري	kşāyri	< yeniçeri
كويسنجق	kvēsencāq	< köysancak

4. Vokal ve konsonant düşmesi

Vokal düşmesi :

بولوكباش	bülükbaş	< bölükbaşı
بسله	busla	< pusula
دای	dāy	< dayı

ترللي terlelli < terelelli
 طقم taqm < takım
 طوزبير tōzbir < otuzbir
 يازجي yāzci < yazıcı

konsonant düşmesi:

أستيك astik < lâstik
 أشلمش aşlamış < haşlanmış
 عاش أولسون 'aş olsün < aşkolsun
 آله ياخه âlyâha < alt yaka
 دوري dōri < doğru
 سوره sōra < sonra
 شيشانه şişāna < şişhâne
 قادرم kâdırım < kaldırım
 قادرقوي kâdırqoy < kaldırkoy
 قزاطمه kızâṭma < kızartma
 أوزسز ūzsiz < yüzüz
 یمخانه yemehāna < yemekhâne

5. Konsonantlarda yer değiştirme

- hl -> -lh -, bul-> bur-, z-> c-, fen-> far-, n-> r-, lp-> pl-, -ş1)-ış,

بلهوات balhavān < pehlivan
 برغل burğul < bulgur
 جنزیر canzîr < zencir
 فرن faran < fener
 رنگيله rengila < nargile
 قپلخ kaplağ < kalpak
 قارش kârış < karşı

6. Konsonant tekrarı

چكۆچ	çakkūç < çekiç
خاڭسكى	hāṣṣakī < haseki
قېبان	qabbān < kapan
لكه	lekke < leke
ممه	mamma < meme
پاپاس	pāppāṣ < papaz
صمۇن	ṣammūn < somun
سېپان	ṣuppān < sapan
تېپە	teppe < tepe
تۇبۇل	tūbbal < topal

B. EKLER

1. Yapım ekleri

a. İsimden isim yapma ekleri: -lek, -līḡ, -lık, -lık, -lık, -lik, -lik, -lik, -lik, -loḡ-, -sizloḡ-, -luḡ, -luk, -luḡ < -lık, -lik, -luk, -lük

تۇزلك	tūzlek: tozluk
تېپەلىك	teppeliḡ: tepelik, baş örtüsü
باشلىك	bāşlık: başlık, baş örtüsü
قارداشلىق	qardāşlıq: kardeşlik
ئونلىق	onlıq: onluk
بەشلىك	beşlik: beşlik(para)
بايلىك	bāylīk: beylik
پاشالىق	pāşālik: paşalık
بوسىلىق	bōselīk: būselik
سەرسەرلۈڭىيە	serserloḡiya: serserilik
ادەبسىزلۈڭىيە	adābsizloḡiya: edepsizlik
يازلىق	yāzluḡ: yazlık
گېجەلىق	gēcēluḡ: gecelik

گزلك guzluk: gözlük
 طزلق tuzluq: tozluk

Türkçe isimden isim yapma ekiyle birleşen Arapça asıllı kelimeler ve bunların Türkçede kullanılmayan şekilleri: -lög-, -luğ-

حمار لوغيه hmār lögīya: eşeklik
 دهار لوغيه dhār lögīya: inatçılık
 زمال لوغيه zumāl lögīya: eşeklik
 صناع لوغيه şunnā lögīya: işçilik
 زبالغيه zabbā luğīya: çöpçülük
 زمالغيه zumāl luğīya: eşeklik
 كنا ساعغيه kannāsluğīya: süpürücülük

-cī, -çī, -gī: meslek eki bildiren ektir.

Türkçe kelimelerle

-cī:

أقشامجي akşāmcī: akşamcı
 عطشامجي aṭaşcī: ateşçi
 بلطامجي balṭacī: baltacı

-çī:

گباچي gubbānçī: kapancı
 قاچاغچي kaçağçī: kaçakçı
 اوتچي ūtaçī: ütücü

-gī:

بسامكي başmāgī: basmacı

Arapça kelimelerle

-cī:

فرارجي frārcī: firarî
 خمارجي ḥammārcī: meyhaneci
 طمعنجي ṭamāncī: açgözlü
 بنوعچي bağzaçī: semerci
 مطيرچي mṭayirçī: kuşçu
 طاوقچي ṭabūqçī: tuğlacı

-çī:

-gi

گواھیرگی gavâhîrgî: cevherci
مکوهگی makvagî: ütücü

Arapça aslında meslek bildiren isimlerden isim yapma eki.

-ci:

قصابجی kaşşâbcî: kasaplık

-çi:

معلمچی mu'allimçi: öğretmenlik
طیارچی tayyârçi: tayyareci, pilot

-li eki ile kurulan sıfatlar :

ھیبەتلی heybetlî: heybetli
قاپاغلی қаpağlî: kapaklı kundura
قیمتلی Kîmetlî: kıymetli
اوغورلی oğurlî: uğurlu
şekerli şekerlî: şekerli
yağlı yağlî: yağlı
Cezâyirli Cezâyirli : cezâyirli
Iştanbullu Iştanbullî: İstanbullu
Musullu Muşillî: Musullu
Rizeli Rîzelî: Rizeli
Sâmıralı Sâmirli: Sâmerralı
Urfalı Ürfalî: Urfalı

-siz ekiyle yapılan sıfatlar:

Türkçe asıllı kelimelerle

بیچمسز biçimsiz: biçimsiz
اوغورسز oğursuz: uğursuz
اوزسز üzsüz: yüzsüz

Arapça ve Farsça asıllı kelimelerle

اھلاقسز ahlâksız: ahlâksız
دینسز dînsiz: dînsiz
سلâھسز slâhsız: silâhsız
بختسز bahtsız: bahtsız

جان سز cānsız: cansız

پول سز pūlsız: pulsuz

-sizlog-(:-sizlik) ekiyle yapılan isim ;

ادب سز لوغیة adābsızlogīya: edepsizlik

-dāş < -daş isimden isim yapma eki: bağıllık

آر قداش ārquadāş: arkadaş

دینداش dindāş: dindaş

ملکداش malikdāş: melikdaş

یولداش yōldāş: yoldaş

-cık < -cık

اڭاق اڭاق ağacık: ağacık

قوینجق koyuncuk

تال قوینجق Talqōyincik: Koyuncuk tepesi

-çe

اڭبارچه aḡbarçe: yüce, ulu

b. Fiilden isim yapma ekleri: -maḡ, -mek < -mak, -mek

اڭماک aḡmak: etmek

چاقماک çakmak: çakmak

یemek yemek: yemek

-k, -k, -g < -k

اچق açık: açık

چرک çuruk: çürük .

اچغ açug: açık

-aḡ, -āḡ, -āg, -aḡ, < ak

یطاق yatak: yatak

قنآق konāḡ: konak

قونآغ kōnāg: konak

قاپغ kapag: kapak

-fi, -gi, -gü, -gi, -ki, -ki, -kü < -gı, -gi, -gu, -gü, -kı, -ki

آطفي atfi: atkı

سرسی sursi: sürgü

سونگو sūngū: süngü

چالغی çalgı: çalgı

کسکی keski: keski

آسقی askı: askı

ویرکو vërkü: vergi

-ğa < -ga

دالغە dālğa: dalga

-cin, -gel, -kin < -gün, -kin

سرجن sercin: sürgün

سرگل sergel: sürgün

کسکین kaskin: keskin

-ağān < -ağan

یاطغان yaṭağān: yatağan

-i < -ü

اولچی ölçü: ölçü

أورتي örtü: örtü

-t

يوغورت yögürt: yoğurt

-üç < -iç

چاکویç çäküç: çekiç

-maça < -meçe

چاکماچه çakmaça: çekmece

-ma, -me

أقترمه aqtarma: aktarma

باشما basma: basma

إشمارلما işmarlama: ismarlama

قابله kablama: kaplama

أكله aklema: ekleme

شکرله şekerleme: şekerleme

c. işletme ekleri

-lar, -ler

çokluk eki ile

أبوجاسملر Abū Cāsimler: Casimler babası

أغالر بېگلر پاشالار ağalar bēglar pāşalar: ağalar beyler paşalar

قırıقلر kırıklar: kırıklar

یا ییجلر yāycılar: yaycılar

ç. Bildirme eki (-dır, -tır) ile birlikte alınmış kelimeler

ھالال حاضر بودر halâl hâzır budır: hazır olan helâl budur

یوختر عقل یوختر yöhtır 'aқıl yöhtır: yoktur akıl yoktur

d. İyelik ekli kelimeler

-m

teklik 1. şahıs iyelik ekiyle

أفندم afandım: efendim

ببم babam: babam

ایکی گوزم iki gözüm: iki gözüm

قرداشم kerdāšem: kardeşim

e. Datif ekli kelimeler

أفندیمه سویلیم afandıma süyleyim: efendime söyleyim, efendime söyleyeyim

أشکه باخ aşşğa bāḥ: eşeğe bak

بنا باخ buna bāḥ: buna bak

f. Ablatif ekli kelimeler

بو یاغتن تشریب ایله bu yāğtan teşrīb eyle: bu yağdan papara yap

C. EMİR KİPİ

بنا باخ buna bāḥ: buna bak

سنگی طاق sungī ṭāq: süngü tak

تت شنی باغلا tut şanı bağla: tut şunu bağla

Ç. İSTEK KİPİ

أفندیمه سویلیم afandıma süyleyim: efendime söyleyim, efendime söyleyeyim

بن أولم ben ölem: ben öleyim, ben ölem
يا أفندم سليم yâ afandim suleyîm: ey efendim söyleyim, ey
efendim söyleyeyim

D. PARTİSİP

-ân < an geniş zaman partisip eki:

أولان ölân : olan

-maz, -mâz geniş zaman partisibi menfisi:

إيكي آچق گورماز ikki açık görmâz: iki açık görmez

أوتانماز ötânmaız: utanmaz

-mış, -miş geçmiş zaman partisibi eki ile:

أشلمش aşlamış: haşlanmış

بتمش bitmiş: bitmiş

أمور گورمش umûr görmiş: umur görmüş

گورممش görmemiş: görmemiş

گورمش görmiş: görmüş

-ecek gelecek zaman partisibi eki ile:

گله جك شباته قالسون gelecek şubâta kâlsûn: gelecek şubata kalsın

-dî, -tî < -tî

كولباشدي külbâşdî: külbastı

كولباشتي külbâşti: külbastı

E. PEKİŞTİRME SIFATI İÇİN KULLANILAN ÖN EKLER

bes-, şâğ-, şar-

بسبلي besbellî: besbelli

صاغ مغللم şâğ şağlem: şağ şağlam, sapa şağlam

חרطמיס řarțamîs: tertemiz

صاغ سليم şâğ selîm: şağ sâlim

F. SIFATLAR

1. Vasıflandırma sıfatları

- بول bōl: bol
 بوش boş: boş
 چرگین çirgin: çirkin
 چرک çuruk: çürük
 دوغري doğri: doğru
 قولاي kōlāy: kolay
 أوزون ōzūn: uzun
 سرت sert: sert
 طوبال tōbāl: topal
 لموخ tōh: tok

2. Belirsizlik sıfatı

- بتن butun: bütün
 جوق cōk: çok
 ياشا پادشاهمز جوق ياشا yāşā pādīşāhımız cōk yāşā: çok yaşa
 padişahımız çok yaşa
 فلان flān: falan
 لازم فصل فلان شي lāzım tı'mel flān şey: falan şeyi
 yapman lâzım

- هر har: her
 هپسي hepsī: hepsi
 هيچ hiç: hiç

3. Sayı sıfatları

- الله بير Allāh bīr: Allah bir
 بيش bēş: beş
 بين bīn: bin
 بيرو يگو birav yekkav: bir iki (buğday tartılırken kullanılır)
 دورج dōrc: dört
 اكي iki: iki

-inci ekiyle sıra sayı sıfatı olarak:

بیشنبی bēşinci: beşinci

برنجی birinci: birinci

یکنچی ikinci: ikinci

4. İşâret sıfatları veya işâret zamirleri olarak: bu, şu

أقرع بو aqra^cbu: bukel

حلال حاضر بودر halâl hâzır budır: hazır olan helâl budur

تت شئی بغلا tut şanı bağla: tut şunu bağla

G. ZARFLAR

Yer zarfı

طشار taşarı: dışarı

zaman zarfı

آراسیرا arâsırâ: arasında

آرتق artıq: artık

گانا gānâ: gene

سوره sōra: sonra

شمدی şimdi: şimdi

nasıllık zarfı

بارابار bārābār: beraber

یواش yavāş: yavaş

حکى الدورى hakkaddōri: doğru söyledi

Ğ. ZAMİRLER

ben, sen, o şahıs zamirleri:

بن اولم ben ölem: ben öleyim, ben ölem

پین پان پو سَمِي سَمِي سَمِي سَو

لپاتکه لپاتکه بن سن او

pîn pân pav, samî samî samî sāv

lapātika lapātika, ben, sen, o.

سنبيله السنيله sunbēle's-sunbēle: sen böyle sen böyle

H. EDATLAR

1. Ünlem edatları

دي dī: de, di, hadi, haydi
 هي hey: hey
 هوب hōb: hop
 اشت išt: hišt
 اوخ oh: oh
 ياه yāh: bak, hele ya doğru mu?
 يازخ yāzux: yazık

2. Gösterme edatı

اشتا ištā: işte

3. Cevap edatları

أفندم afandim: efendim
 يغمه يق yağma yok: yağma yok

4. Karşılaştırma edatları

هم... هم... : hem... hem...
 یا... یا... : yā ...yā, ...
 یا بشلك یا بالکل yā beşlik yā bi'l-kul: ya beş eder ya hiç
 یا انت یا هو yā inta yā huva: ya sen ya o
 هم سیاحات هم تجارات hem siyāhāt hem ticārāt: hem seyahat hem ticaret
 هم شیرین صو هم یاغ hem şirin şū hem yāğ: hem şirin su hem yağ

5. Cümle başı edatları

اگر ağer: eğer
 اگر درویش اگر حنفیش { ağer derviş ağer ħinfiş pāra vār baṭar ħariş: ister
 دیره وار بترشر ایش { derviş olsun, ister azametli olsun, parası varsa
 ائجق aņcağ: ancak iş biter(hallolur)

چونكى çünkü: çünkü

6. Netice ve izah ifâde eden edatlar

باري bārī: bari

بلكى belki: belki

دمك demek: demek

هالبت halbet: halbet

زاهي zāhī: zati (konuşma dilinde) < zaten

7. Son çekim edatları

a. sebepe bildiren

ايچين için: için

b. benzerlik bildirenler

اشلان گيبي aşlan gibi: aslan gibi

سانكي ييديم şanki yeydim: sanki yedim

c. başkalık bildiren

باشقا başka: başka

I. KELİME GRUPLARI

1. Sıfat tamlaması

آلتون كو پري ältün köpri: altın köprü

اسكي موصل aski muşıl: eski Musul

آط ياخه at yaha: alt yaka

2. Tersine çevrilmiş sıfat tamlaması

امر بوş amir boş: boş emir

باب اسكي bāb aski: eski kapı

قرش صاغ qırış sağ: sağ kuruş

3. İsim tamlaması

عرب باقلاوه سي Arab baqlavası: Arap baklavası

كروان آشي karvān aşı: kervan aşısı

قصاب باشي	kaşşābbāşī: kasap başı
قول آغاسي	qōlāgāsī: kolağası
طابور آغاسي	ṭābūrāgāsī: tabur ağası
طاس كبابي	ṭāskabābī: taskebabı
أوتي ييزي	ūtībēzī: ütü bezi

4. İsim tamlaması yapısında birleşik isimler

قربان بيرم	qurbān bayram: kurban bayramı
مرجان بالوق	morcān bālūq: mercan balığı
بوينباغ	boyunbāg: boyunbağı
سفر طاس	seferṭās: sefertası
تخته بيت	taḥṭabīt: tahta biti
طاس كباب	ṭās kabāb: tas kebabı

5. -eyle(yardımcı fiil)

بو ياغتن تشریب ايله bu yağtan teşrīb eyle: bu yağdan papara yap

6. iyelik grubu

بیزم پلاومز bizim plâvımız: bizim pilâvımız

7. Sayı grubu

أللي ايكی	allī ikī: elli iki
اگري بير	igirmī bīr: yirmi bir
أوتوز بير	ötüz bīr: otuz bir
قرخ بیش	qırıq bēş: kırk beş

8. Edat grubu

خطايله ḥaṭā ila: hata ile

1. ÜNVANLAR

VE MESLEK İSİMLERİ

1. Tek kelime(eksiz)hâlinde

أفندي	aḫandī: efendi
أغا	ağā: ağa

بگ	beg: bey
چلبی	çalabî: çelebi
خات	hân: han
خانم	hânım: hanım
خاقان	hâkân: hakan
خاتون	hâtûn: hatun
خدیوی	hidayvî: hidiv
قماندان	kumandân: kumandan
مباشر	mubâşır: mübaşir
ملازم	mulâzım: mülâzım
متصرف	mutaşarrıf: mutasarrıf
پاشا	pâşâ: paşa
سپاهی	sibâhî: sipahi
صاغ	şâğ: sağ
صول	şöl: sol
ضابطه	zâbıtâ: zabıta, polis
استا	usta: usta

2. -cî, -cî eki ile ünvanlar

چشمچی	çâşmaçî: çeşmeci
دومانچی	dümâncî: dümenci
غلیونچی	ğalyüncî: Türk denizcisi
خزناچی	haznâcî: hazzeci
ماپینچی	mâbênçî: mabeynci
مکتوبچی	maktübçî: mektupçu
مزیکچی	mazîkçî: mızıkacı, askeri bando mızıkacısı
طوبچی	topçî: topçu

3. -dâr eki ile ünvanlar

علمدار	alemdâr: alemdar
باشمقدار	başmaqđâr: başmakdar
جاودار	câvdâr: çavdar
حکمدار	hukumdâr: hükümdar
خزندار	haznadâr: haznedar

مهردار muhurdār: mühtürdar
 سلاحدار silāhdār: silâhdar
 تحصیلدار taḥşıldār: tahsildar

4. İsim tamlaması

آلای امینی ālayāminī: alay emini
 استانبول پایہ سی İstānbūl pāyesi: İstanbul pāyesi
 مال مدیری māl mudirī: mal müdürü
 مکہ پایہ سی Mekke pāyesi: Mekke payesi
 صندوق امینی sandūq amīnī: sandık emini
 طاہور آغاسی ṭābūrāgāsī: taburağası

5. Bâş ile isim tamlaması

بیکباشی bīkbāşī: binbaşı
 فرآش باشی farrāşbāşī: baş hademe
 حمال باشی ḥammālbāşī: hamal başı
 قصاب باشی qaşşābbāşī: kasap başı
 مهتار باشی mahtārbāşī: mehter başı
 میمار باشی mīmārbāşī: mimar başı
 محضر باشی muḥzīrbāşī: muhzir başı
 اون باشی onbāşī : onbaşı
 سقا باشی saqqābāşī: saka başı

6. Bâş ile birleşik kelime seklinde

باش جراح bâşcarrāḥ: baş cerrah
 باش حمار bâşḥammār: kervan başı
 باش کاتب bâşkātib: başkatip
 باش کذاب bâş keḍḍāb: baş yalancı
 باش مفتتیش bâşmufattiş: baş müfettiş
 باش طبّاخ bâşṭabbāḥ: aşçı başı
 باش تارزی bâşṭārzi : terzi başı
 باش طپتی bâşṭobci: topçu başı

J. TÜRKÇE TABİRLER

باشتن	baştan: baştan
بركه دن	berkeden: belkiden
دل ياند	delyāndım: içim yandı, yüreğim, gönlüm yandı
ایلدن	ēlden: elden
ایسترا ایستماز	ister istemāz: ister istemez
کیم کیمه	kimkime: kim kime
لیسه	leyse: neyse
یالله	yallah: yallah, haydi, yürü, kalk, git, defol

K. TÜRKÇE İBARELER VE CÜMLELER

آبویه لرنده	ābüyalerında: ah bu yâr elinden
أفندییه سویله ییم	afandıma sūyleyim: efendime söyleyim, söyleyeyim
أشغه باخ	aşşaga bāh: eşeğe bak
بنا باخ	buna bāh: buna bak
دی گل باخ	dī gel bāh: de gel bak
گله جک شبا طه قالسون	gelecek şubāta kâlsün: gelecek Şubata (kadar)kalsın
سنگی طاق	sungī ṭāq: süngü tak

1. Türkçe kelimeler ve Arapça yardımcı fiiller ile kurulmuş cümleler

عملنا راح بوئش	‘amelnā rāh boş: işimiz boşa gitti
ضرب اوتی	zārab ūtī: ütüledi
یچکی شیشیش ییش	yihki şēş bēş: saçma sapan konuşuyor

L. ARAPÇADA MÂNÂ DEĞİŞTİRMİŞ
TÜRKÇE KELİMELEER

- أمزك amzik < emzik: sigara ağızlığı
 أسكي دنيا aski dunyâ < Eski dünya; Amerika
 أتک atak < etek: kadın iç fanilas
 بصماغي basmâgi < basmacı: okuma yazma bilmeyen, cahil.—
 alay için kullanılır
 برنجي birinci < birinci: sigara adı
 دوشامي dôşamî < döseme :hamam havlusu
 قرصاغ kursâg < kursak: sabır, tahammül
 لگان lağan < leğen: tava
 لوکانده lökânda < lokanta: otel
 مامه mamma < meme: emzik
 ماسوره mäsûra < masura: sigara ağızlığı
 پاستیرمه pâstırma < pastırma: sucuk
 تنبل tenbel: cimri
 طيز tiz < diz: göt

M. ŞEKİL VE MÂNÂ BAKIMINDAN TÜRKÇENİN TESİRİNİ TAŞIYAN
ARAPÇA ASILLI KELİMELEER İLE TÜRKÇE KÖKLERDEN ARAPÇA-
NIN KAİDELERİYLE TÜRETİLMİŞ KELİMELEER

1. ت - : - t ile bittiği hâlde Osmanlıca tesiriyle
اچک - : - t ile yazılan şahıs adlarından
bir kaç örnek

- جودت Cavdat: Cevdet
 فکرت Fikret: Fikret
 هیبت Heybet: Heybet
 حکمت Hikmet: Hikmet
 عزت 'izzat: İzzet

مدحت	Madḥat:	Mithat
نشآت	Naş'at:	Neşet
رفعت	Rif'at:	Rifat
ثروت	Ṣarvet:	Servet
طلحت	Ṭal'at:	Talât

2. ر ي ا - i ile biten ve Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından örnekler

بدري	Bedrî:	Bedri
فخري	Fahri:	Fanri
فوزي	Favzî:	Fevzi
حقي	Hakkî:	Hakkı
حمدي	Ḥamdî:	Hamdi
لطفي	Lütfî:	Lütfi
سيفي	Seyfî:	Seyfi
سري	Sırrî:	Sırrı
شمسي	Şamsî:	Şemsi
وصفي	Vaşfî:	Vasfi

3. Türkçede farklı bir mânâ kazanmış ve bu mânâ ile tekrar Arapçaya geçmiş Arapça asıllı kelimelerden

Örnekler

أوراق	avrâk:	saklanması gereken yazılı vesikalar
دائرة	dâ'ire:	resmî ve idârî makam
دورية	davriya:	teftiş ve gözetleme için dolaşan bekçi veya bekçiler
فريق	farîk:	farik, fırka kumandanı tümgeneral
هيئة	heyeh:	heyet, meclis veya her hangi bir husus için vazifelendirilmiş topluluk
مأاش	ma'aş:	maaş, aylık
مشير	muşir:	müşir, mareşal

1. Bunlar Arapça nisbe ismi şeklindedir. Arapçada ad olarak kullanılmazdı. Ayrıca nisbe şeklinde geldiği zaman mutlaka alması gerekirdi.

نفر nefer: nefer
 نقطة nuqta: nokta
 رسمي resmî: resmi
 تبييض tabyîz: tebyîz, temize çekmek
 تحصيل taḥsîl: tahsil, öğrenim

4. Türkçe köklerden Arapça kâidelere göre çekimlenmiş kelimeler

a) Fiil:

آلش ālaş: alıştı
 بَوَّز bavvaz: buz yaptı
 دَاشَّر daşşar: açtı

b) Üstünlük ve karşılaştırma sıfatları:

أَكْرَش akraş: daha zengin
 أَصْغَم aşğlam: daha sağlam
 أَزْنَكَن azengen: daha zengin

c) Geniş zaman partisibi:

بَاصَم bāsam: basan

ç) Geçmiş zaman partisibi:

مَبْصُوم mabşūm: basılmış
 مَحْزُوق maḥzūk: kazıklanmış

5. Türkçe kelimelerle Arapça iyelik eklerinin getirilmesi

أَفَنْدِيْتِي afandīti: أَفَنْدِي afandī, أَفَنْدِيَّة afandīya > teklik
 1. şahıs iyelik eki getirilince: أَفَنْدِيْتِي afan-
 dīti: efendilerim.

أَفَنْدِيْنَا afandīnā: أَفَنْدِي afandī > çokluk 1. şahıs iyelik
 eki getirilince: أَفَنْدِيْنَا afandīnā: efendimiz

أَفَنْدِيْتِنَا afandiyitnā: أَفَنْدِي afandī, أَفَنْدِيَّة afandīya >
 çokluk 1. şahıs iyelik eki getirilince: أَفَنْدِيْتِنَا
 afandiyitnā: efendilerimiz

أَفَنْدِيْك afandika: أَفَنْدِي afandī > teklik 2. şahıs iyelik

- eki getirilince: أفنديك afandika: efendin
- أفنديتك afandiyitek: أفندي afandī, ç. أفنديه afandīya
teklik 2. şahıs iyelik eki getirilince أفنديتك afandiyitek: efendilerin
- أفنديكي afandīki(mns.): أفندي afandī > teklik 2. şahıs iyelik
eki getirilince: أفنديكي afandīki: efendin
- أفنديكن أفنديkunna(mns.) أفندي afandī > çokluk 2. şahıs
iyelik eki getirilince: أفنديكن afandīkunna: efendiniz
- أفنديه afandīki: أفندي afandī > teklik 3. şahıs iyelik
eki getirilince أفنديه afandīhi: onun efendisi
- أفنديتو afanditū: أفندي afandī, ç. أفنديه afandīya > teklik
3. şahıs iyelik eki getirilince: أفنديتو afanditū:
onun efendileri
- أرخداشيته arḥadāšīti: أرخداش arḥadāš, ç. أرخداشيته arḥadāšīye >
teklik 1. şahıs iyelik eki getirilince: أرخداشيته arḥadāšīti: arkadaşlarım
- أرخداشيتنا arḥadāšītnā: أرخداش arḥadāš, ç. أرخداشيته arḥadāšīya
> çokluk 2. şahıs iyelik eki getirilince: أرخداشيتنا arḥadāšītnā: arkadaşlarımız
- أرخداشيته arḥadāšīta: أرخداش arḥadāš, ç. أرخداشيته arḥadāšīya > çokluk
3. şahıs iyelik eki getirilince: أرخداشيته arḥadāšī-
ta: onun arkadaşları
- Ağa kelimesi hitap ve cevap tarzında kullanılmıştır.
- (hitap) أغاتي ağatī: أغا ağā > أغاة ağāt > teklik 1. şahıs iye-
lik eki getirilince أغاتي ağatī: ağam
- أغاتك ağātek: أغا ağā > أغاة ağāt > teklik 2. şahıs iye-
lik eki getirilince أغاتك ağātek: ağan
- (cevap) أغاتك ربك ağātek rabbek: Ağan rabbındır
- أغاتنا ağātānā: أغا ağā > أغاة ağāt > çokluk 1. şahıs iye-
lik eki getirilince: أغاتنا ağātānā: ağamız

6. Arapça asıllı Osmanlıca terkipler

- عاليجناب, ālicanāb: ālicenab
عرض حال, arzuḥāl: arzuhal
علم وخبير, ilmuḥaber: ilmühaber

کاتب عدل	kâtib'adl: kâtib-i adl
قائم مقام	kâ'immaḳâm: kaymakam
ما بینچی	mâbençî: mâbeynci
میرلواء	mîrlivâ: mirliva
صندوق امینی	şandûḳ amîni: sandık emini

N. OSMANLICA YOLUYLA ARAPÇAYA GİRMİŞ FARŞÇA

BİRLEŞİK KELİMELER VE TERKİPLER

1. -dâr eki ile yapılmış birleşik isimler

بصمقدار	bacmaḳdâr: başmakdar
بیرقدار	bayraḳdâr: bayrakdar
حکمدار	hukumdâr: hükümdar
تحصیلدار	taḫşıldâr: tahsildar

2. -hâna ile kurulmuş birleşik kelimeler

أجزاخانه	aczahâna: eczahâne
أكماخانه	akmaḳhâna: ekmekhâne
جبخانه	cabhâna: cephâne
جامخانه	câmhâna: camhâne, vitrin
چایخانه	çâyhâna: çayhâne
کتابخانه	kutubhâna: kütüphâne
قاهرخانه	ḳâḫırhâna: katırhâne
سلخانه	selhâna: selhâne
شیشخانه	şîşhâna: şîşhâne
ضربخانه	zarbhâna: zarbhâne

3. -nâma ile kurulmuş birleşik kelimeler

إزنامه	izinnâma: izinnâme
روزنامه	rûznâma: rûznâme
سالنامه	sâlnâma: salnâme

İKİNCİ BÖLÜM
LÜGATÇE

إبتدائية ibtidā'iya

الشهادة الابتدائية el-šahādatü'l-ibtidā'iya: ilkokul diploması

المدرسة الابتدائية el-medresetü'l-ibtidā'iya: ilkokul

Asadî, 27 (Halep).

Osmanlı öğretim sisteminde ilkokulu ifâde etmek üzere Arapça kökten türetilen bu kelime, Osmanlıca yoluyla tekrar Arapçaya geçmiştir.

Ayrıca bk. Ş.S., 64.

أبجور abacür, bk. پنچور pancür

إبرقچی ibriqçi, bk. إبريقچی ibriqçi

أبرنجی abrinci, bk. برنجی birinci

إبريق ibriq(1); بريق bri(2): F.T. ibrik

1) Şîr, 6; 'Abdul'azîz, M., 142 (Suriye, Mağrip). 2) 'Abdul'azîz, M.Ş., 13 (Suriye).

راح يتوضئ كسر البريق rāḥ yitvazzā kaşar lıbrîq: abdest almayış gitti ibriği kırdı. — Gönülsüz, isteksiz iş yapanlar hakkında söylenir bir darbimesel.

'Amad, 53 (Ürdün).

إبريقچی ibriqçi(1), Ç. إبريقچی ibriqçi(2); إبريقچی ibriqçi(3): ibriqçi

1) Maḥfūz, 4 (Irak); Ḥanafî, Mc., 59 (Bağdat). 2) Ḥanafî, Mc., 59 (Bağdat). 3) Maḥfūz, 4 (Irak).

أبزلک abzik, bk. أمزك amzik

إبطان ibṭān, bk. قبطان kabṭān

أبعاديہ ab'ādiya:mâlikâne

R.'A., (A.'İ.), 354.

أبلا ablā, bk. أبلة abla

أبلقه abluḡa:abluka < İtl. blocco

الجيش ضارب أبلقه el-ceyş zārib abluḡa:Ordu ablukaya aldı,
muhasara etti, kuşattı

Şarbatî, 226 (Irak).

أبلة abla(1); أبلا ablā, Ç. أبلات(2):abla

1) F.R., I, 877 (Mısır); Kav., I/I, 521 (Mısır); Hanafî,

Mc., 6 (Bağdat); Asadî, 35 (Halep). 2) Vaşîf, II, 7 (Irak).

آبونه ābūne:abone < Fr. aboné

Hanafî, Mc., 70 (Bağdat).

آبي ābi(1); آغابيك āḡābēk(2):aḡabey, abi

1) Hanafî, Mc., 72 (Bağdat). 2) Asadî, 17 (Halep).

أتابك atābık:atabeg

أتابك العساكر atābıkı'l-ʿasākır: Memlûklülerde ordu komutanı
demek olan bir terim (OTDT, I, 102-103)

Dozy. (T.A.), 80.

Daha sonra Arapça'da "kendini atābıkı'asākır mı san-
dın" gibi ifâdelerde mecâzen kullanıla gelmiştir.

آت آغاجي Āt-āḡāci

عقد آت آغاجي ikd Āt-āḡāci: at-aḡāci arastası (Bağdat'ta
1846 yılındaki bir tesbite göre)

Mc., Dl., 265.

إتخستك ithastek, bk. حسته hasta

إتسوغر itsōḡara: sigortalandı. sigorta < İtl. sicurta

إتسوغر ت مونة البيت itsōḡarıt mūnıtı'l-beyt: buğday ve yağ getirilirse ev ye-
meği sigortalanır

'Amad, 30 (Ürdün).

سوكر sōkar: sigortaladı

'Abdul'āl, 115 (Mısır); Asadî, 146 (Halep).

أدرس حتى أسوكر الوظيفه adrıs hattā asōḡırı'l-vażifa: Vazife-
yi garanti etmek için okuyorum

Şāmil(Irak).

"sigorta" kelimesinden türetilmiş fiil.

أسوكر asōkar: daha sigortalı, daha emniyetli.— "Sigor" ta" kelimesinden أفعال vezninde türetilmiş tafdîl ismidir.

Sigorta <İtl sicurta

Asadî, 146(Halep).

مُسَوِّكِر musavker: sigortalı

‘Abdul‘âl, 115(Mısır).

مُسَوِّكِر musavkır: sigortacı

كَام.أَش., 322.

أَتَشْ أتاş(1); عَطَشْ اطاş(2): ateş

1)Kām.‘aş., 681. 2) Tikritî, II, 17(Bağdat).

عَطَشِي اطاşci(1), ع. أَتَشِي اطاşciya(2); عَطَشِي اطاşci(3); عَطَشِي اطاşci(4): ateşçi

1)A.A., II, 9. 2)Frd., 2. 3)Maḥfūz, 6(Irak). 4)Kām.‘aş., 613; Kav., I/I, 547; F.R., II, 150(Mısır).

أَتَشْلِك اطاşlık; أَطَشْلِك اطاşlık; عَطَشْلِك اطاşlık:

ateşlik

Asadî, 54(Halep).

أَتَشْ أَتَبُور اطاş: ateş taburu

كَام.أَش., 681.

Ayrıca bk. فِرْنَاتَشِي fīrnātşī

أَتَك اطاk(1); أَتَاك اطاg(2), ع. أَتَاكَات اطاgāt; أَتَاكُلُغ اطاgluğ, ع. أَتَاكُلُغَات اطاgluğāt(3): kadın atleti <etek

1) Vāsfi, I, 3(Irak); Ḥayyāvī, 364(Irak); Asadî, 155(Halep). 2) Maḥfūz, 8(Irak); Ḥanafî, Mc., 74(Bağdat). 3) Ḥanafî, Mc., 74(Bağdat).

أَجَاك اcağ, bk. أَوْجَاك ocağ

إِجَان ecān, bk. جَان cān

إِجْرَا icrā(1); إِجْرَاء icrā(2): icrâ.— Osmanlı devrinde, adliye teşkilâtında, mahkeme kararlarını tenfîz eden dâire hakkında kullanılan hukuk terimi.

1)Asadî, 65(Halep). 2)Şarbatî, 217(Irak).

Ayrıca bk. **مأمور** ma'mūr.

أجزاء aczā: ecza

أجزاء aczāci(1); **أجزجيه** aczāci,ç. (2); **أجزاچي** aczāci(3): eczâci

1) Kām 'aş.,44; A.A.,II,9; Asadî,66(Halep). 2) Bustāni,247; F.R.,I,877(Mısır); Asadî,66(Halep). 3) Maḥfūz,4(Irak).

Arapça cuz'un çoğulu olan aczā kelimesine -ci eki getirilerek kurulmuştur. aczā kelimesinin Arapçada ilâçla ilgili mânâsı yoktur.

أجزاء aczāhāna(1),ç. **أجزاء** aczāhānāt(2); **أزدخانه** azdahāna,ç. **أزدخانه** azdahānāt(3): eczâhâne

1) A.A.,II,9,14; F.R.,I,877. 2) F.R.,II,145(Mısır). 3) Asadî,66(Halep).

أجزجيه aczāci, bk. **أجزا** aczā
أجق باشي acukbaşî, bk. **آچق** açık
أجنطه açanta < T. acenta < İtl. agente
Kāzîm,381(Bağdat).

آچق açık,ç. **أواچق** avāçık; **آچیق** açîk(1); **آچغ** açığ(2); **آچغ** açuğ(3),ç. **أواچغ** avāçuğ(4): açık

1) Asadî,11(Halep). 2) Bakrî,40(Musul). 3) Maḥfūz,8(Bağdat); Ḥanafî,Mc.,84(Bağdat). 4) Ḥanafî,Mc.,84(Bağdat).

آچغ مشرف açuğmaşref < açık meşreb: hafif meşreb, çarşafsız ve cilveli kadın

Ḥanafî,Mc.,84(Bağdat).

آچغ açığ: meydan zehir, konuşma dilinde

آچغ وقع vakaç açığ: gerçek ortaya çıktı

Bakrî,40(Musul).

العراقية el-Ḥicāz açuğ min el-makāmāt
el-irākīya: Hicaz(makamı) Irak makamından daha açıktır

هذا أچغ من هذا hāzā açuğ min hāzā: bu(reng), bundan daha açık("açık" kelimesinden **أفعل** vezninde türetilmiş

üstünlük ve karşılaştırma sıfatı)

مكان آچغ makân āçuğ: açık yer

Hanafî, Mc., 84 (Bağdat).

آچق açık: açık (tavla oyununda)

عطاه آچق و من قبل عطاه تلت أو آچق 'atāhu āçık va min
kabil 'atāhu talat avāçık: ona şimdi bir açık verdi, daha
önce üç açık vermişti (tavla oyununda)

عم بجکي معك بالآچق 'am yihki ma'ak bilāçık: seninle
açık konuşuyor

آچقباش آش açıkbaş; آچقباش آش açıkbaş: görünüşe kıyâfe-
te önem vermeyen. Ayrıca Halep'te bir âilenin lakabı

Asadî, 11 (Halep).

Ayrıca bk. إککي ikkî.

عقد آچق باشي 'ıkd açuqbâşî: açıkbaş arastası (Bağdat'ta
1846 yılındaki bir tesbite göre)

M.C., Dl., 261.

آچغ aççağ: açık verdi (tavla oyununda)

Hanafî, Mc., 84 (Bağdat).

"açık" kelimesinden tam türetilmiş geçmiş zaman fiil

آچق aççak: açıkladı, izah etti

آچق المسألة و من قبل ما كان یاچقا 'aççaqi'l-mesele vâ min
kabil mā kân yi'aççıkā: meseleyi açıkladı, daha önce açıkla-
mıyordu

Asadî, 68 (Halep).

"Açık" kelimesinden türetilmiş fiil.

آچمز açmaz: açmaz. — Satranç oyununda şâhın önünde ona siper
olarak duran piyâde.

Hanafî, Mc., 85 (Bağdat); Asadî, 11 (Halep).

إختساب میري ihtisâb mirî < Osm. ihtisâb emîrî: gümrük emiri

M.C., Nb., 51 (Irak).

أخترمه ahtarma, bk. أقترمه aqtarma

إختیار ihtiyâr; (mns) إختیاره ihtiyâra, ç. إختیاریه ihtiyâri-
ya(1); إختیاره hityâr(2): ihtiyar, yaşlı

1) Frd., md. خیر. 2) Kav., II/I, 748; 1. bant (Şabriya-

Musul).

هتیار یینین ولا شیب یهین hityār yinīn valā şab yihīn: ihtiyar inlesin ama genç ihanet etmesin (ihtiyarın hastalanması gencin ihanetine tercih edilir)

‘Amad, 218 (Ürdün).

اخشمتیي aḫşamṭī, bk. اقسامجي aḫşāmci
اهلاقسز، اخلاق سن ahlāqsız: ahlāksız

Bakrī, 266 (Musul); Ḥanafī, Mc., 108 (Bağdat).

آخور āḫūr (1), ق. او اخیر awāḫīr (2); یا خور yāḫūr (3), F.T. āhır
1) Şir, 8; A.A., II, 9; Asadī, 12 (Halep). 2) Şāmil (Musul).
3) A.A., II, 9; R.A.; Mc. 166; II/II, 31 (Suriye); ‘Amad, 522 (Ürdün).

اداره سن idāresiz: idâresiz

Maḥfūz, 8 (Irak).

ادب خانه adabḥāna (1), ق. ادبانات adabḥānāt (2): edebhâne,
helâ

1) Bakrī, 42 (Musul, Mısır); R.A., Mc., 18; A.A., II, 9;
F.R., I, 877 (Mısır); Kav., I/I, 522; Asadī, 89 (Halep).
2) A.A., II, 9.

ادب سن adabsiz: edepsiz

Maḥfūz, 2, 8 (Irak); Ḥanafī, Mc., 112 (Bağdat); Asadī, 90

(Halep).— Her ne kadar anılan kaynaklarda kaydedilmemişse de çoğulu ادبسیزیه adabsiziya (b.bk.) şeklindedir.

Ayrıca bk. ادبلی adablī.

ادبسیزیه adabsizlögīya: edepsizlik

Maḥfūz, 7 (Irak).

ادبسیزیه adabsiziya: edepsizlik

A.A., II, 9. — Krş. ادبسیزیه adabsizlögīya.

Bu kelime Irak'ta (msl. Musul'da) "edepsizlik" mânâsına değil, "adabsiz" (b.bk.)'in çoğulu olarak kullanılır.

ادبلی adablī, ق. ادبلیه adabliya: edepli. — Krş. ادبسیزیه adabsiz

Ḥanafī, Mc., 112 (Bağdat).

أدریس adrēs: adres .— Kelime Türkçe vâsitasıyla geçmiştir.

Kav.II/I,737.

إدشرو idēšrū, bk. طشار taşārı

إذنامة izinnāma, bk. إزنامه izinnāma

أراسي كسه arāsī kašma < arası[ın] kesme: Bir çocuk oyunu.

Asadī,96(Halep).

آراسرا arāsırā(1); آره صره arāšara(2): arasıra

1)Asadī,14(Halep). 2) Ḥanafī, Mc.,132(Bağdat).

أرالق arālīk(1); أرلغ arluğ, أرلغات arluğāt(2); أرلغ araluğ(3): aralık

1) Asadī,14(Halep). 2) Ḥanafī, Mc., 131(Bağdat).

3)Ḥayyāvī,378.

أراهب arāhib: Bir çocuk oyunu.

Asadī,96(Halep) .— Gösterilen kaynakta kelimenin Türkçeden geçtiği kaydedilir. Fakat hangi Türkçe sözden değiştiği anlaşılamadı.

أربلي Arbīllī(1); أربيللي Arbāllī(2): Erbilli

1) Maḥfūz,3(Irak). 2) Vāšff,III,7(Irak).

.— Erbil, Irak'ın kuzeyindeki şehirlerden biridir.

أرپچیه arpaçiya

محلة الارپچيه maḥalliti'l-arpaçiya: Arapacılar mahallesi

.— Musul'da bir mahallenin adı.

Şāmil.

آرتق artıq: artık

Asadī,14(Halep).

أرتي urti, bk. أورتي örti

أرچايق arçayāq < arç-ayāq: sermâye miktarının dereceleriyle ilgili bir terim .— al-Asadī'nin açıklamasına göre "örtâyāk" tan küçük "vaštānī" den büyük olan sermâye ölçüsü.

Asadī,102(Halep).

Ayrıca bk. أورطايق örtâyāk.

أرخداس arḥadāš, bk. آرقداش arḳadāš

أُرْدِي urdī, bk. أوردو ōrdū

أَرْزَاقٌ arzāq (A. rızk'ın çoğulu): erzak, askere tahsis edilen yiyecek, içecek. — Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

Asadī, 102 (Halep).

أَرْزَاحِلِي arzāḥālçī, bk. عرض حال arzuḥāl

أَرْزَاحِلِي arzāḥālçī, bk. عرض حال arzuḥāl

أَرْزُومَلِي arzurumli (1); أَرْزُومَلِي arızrümli; أَرْزُومَلِي arzurümli (2): Erzurumlu

1) Ḥanafī, Mc., 128 (Bağdat). 2) Maḥfūz, 3 (Irak).

أَرْسَلَان arsalān: arslan. — 1) Dimaşk'ta şahıs adı olarak kullanılmıştır. 2) Lazkiye'de ünlü bir âilenin lakabıdır.

1) Kayyāl, 65. 2) Kay, II/I, 137.

أَرْسَلَانِطَاش arsalānṭaş < Arslantaş. — Âsûrî devrinde adı Ḥadātu olan tarihî bir şehir olup hâlen müzede bulunan bir arşlan heykeli bu şehirde bulunuyordu. Yerinde bugün Alfarazdağ Köyü vardır.

Asadī, 103 (Halep).

أَرْسَلَانِطَاش arsalān ḡibi: T. arslan gibi!

— Cezayir'de şerbetçilerin şerbet satarken söyledikleri bir sözdür

Ben Ch., 13 (Cezayir).

Her halde "içen arslan gibi olur" mealinde bir sözden kısaltma olacaktır.

أَرْسَلَانِطَاش arsalān ḡibi: kara arslan arastası

Mc., Dl., 262 (Bağdat).

Ayrıca bk. قَلِيح kiliç.

أَرْش arş, bk. قَرش qarş

أَرْسَلَانِطَاش arsalānṭaş, bk. أَرْسَلَان arsalān

أَرْزَاحِلِي arzāḥālçī, bk. عرض حال arzuḥāl

أَرْزُومَلِي arzurümli, bk. أَرْزُومَلِي arzurümli

أَرْضِي urdī, bk. أوردو ōrdū

أُرْطَه urṭa, bk. أَوْرْطَه örṭa
 أَرْغَاه arġāḥ: Geminin demirini çekmek için üzerine halat sarıllı
 bucurgat, <T.ırgat, أرغاد <Yun. ergates .— Irgat Türkçede
 aynı mânâda kullanılmıştır.

Fahhām, 97 İskenderiye (Mısır).

أَرْقَدَاش arġadāš (1), Ç. أَرْقَدَاشِيَه arġadāšiya (2); أَرْحَدَاش arĥadāš (3),
 Ç. أَرْحَدَاشِيَه arĥadāšiya (4): arkadaş

1) Ḥanafî, Mc., 127 (Bağdat); Asadî, 14 (Halep). 2) Asa-
 dî, 14 (Halep). 3) Maḥfûz, 8 (Bağdat); Ḥanafî, Mc., 127
 (Bağdat). 4) Ḥanafî, Mc., 127 (Bağdat).

Kelimenin Arapça iyelik ekiyle tasrif edilmiş şekil-
 leri:

أَرْحَدَاشِيَتِي arĥadāšitî: arkadaşlarım

أَرْحَدَاشِيَتِنَا arĥadāšitnâ: arkadaşlarımız

أَرْحَدَاشِيَتِه arĥadāšita: arkadaşları

Ḥanafî, Mc., 127 (Bağdat).

أَرْكَانِ الْعَرَبِ arġânî'l-ḥarb <Osm.erkân-ı harb: kurmay hey'eti.— Kelime
 Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tek-
 rar Arapçaya geçmiştir.

N.Y., 274.

Arapçada erkan, rukn'un çoğulu, köşe anlamındadır.

أَرْكَنْ arken, bk. أَرْغَنْ arġen

أَرْكِيلَه arġile, bk. نَرْغِيلَه nargîle

أَرْغِيلِي arġilecî, bk. نَرْغِيلَه nargîle

أَرْغَنْ arġen (1); أَرْكَنْ arken (2): bekâr, ergen

1) Ḥanafî, Mc., 130 (Bağdat). 2) Ḥayyāvî, 378 (Bağdat).

أَرْغِيلِي arġilecî, bk. نَرْغِيلَه nargîle

أَرْأَلْغ arāluġ; أَرْأَلْغ arluġ, bk. أَرْأَلْغ arālîk

أَرْمَان armân; أَرْمَان بِحَرَم armân bḥısrım; أَرْمَان بَلْبَن armân blaḥben:
 koruklu "armân", yoğurtlu "armân".—Kemikli etle pişirilen
 ve iki çeşidi bulunan yemek. Her ne kadar aşağıda gösteri-
 len kitapta armân'ın Türkçeden alındığı kaydedilirse de ke-
 limenin aslı tesbit edilememiştir.

Asadī,107(Halep).

أرمغان armağān, Ç. أرمغانات armağānāt(1); أرمغان armağān(2); يرمغان yarmağān(3): armağan

1) Asadī,108(Halep). 2)Kav.,II/I,738(Halep). 3) Asadī,108(Halep).

أرنك arnāk, bk. أوزنك ūrnik

آرنج ārinç . — "Güreşte, güreşçinin rakîbini elinden tutup onu hususî bir tarzda göğsüne doğru çekmesi ve sonra yere vurmasından ibâret bir oyun olup, çok eski Türkçe bir sūzdür, Arapçada karşılığı "raşva"dir"

Ḥanafî,Mc.,131(Bağdat).

أرنك urnik, bk. أوزنك ūrnik

أرأسره arāşara, bk. آراسرا arāşirā

آري āri <arı: bal

A.A.,II,9.

آزان āzān: "İçine patlayıcı bâzı maddeler, çivi v.s. doldurulup hava hücûmlarında uçaktan atılan silindir şeklinde bakır bomba" . — al-Ḳavākibî'nin bu açıklama ile verdiği kelimenin Türkçe aslı "ezen" olmalıdır.

R.‘A.(A.‘İ.),354(Mısır)(izahsız); Kav.,I/I,550(Suriye)

أزدهانه azdahāna, bk. أجزاخانه aczāhāna

أزق azèq: azık

Ben. Ch.,13(Cezâir).

آزوغه āzōga: azık

Ḥanafî, Mc.,137(Bağdat).

آزقي āzqī, bk. آسقي āsqī

أزكرتي uzkurtī, bk. زكرت zugurt

آزمه āzma; آزما āzmā, Ç. آزمات āzmāt(1); آزما āzma(2): Dükkân levhası

1) Asadī,15(Halep). 2) R.‘A.(A.‘İ.),354(Mısır).

Türkçe'den alındığı belirtilen kelimenin adı "asma" olabilir.

إزنامه izinnāma, Ç. إزنامات izinnāmāt(1); إذنامه izinnāma(2), Ç.

إِزْنَامَاتُ iznāmāt(3) <izin-nâme: evlenme izni belgesi, ni-
kâh müsâadesi belgesi

1) Ḥanafî, Mc.,119(Bağdat). 2) Maḥfûz,2(Irak). 3) Ḥana-
fî, Mc.,119(Bağdat).

أَزْنِكُنْ azengen, bk. زَنْكِينْ zengin

آزوت azôt <T. azot <Fr. azote

Asadî,15(Halep).

أَزَوغَه azōga, bk. أَرْق azēq

اس is, bk. صَوْص sōs

إِسْبِينَاغ ispināg <T. ispanak <Yun. ispanaki

Ḥanafî, Mc.,141(Bağdat).

أُسْتَا ustā: usta, mâhir <T. usta <F. أَسْتَاد

Şîr,10

Kelimenin muhtelif yazılış şekilleri vardır.

أُسْطَا usṭā

A.A.,II,10

أُسْطَه usṭa

Ḥanafî, Şn.,177(Bağdat); Ka'bi,81(Irak); Kayyāl,177
(Dimaşk).

عَقْدُ أَسْطَه مَجْمُود ikd usṭa Maḥmūd .—Usta Mahmut arastası
(Bağdat,1846 yılındaki bir tesbite göre).

M.C.,Dl.,263.

أُسْطَا usṭā(1), أُسْطَوَاتُ usṭavāt(2)

1) Kām. 'aş.,50; İbrāhîm, 12(Libya); A.A.,II,9; Ka'bi,
100. 2) Şāmil(Irak).

أَوْسْطَه ūṣṭa

Maḥfûz,8(Bağdat); Vāşîf,II,7(Irak).

أَوْسْطَى ūṣṭā

A.A.,II,10; F.R.,I,878; Kav.,I/I,523.

إِسْطَا isṭā

6. bant(İsmā'il 'Aziz-Musul)

إِسْطَه isṭa

2. bant(Sālim-Musul).

استه ista, Ç. استات istât. — Dikiş, yemek v.s. gibi ev işlerinde hünerli.

Hanafi, Şn ., 177 (Bağdat).

استادلوغیه istādloğiya <ustād-luk-īya: ustalık

Maḥfūz, 7 (Irak).

استارسه estārsa; ستارسه stārsa: isterse

استارسه ایحبب استارسه ایحبب استارسه ایحبب شیء^۱ estārsa iḥubb stārsa mā iḥubb: istese de istēmese de, ister kabûl etsin , kabûl etmesin

Ben Ch., 49 (Cazâir).

استانه āsitāna(1); استانه astāna; استانه istāna(2): Āsitāne, İstanbul . — Kelimenin aslı Farsça olup " eşik, avlu" mânâsı nadır. Cüz'-kül münâsebetiyle (avlu-saray-hükümet merkezi-İstanbul) Türkçedeki mânâsını kazanmıştır. al-Asadî'nin Arapça'nın bâzı lehçelerinde kafın hemzeye dönmesine bakarak kelimeyi Kōstāntīniya'den getirişi (Kōstāntīniya > Kāstāna > Āstāna) yanlıştır.

1) Asadî, 16 (Halep) 2) A.A., II, 9.

استصال istiḥşāl: üretme, elde etme. — Kelime bu mânâsiyle Osmanlıcadan Arapçaya geçmiştir. Çünkü klâsik Arapçada حصل kökünün mezîd şekilleri arasında استحصل yoktur ve dolayısıyla bunun mastarı olan استصال yoktur.

N.Y., 274.

استحکام istiḥkām: istiḥkām (askeri terim)

— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y., 274.

استخانه istahāna, bk. استخانه hasta

استدعاء istid'ā': istidâ, dilekçe. — Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y., 274.

استقرش istakraş, bk. قرش kırış

استکشاف istikşâf: keşfetmeye çalışma, keşif harekâtı (Askeri terim)

— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada ka-

zanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,274.

استنبولي istanbulî: et çeşidi .— Kaynakta açıklayıcı bilgi verilmemiştir.

Asadi,132(Halep).

استه ista, bk. استا ustā

استيك astik, bk. لاستيك lāstik

استا ustā, bk. استا ustā

استبل istabl(1); استبلات istabllāt(2):

ahırda hayvanların yemliği < istabl, ahır

1) 'Abdul'aziz, M.,142(Suriye, Mağrip); 'Abdul'aziz,

A.A.,533. 2) Cundī,150, Ma'arra(Suriye).

استميه istamba: istampa < İtl. stampa

Kav.,II/I,738.

استنبلييه istanbulliya, bk. استنبولي Istanbuli

استه usta, bk. استا ustā

استى ustā, bk. استا ustā

استقري uskumri < T. uskumru < Yun. skombros

Frd.,327.

آسقي aski(1), آسقيات askiyāt(2); آسقي aski(3); آزقي azki

(4): çorap, pantolon ve atlet askısı

1) Maḥfuz,8(Bağdat); Bakrī,34(Musul); Vaşfi,III,

6(Irak); Ḥanafi,Mc.,175(Bağdat); Ḥacciya,IV,112;

Ḥayyāvī,377(Bağdat). 2) Ḥanafi,Mc.,175(Bağdat).

3) Ḥacciya,IV,112. 4) Maḥfuz,8(Bağdat); Ḥacciya,

IV,112.

اسكارپين iskarpin, آسكارپينات iskarpināt(1); اسكاربين iskarbin;

اسكاربينا iskarbina(2) < T. iskarpin < Fr. escarpin < İtl. scarpino

1) Ḥanafi,Şn.,219(Bağdat). 2) Asadi,140(Halep)

اسكچي askaçi, bk. اسكي aski

اسكاربين iskarbin, bk. اسكارپين iskarpin

اسكاربينا iskarbina, bk. اسكارپين iskarpin

سكلاه iskalā, Ç. اسکلات iskalāt(1); سكه iskele(2); سكاله sikalla(3), Ç. سكالات sikallāt; سكاليل sikālil(4):
iskele < itl. scalo

1) Kām., 'aş., 478; Maḥfūz, 8(Bağdat); Ḥanafī, Mc., 176
(Bağdat); Ḥayyāvī, 377(Bağdat); Asadī, 140(Halep).

2) N.Y., 277. 3) Maḥfūz, 16(Bağdat); Ḥanafī, Şn., 110
(Bağdat). 4) Ḥanafī, Şn., 110(Bağdat).

سقالبي sikallaçī(1), Ç. سكالچيه sikallaçīya(2); سقالبي saqālcī(3): iskeleci, gemiden yük çıkaran < itl.

scalo("iskele") + cī

1) Maḥfūz, 5(Irak). 2) Ḥanafī, Şn., 110(Bağdat). 3) Ben
Ch., 49(Cezâir).

اسكبيل iskambil; سكمبيل sikambil < iskambil < Fr. briscambille
Asadī, 140(Halep).

اسكمله iskamla(1); اسکملی iskamlī(2), Ç. اسکملیات iskamlīyāt(3);
سكامله skāmla; سکانپله skēnpla(4); سكملي sikamlī(5),
Ç. سکملیات sikamlīyāt(6): iskemle < Yun. skamni

1) Kām 'aş., 614; R.A., Mc., 19; A.A., 119; Vaşfī, I, 3(Irak)

2) Vaşfī, I, 3(Irak); Ḥanafī, Mc., 176(Bağdat); Ḥayyāvī,
377(Bağdat). 3) Ḥanafī, Mc., 177(Bağdat). 4) Ben Ch.,

50(Cezâir). 5) Maḥfūz, 16(Bağdat); Ḥanafī, Mc., 177

(Bağdat). 6) Ḥanafī, Mc., 177(Bağdat).

اسكندر eskēndēr, bk. سکنديل skandil

اسكي askī(1), Ç. اسکيه askīya; اسکيين askīyīn; اسکيات askī-
yāt(2): eski

1) Maḥfūz, 9(Bağdat); A.A., II, 9; Bakrī, 44(Musul); Vaş-

fī, III, 7(Irak); Ḥanafī, Mc., 178(Bağdat); Asadī, 141

(Halep); Kutayba, 9(Musul). 2) Asadī, 141(Halep).

اسکچي askaçī, Ç. اسکچيه askaçīya: eskici
Ḥanafī, Mc., 176(Bağdat).

سوق الاسکچيه sūqī 'l-askaçīya: eskiciler çarşısı

M.C., Dl., 266(Bağdat); Ḥanafī, Şn., 177(Bağdat); Ḥana-

fī, Mc., 176(Bağdat).

قهوة الاسكيتيه kahvatı'l-askaçiya: eskiciler kahvesi
M.C., Dl., 267 (Bağdat).

باب أسكي bāb askī: eski kapı

بيت أسكي bēt askī: eski ev

Bakrī, 44 (Musul).

أبو إسكي abū askī (1), Ç. ايسكيه askiya (2): eskici

1) Hanafī, Şn., 17 (Bağdat). 2) Hanafī, Mc., 37 (Bağdat);

Hanafī, Şn., 17 (Bağdat).

حكم باشن أسكي hukum bāş askī: eski ve sağlam hüküm

Tikrītī, II, 510 (Bağdat).

أسكي دنيا askidunyā: Eskidunya (Amerika)

Asadī, 305 (Filistin).

أسكي موصل askimūşıl: Eski Musul. — Bugünkü Musul'un doğusunda, şehrin eski yeri.

Vahab, 35; Bakrī, 45; Būrī

Ayrıca bk. كلك kelek.

أسكي طاس أسكي حمام aski tās askī ḥammām: eski tas eski hamam. — Türkçedeki mânâsiyle kullanılır.

Dabbāğ, I, 44 (Musul).

أسكي كلك askikelek, bk. كلك kelek

أسكي موصل askimūşıl, bk. أسكي askī

أسوكر asōkar; bk. ايتسو غر itsōğara

أسوگر asōgır, bk. ايتسو غر itsōğara

أسون ussūn (1); اوشون oşşūn (2): olsun

1) A.A., II, 9. 2) Asadī, 325 (Halep).

عاشن أولسون aş olsūn < aşkolsun

Maḥfūz, 16 (Bağdat).

Ayrıca bk. اويون oyūn, عنادم inādim.

آشن aş: aş. — Çocuk dilinde.

Hanafī, Mc., 187 (Bağdat).

آشي اشيا اشيا اشيا (1); آشي اشيا (2); آشي اشيا (3); آشي اشيا (4): aşçı

1) Maḥfūz, 4 (Irak); Vaşfi, I, 3 (Irak); Hanafī, Mc., 188

(Bağdat). 2) Hanafī, Mc., 188 (Bağdat). 3) A.A., II, 9.

4) Bakrî,34(Musul).

کروان آشی karvân âşî: kervan aş

Maḥfûz,21(Bağdat); Ḥanafî,Mc.,188(Bağdat).

إشت işt(1); إشتت iştıt(2) < T. hoş: .— Köpekleri kovmak için söylenen nidâ.

1) Maḥfûz,9(Bağdat). 2) Dabbâğ,II,570(Musul).

إشتا iştâ(1); إشته iştâ(2); إشته iştâ(3): ište

1) A.A.,II,9; Ḥanafî,Mc.,206(Bağdat); Ḥayyāvî,364; Asadî,148(Halep). 2) A.A.,II,9; Ḥanafî,Mc.,206(Bağdat); Ḥayyāvî,364. 3) Asadî,339(Halep).

إشتت iştıt, bk. إشت işt

آشچی âşçî, bk. آش âş

أشقياء aşkiyâ: eşkiyâ, çete, hırsız, haydut.— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,274.

أشکارا aşkarâ: F.T. âşikâre

‘Asadî,154(Halep).

إللي بتحل دسى بتلدا اشكارا illî btiḥmıl daş btalîd aşkarâ: Gizlice hâmile olan âşikâr doğurur.

‘Amad,80(Ürdün).

أشكارا خبره خبر. (1) âşikâre belli < أشكارا بلي aşkarâ haber: âşikâre haber(2)

1) F.R.,I,877. 2) Kav., I/I,522.

أشكارا خبر يادين محمد aşkarâ haber yâ dinî Muḥammed "Muḥammed dini hakkı için ne yazık haber!".— Muhâtabı rahatsız eden bir sarahatle konuşma hakkında söylenir.

‘Amad,56(Ürdün).

أشكين aşkin: eşkin .— Atın bir yürüyüş tarzı, açık adımlarla ve hızlı yürüyen.

Frđ.,374; R.A.,Mc.,19.

أشك aşşag: eşek

أشك أوعلي أشك aşşag oğlî aşşag: eşek oğlu eşek
Ḥanafî,Mc.,210(Bağdat).

أشَّه باخ aṣṣāga bāḥ: eṣeḡe bak

Ḥanafī, Mc., 430 (Bağdat).

أشلمش aṣlamīṣ: haşlanmıṣ(et)

A.A., II, 9.

أشله aṣla : aşı belgesi, aşı yeri

A.A., II, 9 (Mısır).

آشي āṣī : aşı

Ḥanafī, Mc., 187 (Bağdat).

آشي aṣṣī, bk. آش aṣ

إصطاً iṣṭā, bk. أستا ustā

إصطبل iṣṭıbıl, bk. إصطبل iṣṭabıl

إصطنبوللي Iṣṭanbullī: İstanbullu

Maḥfūz, 3 (Irak).

إصطنبليات إصطنبليات، Ç. abālak İṣṭanbullīya, Ç.

İṣṭanbulliyāt: sanki İstanbullu! — Güzel kızlar hakkında söylenir.

Ḥanafī, Mc., 171 (Bağdat).

إصطنبلياته الـطريقة الـاصطنبلياته al-ṭarīkatü'l-Iṣṭanbullīya: İstanbul tarzı

cübbe cebi.

Ḥanafī, Şn., 178 (Bağdat), Cādir, 79 (Bağdat).

إصطنبلياته الجبه الـاصطنبلياته al-cubba'l-Iṣṭanbullīya — Bağdat'ın ma-

halli cübbesi yerini alan dar ve vücade oturan bir cübbe.

Ḥaccīya, IV, 75.

إصطه iṣṭa, bk. أستا ustā

إصغلام aṣḡlam, bk. صاغلام ṣāḡlām

أصقي aṣqī, bk. آسقي āsqī

أصلان گيبي aṣlān gibī, bk. أرسلان arsalān

إصمرله iṣmarlama : ismarlama

Ḥanafī, Mc., 223 (Bağdat).

أصوانلي aṣvānlī

طين أصوانلي ṭīn Aṣvānlī: Asvan kili

Kām., aṣ., 480.

أزروملي Azrūmlī, bk. أرزروملي Arzurūmlī
 آط ياخه āṭ yāḥa, bk. يقه yaḥa
 أطراغچي atrāğçī, bk. اوطرقچي oṭraqçī
 إطراقچي atrāqçī; iṭraqçī, bk. اوطراقچي oṭraqçī
 إطرمبيل iṭrimbēl < otomobil < Fr. automobile

Bakrī, 49 (Musul).

طرامبيلچي ṭrāmbēlçī: otomobilci, araba satan kimse.

Maḥfūz, 6 (Irak).

أطوزبير uṭṭuz bīr, bk. اوتوزبير oṭūz bīr

أطشلك aṭaşlık, bk. أتشش aṭaş

آطغي āṭğī, ق. أطغيات āṭğiyāt (1); آطفي āṭfī (2): atkı, boyun atkısı

1) Ḥanafī, Mc., 227 (Bağdat). 2) Ḥaccīya, IV, 24 (Bağdat).

آطلاس āṭlās; آطلاس āṭlas : atlas (kumaş) .— Kelime "tüysüz kurt" mânâsında Arapçada mevcûd olup, Türkçeye geçmiş, mânâ değiştirdikten sonra tekrar Arapçaya alınmıştır.

Ben Ch., 13 (Cezâir).

آطلغ āṭluğ < altılık .— Ḥanafī'ye göre Osmanlı devrinde, Dâvud Paşa'nın wâililiği (1231-1249/1816-1834) sırasında Bağdat'ta tedâvülde bulunan bir para olup 24 kuruş kıymetindeydi. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü (I, 53)'ne göre, altılık II. Sultan Mahmud devrinde 1255 (1859) yılında basılan bir sikke olup kıymeti 240 para veya 6 kuruştur.

Ḥanafī, Mc., 227 (Bağdat).

آطلي āṭlī: adlı. adı çıkmış .— Adı kötüye çıkmış olan.

Ḥanafī, Mc., 228 (Bağdat).

آطشش آطلي āṭmiş āṭlī, bk. آلتشش آلي āltmiş 'allī

أطوزبير oṭṭūzbīr, bk. اوتوزبير oṭūzbīr

قظان qazān, bk. كازان kāzān

إعتبار i'ṭibār : itibar, saygı gösterme, ehemmiyet verme.— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y., 274.

اعتباراً من i'tibâren min : - dâğn itibâren .— tarihle ilgili olarak.

Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,274.

إعدام i'dâm: idam, öldürme .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,274.

أغا ağā(1), آغوات ağavāt(2); آغا ağā(3); آغاه ağā(4), آغوات ağavāt(5) : ağa, eskiden yüksek mevki ve itibâr sâhipleri hakkında kullanılan bir ünván.

- 1) Dozy (T.A.), I, 155; Babbāğ, I, 7 (Musul); Çelebî, Kl., 9 (Musul); Maḥfūz, 9 (Irak); A.A., II, 10; Vahab, 62 (Musul); Bakrî, 49 (Musul); Ḥanafî, Mc., 237, 238 (Bağdat); Tikrî-tî, II, 184 (Bağdat); Cādir, 171; Ḳutayba, 9 (Musul); Asadî, 17 (Halep). 2) A.A., II, 10; Vahab, 62 (Musul); Cādir, 171; Muḥzîr, 89 (Hicaz); Asadî, 171 (Halep). 3) Ben Çh., 13 (Cezâir); A.A., II, 10; Kav., II/I, 738 (Suriye); Asadî, 17 (Halep). 4) Asadî, 17 (Halep); Kav., II/I, 738 (Suriye). 5) Ben Çh., 13 (Cezâir).

Ayrıca Ağa kelimesinin değişik kullanılışlarına da rastlanır.

يا أغا bitlîn yâ ağā: ey ağa lütfen kızma

Amad, 134 (Ürdün).

هذا أغا hāzā ağā: Bu adam kara cahil, lâf anlamaz

أغا صير خزمته كثير ağā şayyer ḥizmetçaya ktir : ağa çok hizmetçi yetiştirdi (yâni çok şeyler yaptı).

Asadî, 17 (Halep).

آغاه الأوغات ağā'1- ağavāt: ağalar ağası .— Birinin gurununu okşamak, ona dalkavukluk etmek için söylenir.

Asadî, 17 (Halep).

أغاتي ağātî: ağam! .— Hitap olarak kullanılır.

Dabbāğ, II, 514 (Musul); Maḥfūz, 9 (Bağdat); Vāşfî, I, 3 (Irak)

Bu hitap şeklinin muhtelif kullanılış tarzları şunlardır. Hitap ve cevabında:

أَغَاتِي *agātī* "ağam"

أَغَاتَكَ رَبِّكَ *agātek Rabbek*: ağam Rabbındır

Ḥanafī, Mc., 237 (Bağdat).

أَغَاةُ أَبِي *agāte abūyā*: Benim ağam ve babamın ağası.— Hitaba cevaben "buyur, emredersin, efendim mânâsındadır.

أَغَاةُ أُمِّي وَأَبِي *agātī va agāt ummī va abūyā*: "Benim ağam, annemin ve babamın ağası!" — Buyur emredersin efendim mânâsında olup, bir evvelki cevâbî sözün daha te'kitli şeklidir.

Asadī, 17 (Irak).

أَغَاتَكَ *agātek*: ağam

أَغَاةُ كُلِّ *agātī 'l-kul*: herkesin ağası

Dozy (T.A.), I, 156 (Irak).

أَغَاتِي *agātī* "ağam" *intā*: ağam sensin.— şeklindeki hitâba cevap olarak söylenir. Görüldüğü gibi

أَغَاتِي *agāt-im* deki iyelik eki Arapça olduğu halde in sonunda Türkçe iyelik eki gelmiştir.

Ḥanafī, Mc., 238 (Bağdat).

أَغَاتِنَا *agāt-nā*: ağamız.— *agātī* "ağam" sözünün daha saygılı söyleniş şeklidir.

أَغَاةُ حَارَتِي *agā hārtī*: sentimin ağası.— Aynı şekilde hitaba cevaptır. Asadī, 17 (Halep).

أَغَاةُ الْقَلْعَةِ *agā 'l-kaḷ'a*: kale ağası.— Halep'te bir âile lakabı. Asadī, 17.

أَغَاةُ بَابِ الْأَغَاةِ *maḥallet bābi 'l-agā*: ağa kapı mahallesi.— Bağdat'ta bir mahallenin adı.

M.C., Dl., 174; Ḥanafī, Şn., 43; Ḥanafī, Mc., 238.

أَغَاةُ مَسْجِدِ عَارِفِ *Mescid 'Ārif agā*: Ārif ağa mescidi.— Bağdat'ta bir mescidin adı

Sāmarrā'ī, 277.

أَغَاةُ جَامِعِ *cāmi' Agā-zāde*: Ağa-zāde Camii.— Bağdat'ta

bir caminin adı

Ḥanafî, şn., 91 (Irak).

جامع الاغوات Cāmi' i'l-āḡavāt: Ağalar Camisi .— Musul'da bir Caminin adı.

Şāmil.

أغاجق Ḥġācīq: Ağacık .— Halep'te bir semtin adı.

Asadî, 179 (Suriye).

آغالق āḡāliq: ağalık .— Cezâir'de bir ağanın nufuz ve idâre sâhası, bölgesi

Ben Ch., 13.

آغوييه āḡaviya: ağalık

Asadî, 17 (Halep).

باش آغا baş āḡā: emrinde muhtelif ağalar bulunan Arap reisi

Ben ch., 16 (Cezâir).

أغالر بيگلر پاشلر āḡalar bēḡler pāşalar: birine "aḡam, paşam" demek. Tiflis makamındaki şarkılara, muganniler mutlaka bir hitap mâhiyetindeki bu sözlerle başlarlar.

Ḥanafî, Mc., 238 (Bağdat).

Ayrıca bk. آغور ṭābūr, کال kāl

آغابيك āḡābēk, bk. آبي ābī

آغاج āḡāc, bk. آت آغاجي at-āḡācī, آق آغاج aq āḡāc

آغاجق āḡācīq, bk. آغا āḡā

آغالق āḡāliq, bk. آغا āḡā

آغاباني āḡābānī; الغاباني el-ḡābānī: āḡābānī, abānī, sarı ipek işlemeli beyaz yün kumaş.

Asadî, 179 (Halep).

(OTDT, I, 3-4)'nde "abānī" hakkında bilgi verilirken kelimenin "āḡābānī" den gelmiş olması ihtimâline işâret edilmiştir. Arapçaya, kelimenin "āḡābānī" şeklinde girmiş olması bu görüşü teyid eder.

أغر uğur(1); أوغور oḡūr(2); يوغر yuḡur(3): uğur

1) Maḥfūz, 9 (Bağdat); Ḥanafî, Mc., 239 (Bağdat). 2) Asadî, 326

(Halep). 3) Ḥanafī, Mc., 239 (Bağdat).

أوغورلي *oğürli*: uğurlu

Asadī, 327 (Halep).

أغورسيز *oğürsiz*: uğursuz

Asadī, 326 (Halep).

بداغر *bad-uğur*: uğursuz

Maḥfūz, 9 (Bağdat).

بيغور *bēgür* < F. *bi+uğür* < T. *uğursuz*

Bakrī, 26 (Musul).

آغز *āğız*: ağız

Asadī, 17 (Halep).

آغز توكي *āğız tufkī*: tüfek ağız

M.C., Mb., 52 (Irak).

أغشامچي *āğşamçī*, bk. *ākšāmci*

آغا *āgā*, bk. *āgā*

آغويه *āgaviya*, bk. *āgā*

أغيور *āgyor* veya *āgyür* < *Akyol*, veya: *Ağa yolu*, veya:

Ağıryol. — Halep'te bir semt adı.

Asadī, 181 (Halep).

إفاده *ifāde*: *ifāde*, şahidin mahkemedeki şehâdeti. — Kelime Arapça asıllı olup bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y., 274.

Her ne kadar *Naḥla al-Yasū'ī*, kelimenin mahkemede şahidin beyânı mânâsında kullanıldığını kaydederse de Türkçede olduğu gibi, dâvâlı ve dâvâcının beyânlarına da "ifāda" denir.

أفارم *afārim*, bk. *āfārīn*

أفرمباغي *afırmbāğī* < *frenkbağı*, kırıvat

Ḥaccīya, IV, 114 (Bağdat).

الداء الافرنجي *el-dā'ī-l-ifrancī*: frengi hastalığı. — Hastalığın adı

Türkçeden Arapçaya kelime kelime tercüme edilmiştir.

N.Y., 273.

آفرین āfarīn(1); آفرین āfirīn(2); عفارم afārim(3); عفارم
'afārim(4); عافرم 'āfarīm(5); عفرم 'afārim(6); عفرن
'afārin(7): aferin

- 1) Şarbatī,216(Irak). 2) A.A.,II,10. 3) Ben Ch.,13
(Cezâir). 4) A.A.,II,20; R.A.,Mc.,107; Kav.,I/I,547;
F.R.,II,150(Mısır). 5) Fāzil,T.139.6) Bakrī,341(Musul).
7) Şarbatī,216(Irak).

عفارم عليك 'afārim 'alayk:âferin sana
A.A.,II,20.

Türkçede fasih şekli آفرین âferindir. Konuşma di-
linde n sesi m olmuştur. Aslı Farsça bir kelime olup Türkçe
vâsıtasiyle Arapçaya geçmiştir.

أفلمة aflama: oflama

بلا أفلمة balā aflama: oflamadan, sıkılmadan, şikâyet
etmeden

Asadī,187(Halep).

أفندي afandī(1), أفنديه afandiya (2): efendi

- 1)Frd.,576; Ben Ch.,13(Cezâir); M.C.,Dl.,181(Bağdat);
Maḥfūz,9(Bağdat); A.A.,II,10; Cundī,277Ma'arra(Suri-
ye); Ḥanafī,Sn.,34(Bağdat); Vahab,62(Musul); F.R.,I,
877(Mısır); Vasi, I,3(Irak); Naşiru'ddīn,19(Cezâir);
Fariha,2; 4. bant(Ṭaha-Musul); Asadī,187(Halep).

2) Şāmil(bütün Arap lehçelerinde).

Kelimenin çeşitli kullanılış tarzları:

أفندي afandī: efendi. Mahalli kıyafet yerine ceket, pan-
talon giyenler hakkında söylenir.

8. bant(Ḥamdiya-Musul); 10. bant('Abdu'rrahmān-Musul).

أفندي لا أفندي لا أفندي لا أفندي lafandī lafandī 'yūnī lafandī:
efendi, efendi, gözlerim sana feda, efendi!: Irak'ta bir şar-
kının ilk sözleri ve adı.

Şāmil.

أفندي afandī: mandalina, bk. يوسف أفندي yūsuf afandī.

جامع صالح أفندي Cāmi' Šāliḥ aḫandī: Salih Efendi Camii
Sāmarrā'ī, 115 (Bağdat).

إمام أفندي imām aḫandī: imam efendi

حكيم أفندي ḥakīm aḫandī: hekim efendi. doktor bey
Asadī, 187 (Halep).

سكيج الأفندي skēcī'l-aḫandī: efendi skeci.— Bir halk
tiyatrosu oyunu konusu.

Ma'āzīdī, 181 (Irak).

أفندم aḫandim: efendim

Maḫfūz, 9 (Bağdat); A.A., II, 10; F.Rİ, 877 (Mısır); Bak-
rī, 50 (Musul); Kav., I/I, 522; Vaşfī, I, 3 (Irak); Ḥana-
fī, Mc., 247 (Bağdat); Asadī, 187 (Halep).

يا أفندم سليمان ya aḫandim suleyim: ey efendim söyleyeyim
أفنديمه سليمان aḫandīma süleyim: efendime söyleyeyim
Asadī, 187 (Halep).

Kelimenin Arapça konuşma dilindeki çeşitli iyelik

ekleriyle kullanılış şekilleri:

أفنديتي aḫandīti: benim efendilerim

أفنديتنا aḫandiyitnā: bizim efendilerimiz

أفندينا aḫandīnā: bizim efendimiz

أفنديك aḫandīka: senin efendin

أفنديتلك aḫandiyitek: senin efendilerin

أفنديكي aḫandīki(mns): senin efendin

أفنديكن aḫandīkunna(mns): sizin efendileriniz

أفنديه aḫandīhi: onun efendisi

أفنديتو aḫandītū: onun efendileri

Asadī, 187 (Halep).

Ayrıca bk. باشن كاتب başkātīp.

أفيون aḫyūn; أفيون ufyūn < T.afyon < Yun. aḫyon

Asadī, 188 (Halep).

أفيونجي aḫyūnci: aḫyoncu, aḫyon satan kimse

Kām 'aş., 404.

أقأجاج aḫağāc: akağaç, dışbudak ağacı

Dozy(T.A.), I, 161.

آق دكرمان Ākḍākırmān: Akdeğirmen .— Telafer (Irak)'de bir ilçe adı.
Vahab, 102.

Ayrıca bk. دكرمان degırmān.

آق صو Āksū: Aksu .— Irak'ta bir yer adı.

Dürî.

أقترمه aqṭarma: aktarma, ganimet alınan ticâret gemisi metâi.—
Krş. OTDT, I, 43: Eskiden düşmandan zaptolunan ve yedekte
getirilen gemi.

Dozy (T.A.), I, 161.

آقچه ākça, Ç. آقچات ākçât: akça, gümüş para

‘Azzāvî, 118 (Irak).

Bu kelime hakkında bk. İ.H. Uzunçarşılı, Akça (İA,
I, 232-33); OTDT, I, 32-34.

باقچه baqça: bir akça

‘Azzāvî, 141 (Yemen).

أقرش aqraş, bk. قرش qurş

أقرشاب aqraşabi, bk. قرشاب qurşabi

أقشامجي aqşamçî (1); أقشامچي aqşamçî (2); أقشامچي aqşamçî (3).—
gece bekçisi, akşam gün batımından gece yarısına kadar
nöbet tutan bekçi, bk. صباحجي sabāhçî

1) Asadî, 192 (Halep). 2) Maḥfuz, 4 (Irak); Ḥanafî, Mc.,
240 (Bağdat). 3) Ḥanafî, Mc., 240 (Bağdat).

أقترمه aqṭarma (1); أقترمه aqṭarma (2); aktarma, yolculukta nakil
vasıtasının değışmesi

1) Asadî, 192 (Halep). 2) Ḥanafî, Mc., 92 (Bağdat).

أقق aqqa, bk. أقه aqqa

أقلمه aqlama, bk. يوقلمه yōqlama

أقه aqqa (1), Ç. أقات aqât (2); أقق aqqa (3); أوقه aqqa (4); أوغه aqqa (5);
أققة aqqa (6), Ç. أقات اقات (7); أوقه aqqa (8): okka

1) ‘Abdul‘azîz, M., 142 (Suriye), Asadî, 194 (Halep). 2) Asa-
dî, 194 (Halep). 3) Asadî, 194 (Halep). 4) Dozy (T.A.),
I, 219. 5) Ḥanafî, Mc., 393 (Irak). 6) ‘Azzāvî, 100 (Irak);
Vaşfî, III, 8 (Irak); Asadî, 194 (Halep). 7) ‘Azzāvî, 100

(Irak). 8) Maḥfūz, 13 (Bağdat).

هڭڭات إصطنبول ukçat İştānbül; هڭڭات إصطنبول huggat İştānbül:
İstanbul okkası

Ḥanafî, Mc., 171, 383 (Bağdat).

okka hk. bk. OTDT, II, 723.

أكچة ukça(1); أوكچة ukça(2), Ç. ukçaç; أوكچات ukçat(3); عكچة
'ukça(4), Ç. عكچة ukçaç; عكچات ukçat(5): ökçe

1) Ḥanafî, Mc., 255 (Bağdat); Asadî, 196 (Halep). 2) Vâ-
şîfî, III, 6 (Irak). 3) Ḥanafî, Mc., 255 (Bağdat). 4) Maḥ-
fūz, 18 (Bağdat); Vâşîfî, III, 6 (Irak); Ḥanafî, Mc., 255
(Bağdat). 5) Ḥanafî, Mc., 255 (Bağdat).

هڭلمسهله مالا أكچة ḥalmesele mālā ukça: bu mesele temelsizdir
Asadî, 196 (Halep).

أكلك okluk; اكلك ukluk, bk. أونلك onluk

أكلمه akleme(1); إكچلهme(2): ekleme, tahtaların ustalıkla
bir birine eklenmesi

1) Bakrî, 50 (Musul); Ḥayyāvî, 37; Ḥanafî, Mc., 263 (Bağ-
dat). 2) Ḥanafî, Mc., 264 (Bağdat).

أكلك akmak: ekmek

Asadî, 202 (Halep).

أكلك خانه, اكلخانه akmakḥāna: Ekmekhane. — Bağdat'ta bir semt
adıdır. Osmanlı devrinden itibaren bu semtte askeri fırın
vardır, semt adını bu fırından almıştır.

M.C., Dl, 165 (Bağdat); Ḥanafî, Sn., 34 (Bağdat); Ḥanafî,
Mc., 264 (Bağdat); Şarbatî, 227 (Bağdat).

عقد إيتك خانه 'ıkd etmakḥāna: ekmekhâne arastası (Bağ-
dat'ta 1846 yılındaki bir tesbite göre)

M.C., Dl., 260.

أكلك طایفی akmak kaṭāyifî: ekmek kadayıfı

Asadî, 202 (Halep).

أكلچیة akmakçiya

عقد الاكلچیة 'ıkdı'l-akmakçiya: ekmekçiler arastası (1846
yılındaki bir tesbite göre)

azametli olsun, parası varsa iş biter(hallolur) .— Yâni işi şahsiyet değil para halleder.

Ḥanafî, Mc., 267(Bağdat).

Krş. E. Kemal Eyüboğlu, Atasözleri ve Deyimleri, I, 197:"para ile biter her iş"; I, 68: "Derviş, akça ile biter her iş" şeklinde geçen atasözleri yukarıda geçen şeklin sâdece yarısıdır.

إِغْرِمِي igirmi: yirmi

إِغْرِمِي بِيْر igirmi bîr: yirmi bir

Ḥanafî, Mc., 268(Bağdat).

إِغْنَة igna: iğne

Maḥfuz, 9(Bağdat).

آل āl(e1), bk. اِيل ēl

آل āl: al(renk adı)

صَبَابِيْغِ الْآل sabābiğī'1-āl: al boyacılar

Maḥfuz, 8(Bağdat).

مَحَلَّة صَبَابِيْغِ الْآل maḥallet sabābiğī'1-āl: al boyacılar mahallesi

Ḥanafî, sn., 172(Bağdat).

مَسْجِد صَبَابِيْغِ الْآل mescid sabābiğī'1-āl: al boyacılar Mescidi

Sāmarrā'î, 275(Bağdat).

Ayrıca bk. الْقَوْش alqoş.

إِلَّا illā:A.T.illâ, ille, illâki, ne olursa olsun

وَاللَّهِ إِلَّا دَعْوَاهُ vallāh illā dağōh: vallah illâ gideceğim

Şāmil(Irak).

Kelime Arapça asılla olup, bu anlamını Osmanlıcada

kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

آل ālā: ala, karışık renkli

Asadî, 18(Halep).

أَلَاجَة alāca(1); أَلَاجَة alāca(2); أَلَاجِيَا alācyā(3); أَلَاجَة alāca(4): alaca, yollu ipek veya pamuklu kumaş, dokuma

1) Dozy.(T.A.), I, 170; Fariḥa, 3; Ḥanafî, Mc., 274(Bağ-

dat); Asadî, 18(Halep). 2) Ben Ch., 13(Cezâir).

3) Asadī,18(Halep). 4) A.A.,II,10.

الاجه شامي ḡalāca ṣāmī: Şam alacası

الاجه هندي ḡalāca hindī: Hint alacası

Dozy.(T.A.),I,170.

الاجه جي ḡalācaci: alacacı, alaca kumaş dokuyan veya satan

Asadī,19(Halep).

Ayrıca bk. الڃا alaḡā.

الڃا بالغي ḡalābāliḡi: alabalık

Dozy.(T.A.),I,170.

الاجه ḡalāca, bk. الالā

الاجه جي ḡalācaci, bk. الالā

الاجي ḡalāci; الالاجي ḡalāci: çalgıcı, müzisyen(آلة alet(A.)+ cī(T)

den bozulmuştur.

Ben Ch.,14,84(Cezâir).

الاجيا ḡalācyā, bk. الاجه ḡalāca

اللاووظ ḡalāvūḡ, bk. الالاوز ḡalāvūz

الاي ḡalāy(1),ç. الاليات ḡalāyāt(2); الالاي ḡalāy(3),ç. الاليات ḡalāyāt(4); الالاي ḡalāy(5): alay(askeri birlik)

1) Dozy.(T.A.),I,171; Kām,aş.,539; R.A.Mc.,20; Maḡfūz,9(Baḡdat); A.A.,II,10; Maḡlūf,17; F.R.,I,877(Mı-sır); Ḥanafī,Mc.,275(Baḡdat). 2) A.A.,II,10; Maḡlūf,17. 3) kav.,I/I,522; Asadī,19(Halep). 4) Asadī,19(Halep). 5) Ḥanafī,Mc.,275(Baḡdat).

Alay için bk. QTDI,I,44 v.d.

الاي ḡalāy: eğlence, merâsim v.s. kalabalığı

Dozy.(T.A.),I,171.

الاي مدافع ḡalāy medāfiḡ: topçu alayı

Dozy.(T.A.),I,171.

Ayrıca bk. الالاي bayrām ḡalāy,

الالاي چاوش çāvūş, الالاي سنجاق sencak,

الالاي ميرالاي mirālāy

الاي ḡalāy: alay, istihzâ

الاي كسم ḡalāy kaşm: istihzaya, alaya sebep olan kıyâfet

Asadî,19(Halep).

آلایه امینیه *ālāyamīnī*: alay emini

Asadî,19(Halep).

Bu terim hk. bk. OTDT,I,45.

آلایلی *ālāylī*(1): alaylı

ضابطه آلایلی *zābıt ālāylī*(2): askerî okuldan mezûn olmamış, kıt'a hizmetinde gösterdiği başarı ile subay olmuş asker

1) Kav.,I/I,522.2)Asadî,19(Halep).

إلتاکه *iltakke*, bk. لککه *lekke*

إلتماق *iltimāk*, bk. تماق *tumāk*

آلتمش آلی *āltmış āllī*: altmış elli(iskambil oyunundan biri)

Asadî,19, 209(Halep).

آلتمش آلی *āltmış ālṭī*; آتمش آلی *ātmiş ālṭī*: altmış altı (iskambil oyunundan biri)

Asadî,19,209(Halep).

ألتون *ultūn*: altın iplik, sırma <altun

Dozy.(T.A.),I,172.

آلتونچی *āltūncī*: altıncı .— altın alıp işleyen, alan satan kimse.

Asadî,19(Halep).

آلتونباش *āltūnbāş*: "altınbaş" iyi cins Seylan çayı

Asadî,19(Halep).

آلتونچی *āltūncī*, bk. ألتون *ultūn*

آلتونکوپری *āltūnkōprī*, bk. کوپری *kōprī*

آلتی یابراق *āltīyāprāk*, bk. یابراق *yabraḳ*

آلتیک *āltīlik*; ألتیک *āṭīlik*: altılık .— altı kuruş değerinde para.

Asadî,19,211(Halep).

ألجه *alāca*, bk. ألجه *alāca*

ألجی *ilcī*, bk. ألجی *ilçī*

ألچ *alç*: lök

ألچ *alç*(1),ç. ألوجه *ulūça*; ألوجه *ilūça*; ألچات *ulçāt*(2)
:lök(eski tlf.lög)

1) Ḥanafī,Mc.,279(Bağdat); Ḥaccīya,IV,149(Bağdat).

2) Ḥanafî, Mc., 279 (Bağdat).

حظّه كاعد ألج ḥaẓza gā'id aļç: talihi lög durdu, aşağı lög oturdu

Ḥanafî, Mc., 279 (Bağdat); Ḥaccîya, IV, 149 (Bağdat).

Her halde kelimenin değişmesi şu merhalelerden geçmiştir: lök > luç > al-luç > aļç

ألچاق aļçāk; ألچق aļçāk(1); ألچغ aļçāğ(2), Ç. ألأچغ alāçığ; ألأچغه aļāçığa(3): aļçak. — yalnız tahkir sıfatı olarak kullanılır.

1) Asadî, 19 (Halep). 2) Maḥfûz, 9 (Bağdat); Ḥanafî, Mc., 279 (Bağdat). 3) Ḥanafî, Mc., 279 (Bağdat).

ألچي aļçî, bk. آش āş

ألچي ilçî(1), Ç. ألچي ilçîya; ألأچي alāçî(2); ألچي ilçî(3), Ç. ألچيات ilçiyāt; ألچي ilçîya(4); ألچي ilçî, Ç. ألچي ilçîya(5); ألچي ilçî(6), Ç. ألچي ilçîya(7); ألشي ilşî(8): elçi

1) Dozy (T.A.), I, 172; Asadî, 210 (Halep). 2) Dozy (T.A.), I, 172. 3) Dozy (T.A.), I, 219; Ḥanafî, Mc., 407 (Bağdat); Şarbatî, 218 (Irak). 4) Ḥanafî, şn., 177 (Bağdat). 5) Frd., 11. 6) Dozy (T.A.), I, 172; R.A., Mc., 20. 7) R.A., Mc., 20. 8) Dozy (T.A.), I, 172.

بيت الأچي bêtü'l-ilçî: elçilik

Asadî, 210 (Halep).

ألديوان aldivān(1); ألديوان elduvān(2), Ç. ألديوانات elduvānāt; ألديوان elduvān, Ç. ألديوانات elduvānāt(3); ألديوان ildivān, Ç. ألديوانات ildivānāt; ألديوان indivān, Ç. ألديوانات indivānāt(4): eldiven

1) A.A., II, 10 (Halep). 2) Frd., 11; Ḥanafî, Mc., 279 (Bağdat). 3) Ḥanafî, Mc., 279 (Bağdat). 4) Asadî, 21 (Halep).

ألشئ ālaš(1): alıştı

بئالشئ bî'alış(2): alışıyor. بئالشئ bit'alış(3): alışıyor (müennes)

1) A.A., II, 10; Kav., II/I, 738 (Suriye); Asadî, 19 (Suriye).

2) A.A.,II,10. 3) Asadî,19(Suriye).

المآلشة لازمہ el-muālaşa lāzima: alışmak lâzım

Asadî, 19(Halep).

Türkçe "alış" fiil kökünden türetilmiş fiiller ve sigalar.

آلیش ویریش alış vērīş: alış veriş

Asadî,19,21(Halep).

الشي ilşī, bk. الچي ilçī

ألتك altılık, bk. آلتيك ältîlik

آلتلي ältîlî: altılı .— üçer kişilik iki ekiple oynanan ve "altı kol" denen iskambil oyunu.

Ḥanafî.,Mc.,280(Bağdat).

آلتمش آلي ältmiş ältî, bk. آلتمش آلي ältmiş allî

ألغ uluğ(1), Ç. ألغات uluğāt(2): oluk

1) Maḥfūz,9(Bağdat); 2) Ḥanafî,Mc.,280(Bağdat).

ألغا alağā: alaca renkli bir yün kumaş cinsi

Sir,31.

— Kaynakta kelimenin Türkçedeki hangi kelimedenden geldiği belirtilmemiş, fakat şöyle denmiştir: "Farsça asıllı olduğu söylenirse de, bana göre arapçalaşmış Türkçe bir kelimedir!" Şekline ve mânâsına bakılırsa "alaca"dan bozulmuş olduğu kabûl edilebilir. Krş. ألجا alāca.

القوش Alqōş: Alkuş .— Musul'da bir ilçe adı.

Dürî.

ألكا ulkā, bk. أولك olk

المخابر almuḥabar, bk. علم وخبر ilmuḥaber

آلماعي Almacî: Elmacı .— Halep'te bir semt adı.

Asadî,221(Halep).

ألي ulî: evli

Maḥfūz,9(Bağdat).

ألي allî, bk. إلك el

ألي إلكي allî ikî: elli iki

فرقة الألي إيكى fırqat el-ālī ikī: elli ikinci fırka

Vahab,62.

Ayrıca bk. ألتmış ألي āltmış āllī

إمام أفندي imām aḫandī, bk. أفندي aḫandī

إمام بايلدي imāmbāyildi: imambayıldı

Asadī,230(Halep).

آمان-آمان āmān-āmān(1); آمان آمان āmān āmān(2); آمان āmān(3); آمان āmān(4): aman. — ıztırıp, sabırsızlık, hayret nidâsı. Aynı zamanda yardım ve lütûf istemek için kullanılan bir kelime. Arapça "amān" dan Türkçeye geçmiş ve yukarıda belirtilen mânâları aldıktan sonra tekrar Türkçeden Arapçaya intikal etmiştir.

1) 3.bant(Mahdiya-Musul); Asadī,7(Halep). 2) Haḫḫāt, 187. 3) Ben Ch.,19(Cezâir); Kav.,II/I,738(Suriye).

4) Vahab,262.

أونباشي onbāşī, bk. باشي ombāşī

أميرلي amirli: Emirli. — Irak'ın kuzeyinde bir yerin adı.

Dürī.

أمزك amzik(1); أمزك amzig(2), أمزكات amzigāt(3); أبزك abzik(4): sigara ağızlığı < emzik

1) Bakrī,53(Musul); Asadī,234(Halep). 2) Maḫfūz,9, (Bağdat); Bakrī,80. 3) Ḥanafī, Şn.,51(Bağdat).

4) Bakrī,53(Bağdat).

إمضاء imzā: imza

N.Y.,274.

Kelime fasih Arapçada, "bir işi bitirmek" mânâsını taşır. Türkçedeki "imza" nın fasih Arapçadaki karşılığı "tavki" dir. Aslı Arapça olmakla beraber kelime bu mânâsıyla Osmanlıcadan Arapçaya geçmiştir.

أمك amak, bk. كندره kundura

أمور گورمش umūr gormiş, bk. گورمش gormiş

أمير آلي amirālāy, bk. مير آلي mirālāy

أمين السكه amīnī's-sikka, bk. سكه أميني sikka amīnī

أمين الصندوق amīnī's-şandūk, bk. صندوق أميني şandūk amīnī

آنا ānnā: anne

والو آنا بابا... mālū ānnā bābā: annesi babası yok, öksüz

Asadî, 21 (Halep).

أناشي unbāšī, bk. أون باشي onbāšī

انتاري antārī: entari

Cādir, 166 (Irak).

انتیکه antika(1), عنتیکات antikāt(2); عنتیکه antika(3), عنتیکات antikāt(4): antika

1) Dabbāğ, I, 97 (Musul); Hanafî, Şn., 94 (Bağdat); Asadî, 250 (Halep). 2) Şāmil (Irak). 3) Hanafî, Mc., 22 (Bağdat). 4) Şāmil (Irak).

انتیکاهانه antikāhāna: antikacı dükkanı

F.R., II, 145 (Mısır).

انتیکه جی antikacı(1); انتیکه جی antikaçī, عنتیکچی antikaçiya(2);

انتیکچی antikçi, عنتیکچی antikçiya(3); انتیکچی intikçi, عنتیکچی intikçiya(4); فنتیکچی fantıkci, عنتیکچی fantıkciya(5): antikacı

1) Asadî, 250 (Halep). 2) Hanafî, Şn., 94 (Bağdat). 3) Asadî, 250 (Halep). 4) Hanafî, Şn., 94 (Bağdat). 5) Asadî, 250 (Irak).

انچاق ancak(1); انچاق ancak(2); انچاق ancak(3); انچاق ancağ(4);

ینتق yenceğ(5): ancak

1) Frd., 752. 2) Dozy. (T.A.), I, 200; A.A., II, 10; Fariha, 3; Asadî, 22 (Halep). 3) Asadî, 253 (Halep). 4) Bakrî, 56 (Musul). 5) Ben Ch., 87 (Cazâir).

انجاری incikārī, bk. یکیشیری yekişerī

انجلیز İnciliz < İngiliz

F.R., I, 878 (Mısır).

انجه anca: kanca, bir kayak nev'i; "kanca" denen kayak şeklinde tabak, kayak tabağı

Fahhām, 96 İskenderiye (Mısır).

"kanca" denen kayak hakkında bk. Bianchi, II, 427;

OTDT, II, 157 (md. kanca baş).

إِنْخَزَقَ inḥazāq, bk. حَزَوْتُ ḥazūṭ

إِنْدِوَانٍ indivān, bk. أَلْدِوَانِ aldivān

إِنْصَافٍ inṣāf: insafsız

Maḥfūz, 8 (Irak).

إِنْفِعَالٍ infī'āl: öfke, kızma, gücenme, darılma. — Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y., 274.

إِنْكِشَارِي inkişārī, bk. يَكِيشَرِي yekişerī

إِنْكَمَرٍ inkamara, bk. كَمَرٍ kemer

أَنْغَرِي angārī(1), Ç. أَنْغَرٍ anāgır(2); أَنْغَرِيَّيْ angārīyī(3): takrîben bir zîrâ(60-70 sm.) yarıçapında olup üzerinde âilece yemek yenen bakır kap, sini.

1) Maḥfūz, 9 (Bağdat); Asadī, 30 (Halep). 2) Asadī, 30 (Halep). 3) Bakrī, 59 (Musul).

Kelime Türkçedeki "lengen" den alınmıştır.

أَنْغَرِيَّ angārya: angarya < Yun. angareia

Asadī, 304 (Halep).

أَنْغِنَارٍ anginār: enginar < Yun. anginara

Asadī, 305 (Halep).

أَنْغِيدُونِيَّ angīdunyā, bk. يَنْغِيدُونِيَّ yengīdunyā

أَنْغِيدُونِيَّيْ angīdunyāyī, bk. يَنْغِيدُونِيَّ yengīdunyā

أَنْغِيدُونِيَّيْ angīdunyāya, bk. يَنْغِيدُونِيَّ yengīdunyā

أَهْوٍ uhū: hū (teaccüp ve istihzâ bildiren nidâ)

Maḥfūz, 9 (Bağdat).

أَوْ o, bk. بِنِ ben

أَوْبَةٍ ōba, Ç. أَوْبَاتٍ ōbāt: oba

Asadī, 321 (Halep).

أَوْتَانِمَازٍ ōtānmāz: utanmaz

Asadī, 321 (Halep).

أَوْتَاجِي ōtaçī, bk. أُوتِي ūti

أَوْتُزْبِيرٍ ōtūzbīr(1); أُوتُزْبِيرٍ ūtūzbīr(2); أُوتُزْبِيرٍ ōtūzbīr(3);

تَوَظْبِيرٌ tōzbīr(4): otuzbir (tavla oyununda) .— iskambil oyunundan tavlaya geçmiştir.

1) Dabbāğ, II, 628 (Musul). 2) Asadī, 168 (Halep). 3) Ḥanafī, Mc., 225 (Bağdat). 4) Ben Ch., 59 (Cezâir).

عَمَّ يَسْبُ أَطْوَزِيرٌ am yışab oṭṭūzbīr: otuzbir çekiyor
Asadī, 168 (Halep).

أُوتِي ūtī(1), ق. أَوْتِي avētī(2): ütü

1) Dabbāğ, I, 155 (Musul); Maḥfūz, 9 (Bağdat); Bakrī, 59 (Musul); Vāşfī, III, 6 (Irak); 2. bant (Sālim-Musul).

2) Şāmil (Irak).

أُوتِجِي ūtaçī(1), ق. أَوْتِجِي ūtaçīya(2): ütücü

1) Maḥfūz, 4 (Irak); Ḥanafī, Şn., 112 (Bağdat); Ḥaccīya, IV, 115; Kutayba, 9 (Musul). 2) Ḥanafī, Şn., 112 (Bağdat).

الْكَهْرَبَائِيَّةُ al-ūtīyātī'1-kahrubā'īya: elektrikli ütüler
Ḥanafī, Şn., 113 (Bağdat).

أُوتِي ضَرْبٌ ūtī: ütüledi

Bakrī, 59 (Musul).

أُوتِي بِيْزِي ūtibēzi: ütübezi

Şāmil (Irak).

Ayrıca bk. بِيْزِي bēz

أُوتِي ūtēl: otel < Fr. hotel .—Kelimenin Arapçaya Türkçeden geçtiği söylenmektedir.

Lübnan'da "lokanta" karşılığıdır.

Kav., II/I, 739.

أَوْجَاقٌ ōcāq(1), ق. أَوْجَاقَاتٌ ōcāqāt(2); وَجَاقٌ ucāq, ق. وَجَاقَاتٌ ucāqāt(3)

أَوْجَاقٌ vucāq(4), ق. وَجَاقَاتٌ vucāqāt(5); وَوَجَاقٌ vūcāq(6); وَوَجَاقٌ ūcāq(7); وَوَجَاقٌ vacāq, ق. وَوَجَاقَاتٌ vacāqāt(8); وَوَجَاقٌ açāq(9);

أَوْجَاقٌ ōcāğ(10); وَوَجَاقٌ ivcāğ(11); ocak, ateş yakılan yer, askeri birlik

1) Dozy. (T.A.), I, 208; Vāşfī, I, 2 (Irak). 2) Kayyāl, 119 (Dimaşk). 3) Ben Ch., 85 (Cezâir). 4) Dozy. (T.A.), I, 208; Ma' lūf, 889; R.A., Mc., 164; R. A., Dl., 336; C.M., 1593; Maḥfūz, 23 (Bağdat); A.A., II,

24; N.Y.,273. 5) Frd.,853; Ma' lûf,889; C.M.,1593; A.A.,II,24. 6) Frd.,853. 7) Ma' lûf,889; A.A.,II,10; C.M.,285; Nâsiruddîn,18(Cezâir). 8) Farîha,191. 9) Dozy,(T.A.),I,208. 10) Frd.,853; Hanafî,Şn.,63 (Bağdat); Vâşîî,I,2(Irak). 11) Bakrî,59(Dimaşk).
ocak hk. bk. OTDT,II,711-714

اوجاغ ibin ivcâg: lütufkâr, cömert, yiğit, başka-
larına eziyet ve zarar vermeyen iyilik eden kişi.

Dabbâg,I,19(Musul).

واهاقناز 'l-öcâg .— Bir yemin ifâdesi olup
"bu müessesenin hakkı için" demektir.

Hanafî,Ay.B,117(Bağdat).

اوجاقي öcâki, bk. اوشاقي oşâki

اوجي ävcî,ç. ävcîya: avcı

Asadî,22(Halep).

اوخ oh: oh: sevinç ve memnuniyet bildiren nidâ

Ben Ch.,14(Cezâir);Asadî,77(Halep).

اودانلق ävdânlik: avadanlık, sînâî âletler; meze

Asadî,22(Halep).

اودجي üdâci, bk. اودا öda

اودرمة ödarma: ödeme .— Muhâsebe terimlerindenidir. Muhâsib ve
veznedarların hesaplarında çıkan açığı kapatmak için öde-
dikleri küçük miktar paraya denir.

Şarbatî,221(Irak).

اودا(1),ç. اودات(2); اودا(3),ç. اوضات(4);

اودا(5); اوطا(6); اودا(7): oda

1) Maḥfûz,9(Bağdat); Vâşîî,II,7(Irak); Şarbatî,213(Irak);

Ḳutayba,9(Musul). 2) Şâmil(Irak). 3) Dozy,(T.A.),I,

212; R.A.,Mc.,21; F.R.,I,878(Mısır); Kav.,I/I,523;

Frd.,16. Asadî,325(Halep). 4) Dozy.(T.A.),I,212;

Asadî,325(Halep). 5) Dozy,(T.A.),I,212; Frd.,16; F.R.,

I,878(Mısır); Asadî,325(Halep). 6) Vâşîî,II,7(Irak).

7) A.A.,II,10.

أودجي üdaci(1); أودجي ödaci(2); أوده جي ödaci(3); أوده جي ödaci(4): odacı

1) A.A.,II,10. 2) Frd.,16. 3) Asadī,326(Halep).

4) Kav.,II,523.

أوده öda: eskiden 100 kişilik askeri birlik yeniçeri kışlalarında - orta ve bölüklerin kaldıkları yer

أوده öda: جماعة أوده öda: yeniçeri kışlalarında bir "oda" da (yk.bk.) kalan askerler

أوده السر ödatı's-sır:sır odası,büro(askerlikte)

Asadī,326(Mısır).

أوده باشي ödabāši(1); أوده باشي ödabāši(2); أوده باشي ödabāši(3); أوده باشي ödabāši(4): Osmanlı devrinde askeri teşkilâtta bir oda birliğinin reisi

1) Asadī,326(Mısır). 2) Dozy.(T.A.),I,213; Asadī,326(Halep). 3) Bençh.,85(Cezâir). 4) Kav.,I/I,523.

— oda, oda başı hakkında bk.OTDT,III,714-717.

أوراق avrāk: evrak .— Arapça "varak"'ın çoğulu "avrāk" yapraklar mânâsında olup saklanması gereken yazılı vesikalar mânâsını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar bu mânâsiyle Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,274.

أورتاق örtāk: ortak

Asadī,324(Halep).

أورتمة örtma

أورتمة örtme kahvesi .— Bağdat'ta bir kahve adı.

M.C.,Dl.,257.

Ayrıca bk. هان ḥān.

أورتية örti; أورتية urti: örtü

Asadī,101(Halep).

أوردو ördü(1); أوردية ördi(2); أوردية urdi(3); أوردية urdi(4);

عُرْضِيّ urđī(5): ordu

1) Frd.,863. 2) Frd.,863; Maḥfūz,9(Bağdat); Asadī, 102(Halep). 3) A.A.,II,9; Asadī,102(Halep). 4) Asadī, 102(Halep). 5) R.A.,Mc.,105.

أوردِيّ عسكر ordī 'asker: asker ordusu, askeri birlik
Asadī,102(Halep).

أورطايق ōrtāyāq; أورطايه ōrtāya <orta ayak .— Sermāye ile ilgili terimlerdenidir.

Asadī,324(Halep).

أورطه ōrṭa(1); أورطه urṭa(2); أورطه ūrṭa(3),ق. أورطه uraṭ(4);

أورطه ūraṭ(5): Aşağı yukarı 1000 kişilik bir askeri birlik(1,3,5); fırka(2); maksat etrafında toplanmış cemāat, grup(4) .— Orta, Yeniçeri teşkilâtında tabur karşılığı olarak kullanılmış bir askeri terimdir. Bu hususta tafsîlât için bk. OTDT,II,730,

1) Dozy.(T.A.),I,114; Frd.,864; Kām. 'aş.,66; R.A., Mc.,18; Şihābī,130(Mısır); F.r.,I,878(Mısır); Kav., I/I,523(Suriye,Mısır); Asadī,106(Halep). 2) A.A., II,10; Fariḥa I,2. 3) A.A.,II,10. 4) A.A.,II,10. 5) A.A., II,10.

أورطه ōrṭa: orta[halısı], taban halısı

Maḥfūz,9(Bağdat); Bakrī,60(Musul).

أورطه ōrṭa: orta halısı

Vāṣfī,III,8(Irak).

أورفالي ūrfalī: Urfalı(Bağdat'ta bir âilenin nisbesi)

Maḥfūz,3; Vāṣfī,III,7.

أورفالي الجامع الاورفالي ūrfalī: Urfalı câmi'i

Sāmarrā'ī,24(Bağdat).

أورفالي ūrfalī: urfalı(Muhtelif şekilleri olan bir güvercin cinsi)

أورفالي الابيض el-ūrfalī'l-abyaḏ: beyaz urfalı

Asadī,324(Halep).

Ayrıca bk. كباب kabāb

أورمان ōrmān: orman .— Kahire'de bir bahçe adı.

F.R., I, 878 (Mısır).

أورمه āvırma, bk. قورمه kavurma

أورنك ūrnīk(1), Ç. أرانك arānīk(2); أورنيك ūrnīk(3); أرنيك ar-
nīk(4): T. örnek < Erm. orinak: örnek, model, şekil

1) Frd., 865; A.A., II, 10; Vāṣṫī, II, 6 (Irak). 2) Frd.,
865; A.A., II, 9; F.R., I, 878 (Mısır, Sudan). 3) kām., aṣ.,
108; F.R., I, 878 (Mısır, Sudan). 4) A.A., II, 9.

أورنك أشكال و أرنك aškāl va arnāk: çeşit çeşit, her çeşit
Vāṣṫī, II, 6 (Irak).

أوزسز ūzsız, Ç. أوزسزیه ūzsızıya < yüzüz: arsız
Ḥanafī, Mc., 381 (Bağdat).

أوزون ōzūn: uzun

Asadī, 336 (Halep).

أوزي ūzī, bk. قوزي kūzī

أوسطه ūṣṭa, bk. أستا ustā

أوسطى ūṣṭā, bk. أستا ustā

أوشاقي ūṣāqī; أوشاقي ūṣāqī: uşak
Dozy. (T.A.), I, 209, 212.

أوصون oṣṣūn, bk. أوسون ūssūn

أوضبي oḍacī, bk. أوده ōda

أوضه ōḍa, bk. أوده ōda

أوضه بي oḍacī, bk. أوده ōda

أوطرقبي oṭraqḫī(1); أوطرقبي aṭraqḫī(2), Ç. اطرقييه aṭraqḫīya(3);

أوطراقبي aṭraqḫī; اطرقيي iṭraqḫī(4): < oturakçi .— Halı,
kilim v.s. eşyası, koltuk, kanepa v.s. gibi mobilya satan,
mobilyacı; Bağdat ve Musul'da bâzı âilenin lakabı olarak
da mevcuttur.

1) Ḥanafī, Mc., 225 (Bağdat). 2) Maḥfūz, 4 (Irak); Ḥana-
fī, Şn., 93 (Bağdat); Ḥanafī, Mc., 225 (Bağdat). 3) Ḥana-
fī, Şn., 93 (Bağdat); Ḥanafī, Mc., 225 (Bağdat). 4) Bak-
rī, 48 (Musul).

أوطه ³oṭa, bk. أوده ³ōda
 أوطه باشي ³oṭabāšī, bk. أوده ³ōda
 أوطه جي ³oṭaċī, bk. أوده ³ōda
 الاوطورتمه el-oṭūrtma: oturtma(patlıcan oturtması)
 Asadī,326(Halep).

أوغلان ³oġlān, bk. باشي ³bāš
 أوغلي ³oġlī, bk. أشك ³aššak
 أوغور ³oġūr, bk. أغر ³uġūr
 أوغورسز ³oġūrsız, bk. أغر ³uġūr
 أوغورلي ³oġūrli, bk. أغر ³uġūr
 أوقه ³uqqa, bk. أقه ³uqqa
 أوكيه ³uqqa, bk. أقيه ³uqqa
 الأوكشييه el-ūkušīya. — Türk askeri anlamında geçmektedir. Bunun
 "dost, arkadaş"(amicus) anlamında Türkçe öġüş veya öküş
 kelimesinden geldiği söylenirse de, bir yer ve kabile, boy
 adına nesbēt olması da muhtemeldir.

A.A.,I,5; Ṭabarī,III,1815.

أوگه ³uqqa, bk. أقه ³uqqa
 أولان ³ōlān: olan

Ben ġh.,14(Cezâir).

أولچي ³ōlċī: ölçü

Maḥfūz,4(Irak); Vaşfi,III,8(Irak); Hanafī,Mc.,386
 (Irak); Ḥaccīya,IV,121(Baġdat).

دفتر الاولچي ³dafterı'l-ōlċī: ölçü defteri. — Terzilerin ölçü
 kaydettikleri defter.

Şāmil(Irak).

ألسون ³olsūn, bk. أسون ³ussūn

أولك ³olk; أولكا ³olkā; اولكه ³olka; أولكا ³ulkā <evlek: 100m²lik
 arsa

Ḥaccīya,375(Irak).

Kelimenin Türkçedeki mânâları için bk. OTDT,I,571.

أولم ³ōlem, bk. بن ³ben

أُونِبَاشِي onbāšī(1), أُونِبَاشِيَّة onbāšīya(2); أُونِبَاشِي unbāšī; أُونِبَاشِي unbāšī(3); أَمْبَاشِي ombāšī(4): onbaşı

1) Frd.,19; R.A.,Mc.,22; F.R.,I,878(Mısır); Kav., I/I,524; Ḥanafī,Mc.,387(Bağdat); Asadī,330(Halep).

2) F.R.,I,878(Mısır); Ḥanafī,Mc.,387(Bağdat).3) A.A., II,10. 4) Maḥfūz,9(Bağdat); F.R.,I,878.

وَكِيلُ أُونِبَاشِي vakīl ūnbāšī; onbaşı vekili

Kām.,aş.,344.

أَوَنْطَه avanṭa; عَوَنْطَه avanṭa(1); هَوَنْطَه havanṭa(2): avanta <İtl. avvento

1) Dabbāğ,I,30(Bağdat). 2) Dabbāğ,I,30(Musul); Bakrī, 507(Musul).

أَوَنْطَاجِي avanṭacī(1); عَوَنْطَاجِي avanṭacī(2): avantacı

1) Kām.,aş.,77. 2) Kāzīm,379(Bağdat).

أَوَنْلُق onlık: onluklira(Osmanlı devrinde)

‘Azzāvī,117(Irak).

onluk, hk. bk. OTDT,II,727.

أَوَنْلُك onluk; أَوَنْلُك okluk(1); أَوَنْلُك ukluk, عَوَنْلُك akālīk(2):

önlük(Dozy'ye göre: kadın önlüğü)

1) Asadī,203,303(Suriye). 2) Dozy.(T.A.),I,169.

أَوُون avūn, bk. قَاوُون kavūn

أَوِيَا oya, bk. أَوِيَه oya

أَوِيَمَه ūyma: oyma

R.‘A.(A.‘i.),354.

أَوِيَت oyin, bk. أَوِيُون oyūn

أَوِينَا oynā, bk. وَارَلِق vārīk

أَوِيَه oya(1); أَوِيَا oya(2), عَوِيَات oyāt(3): oya

1) Maḥfūz,9(Bağdat). 2) Bakrī,61(Musul); Ḥayyāvī, 375(Bağdat); Ḥanafī,Mc.,388(Bağdat); Ḥaccīya,IV, 37 (Bağdat); Asadī,331(Halep); Kutayba,9(Musul); 8.bant (Ḥamdīya-Musul). 3) Şāmil(Irak).

أَوِيُون oyūn, عَوِيُونَات oyūnāt; أَوِيُون uyūn; (ms.) أَوِيُونِين oyūnēn;

أَوِيُونِين uyūnēn, عَوِيُونَات uyūnāt(1); أَوِيُون eyin(2); (ms.)

أُويِنَاتُ oýināt; oýināt, Ç. أُويِنَاتُ oýināt; oýināt (3):
oyun .— Tavla oyununda kazanılan devre, el).

1) Asadī, 331 (Halep). 2) Vaşî, II, 8 (Irak); Hanafî, Mc.,
389 (Bağdat). 3) Hanafî, Mc., 389 (Bağdat).

أُويُونُ أُولسُونُ بَزْمُ أُولسُونُ oýun olsun bizim olsun: oyun olsun
bizim olsun .— Tavla oynayanlar arasında söylenir.

Asadī, 331 (Halep).

أَيَاغُ ayāg: ayak

Maḥfūz, 9 (Bağdat); Hayyāvī, 366 (Bağdat).

أَيَاقُ āyāq: ayak .— sermâye ölçüsü ifâde eden bâzı birleşik te-
rimlerde geçer, msl. bk. أَرْجَايَاقُ arçāyāq, أَوْرَطَايَاقُ örtāyāq

أَيِبُ ib: ip

Muḥlaq, 90 (Lübnan).

أَيِبْرَغُ eprağ, bk. يَابْرَاقُ yabrağ

أَيْمَاكْ خَانَهْ eymākḥāna, bk. أَيْمَاكْ aymāk

أَيْجُ iğ: iç .— Türkçede "kısır" denen yemek.

Asadī, 333 (Halep).

أَيْجَلْمَهْ iğleme, bk. أَيْكَلْمَهْ aikleme

أَيْجِينُ iğin

أَيْجِينُ دَفْعُ قَضَاءِ دَافِي كَازَا' إِيْجِينُ def'i kaza için

Dabbāğ, I, 194 (Musul).

أَيْجِينُ حَاظِرَشْنُ ḥāterşen: hatır için

A.A., II, 15.

أَيْدِينُ āydin: aydın .— Irak musiki makamlarından biri.

Hanafî, Mc., 403 (Bağdat).

أَيْرَادُ īrād: gelir .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Os-
manlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y., 274.

أَيْرِيْ āyri: ayrı

Maḥfūz, 8 (Bağdat); Bakrî, 65 (Musul); Hanafî, Mc., 405
(Bağdat).

أَيْسْتَرُ إِيْسْتَهْ مَازُ īster īstemāz: ister istemez

Asadī, 338 (Halep).

ايسكي ēski, bk. اسكي aski
 ايشى āyiş, bk. كايش kayiş
 ايش iş: iş bk. اكر aker
 ايشته iştā, bk. اشتā iştā
 ايشمخ eşmağ, bk. يشمك yaşmak
 ايكنجي ikinci, bk. اكي iki
 ايكى iki, ايكى iki, bk. اكي iki
 ايكى دنيا ikidunyā, bk. ينگى دنيا yengidunyā
 ايك ig:iğ

Ḥanafī, Mc., 407 (Bağdat).

ايل ēl: el (tavla oyununda bir devrelik oyun)

Ḥanafī, Mc., 407 (Bağdat).

آل āl: el (iskambil oyununda)

اكال آل av ālēn av taḷaṭ ālāt: bir el,
veya iki el, yahut üç el kazandı (iskambil oyununda)

اللى allī: elde edilen, ele geçirilmiş şey

Asadī, 18, 220 (Halep).

Ayrıca bk. ايلدن ēlden.

ايلان ديلي ilān dīlī

كهوة ايلان ديلي kahvat ilān dīlī: Yılan dili kahvesi

M.C., Dl., 261 (Bağdat).

ايلانچق ilānçık; ايلانچق ilānçık: yılançık (hastalığı)

Ḥayyāvī, 366 (Bağdat).

ايلجي ilcī, bk. ايلجي ilçī

ايلجي ilçī, bk. ايلجي ilçī

ايلدن ēlden: elden. — bir işi çabuk neticelendirmek, sür'atle yerine getirmek için kullanılır.

Ḥanafī, Mc., 407 (Bağdat).

Ayrıca bk. ايل ēl.

ايلدوان ēlduvān, bk. الدوان aldivān.

ايله eyle, bk. بو bu

ايمā, bk. قيمق qēmaq

ايمان سز imānsiz: imansız

Dabbāg, I, 199 (Musul); Maḥfūz, 8 (Bağdat); Tikrītī, II, 692; Ḥanafī, Mc., 408 (Bağdat).

إيمني ēmeni, ۴. إيمنيات ēmeniyāt: yemeni

1. bant (Şabriya-Musul); 2. bant (Sālim-Musul); 4. bant (Taha-Musul).

Üzeri açık ve ökçeli ayakkabı.

إيمني ēmenī: yemenici .— Yemeni denen ayakkabı yapan veya satan.

8. bant (Ḥamdiya-Musul).

إيمني ēmenī: yemenici .— Yalnız zor ve sopa ile yola gelen; yemeni (ayakkabı) ile dövülmedikçe yola gelmeyen, yemeni ile sopa yemeğe alışmış olan.

Dabbāg, I, 105 (Musul).

سوق اليمنييه sūq' l-ēmenīya: yemeniciler çarşısı .— Bağdat'ta 1846 yılındaki bir tesbite göre).

M.C., Dl., 266 (Irak).

Ayrıca bk. قرداش qardāş.

إينچ īnç: ince, zayıf .— Üç kişinin başlarını bir birine vurma ile oynanan bir oyunda en zayıf olana denir.

Asadī, 341 (Halep).

إيولي ēvli: evli .— Daima dışarda içki içtiği hâlde, bir gün evinde kalmış olan kimseye denir, msl. "bugün evli" yâni bugün içki için evinden çıkmadı, evinde kaldı.

Ḥanafī, Mc., 409 (Bağdat).

ب

ب bē, bk. بگ beg

بابا bābā(1), Ç. باباوات bābāvāt(2): baba

1) Frd.,19; Dozy (T.A.),I,225; Çelebî,kl.,12.

2) Vahab,135(Irak)

Ayrıca bk. آنا bānā

باباگرگ bābāgurgur .— Kerkük'te bir yer adı.

Dūrî(Irak).

باباوات البکاتشیه bābāvāti'l-baktāšiya: bektāşi babaları

Vahab,71(Irak).

باباس bābbās, bk. پاپاس pāpāş

باباس bābbāş, bk. پاپاس pāpāş

بابالار bābālār: saçları ağarmış hürmete lâyük ihtiyar.— Mânâsı müfrettir.

Ben Ch.,14(Cezâir).

بابوج bābūc(1),Ç. بابوجات bābācāt; بواج bvābec(2); بوابیج

bāvābīc(3): T. pabuç < F. pābūş

1) Ben Ch.,14(Cezâir); Dabbāğ,I,103;II,550(Musul);

‘Abdul‘azîz,M.,142(Suriye);A.A.,II,10; Hanafî,Şn.,

218(Bağdat); C.M.,297; Kav.,II/I,739; Tikrîtî,II,44

(Bağdat); Asadî,191(Halep); 5. bant(Hadica-Musul);

9. bant(Fāiza-Musul); Bakrî,62(Musul). 2) Ben,Ch.,

14(Cezâir). 3) A.A.,II,10; Hanafî,Şn.,218(Bağdat);

C.M.,297; Fāzil,M.,174.

Ayrıca bk. قرداش kardāş.

بابوچیی bābūcçi, Ç. بابوچییه bābūcçiya(1); بابوچی bābūcī; بابوچییی bābūccī, Ç. بابوچییه bābūccīya(2): Pa-
buççu, ayakkabıcı

1) Ḥanafī, Mc., 425 (Bağdat); Ḥanafī, Şn., 218 (Bağdat).

2) Ben Ch., 14 (Cezâir).

بابور bābūr, bk. واپور vābūr

باح bāc: bāc, koyunlardan alınan vergi

R.A., Mc., 23.

bac < F. bāj

بابی bācī(1), Ç. بابیّات bācīyāt; بابییه bācīya(2): bacı

1) Maḥfūz, 9 (Bağdat); Ḥanafī, Mc., 428 (Bağdat). 2) Ḥa-
nafī, Mc., 428 (Bağdat).

بابچالی bāçālī veya باشلی bāşlı, Ç. باشلیّات bāşlıyāt: paçalı, dar
pantolon

Ben Ch., 15 (Cezâir).

بابچوره bāçavra, bk. پیاوره paçavra

باح bāḥ, bk. أشك aşşag; بو bu; دی di; گد gel

بادشاهمز bādişāhimiz, bk. یاشا yāşā

بادلان bādlan: supiresi

Ben Ch., 15 (Cezâir).

بادم bādem: badem

Ḥanafī, Mc., 431 (Bağdat).

بادم حبیّی haccibādem(1); باده حبیّی haccibāda(2): acıbadem

1) Ḥanafī, Mc., 431 (Bağdat). 2) Şāmil (Musul).

باربار bārābār < T. berāber < F. barābar

Vaşfī, 8 (Irak).

بارامون bārāmūn, bk. بیرامون bayrāmūn

بارجه bārca(1); بارجه bārıca, Ç. بوارج bavāric(2): barça, harp
gemisi, iki iskele arasında çalışan vapur

1) Kām.ʿaş., 36f; N.Y., 277. 2) C.M., 299.

"Barça" hk. bk. OTDT, I, 159.

بارود bārūd: barud

Frd., 28; Dabbāğ, II, 342 (Musul); ʿAbdulʿazīz, M., 142;

A.A., II, 10; Ma'lûf, 24; Vahab, 175; Fariha, 4 (Suriye ve Mağrip).

بارود أبيض bārūd aḅyaḅ: beyaz barud

Frd., 28; A.A., II, 10.

باروده bārūda(1), Ç. بواريد bavārīd(2): tüfenk

1) R.A., Mc., 23; Frd., 28; A.A., II, 10. 2) Frd., 28; A.A., II, 10.

باري bārī: < F. bârī, bir def'a

باري اعطيني هري bārī 'aṭīnī hāzī: bunu bârī bana ver

Bakrī, 63 (Musul).

باريز bārīz, bk. بهريز bahrīz

باز bāz, bk. بيز bēz

بازار bāzār(1), Ç. بازارات bāzārāt(2) < T. pazar < F. bāzâr

1) Ben Ch., 15 (Cezâir); 'Abdul'azīz, M., 142 (Suriye ve Mağrip); A.A., II, 10. 2) Ben Ch., 15 (Cezâir).

بازار bāzār: pazarlık

بيزرت bēzertu: pazarlık ettim

Şāmil (Musul).

"pazar" kelimesinden türetilmiş fiil.

بازر ياشي bāzīrbāšī: pazarbaşı. — Halep'te bir âile lakabı

Kav., II/I, 737 (Suriye).

بازرگان bāzergān(1), بازاركان bāzirkān(2): < T. bezirgan < F. bāzar-gān veya bāzergān'dan alınmıştır; tâcir

1) Ben Ch., 15 (Cezâir); 2) A.A., II, 10.

مركب بازارگان merkèb bāzergān: ticaret gemisi

Ben Ch., 15 (Cezâir).

باسطومه bāsturma, bk. پاستيرمه pāštīrma

باسطون bāston: baston

Bakrī, 64 (Musul).

باسقوليچي bāsqūlcī, bk. قول qōl

باشي bāš, bk. بيش bēš

باشن bāš: baş, reis, önde ge~~ten~~

Frd.,19; Ben Ch.,16(Cezâir); A.A.,II,10; C.M.,301;
Ma'lûf,25; F.R.,I,879(Mısır); Kav.,I/I,524: Bakrî,
64(Musul).

باش اعيان başa'yân: başâyân, senato başkanı
Maḥfûz,8(Irak).

باش حمار başḥammār: kervan başı .— baş(T.) + ḥammār
(:eşekçi)(A.)." Bugün(1922) özel isim olarak kullanılmak-
tadır."

Ben Ch.,16(cezâir).

باش طبّاح başṭabbāḥ veya başṭebbāḥ:aşçı başı.— baş(T.)
ṭabbāḥ(A.).

باش كذاب başkeḏḏāb: baş yalancı, çok yalan söyleyen.—
baş(T.) + kezzāb(A.)(:çok yalancı)

Ben Ch.,17(Cezâir).

باش فرائش farrāşbaşî: baş hademe

Maḥfûz,8(Irak); Şarbatî,219(Irak).

باش طلع baş ṭıla' bāş 'alēhim : onlara baş oldu

Ḥanafî,Mc.,439(Bağdat).

Ayrıca bk. أسكي askî.

باش آغا başağā, bk. آغا ağā

باش اوغلات başoğlān: yerinde duramayan oğlan çocuğu, söz dinlemeyen
kız çocuğu

Ḥanafî,Mc.,439(Bağdat).

باش بوزق başbüzüq, bk. باشي بوزق başibüzük

باش تارزي baştarzî, bk. تارزي tarzî

باش ترجمان baştorcman: T. baş tercüman

Ben Ch.,16(Cezâir).

باش چاوش başçavuş, bk. چاوش çavuş

باش جراح başcarrāḥ: baş cerrah

Ben Ch.,16(Cezâir).

باش چاوش başçavuş, bk. چاوش çavuş

باش چاوش başçavuş, bk. چاوش çavuş

باششمانبه bāṣḥānba, bk. هامپا hāmpā
 باشش خزنه باشي bāṣḥaznācī, bk. خزنه ḥazne
 باشش شواوش باشي bāṣṣāvūṣ, bk. چاوش çāvūṣ
 باشش طوبجي باشي bāṣṭobcī, bk. طوبجي tobçī
 باشش طرمة باشي bāṣṭarma, bk. باصطرمه pāṣṭırma
 باشش عادل باشي bāṣ'ādil, bk. باش عدل bāṣ'adil
 باشش عالم باشي bāṣ'ālim: baṣ ālim

Bakrī, 64 (Musul).

باشش عدل باشي bāṣ'adil veya باش عادل bāṣ'ādil: kadı vekili, muavini
 Ben ch., 17 (Cezâir).

باشش قولجي باشي bāṣḥolcī, bk. قول kōl
 باشش يمك باشي bāṣyemeg, bk. يمك yemek
 باشش باشا باشي bāṣā, bk. باشا pāṣā
 باشش جامع الباشا باشي ğami' i' l-bāṣā, bk. باشا pāṣā
 باشش جامع فتاح باشا باشي ğami' Fattāḥ bāṣā, bk. باشا pāṣā
 باشش حمام الباشا باشي Ḥammāmi' l-bāṣā, bk. باشا pāṣā
 باشش تل حسن باشا باشي Tal Ḥasan bāṣā, bk. باشا pāṣā
 باشش ائثار الباشا باشي ḥassābnā al-bāṣā, bāṣā, aṣārī' l-bāṣā ızlıma,
 bk. باشا pāṣā

باشش بوزوق باشي bāṣbüzüḡ, bk. باشي بوزوق bāṣibüzük
 باشش بوزوق باشي bāṣbüzüḡ, bk. باشي بوزوق bāṣibüzük
 باشش باشتته باشي bāṣtahta < peṣtahta >: kara tahta, kitap dolabı

Kav., I/I, 524; F.R., I, 879 (Mısır).

Krş. باشتته biṣtahta

باشش باشتته bāṣtahta (b. bk.) şeklinde geçtiği de görülmektedir.

Ancak bu ikinci şekildeki "bāṣ" Türkçedeki "baṣ" tan gelmez. Bunun inkişâfı bāṣ < baṣ, biṣ < peṣ, pūṣ < piṣ şeklindedir. T. peṣtahta < F. piṣ-tahta için Ahmed Vefik Paşa "iş yerinde, üstü yassı olan çekmece, akça tahtası; sandukça" der (A.V.P., 271).

باشش حكيم باشي باشي bāṣḥakīm, bk. باشي حكيم باشي ḥakīm bāṣī
 باشش ريس باشي bāṣrayīs: baṣ reis, bir denizci rütbesi

A.A., II, 10.

باشطابيه Bāṣṭābya: Baṣṭabya.— Musul'da bir yer adı.

Bakrī,64(Musul); 6. bant(İsmâ'îl 'Azîz-Musul);

10. bant('Abdurrahmân-Musul).

باشقا başqa, bk. باشقه başka

باشکاتب başkâtib: başkatip

Frd.,19; Ben Ch.,17(Cezâir); Maḥfûz,8(Irak); A.A.,
II,10; Ma' lûf,25; C.M.,301; F.R.,I,879(Mısır); Ha-
nafî,Mc.,439(Irak); Şarbatî,217(Irak).

باشکاتب افندي başkâtib afandî: başkatip efendi

Asadî,167(Halep).

باشکاتب الاعورين العميان el-a'var beyn al-'imyan başkâtib:

körler arasında tek gözlü başkâtib olur.

Krş. Körler memleketinde şaşılar padişah olur.

'Amad,64(Ürdün); Atasözleri ve deyimler,I,171.

باشکاش başkaş, bk. باشکاش bēškaş

باشکیر başkîr, bk. باشکیر pişkîr

باشلۇ başluḡ: geminin başlık kısmı

Dozy (T.A.),I,233.

باشلۇ başlık(1); باشلۇ başluḡ(2): başlık, baş örtüsü

1) Cādir,106(Irak). 2) Dozy (T.A.),I,354.

باشلي başlî, bk. باشلي başâlî

باشمان başmān (< A. burşmān < T. ibrişim < F. ebrîşam, berîsem),

bir kaytan çeşidi

Ben Ch.,17(Cezâir).

باشمفتيش başmufattiş: baş müfettiş

باشمفتي başmuftî: baş müftü

A.A.,II,10.

باشمهندس başmuhandis(1) باشمهندس başmuhandiz(2): baş mühendis

1) A.A.,II,10; F.R.,I,878(Mısır). 2) Ḥanafî,Mc.,

439(Bağdat).

باشوره başavra, bk. باشوره paçevra

باشويه başaviya, bk. باشا paşā

باشي بوزوق başibüzük(1); باش بُزُغ başbuzuğ(2); باشبوزوغ başbüzüg(3);
باشبُزُخ başbuzuḥ(4): başıbozuk

1) Frd.,19; A.A.,II,11; Haccîya,IV,54. 2) Maḥfûz,8
(Bağdat); Ḥanafî,Mc.,439(Bağdat); Ḥayyāvî,372. 3)A.A.
II,11; Vaşfî,III,7(Irak). 4) Bakrî,64(Musul).

طالِح باش بُزُغ, لَابِس باش بُزُغ tāliḥ başbuzuğ, lābis başbuzuğ: ma-
halli kıyafeti giydi

هَذَا باش بُزُغ hāzā başbuzuğ: bu başıbozuk

هَذِهِ نَاسٌ باش بُزُغ hāzēla nās başbuzuğ: bunlar başıbozuk in-
sanlar

Ḥanafî,Mc.439(Bağdat).

Kelime hk. bk. OTDT,I,164.

بَاشِئِن بَافَرِيدِ بَاقَلَادِ مَآ يَهْكَمُونِ başēn bafarid baład mā yihkimūn, bk. پَاشَا pāšā

بَاصْتِرْمَهْ baştırma, bk. پَاصْتِرْمَهْ pāštırma

بَاصْتِرْمَهْ baştırma, bk. پَاصْتِرْمَهْ pāštırma

بَاصْقُولَجِي başkūlcī, bk. كَوْلِ kōl

بَاغَهْ bāga(1); بَاغَا bāgā(2): bağa, oymacılıkta veya enfiye kutusu

v.s. yapmakta kullanılan sarımsı renkte heyvan kabuğu, krş.

kaplu/م/ bağa, kurbağa, toşbağa, otlubağa/كُورَا كُورْبَاغَا/

1) Ben Ch.,18(Cezâir); A.A.,II,11; Haccîya,IV,121

(Bağdat). 2) Bakrî, 66(Musul).

Aslında "bağa" Türkçede kurbağa demektir.

Ayrıca bk. Ş.S.,271.

بَافَرِهْ bāfra: sigara kâğıdı .— Tütünü ile meşhur Bafra'dan

Ḥanafî,Mc.,444(Bağdat).

بَاقَلَاوَا bāqlāvā, bk. بَقْلَاوَهْ baqlāva

بَاقَلَاوَهْ bāqlāva, bk. بَقْلَاوَهْ baqlāva

بَالِكِيجِي bālākici, bk. بَلِكِي belkī

بَالطَاجِي bāltācī, bk. بَلطَهْ balṭa

بَالطَهْچِي bāltācī, bk. بَلطَهْ balṭa

بَالَهْ bāla: pala, ağız enli ve kavisli kılıç

Ben Ch.,18(Cezâir).

بالوزه bālūza, bk. پالوزه pālūza

بالوق bālūq: balık

مرجان بالوق morcān bālūq: mercan balığı

Ben Ch.,18(Cezâir).

باميا bāmyā: banya

F.R.,I,879(Mısır).

Bütün lehçelerde kullanılır.

بانجار bāncār, bk. پنجر pancar

بانزهر bānzahr veya bēnzahr: panzehir

Ben Ch.,19(Cezâir).

باشراف bāşrāf, bk. بشرف başraf

بانيو bānyo: <T. banyo <İtl. bayno

Ben Ch.,19(Cezâir); Kayyāl,153(Dimaşk).

باي bāy, ç. بايات bēyāt(1); باي bāy(2), ç. بايات bāyāt(3): bey

1) Ben Ch.,19(Cezâir). 2) A.A.,II,11; Ma' lūf,25.

3) A.A.,II,11.

دار الباي dār el-bāy: bey evi: Tunus hükümeti

A.A.,II,11.

باي تونس bāy Tūnus: Tunus beyi

A.A.,II,11(Tunus); Fāzil,T.,14(Tunus).

باي حسن Bāyhasan .— Irak'ta bir yer adı.

Dürî.

Ayrıca bk. بك beg.

بايلىك bēylèk, bk. بك beg

بايلىك bāylīk, bk. بك beg

ببم bābam: babam

ببم قربان bābam qurbān: babam kurban. ببم حيران bābam

hayrān: babam hayran.— Bâzı Irak şarkılarında nakarat ola-

rak söylenir.

Hanafi,Mc.,458(Bağdat).

ببم اگد babaigid, bk. اگد igid

بتاكش bitāliš, bk. آلكش ālaş

بَطَرٌ batar < biter, bk. أَكْرٌ aker

بُتُقٌ btak, btək: < batak. Bir kız veya kadının kötü yola düştüğünü anlatmak, hâl ve hareketini kötülemek için kullanılır.

Ben Ch., 19 (Cezâir).

بَطَاغِيٌّ batakçı(1); بَطَاغِيٌّ batakçı(2): batakçı

1) Maḥfūz, 10 (Bağdat). 2) Ḥanafî, Mc., 536 (Bağdat).

بُتُكٌ butuk; بَطُكٌ putuk: bitkin, zayıf

صَايِرُ بَطُكٍ şayirbutuk: iflâs eden, müflis

Ḥanafî, Mc., 460 (Bağdat).

— Makale müellifi kelimenin türkçe "batak"tan gelmiş olabileceğini kaydeder. Bununla beraber "bitik" ten türemiş olması daha akla yatkındır.

بِتْمِشٌ bitmiş, Ç. بَاتَمِشٌ batâmiş(1); بِيْتَمِشٌ bitmiş(2): tavla oyununda el.

Ḥanafî, Mc., 460-461 (Bağdat). 2) Vâsifî, II, 8 (Irak).

بِتْمِشٌ مَالِكٌ مِجَانُ زَيْن el-bitmiş mâlek maçân zēn: biten eldeki oyunun iyi geçmedi

لِعِبْوَا بِيْتَمِشٌ وَاحِدٌ وَبِيْتَمِشَيْنِ وَتَلْتٌ بِيْتَمِشَاتٌ li'cā bitmiş vāhid va bitmişēn va tlas bitmişāt: bir el, iki el, üç el oynadılar

Ḥanafî, Mc., 460-461 (Bağdat).

بُتُنٌ butun: bütün

Maḥfūz, 9 (Bağdat).

بِجَقٌ bacak(1); بِجَاغٌ bacag, Ç. بِجَاغَاتٌ bacagāt(2): bacak

1) Frd., 21; Ḥanafî, Mc., 463 (Bağdat). 2) Bakrî, 70 (Musul); Ḥanafî, Mc., 463 (Bağdat).

بِجْمَقْدَارٌ bacmaqdar, bk. بِشْمَقٌ başmaq

بِجَانَاغٌ bacanag: bacanak

Ḥanafî, Mc., 463 (Bağdat).

بُجَّةٌ bucca: bütçe (konuşma dilinde: bütçe).

بُجَّةٌ مَاتَسَاعِدٌ el-bucca mäsâ'id: bütçe müsâit değil

Dabbâg, I, 110 (Musul).

بِجْكِيٌّ bēkî, Ç. بِجَاكِيٌّ bçakâ; بِشْكِيٌّ bēşkî < T. bıçkı, falçata

Ben Ch., 19, 21 (Cezâir).

بِجِيم biçim(1); بِيَجِيم biçim(2): biçim

1) Bakrî,71(Musul). 2) Vâşfî,II,8(Irak).

بِجِيم سِر biçimsiz, Ç. بِجِيم سِرِيَه biçimsiziya (müzekker), بِجِيم سِرِيَات biçimsizziyât (mns)(1); بِجِيم سِرِيَه biçimsiz(2): biçimsiz, uygunsuz.—

Hakaret için kullanılır.

1) Hanafî, Mc., 465 (Bağdat). 2) Vâşfî, II, 8 (Irak).

بِجِيم beççim; بِشِيم beşşim: yapağı parçası. peşim (:yün) kelimesinden alınmış olmalıdır.

Ben Ch., 19 (Cezâir).

بِخَيْش baħbiş, bk. بِخَيْش baħşiş

بِخْت baht: F.T. baht

بِخْت illi mālūh baht lā yit'ab va lā yişkā: bahtı olmayan kendini yormasın ve sıkıntıya sokmasın (= ne yapsa başarı elde edemez. Bu sebeple kendisini lüzumsuz yere yormuş olur).

Amad, 96 (Ürdün).

بِخْتَسِر baħitsiz: bahtsız

Şîr, 17.

بِخْتَوَانِجِي baħşiwancî, bk. بِخَوَانِجِي baħvançî

بِخْتَيْش baħşiş(1), Ç. بِخَاشَيْش baħaşiş(2); بِخْتَيْشَات baħşişât(3);

بِخْتَيْش baħbiş, Ç. بِخَيْبَيْش baħibiş(4); بِخْتَيْش baħşiş; بِخْتَيْش baħşiş(5);

بِخْتَيْش baħşiş(6), Ç. بِخَاشَيْش baħaşiş(7); بِخْتَيْش baħşiş(8): F.T. baħşiş

1) A.A., II, 11; Kav., I/I, 528 (Suriye); Bakrî, 73 (Musul);

Hanafî, Mc., 564 (Bağdat); 4. bant (Şaha-Musul). 2) A.A.,

II, 11; Hanafî, Mc., 564 (Bağdat). 3) Hanafî, Sn., 102;

(Bağdat); Hanafî, Mc., 564 (Bağdat). 4) 1. bant (Şabriya-Musul).

5) Ben Ch., 19, 22 (Cezâir). 6) kām., 4ş.,

272; A.A., II, 12; F.R., I, 881 (Mısır); Kav., I/I, 528

(Suriye). 7) A.A., II, 12. 8) Hanafî, Mc., 564 (Bağdat).

بِدَاغُر bad-uğur, bk. أُغُر uğur

بِدَاوَه Bedāva: Bedave. — Irak kuzeyinde bir yer adı.

Dürî.

بُدْرُوم budrüm(1); **بُدْرُون** budrün(2); **بَدْرُوم** badrüm, Ç. **بَدْرُومَات** badrümāt; **بَدْرُون** badrün, Ç. **بَدْرُونَات** badrünāt(3): bodrum

1) F.R., I, 879; Kav., I/I, 525. 2) F.R., I, 879. 3) A.A., II, 11.

بُدْرُوم budrüm: bodrum. — Suriye'de mağara
Kav., I/I, 525.

بَدْرِي Badrî. — Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.
Maḥfuz, 2 (Irak).

بَدْلِجِي bedelçî: bedelci, askerlikte bedel veren
Ḥanafî, Mc., 478 (Bağdat).

بَرْحِيَاة berḥayāt: F.T. berhayat, hayatta; emeklilere hayatta olduklarına dâir verilen resmî belge.
Şarbatî, 221 (Irak).

بَرَاتْلِي barätli: beratlı
Dozy. (T.A.), I, 267.

بُرَازَان burāzān, bk. **بُورَازَان** būrazān

بِرَاسَه brāsā veya **بِرَاصَه** brāsa: pırasa. Aslı Yunancadır.
بُرَازَان burāzān; **بِرَاطَان** birāzān, bk. **بُورَازَان** būrazān

بَرْبَر barbar: berber

Bakrî, 75 (Musul).

بَرْبِيش barbîş, bk. **مَرْكُوش** merküş

بُرْتَقَال burtaqāl(1); **بُرْدَقَال** burdaqāl; **بُرْتَقَات** burtaqān(2); **بُرْتَقَان** burtuqān(3); **بُرْدَقَان** burduqān(4); **بُرْدَقَان** burdaqān(5); **بِرْدَقَان** birdaqān(6): portakal

1) Kayyāl, 172 (Dimaşk); Ḥanafî, Şn., 22; F.R., I, 879;

Kav., I/I, 525 (Irak); Āmin, VI, 38. 2) Frd., 27. 3) A.A.,

II, 11. 4) Frd., 27. 5) A.A., II, 11. 6) Kav., I/I, 525

(Suriye).

بَرْجَل bercel: pergel < F. pergâr, pergâl

F.R., I, 879; Kav., I/I, 525 (Mısır).

بَرْخَانَه barḥāna: Osmanlı devrinde türetilmiş bir kelime olup iki şehir arasında, bilhassa Halep ile Musul arasında nakledi-

len, koyun, deve ve sâir hayvanlar için kullanılmıştır.

Bakrî, 87 (Musul).

بَرْدَاق bardâk(1), Ç. براديق barādīk(2); بَرْدَق bardâk(3); پَرْدَاغ pardāg(4); پُرْدَاغ purdāg(5), Ç. پَرَادِيغ parādīg(6): bardak (cam veya toprak)

1) Frd., 28; Dozy (T.A.), I, 281. 2) Frd., 28; Dozy (T.A.) I, 281. 3) Dozy (T.A.), I, 281. 4) Maḥfūz, 11 (Bağdat); Ḥanafî, Mc., 686 (Bağdat). 5) Bakrî, 103 (Bağdat, Suriye, Mısır). 6) Ḥanafî, Mc., 686 (Bağdat).

بَرْدَايِه berdāya; بُرْدَايِه burdāya, bk. پَرْدِه perde
بَرْدَخ bardah: perdah < F. perdâht

Fariha, 8.

مُبَرْدَخ mubardah: perdahlı, pürüzleri giderilmiş

Fariha, 8.

F.T. "perdah" tan türetilmiş بَرْدَخ bardah fiilinin geçmiş zaman partisibi.

بَرْدَق bardâk, bk. بَرْدَاق bardâk
بُرْدَاكَال burdaḳāl, bk. بُرْتَاكَال burtaḳāl
بُرْدَاكَان burdaḳān; بَرْدَاكَان birdaḳān, bk. بُرْتَاكَال burtaḳāl
بُرْزَانِجِي burazançî, bk. بَرْزَان bürazān
بُرْشَامِه burşāma: perçin

A.A., II, 11

بُرْشَامِجِي burşāmcî, Ç. بُرْشَامِجِيه burşāmcîya: perçinci

A.A., II, 11

بِرْشَم berşem; بَرْشَمَام borşmām; بُرْشَمَان borşmān, Ç. بُرْشَمَامَات borşmāmāt; بُرْشَمَانَات borşmānāt: bornus veya eğer örtüsü süsü, kenar süsü < T. ibrişim, < F. ibrişem, ibrîşem: ipek

Ben Ch., 20 (Cezâir).

بَرْضَه barḍu < bir daha

F.R., I, 879 (Mısır); Kav., I/I, 525 (Mısır).

بِرْطَاشِي birtāş: < bir-taş: eşik

R.A., Mc., 27.

بَرْطَمَان bartamān < T.F., مَرْتَبَان mertebān, porselen tabak

F.R., I, 880 (Mısır).

بُرغُل burgul; بَرِغْل bīrgīl; بَرِغْل bergol; بَرِغْل bargal, bk. بولغور bulgūr

بَرِغْمُوت bargamūt: bergamut

N.Y., 272.

بُرْغِي burgī(1), Ç. بَرَاغِي barāgī(2); بَرِغِي birgī(3); بَرِغِي brīgī(4),
بَرَاغِي būragī, Ç. بَرِغِي bürgī(6); بَرِغِي brēgī(5); بَرِغِي bürgī(6); بَرِغِي būragī, Ç. بَرَاغِي
barāgin(7); بَرِغِيل bargīl, Ç. بَرِغِيلَات bargīlāt(8): burgu

1) Bustānī, 84; Dozy: (T.A.), I, 297; Kām, 430; Maḥ-fūz, 9 (Bağdat); A.A., II, 11; Ma' lūf, 34; C.M., 317; Fa-riḥa, 9; Muṭlaq, 146 (Lübnan); Ḥanafī, Mc., 498 (Bağdat); N.Y., 272. 2) Bustānī, 84; Dozy: (T.A.), I, 297; A.A., II, 11, Ma' lūf, 34; C.M., 317; Fariḥa, 9; B.B., 70 (Musul). 3) R.A., Mc., 28; Ma' lūf, 34; C.M., 317; Kav., II/I, 740; Kūtayba, 9 (Musul). 4) Bakrī, 78 (Kuveyt). 5) Bakrī, 78 (Kuveyt). 6) Vāşfī, I, 2 (Irak). 7) Bustānī, 141. 8) Ben Ch., 20 (Cezâir).

بَرَاغِيَة inḥallat barāgīya: burgu gevşedi. — Mc. insan, hk.: takatı kalmadı; herhangi bir âlet hk.: bozuldu.

Şāmil (Irak).

Ayrıca bk., عثمانلي 'usmānli.

بُرُق burak, bk. بورك bürak

بِرْكَ birak, bk. بورك bürak

بَرَكَاتِ وَارِسِن barākāt vārsin: bereket versin

Ben Ch., 20 (Cezâir).

بُرْكَه berke, bk. بِلْكَي belkī

بُرْكَه دِن berkeden, bk. بِلْكَي belkī

بُرْكَي berkī, bk. بِلْكَي belkī

بُرْمَا barmā, bk. بُرْمَه burma (tatlı)

بُرْمَا birmā, bk. بُرْمَه burma (yemek)

بَرْمَاغ barmāg: < parmak: bir parmak uzunluğunda sigara kâğıdı

Ḥanafī, Mc., 503 (Bağdat).

بَرْمَاغ barmāg, ق. بَرَامِيغ barāmīg < parmak: tekerlek parmağı, tekerleğin eksenini çemberine bağlayan yarı çap şeklinde, tahta veya mâdenî çubuklar.

Ḥanafî, Mc., 503 (Bağdat).

شَكَر بَرْمَاغ şekerbarmāg: parmak şekeri, bir parmak uzunluğunda şeker.

Ḥanafî, Mc., 503 (Bağdat).

بَرْمَاكَلِغِيَا barmakluğīya: Bermekîlik, cömertlik

Ḥanafî, Mc., 503 (Bağdat).

— Bermek, Abbâsîler devrinde cömertliği ile meşhur bir vezir âilesi olan Bermekilerin ceddidir. Kelime bu isme -luğ-īya getirilmek sûretiyle yapılmıştır. Kelimenin vermek (eski şekli: birmek)'ten türemiş olması da mümkündür.

بُرْمَا burma(1); بُورْمَا bürma(2); بَورْمَا bürmā(3); بَرْمَا barmā(4): burma, burma tatlısı

1) R. 'A., (A. 'İ.), 354. 2) Ḥanafî, Mc., 503 (Bağdat).

3) Bustānî. 87; Frd., 31; Dozy (T.A.), I, 311; Fariha, 9 (Bağdat). 4) Fariha, 9 (Bağdat).

بُرْمَا burma(1); بُورْمَا bürma(2); بَرْمَا bürmā(3): burma. — Bir yemek olup, bir küp içine et, ilikli kemik, nohut veya mercimek, kuru sovan ve bâzan bâdem konarak küpün ağzı kille kapatılıp tandırda pişirilir.

1) Bakrî, 79 (Musul). 2) Vaşfî, III, 6 (Irak). 3) 4. bant (Ṭaha-Musul); 9. bant (Fāiza-Musul).

بُرْنَا burın: burun. — burun, ayakkabı burnu

Ḥanafî, Mc., 504 (Bağdat).

قَنْدَرَةْ أُمُّ الْبُرْنَا kundera ummu'l-burın: burunlu kundura

Haccîya, IV, 127.

Ayrıca bk., بَرْنُوْطِي barnūṭī

بُرْنُجُكْ buruncuk(1); بَرْنُجُكْ barancak(2); بَرْنُجُكْ breneck(3); بَرْنُجُكْ barincak; بَرْنُجُكْ barancağ(4): bürüncük, ipek tül, tül baş örtüsü

1) Dozy, (T.A.), I, 216. 2) Frd., 31; A.A., II, 11. 3) Ben

Ch.,20(Cezâir). 4) Dozy(T.A.),I,216.

أبرنجي birinci(1); بيرنجي birinci(2); برنجي brinci(3); ابرنجي
abrinci(4); birinci, yüksek kaliteli, üstün evsafli

1) Ben Ch.,20(Cezâir); Maḥfūz,9(Bağdat); A.A.,II,
11; Kav.,I/I,526; Vaşfî,II,2(Irak); Ḥanafî,Mc.,264
(Bağdat). 2) Bakrî,98(Musul). 3) Fariḥa,10; Vāşfî,
I,2(Irak). 4) 'Amad,571(Ürdün).

بيرنجي birinci: birinci .— Sudan'da bir sigara adı.

F.R.,I,880.

بيرنوطي barnūṭi < burun otu: enfiye

Ḥanafî,Şn.,35; Bakrî,80(Musul); Vaşfî,I,2(Irak);
Ḥanafî,Mc.,26,505(Bağdat); Asadî,294(Halep).

Ayrıca bk. بُرْت burīn.

برواز birvāz; بارواز barvāz, bk. پيرواز pīrvāz

برواض barvāz, bk. پيرواز pīrvāz

بروانا barvānā, bk. پيروانه pīrvāna

بروانه barvāna; باروانا barvānā < T.F. pervāne: hükümdar hâcibi,
Anadolu Selçuklularında baş vezir.

Dozy (T.A.),I,319.

بروجي burüci(1),Ç. بُروحيه burüciya(2): borucu, borazan .— As-
keri terim.

1) Kām.ʿaş,94; A.A.,II,11; F.R.,I,880(Mısır); Kav.,
I/I,526(Mısır). 2) A.A.,II,11.

بروز barvaza, bk. پيرواز pīrvāz

برونلغ burūnluğ(1); بُرولغ burūlluğ(2) < burunluk: burunsalık; kapı
arkasına kapadıktan sonra takılan demir sürgü.

1) Ḥayyāvî,372(Bağdat). 2) Ḥanafî,Mc.,506(Bağdat).

برونيye brüniya: civata

Muṭlağ,147(Lübnan).

.— Her ne kadar al-Bir Muṭlağ kelimenin "boru" dan gel-
miş olabileceğini söylerse de, civata, burgu veya vidanın
ucuna, yani burnuna takıldığından brüniya'nın "burunluk"

mânâsıyla civata için kullanılmış olması daha akla yakındır.

بریآن beryân < T.F. büryân, sovan yahnisi. Türkçede "kebab, kızartma" mânâsını taşır.

Ben Ch.,21(Cezâir).

بریآنجی beryâncî: beryân(b.bk.) pişiren kişi

Ben Ch.,21(Cezâir).

بریق brîq, bk. إبریق ibriq

بریک burîk, bk. بورك būrak

بزالیه bezālya(1); بزالیā bezālyā(2); بازلیه bāzelya(3) < T. bezelye < İtl. pisello

1) Kutayba,9(Musul). 2) Amîn,VI,38. 3) Maḥfūz,9(Bağdat).

بازرلی bazarlî < pazarlı

Maḥfūz,3(Irak).

بوزق buzūq < bozuk: telli bir musikî âleti

R.A.,Mc.,29; Fariḥa,10; Ḥanafî,Mc.,512(Bağdat).

بزم bizim, bk. اویون oyūn; پلاو plāv

بزمه buzma < büzme: düğmeli elbise kolu veya pantolon paçası
Maḥfūz,10(Bağdat); Ḥanafî,Mc.,513(Bağdat).

بازونک bazavank(1); بزونک bezavang(2); پیزونک peyzavank(3);

پیزونک peyzavang(4); بازونج bazvanc(5): pezevenk

1) Fariḥa,10. 2) A.A.,II,11. 3) Ḥanafî,Mc.,713(Bağdat). 4) Çelebî, kl.,35(Irak). 5) F.R.,I,880(Mısır, Ürdün); Kav.,I/I,526.

بسی bas(1); بès; bèss(2): F.T. bes, kâfi

1)Dabbāğ,I,28(Musul); Kav.,II/I,740. 2)Ben Ch.,21(Cezâir).

بسبلی besbellî: besbelli

A.A.,II,11.

بست bèst, bk. مست mest

بستان bustân,Ç. بساتین basâtîn(1); بستان bîstân,Ç. بساتین bîsâtîn(2) < T. bostan < F. būstan

1) 'Abdul'azîz,M.,142(Suriye-Mağrip); A.A.,II,11.

2) Hānafi, Mc., 520 (Bağdat).

— Kelime Farsça aslındaki "çiçek bahçesi" mânâsında değil, Türkçedeki sebze bahçesi mânâsında Arapçaya geçmiştir.

بُستَانِي bustāncī(1); بِيْستَانِي bīstāncī; بِيْستَانِي(2); بِيْستَانِي bustāncī(3); بِيْستَانِي bustāncī(4): bostancı

1) 'Abdul'aziz, M.Ş., 17 (Suriye, Lübnan); A.A., II, 11.

2) Hānafi, Mc., 520-521 (Bağdat). 3) Dozy, (T.A.), I, 332.

4) Maḥfūz, 4 (Bağdat).

بِسطِي bustāci, bk. بِصْطَاءِ postā

بِسطْرْمَا basturmā, bk. بِاصْطْرْمَا pāštirma

بِسطْرْمَا bastirma; بِيْسطْرْمَا bīsturma, bk. بِاصْطْرْمَا pāštirma

بِسلَا busla < pusula

A.A., II, 11.

بِشَاءِ baṣā, bk. بِشَاءِ baṣā

بِشَاوْرَه baṣāvra, bk. بِبَاوْرَه paḥāvra

بِشْت bušt, bk. بِبِشْت pušt

بِشْتَاهْتَه bīštahta(1); بِيْشْتَاهْتَه bīštahta(2), Ç. بِشْتَاهْتَاهْتَه beštahtāt(3):

[<T. peštahta, F. piş-tahta>]: çekmeceli sefer sandığı, bir kişilik yolculuk bavulu(2,3), dolap, konsol(1).

1) A.A., II, 11. 2) Bustānī, 95; Frd., 34; Dozy, (T.A.), I,

348. 3) Dozy, (T.A.), I, 348.

بِشْتَاهْتَاهْتَه حَرِيمِ beštahtaharīm: kadın süs eşyası konan etejer
بِشْتَاهْتَاهْتَه سَاعَه sā'abeštahta: duvar saati, çalar saat (sandıklı)

Dozy, (T.A.), I, 348.

Ayrıca bk. بِبِشْتَاهْتَاهْتَه bīštahta.

بِشْتَانِ baştan: baştan

A.A., II, 11.

بِشْتِي buštī, bk. بِبِشْت pušt

بِشْرَافِ baṣraf(1); بِيْشْرَافِ bīṣraf; بَانْشْرَافِ bāṣraf, Ç. بَانْشْرَافَاتِ bāṣrafāt(2) < T. peşrev < F. Pişrav

bāṣrafāt(2) < T. peşrev < F. Pişrav

1) F.R., I, 880 (Mısır); Kav., I/I, 527. 2) Ben Ch., 23 (Cezâir).

بِشَط buṣṭ, bk. بِشْت puṣt

بِشَقَه başqa(1); بِاشَقَا başqā(2); بِشَا başqā(3): başqa

1) Frd.,35; A.A.,II,11; Kav.,II/I,741(Suriye). 2) Bak-rī,65(Musul). 3) Kav.,II/I,741(Suriye).

بِشَقِي bēṣqī, bk. بِبِقِي bēṣqī

بِشَقَاش bēṣkāš; بِاشَقَاش başkāš < T. peškeş < F. piškaş .— Bir memnuniyet ifâdesi olarak sunulan hediye, hediye, bahşiş.

Ben Ch.,17,21(Cezâir).

بِشَكِير bēṣkīr; بِاشَكِير başkīr, bk. بِشَكِير piṣkīr

بِشَلَق başluq, bk. بِاشَلَك başlık

بِشَلَك beşlik(1),ç. بِشَالَك bēşalik(2); بِشَلِك bişlik,ç. بِاشَلَكَات başlıkāt(3); بِبِشَلَك bēşlik(4); بِبِشَلَك bēşlèk(5); بِبِشَلُغ bēşluğ(6),ç. بِبِشَلُغَات bēşluğāt(7): beşlik(para)

1) Fariha,11; Asadi,44(Halep). 2) Fariha,11. 3) A.A.,II,11. 4) 'Azzāvī,117(Irak). 5) Ben Ch.,21(Cezâir). 6) 'Azzāvī,117(Irak); Maḥfūz,10(Bağdat); Ḥanafī,Mc.,

653(Bağdat). 7) Ḥanafī,Mc.,653(Bağdat).

بِشَلَك زِعْرَزَعْرَة آلبِشَلَك zağır zağırīti '1-bēşlik: değeri beş paralık oldu; beş paralığa kadar indi

'Amad,270(Ürdün).

Ayrıca bk., بِا ya.

بِشَلِيلَه başlıla < başlı: denize düşen eşyayı çıkarmak için suya daldırılan kancalı demir.

Faḥḥām,97İskenderiye(Mısır).

بِشَمَق başmaq(1); بِشَمَاق başmaq(2); بِشَمَاق bēşmaq,ç. بِشَمَاق bēşmaq(3): başmaq, kadınların ve fakihlerin giydiği terlik

1) Dozy.(T.A.),I,356; A.A.,II,11. 2) Dozy (T.A.),I,356. 3) Ben Ch.,21(Cezâir).

بِشَمَاقِي bēşmaqci: başmaqçı

Ben Ch.,21(Cezâir).

بِشَمَقَدَار başmaqdār; بِبِشَمَقَدَار bacmaqdār: başmaqdar(sultanın terliğini taşıyan)

Dozy.(T.A.),I,241,357.

بَشِيمٌ beşşim, bk. بَيْعِيمٌ beççim
 بِصَاطٍ baş, bk. قَبْلَانِ بِصَاطِيٍّ kablanbaşî
 بِصَمَا başmā, bk. بِصَمِهَ başma (tatlı)
 بِصَمِهَ başma(1), Ç. بِصَمَاتٍ başamāt(2); بِصَمِهَ başmē(3); بِصَمٍ başm(4) k.
 basma, kumaşa basılmış süs, nakış, çiçek v.b.

- 1) Bustānī, 99; Frd., 36; Dozy, (T.A.), I, 361; Maḥfūz, 10 (Bağdat); A.A., II, 11; C.M., 325; F.R., I, 880; Ḥanafī, Mc., 531 (Bağdat). 2) A.A., II, 11; Cāmi'a, 105. 3) Fariha, 11. 4) Bustānī, 99; Dozy, (T.A.), I, 361; R.A., Mc., 30; Ḥanafī, Şn., 182 (Bağdat); Ḥanafī, Mc., 531 (Bağdat).

بِصَمَاجِيٍّ başmaçî(1); بِصَمَاجِيٍّ başmāçî(2): kumaş ve bez boyayan, dokum üyesine nakış basan

- 1) Maḥfūz, 4 (Bağdat). 2) Dozy, (T.A.), I, 361.

بِصَمَاجِيٍّ başmāçî < basmacı: imza yerine parmak basan, okuma, yazma bilmeyen, cāhil. — Alay için kullanılır.

S.M. (Mısır).

بِصَمَاتِ'ل-اَصَابِعِ başmatî'l-ḥatim: mühür basması, basılan mühürün bıraktığı nakış, sûre

A.A., II, 11.

بِصَمَاتِ'ل-اَصَابِعِ başmatî'l-aşābi'(1), Ç. بِصَمَاتِ'ل-اَصَابِعِ başmā-ti'l-aşābi'(2): parmak izi

- 1) A.A., II, 11. 2) Ḥanafī, Mc., 531 (Bağdat).

بِصَمَاتِ'ل-اَصَابِعِ başmāti'l-aşābi'(1), Ç. بِصَمَاتِ'ل-اَصَابِعِ başmā-ti'l-aşābi'(2): kopya kalemi

- 1) Bakrī, 399. 2) Şāmil.

بِصَمَاتِ'ل-اَصَابِعِ başama(1): bastı

بِصَمَاتِ'ل-اَصَابِعِ yabşumu(2): basıyor

بِصَمَاتِ'ل-اَصَابِعِ başamahu; بِصَمَاتِ'ل-اَصَابِعِ yabşumuhu(3): bastı, basıyor

- 1) Dozy (T.A.), I, 361; A.A., II, 11; Fariha, 11; Ḥanafī, Mc., 531 (Bağdat). 2) Ḥanafī, Mc., 531 (Bağdat). 3) Bustānī, 99.

"bas-" fiil kökünden türetilmiş fiil.

başım(1), Ç. başāsīm(2); başšām(3),
Ç. başšāma(4): basan, nakış basan

1) Bustānī, 99. 2) Ḥanafī, Mc., 531 (Bağdat). 3) Dozy
(T.A.), I, 361; Ḥanafī, Şn., 182 (Bağdat); Ḥanafī, Mc.,
531 (Bağdat). 4) Ḥanafī Şn., 182 (Bağdat); Ḥanafī, Mc.,
531 (Bağdat).

"bas-" fiil kökünden türetilmiş بَصَمَ başama fiilinden ismi fâil ve فَتَال vezninde aynı mânâda geçmiştir.

مصوم mabşūm: basılmış

Bustānī, 99.

النسيج المصبوم el-nesici'l-mabşūm: basılmış mensucat

Dozy (T.A.), I, 361.

"bas-" fiil kökünden türetilmiş مفعول mef'ul vezninde sıfat olarak kullanılmıştır.

بصمه başma(1); بصما başmā(2): basma, bir tatlı çeşidi

1) Kav., I/I, 527 (Suriye). 2) Bustānī, 99; Ma'lūf, 40.

بضالي buḍalī, bk. بودله būdala

بطخبي batāḥḥī, bk. بتق btaḥ

بطريخانہ batriḥḥāna: patriḥḥāna

F.R., II, 145 (Mısır).

بطخبي batāḥḥī, bk. بتق btaḥ

بغدادلي buḡdādli

بغدادلي buḡdādli: baḡdādī tahta

بغدادلي buḡdādli: baḡdādī ahşap binâ

Kām. 'as., 347.

بغدادلي Baḡdedli(1), Ç. باغدادلي baḡdedliya(2): Bağdatlı

1) Maḥfuz, 3 (Irak). 2) Şāmil (Irak).

بخشيش baḡşiş, bk. بخشيش baḡşiş

بخله baḡla, bk. تت tut

بخمه buḡma(1), Ç. بغم buḡam(2); بغم buḡum(3) < boḡma, gerdanlık, kolye, inci gerdanlık

1) Bustānī, 110; Frd., 41; A.A., II, 11; Dozy. (T.A.), I,

387. 2) Bustānī, 110; Frd., 41; A.A., II, 11. 3) Dozy.
(T.A.), I, 387.

Bu kelime hk. bk. §.§., 271

باغوانچی bagvançī, Ç. باغوانچییه bagvançīya(1); بخشونچی bahşivancī(2):
bahçivan

1) Maḥfūz, 4 (Irak); Ḥanafī, Şn., 203. 2) F.R., I, 879;
Kav., I/I, 525.

__ T.F. baġbân "bahçivan" sözüne -çī eki getirilerek ya-
pılmıştır. "-bân"ın "-van"a dönüşü Türkçede hâsıl olmuş-
tur. Bunun başka misâlleri de vardır, msl. sârbân > sarvan >
savran.

باقچه bakça, bk. آقچه āqça

باقچه bukça(1), Ç. بُقچ bukçaç(2); بقاچ bkāç(3); بقیات bukçāt
(4); بقچه bukça(5), Ç. بقح bukçaç(6); بکچه bkçça(7),
Ç. بکچه bkçça(8); بکچه bkçça(9); بکچه bkçce(10); بکشه
bukşa(11), Ç. بکشی bukşaş(12); بکچه bokça; Ç. بکچ bokçac(13);
بوغچه buġca(14): bohça

1) Dozy (T.A.), I, 390; Maḥfūz, 10 (Baġdat); Ḥanafī, Şn., 183
(Baġdat); Bakrī, 89 (Baġdat); Ḥanafī, Mc., 570 (Baġdat).

2) Ḥanafī, Şn., 183 (Baġdat); Bakrī, 89 (Baġdat); Ḥanafī,
Mc., 570 (Baġdat). 3) Ḥanafī, Mc., 570 (Baġdat). 4) Ḥa-

nanafī, Mc., 570 (Baġdat). 5) Frd., 41; Dozy (T.A.), I, 390;
R.A., Mc., 32; A.A., II, 11; Ma' lūf, 44; C.M., 331; F.R.,

I, 881 (Mısır). 6) Frd., 41; A.A., II, 11. 7) Dabbāġ, II,
544 (Musul); Kutayba, 9 (Musul); 4. bant (Ṭaha-Musul);

10. bant (‘Abdurrahmān-Musul). 8) Kayyāl, 81 (Dimaşk);

1. bant (Şabriya-Musul); 8. bant (Ḥamdīya-Musul). 9) Kav.,

I/I, 528. 10) Fariha, 13. 11) Dozy (T.A.), I, 390; ‘Abdul-

‘Azīz, M.Ş., 172, 172) Dozy (T.A.), I, 390. 13) Ben Ğh., 21

(Cezâir). 14) R.A., Mc., 32.

باقچه bukça < boġça: bohça

Tütün doldurulmak üzere içi boş sarılmış sigara ka-
ğıtları, bunların ince tarafından birbirinin içine sokulur.

Bir tanesine unbûbe(boru), 50 tanesine 'uşbu'(parmak), 10 'uşbu'a bir top, 10 topa bir buqça denir.

Ḥanafî, Şn., 122 (Bağdat).

بوقچا بوقچا şābūn: sabunluk

Kām. 'aş., 686.

.— Görüldüğü gibi Türkçe iki ayrı kelimenin Arapçalaşmış şekli aynıdır:

bukça < boğça: bohça

bukça < bağçe: bahçe

بوقچالی قهوه bukçalî kahva < bahçeli kahve .— Bağdat'ta bir kahvenin adı.

M.C., Dl., 257.

بقراج bakrāc, bk. بکرج bakrac

بقرج bakrac, bk. بکرج bakrac

بقسمات bu'simāt; بقسمات bu'simāt; بقسمات bu'sumāt, bk. بکسمت bak-simat

بقشه bukşa, bk. بوقچه bukça

بقشيش bakşîş; bēkşîş, bk. بکشيش bahşîş

بقصم bakşam, bk. بکسمت baksimat

بقلاوه baqlāva(1); بقلاوا baqlāvā(2); باقلاوه baqlāva(3); بقلاوى baqlāvā(4); بقلاوه baqlāvā(5); بقلاوي baqlāvī(6); بقلاوه baqlāvā(7): baklava

1) Ben Ch., 18 (Cezâir); Dozy (T.A.), I, 401; A.A., II, 12;

Ḥanafî, Mc., 572 (Bağdat); Fariha, 14. 2) Frd., 42. 3) Ben

Ch., 18 (Cezâir). 4) A.A., II, 12; Ma'lûf, 45. 5) 2. bant

(Sâlim-Musul); 4. bant (Ṭaha-Musul); 8. bant (Ḥamdîya-

Musul). 6) Fariha, 14. 17) Ḥanafî, Mc., 572 (Bağdat).

بقلاويه baqlāvāya: baklava tanesi

Ḥanafî, Mc., 572 (Bağdat).

عرب بقلاوه سبي Arab baqlāvāsi: Arap baklavası: Yağda kavrulmuş ufalanmış pidenin üzerine hurma şırası dökülmek sûretiyle yapılır.

Ḥanafî, Mc., 572 (Bağdat).

بک bek, bk. بگ beg

بکباشی bikbāšī, bk. بِنِباشی binbāšī
 بکتاشی Buktāš: Bektaş .— "Mükemmel ve muktedir kişi" mânâsiyle
 ad olur.

Ḥanafī, Mc., 574 (Bağdat).

بکتاش خان Buktāš ḥān: Bektaş han .— Bağdat'ta bir iş hanı.
 M.C., Dl., 240.

بکچی bakçī, bk. به کچی bakçī

بکراج bakrac(1), Ç. بکارج bakāric(2); بقرج baqrac(3); بقراج baq-
 rac(4); بقرج بقرج bēqrāc, Ç. بقرج bḳāric(5): bakraç

1) Kām. 'aş., 338; A.A., II, 12 (bütün Kuzey Afrika); 'Ab-
 dul'azīz, A.A., 541. 2) A.A., II, 12 (bütün Kuzey Afrika)
 3) 'Abdul'azīz, A.A., 541. 4) A.A., II, 12 (bütün Kuzey
 Afrika). 5) Ben Ch., 22 (Cezâir).

بکسمت baksimat(1); بُسِمَات bu'simāt(2); بُسُمَات bu'sumāt(3); بَقْصَم
 baqşam(4); بَقْسِمَات bi'simāt(5): peksimet

1) A.A., II, 12. 2) F.R., I, 880 (Mısır). 3) Kām. 'aş.,
 560. 4) Maḥfūz, 10 (Bağdat); Ḥanafī, Şn., 23 (Bağdat).
 5) Kav., I/I, 528 (Halep).

بُکْلَه bukla(1); پُکْلَه pūkla(2): T. bukle < Fr. boucle

1) Maḥfūz, 10 (Bağdat). 2) Şāmil (Musul).

بکماز bekmāz < pekmez: hurma şırası

بَاعِ الدِّبْسِ وَاسْتَرَى بَکْمَازَ bā' d-dībīs vişterā bekmāz: "Dibs"

(: hurma şırası) sattı, "bekmāz" (: hurma şırası) aldı .— Yâ-
 ni: farklı bir şey yapmadı. Hâlinde bir değişiklik olmadı.

Asadi, 150 (Halep).

Türkçede "dostlar alışverişte görsün" darbı meseliy-
 le ifâde edilen fikri karşılar.

بگ beg(1); بېگ bēg(2), Ç. بگات beggāt(3); بک bek(4); بېک bēk(5),
 بکوات bekvāt(8); بکوات bēkavāt(7); بکوات bēkāt(6); بکوات
 bakavāt(9); به beh(10); بيه bēh(11), Ç. بيهات bēhāt(12); بهوات
 behavāt(13); بې bē(14): bey

1) Dabbāğ, I, 186 (Musul), Calīlī, 4; Vahab, 54; Fāzil, T.
 14; 4. bant (Ṭaha-Musul); 10 bant ('Abdurrahmān-Musul).

2) Maḥfūz, 10 (Bağdat); Fāzil, T, 14. 3) 6. bant (İsmā-
 'īl 'Azīz-Musul); 10. bant ('Abdurrahmān-Musul).
 4) Frd., 42; Kām. 'aş., 73; M.C., D1., 235; A.A., II, 12;
 N.Y., 272; C.M., 333; F.R., 881 (Mısır); Kav., I/I, 528
 (Suriye). 5) Bustānī, 150; Frd., 42; Dozy (T.A.), I, 506;
 Kām 'aş., 73; A.A., II, 13; Ma'lūf, 57. 6) Dozy (T.A.), I,
 506; Ma'lūf, 57. 7) Bustānī, 150; Dozy (T.A.), I, 506; A.A.,
 II, 13. 8) Ma'lūf, 57; C.M., 333. 9) A.A., II, 12; Hana-
 fī, Sn., 103 (Bağdat); Kav., I/I, 528 (Suriye). 10. Ma'-
 lūf, 57. 11) Bustānī, 150; Dozy (T.A.), I, 510; F.R., I,
 881 (Mısır); Kav., I/I, 528 (Mısır); Fāzil, T, 14. 12)
 Dozy (T.A.), I, 510. 13) A.A., II, 12; Ma'lūf, 57; F.R.,
 I, 881; Kav., I/I, 528 (Mısır). 14) A.A., II, 12.

بایلیک bāylīk (1); بایلیک bēylèk (2); بکلیک baklik (3);
 بیکوویه bēkaviya; بکاوویه bakaviya (4): beylik

1) Nāsiruddīn, 19 (Cezāir). 2) Ben Ch., 19 (Cezāir).

3) Frd., 43; A.A., II, 12; Ma'lūf, 46; Fariḥa, 14. 4) A.
 A., II, 12, 13.

بیک السنجق bēkī'1-sıncık: sancak beyi (eski)
 Rif'at, 73 (Libya).

مسجد حسن بک Mescid Ḥasan Beg: Hasan Bey Mescidi .— Bağ-
 dat'ta bir mescid adı.

Sāmarrā'ī, 269.

بکلیک baklaka (< beglik) (bir yer) beylik olarak vermek
 A.A., II, 12.

"bey" kelimesinden türetilmiş fiil.

Ayrıca bk. بای bāy, آغا āğā

بۇل bұл, bk. پۇل pül
 بلا أفلمه balā aflama, bk. أفلمه aflama

بلا سقه balāşka, bk. بلا سكه balaska

بلا صكه balāşka, bk. بلا صكه balaska

بلاو blāv, bk. پلاو plāv

بلاي blèy: bileyi taşı

Ben Ch., 22 (Cezāir).

بلجي blèycī: bileyici

Ben Ch.,22(Cezâir).

(Konuşma dilinde: bileyici).

بلجي belçī, bk. بلكي belkī

بaldem < bildim

بaldem مصيبه baldem muşiba: vay başıma gelenler!

Maḥfuz,10(Bağdat).

بلديه belediya: belediye

N.Y.,274; İbrāhīm,24(Libya); 10. bant('Abdurrahmān-Musul).

Kelime, Arapça "beled" kelimesinden bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

بلسكه balaska; بلاسكه balāška veya بلاسته balāška: T. Palaska, fişeklik, barud kutusu

Ben Ch.,22(Cezâir).

Kelime Trükçeye Macarcadan geçmiştir.

بلطه balta(1),Ç. بلطات balṭāt;(ms) بلطتين balṭtēn(2):balta

1) Bustānī,122; Frd.,45; Kām. 'aş.,59; Muḥfuz,10 (Bağdat); A.A.,II,12; Ma' lūf,48; C.M.,336; F.R.,I,881(Mısır); Fariha,15; Vaşfi,III,6(Irak); Hanafī, Mc.,588(Bağdat); Kutayba,9(Musul); 'Abdul'āl,40 (Mısır). 2) Hanafī,Mc.,588(Bağdat).

بلطجي balṭacı(1); بالطاجي bālṭācī(2); بالطه جي bālṭaṭcī(3): baltacı

1) Bustānī,122; Frd.,45; Dozy(T.A.), I,429; Kām.'aş.,59; A.A.,II,12; Ma' lūf,48; C.M.,336; F.R.,I,881 (Mısır); 'Abdul'āl,40(Mısır). 2) Ben Ch.,18(Cezâir). 3) M.C.,Dl.,286.

Eskiden sultanların saraylarında harem muhafızlığı

yapan ve balta taşıyanlar.

بلطي عینه بلطي حبه زبيب ماينطي salṭī 'ēnuh balṭī ḥabba
zbīb māyintī

بلطي عینه بلطي 'ēnuh balṭī: gözü balta gibi(: eli sıkı,çok cimri)

bir kuru üzüm tanesi vermiyor. Cimriler hakkında söylenir.

‘Amad,283(Ürdün).

عَيْن بَلِيْطَة، ‘ēnalīṭa; عَيْن بَلِيْطَة، ‘ēnalīṭa: bir şeye ısrar ile dikilen göz.

Hanafî, Mc., 588(Bağdat).

Bilhassa hanımlara dikkat ve ısrarla bakanları tavsif eder. Türkçede hâlen mevcut "balta olmak" sözüyle alâkalı görünmektedir.

بُلُوك buluk, Ç. بُلُوكَات bulukāt(1); بُلُوك bulūk(2), Ç. بُلُوكَات bulūkāt(3); بُلُوك bulūk(4): bölük — Askeri terim.

1) Bustānî,125; Dozy(T.A.),I,437; A.A.,II,12. 2) Frd.,46; R.A.,Mc.,33; A.A.,II,12; F.R.,I,881(Mısır). 3) Frd.,46. 4. Kav.,I/I,522.

بُلُوك بَاشِي bulukbāšī(1); بُلُوك بَاشِي bulūkbaš; بُلُوك بَاشِي bulūkbaš(2): bölükbaşı, bölük kumandanı

1) Bustānî,125; Dozy(T.A.), I,437. 2) Ben Ch.,25 (Cezâir).

بُلُوكَات خِيَالِه bulūgāt ḥayyāla: süvâri bölükleri

Asadî,19(Halep).

بَلِكِي belkî(1); بَلِكِي belke(2); بَلِكِي belket(3); بَرِكِي berke(4);

بَرِكِي berkî(5); بَلِكِي belçî(6): belki

1) R.A.,Dl.,54; Bustānî,125; Frd.,46; Dozy(T.A.),I,437; A.A.,II,12(Bağdat); Fariha,15. 2) Frd.,46; Dozy(T.A.),I,437; A.A.,II,12(Basra); F.R.,I,881; Kav.,I/I,529(Ürdün,Suriye,Lübnan). 3) A.A.,II,12(Bağdat); Kav.,I/I,529(Irak). 4) Frd.,46. 5) A.A.,II,12(Halep); Fariha,15. 6) Şāmil(Irak'ın güneyinde).

بَلِكِي يَجِي belkî yecî: belki gelir

Frd.,46

بَالِكِي يَجِي bālāk îcî: belki gelir

Ben Ch.,18(Cezâir).

بَرِكِي دَن berkedēn < belkiden: belki, muhtemelen

Kav.,I/I,529(Suriye).

Her ne kadar بل Arapça ve كه Farsça ise de, Arapçada بل ve Farsçada بل كه "daha doğrusu" demektir. "belki" mürekkep şekli, ihtimâl ifâde eden mânâsını Türkçede kazanmış, bu şekil ve mânâsıyla Arapçaya geçmiştir.

بلهوان balhavân; بلهوان balahvân, bk. پهلوان pahlavân

بلوك bulük; بلوك bilük, bk. بُلُك buluk

بلي belli; belli

هَذَا الشَّيْءُ بَلِيٌّ hāza 'ş-şey belli: bu şey belli

هَذِهِ الْقَضِيَّةُ بَلِيٌّ hāzihi 'l-kāziya belli: bu mesele belli

لَوْ خَرِبَ الْجَامِعُ مَكَانَ الْمِحْرَابِ بَلِيٌّ lō ḥarrabi 'l-cāmi' mukāni 'l-mihrāb belli: cāmi yıkılmışsa da mihrabın yeri belli

Hanafî, Mc., 597 (Bağdat).

Türkçede bugün kullanılan "cāmi yıkılsa da mihrap yerinde" darbimeselinin Arapçaya girmiş şeklidir.

Ayrıca bk. أَشْكَرًا aṣkarā

بلياتشو baljyātšo < T. palyaço < İtl. pagliaccio

F.R., I, 881 (Mısır).

بليطه balīṭa, bk. بلطه balṭa

بمباشي bimbāšī, bk. بنباشي binbāšī

بمبه bumba(1); بمبه bamba(2); بمبايه bimbāya(3): bomba

1) F.R., I, 881 (Mısır). 2) Kav., I/I, 529 (Sudan).

3) Kav., II/I, 741.

بومباجي bumbācī(1), بنباجي bunbācī(2): bombacı

1) Ben Ch., 26 (Cezâir). 2) 'Abdul'azîz, A.A., 542 (Magrip)

بن ben: ben

بن أولم ben ölem: ben ölem, ben öleyim. — Şarkılarda nakarat olarak geçer.

بن سن أو ben sen o : ben sen o. — Çocuk oyunlarından birinin şu tekerlemesinde geçer:

بين پان پو، سمي سمي سمي سو؛ pin pān pav, samī samī samī sav, laḫpātika laḫpātika, ben sen o. — لپا تگه، بن سن أو. Hanafî, Mc., 599 (Bağdat).

بنباجي bunbācī, bk. بمبه bumbā

بنبار bunbār, bk. مبار mumbār

بنبازار benbāzār: İzmir ipeklisi < T.F. پنبه زار penbezār: ipekli veya pamuklu ince kumaş tül

Ben Ch.,23(Cezâir).

بِنْبَاشِي binbāšī(1); بِنْبَاشِي binbāšī(2), Ç. بِنْبَاشِيَا binbāšīya(3);
بِكْبَاشِي bikbāšī(6); بِيْمَاشِي bimāšī(5); بِيْمَاشِي bimāšī(4);
بِيْمَاشِي bikbāšī(7); مِكْبَاشِي mikbāšī(8): binba-
şı .— Askeri terim.

- 1) A.A.,12. 2) Dozy(T.A.),I,510; C.M.,346; Ḥanafī,
Mc.,665(Bağdat); 5. bant(Ḥadīca-Musul). 3) Ḥanafī,
Mc.,665(Bağdat). 4) A.A.,II,12; F.R.,I,881(Mısır).
5) Maḥfūz,10(Bağdat); Şarbatī,225(Irak); H. Wehr,69.
6) Bustānī,125; R.A.,Mc.,33; A.A.,II,12; Şihābī,130
(Mısır); F.R.,I,881(Mısır); Kav.,I/I,529(Mısır);
C.M.,346; H.Wehr,69. 7) Frd.,19. 8) Bustānī,125.

بَنْجَر pancar, bk. پَنْجَر pancar

بَنْجَرَة pancara, bk. پَنْجَرَة pancara

بَنْدَرْچِي benderçī(1), Ç. بَنْدَرْچِيَا benderçīya(2): toptancı

- 1) Çelebī,21(Irak); Maḥfūz,4(Irak); Bakrī,92(Mısır);
Ḥanafī,Mc.,606(Bağdat). 2) Ḥanafī,Mc.,606(Bağdat).

بَنْدَرْکِي bēndkī ve ذَهَبْ بَنْدَرْکِي zehebbēndkī: toz altın, varak altın,
altın yıldız(hattatlar ve müzehhibler tarafından kullanı-
lır). Türkçede "fındık altını", eski bir altın sikkenin
adıdır ve bu kelimedeki fındık «Venedik» kelimesinin de-
ğişmiş şeklidir. Nitekim ذَهَبْ بَنْدَرْکِي'nın Fransızca karşı-
lığı "sequin de Venise" dir. Venedik kelimesinin İtalyanca
aslı "Veneto" veya "Venezia"dır. Kelime Almanca'da "Venedig"
şeklinde. Türkçeye bu yoldan geçen Venedik وَنْدِك veya
وَنْدِيك imlâsiyle yazılırdı.

Ben Ch.,23(Cezâir).

بِنِيْشِي biniş; بُونِيْشِي bunuş: biniş, ata binme

Dozy(T.A.),I,453.

بِنِيْشِي binuş; بُونِيْشِي bunuş: biniş, çuhadan bol ve geniş yenli üst
elbisesi

A.A.,II,12.

بَنْشَرَفْ bēnşraf, bk. بَنْشَرَفْ başraf

بَنْطَلُون bantālūn(1); بَنْطَرُون banṭarūn(2); بَنْطَرُون panṭarūn(3): T.
pantalon < F. pantalon

1) Kav., II/I, 742. 2) Fāzil, M., 181. 3) Şāmil (Musul).

بُنَه buna, bk. بُو bu

بِه beh, bk. بَغ beg

بِهَار bahār(1), Ç. بَهَارَات bahārāt(2): F.T., bahar

1) F.R., I, 882; al-Şarḫ al-Avsaṭ, 15. 2) Dabbāğ, I, 31 (Musul); F.R., I, 882; al-Şarḫ al-Avsaṭ, 15.

بِهَيْت Bahcet — **ه** ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle
açık "t" (ت) ile yazılan şahıs adlarından.

Maḥfīz, 1 (Irak).

بِهَر bhèr veya بَهَار bhār: nercis cinsinden bir çiçek T.F. "ba-
hâr"dan

Ben Ch., 24 (Cezâir).

بَهْرِيْز bahrîz(1); بَارِيْز bārîz; پَارِيْز pārîz(2) < T.F. perhiz

1) Kav., I/I, 530. 2) Ben Ch., 15, 27 (Cezâir).

بَهْرِيْز bahrîz: bir çorba çeşidi

F.R., I, 882 (Mısır).

بَكْچِيْ، بَه كْچِيْ bakçî: bekçi (gece bekçisi)

B.B., 70, 76 (Musul).

بَهْلَوَان bahlavān, bk. پَهْلَوَان pahlavān

بَهْلَوَانِيْ bahlavānî, bk. پَهْلَوَان pahlavān

بُو bu

أَقْرَع بُو aqra'bu: kel bu

Asadî, 191 (Halep).

بُو يَآغْتَن تَشْرِيْبُ أَيْلَه bu yāğtan teşrîb eyle: bu yağdan papara
yap — İstihfaf ifâde eden bir darbı mesel.

Ḥanafî, Mc., 613 (Bağdat).

حَالَلْ حَازِرْ بُوْدِرُ ḥalāl ḥāzîr budır: Hazır olan helâl budur. —

Bir darbı meseldir.

Tikrîti, II, 519 (Bağdat).

بُنَه بَاخ buna bāḫ: buna bak — Küçümsemek ifâde eder.

Ḥanafî, Mc., 430 (Bağdat).

آبویہ لَرِنْدَه abüyalerinde: ah bu yâr elinden .— Şarkılarda geçen bir nakarattır.

Hanafî, Mc., 613 (Bağdat).

بِوَأَشَّ bavāş, bk. يِوَأَشَّ yavāş
بِوَبْلِينَ böblîn, bk. پِوَبْلِينَ pöblîn

بِوَجَّ bevvec, bk. بِوَجِّي būcî

بِوَجَّه bavca, Ç. بِوَجَات bavcât; بِوَجَّه būca, Ç. بِوَجَات būcât: baca

Hanafî, Mc., 645 (Bağdat).

بِوَجَّو [ريال] [rayâl] būcū: eski bir cezâir parası

Ben Ch., 24 (Cezâir).

Buçuk: yarım akça, bk. OTDT, I, 244.

بِوَجِّي būcî < boca: müsâit rûzgârla denize açılmak

Fahhâm, 100, İskenderiye (Mısır).

بِوَجَّ bevvec: yelken açıp yol almak (gemi), dönmek, rûzgâr altında kaçmak (geminin baş tarafını bir tarafa yöneltmek .— T. bocalamak: gemiyi sağ tarafa çevirmek .

Ben Ch., 24 (Cezâir).

بِوَجِّي būcî, Ç. بِوَجِّي būcî: bocurgat, bucurgat (Yun. mpotzergates)

Ben Ch., 24 (Cezâir).

بِوَجَّاق būçâk, Ç. بِوَجَّات būçâkât: ekmeğe kesmeye mahsus büyük bıçak <

T. bıçak

Ben Ch., 24 (Cezâir).

بِوَجَّاقِي būçâkçî: bıçakçı

Ben Ch., 24 (Cezâir).

بِوَجَّاق būçâk; بِوَجَّاقِي būçâkçî: yankesicilik < T. "bıçak"

Ben Ch., 24, 28 (Cezâir).

بِوَجَّاقِي būçâkçî veya بِوَجَّاقِي būçâkçî: yankesici

Ben Cheneb bu kelimenin T. bıçakçı kelimesinden alın

miş olması gerektiğini kaydettiğinden sonra, Arapçada شَفْرَه şefre: bıçak-şeffra yankesicilik etti, çaldı, aşırda, kelimelerini "bıçakçı" kelimesinin bu mânâyı Arapçada hangi sebeple kazanmış olabileceğini belirtmek için zikreder. Ayrıca L. Ronzevallé'in Rumeli'de ve bilhassa Selânik'te konuşulan Yunancadaki Türkçe kelimelere dâir araştır-

masında (Les emprunts turcks dan le grec vulgaire de Roumé-
lie et spécialement d' Andrinople, Paris, 1911) geçen "hile-
kâr" mânâsına gelen "biçikci", "biçikcilik" kelimelerine
dikkati çeker.

Ben Ch., 28 (Cezâir).

بوخه bōḥa < buğ: sis, buğ

Maḥfūz, 10 (Irak); Ḥayyāvī, 370 (Irak).

بودالي būdālī, bk. بودله būdala

بودرو būdrū: bordro < Fr. bordereau

Ḥayyāvī, 368 (Bağdat).

بودله būdala (1); بودالي būdālī, Ç. بوددالي būddālī (2); بُضلي buḍa-
lī (3) < budala, aptal, tembel

1) Maḥfūz, 10 (Bağdat). 2) Ben Ch., 24 (Cezâir). 3) R.A.,
Mc., 30 (Mısır).

بوراك būrāk, bk. بورك būrāk

بوراکه būrāka, bk. بورك būrāk

بورزان būrazān (1); بُرازان būrazān (2); بُوريزان būrīzan (3); بُراظان būraẓān (4); بُراظان būraẓān (5): borazan

1) Çelebī, Kl., 23 (Irak); Bakrī, 93 (Musul). 2) R.A., Mc.,
26. 3) Şarbatī, 225. 4) Kav., I/I, 526 (Suriye). 5) Kav.,
II/I, 740.

بُورزانچي būrazānçī (1); بُورزانچي būrazānçī (2); borazancı

1) Maḥfūz, 4 (Irak). 2) Bakrī, 93 (Musul).

بُورغول būrgūl, bk. بولخور bulgūr

بورغلي būrgī; بُورغلي būrāgī, bk. بُرغلي būrgī

بورك būrāk (1); بُورگ būrāg, Ç. بُورگات būrāgāt (2); بوراك būrāk;

بوراکه būrāka (3); بُورگق būrāg (4); بِرک birak (5); بُرک burīk
(6); بُوریک būrīk (7): börek

1) Bakrī, 93 (Musul); Vāṣfī, I, 2 (Irak); Ka' bī, 89 (Irak).

2) Ḥanafī, Mc., 617 (Bağdat). 3) Ben Ch., 25 (Cezâir).

4) A.A., II, 11. 5) Kav., II/I, 740. 6) Ḥanafī, Mc., 617

(Tunus). 7) R. 'A. (A. 'i.), 354.

بُورَاغَة bürāga; بُورَاغَايَة bürāgāya: bir börek (bir parça) .—
Çörek şeklindedir

Ḥanafī, Mc., 617 (Bağdat).

بُورَاغِي bürāḡi, börekçi

Maḥfūz, 4 (Irak).

بُورَم bürum, bk. بُيْرِن buyrın

بُورْمَا bürmā, bk. بُرْمَة burma (tatlı)

بُورْمَة bürma, bk. بُرْمَة burma (tatlı)

بُورْمَة bürma, bk. بُرْمَة burma (yemek)

بُورُن bürun, bk. بُيْرِن buyrın

بُورَة būra: bora

Faḥḥām, 99, İskenderiye (Mısır).

بُورَاغِي bürāḡi, bk. بُورَاك bürāk

بُورِي bürī (1), Ç. بُورَايِي bāvārī (2); بُورَايِي bvārī (3): boru, borazan

1) Kām. 'aş., 94; Çelebī, Kl., 23 (Irak); Maḥfūz, 10 (Bağdat);

A.A., II, 12; Bakrī, 93 (Musul); Vāṣṡī, II, 8 (Irak); Ḥanafī,

Mc., 617 (Bağdat); Asadī, 341 (Halep). 2) Şāmil (Irak).

3) 7. bant (İsmā'īl Ḥalīl-Musul).

بُورِي زَن bürīzan, bk. بُورَزَان bürāzān

بُورِي ك bürīk, bk. بُورَاك bürāk

بُورِيُون büryūn, Ç. بُورِيُونَات büryūnāt: burun yiyen yeşil kertenkele.

T. "burun"dan

Ben Ch., 25 (Cezâir).

بُوز büz: buz

Frd., 51; A.A., II, 12 (Bağdat); Ḥanafī, Mc., 617 (Bağdat);

Maḥfūz, 10 (Bağdat); Kutayba, 9 (Musul).

Ayrıca bk., كَيْمَق kaymaq

بُوزَة būza: buzlu, gül-sulu ve şekerli şerbet, soğuk gül şerbeti, dondurma

A.A., II, 12.

بُوز bāvaz (1); بَوَّظ bāvaz (2): buz yaptı

1) Vāṣṡī, I, 2 (Irak). 2) R. 'A. (Hs. Tv), 313 (Misur).

"buz" kelimesinden türetilmiş fiil.

بَوَّز bevvez

بَوَّز [العَال] [el-hāl] bevvez: hava bozuldu, hava sis-
lendi, sisli oldu, sis çöktü

Ben Ch.,25(Cezâir).

بَوَّز الشَّيْءِ bavvazi 'ş-şey: bir şeyi bozdu

Ḥanafî,Mc.,618(Bağdat).

"boz-" fiil kökünden türetilmiştir.

بَوَّز bavvaza: hüzünlü oldu, kederli oldu, surat astı

Frd.,51; A.A.,II,12.

بَوَّز bavvaż: poz yaptı, kabadayınca tavır takındı

Şâmil(Irak).

بوزه boza(1); بوزه böza(2); بوظه böza(3): boza

1) Çelebî,Kl.,23(Irak). 2) Ben Ch.,25(Cezâir). 3) Kām.

'aş.,151; F.R.,I,882(Mısır); Kav.,I/I,530(Mısır).

بوستجي bōstacî, bk. پوسته pōšta

بوستجي bōstacî, bk. پوسته pōšta

بوسطه bōšta, bk. پوسته pōšta

بوسطه جي bōstacî, bk. پوسته pōšta

بوسليق bōselik: bûselik .— Irak musîkî makamlarından biri

Ḥanafî,Mc.,619.

بوشى boş: boş

Frd.,51; Maḥfūz,10(Bağdat); R.‘A.(Hs.,Tv.),313;

Vāşîf,I,2(Irak),Ḥanafî,Mc.,619(Bağdat); Kūtayba,9
(Musul).

بوشى boş(1), بوشات boşāt(2): dolu olmayan fincan, çay
bardağı

1) Ḥanafî,Mc.,620(Irak); F.R.,Ta‘kīb,893(Suriye,Hi-
câz). 2) Şâmil(Irak).

بوشى boş: saçma sapan

F.R.,Ta‘kīb,893(Hicâz).— "boş" kelimesi bu mânâ-
siyle Arapçadan da İngilizceye 1834 yılında (Morier)
adlı roman yoluyla geçmiştir.

بوشى boş: başarısız olan iş

F.R., Ta'kīb, 893 (Suriye).

كلامه بوش kalāma boş: sözü boş, faydasız, saçma

راح الحیي بوش rāḥi 'l-ḥāḥi boş: söz boşa gitti

Ḥanafī, Mc., 619 (Bağdat).

راحت رجله بالبوش rāḥit riḥla bi 'l-boş: ayağı boşluğu bastı

Ḥanafī, Mc., 620 (Bağdat).

أمر بوش amir boş: boş, bâtil, faydasız iş

Dozy (T.A.), I, 482.

بوش bavvaş: havasını boşalttı

Vaşfī, I, 2 (Irak).

بوش الكير bavvaşi 'l-gēr: vitesi boşa aldı

بوش الحصان bavvaşi 'l-ḥiṣān: atı başı boş saldı

بوش الحائط bavvaşi 'l-ḥāyiṭ: duvarda kovuklar bıraktı

Ḥanafī, Mc., 619-620 (Irak).

بوشه bavvaşa, بوشو bavvaşu: bir iş yapmak isteyeninin hevesini kirdı

Şāmil (Irak)

"boş" kelimesinden türetilmiş fiil.

حائط مبوش ḥāyiṭ mbavvaş: kovuklu duvar

Ḥanafī, Mc., 619 (Irak).

بوط bōṭ veya بوطه bōṭa, Ç. ابواط abvāt: pota < F. pūta

Ben Ch., 25 (Cezâir).

بوظ bavvaṣ, bk. بوز būz

بوظه bōṣa, bk. بوزه boza

بوغاز bōgāz (1); بوغاز bōgāz (2), Ç. بوغازات bōgāzāt; بواغز bvā-
gīz (3); بواغيز bavāgīz (4): boğaz

1) Maḥfūz, 10 (Bağdat); 'Abdul'azīz, M., 143 (Şuriye, Mağ-
rip); Kayyāl, 66 (Dimaşk; Vaşfī, III, 7 (Irak); N.Y.,
272. 2) Frd., 40; Ben Ch., 25 (Cezâir); Dozy (T.A.), I,
485; Kām. 'aş., 474; Ma'lūf, 44; C.M., 343; F.R., I,
882 (Mısır); Zāzā, 72 (Mısır); 'Abdul'azīz, A.A., 543;
Kav., I/I, 53; Muṭlaq, 150 (Lübnan); Faḥḥām, 100 İskende-

riye(Mısır). 3) Ben Ch.,25(Cezâir). 4) Frd.,40;

Dozy(T.A.),I,485; Ma'lûf,44; C.M.,343.

بوغاز الدردنيل bûgâz ad-Dardanîl Çanakkale boğazı

A.A.,II,12.

بوغاز bûgâz: boğaz .— Lüks lâmbasının boğazı

Muṭlaq,150(Lübnan).

بوغچه bûgca, bk. بقیچه buqça

بول bōl: bol

Maḥfûz,10(Bağdat).

بول bül, bk. پول pül

بولاد bülâd: pulat < F. pülât

A.A.,II,12.

بولاق bülâq: Bulak(pınar) .— Kahire yakınında bir yer adı.

A.A.,II,12(Mısır).

بولاق راح علی bülâq râḥ alî: allak"bullak" oldu .— Sıkıntılı,

ruhen veya bedenen muhtarip şahıs hakkında söylenir.

R.‘A(A.‘İ.),354(Mısır).

بولكباش bülëkbâş, bk. بُلُك buluk

بولطه bolṭa < T. volta < İtl. voltare .— Bahriye ıstılahlarından olup, bir geminin bir noktadan hareketle herhangi bir yere gidip yine aynı noktaya gelmesidir.

Faḥḥâm,100,İskenderiye(Mısır).

ضرب بولطه zâraba balṭa: volta atmak

R.A.,Mc.,97.

بولغور bulgür(1); بورغول bûrgül(2); بُرغُل burgul(3); بَرِغُل bîr-
ğıl(4); برغل bergöl,Ç. براغل brâğol(5): bulgur

1) Vâşîf,III,6(Irak). 2) Çelebî,Kl.,16(Irak). 3) Bustânî,84; A.A.,II,11; Ma'lûf,34; Vahab,165(Musul);

C.M.,317; Ḥayyāvî,373(Bağdat); Fariḥa,9; Vâşîf,III,

6(Irak); ‘Amad,363(Ürdün). 4) Bustânî,84; Ma'lûf,34;

1. bant(Şabriya-Musul); 2. bant(Sâlim-Musul); 8. bant

(Ḥamdîya-Musul); 9. bant(Fâ’iza-Musul); 10. bant

(‘Abdurrahmān-Musul). 5) Ben Ch.,20(Cezâir).

برغل burġul, Mısırda "kuş yemi" mânâsında da kullanılır.

S.M.

برغله burġula: bulgur tanesi

Bustānī, 84.

Bulgur, yemek çeşitlerine göre bir kaç kısma ayrılır:

برغل کباب burġul kıbab: aslî maddesi bulgur olmak üzere,
içli köfte gibi fakat yuvarlak ve büyük yemek

برغل تطبیق burġul taṭbīq: bulgur pilâvı

برغل چکچوک burġul çakçuk : bulgur çorbası

Bakrî,78(Musul).

برغل bargal: kızdı, kırıldı. — "bulgur" kelimesinden türetilmiş fiil.

بولوکباش bulukbaş, bk. بُلُكْ buluk

بومباجي bumbacı: bk. بُمبَه bumba

بومبار bumbār, bk. مُمبار mumbār

بوهيه bōhya, bk. بويه bōya

بویا bōyā, bōyā, bk. بويه bōya

بویاجي bōyacı, bk. بويه bōya

بویاجي bōyacı, bk. بويه bōya

بویمه bōyama(1),ç. بویمات bōyamāt(2); بویاما bōyāmā(3) : boyama-

enine dürülerek alın üzerinden başa çember şeklinde sarılan siyah seten kumaş parçası

1) Maḥfūz,10(Bağdat); Bakrî,509(Musul); Ḥaccīya,IV,

24(Bağdat); Cādir,112. 2) Cādir,112. 3) Vāṣfī,I,3

(Irak).

بوینباغ boyunbāġ(1); بوینباغ bavyunbāġ(2); بویونباغ buyunbāġ(3);

بویمباغ buyumbāġ(4); بویمباغ boyimbāġ(5); بویمباغ bavyumbāġ(6),ç.

بویمباغات bavyumbāġāt(7): boyunbaġı

1) Vāṣfī, I,3(Irak); Kutayba,9(Musul). 2) Ḥaccīya,IV,

107(Bağdat). 3) Kav.,II/I,743. 4) Maḥfūz,10(Bağdat).

5) Bakrî,94(Musul). 6) Bakrî,94(Bağdat); Hanafî,
Mc.,627(Bağdat). 7) Hanafî,Mc.,627(Bağdat).

بویه böya(1),Ç. بویات böyāt(2); بویا böyā(3); بویه būya(4);
بویا būyā(5); بوییه bōhya(6): boya

1) Maḥfūz,10(Bağdat); F.R.,I,882(Mısır, Sudan);
Hanafî,Mc.,526(Bağdat). 2) F.R.,I,882(Mısır,Sudan);
Hanafî,Mc.,626(Bağdat). 3) Frd.,52; Kām ‘aş.,77;R.A.
Mc.,35;Bakrî,94(Musul);Fariha,18.4)A.A.,II,13;Kav.,
I/I,53. 5)Bustānî,145; A.A.,II,13;Muṭlak,151(Lübnan)
6) F.R.,I,882(Mısır, Sudan).

بویچی būyacı(1); بویچی būyāci(2): boyacı

1) Kām. ‘aş.,583; A.A.,II,13. 2)Frd.,52;A.A.,II,13.

بویچه böyaçi,Ç. بویچه böyaçiya: badanacı
Hanafî,Mc.,626(Bağdat).

بویه sulibōya(1); بویه silibōyā(2): suluboya

1) Hanafî,Mc.,626(Bağdat). 2) Vaḡfî,II,8(Irak).

بیره bēmaza, bk. مزه maza
بیاده biyāda, bk. پیاده piyāda
بیادی bayyādî, bk. پیاده piyāda
بیالشی bi’āliš, bk. آلاش ālaš
بیتمش bitmiş, bk. بتمش bitmiş

بیته bita: pide

بیته أم الجبن bita ummü'l-cıbn: peynirli pide
Hanafî, Şn.,23(Irak).

بیچیم biçim, bk. بیچیم biçim

بیر bir: bir

بیر Allāh Bîr: Allah bir
Hanafî, Mc.,646(Bağdat).

بیرویک birav yek kav: bir iki. —Buğday tartılıken
kullanılır.

Hanafî,Şn.,115(Irak).

بیرلی birli: birli(iskambil kâğıdı)
Hanafî,Mc.,647(Bağdat).

Ayrıca bk. آقچه akça, اگرمی igirmî, اوتوزبیر otüzbir,
بیرپاره birpāra, برهش bardu, برهش birtāş, اگی ikkî,

بیرام bayrām, bk. قربان qurbān
بیرامون bayrāmūn; بارامون bārāmūn: bayram, bayram arefesi
A.A., II, 13.

بیرق bayraq(1), ق. بیارق beyāriq(2); بیارق byāriq; بیرغ beyrağ,
ق. بیارغ beyāriğ; بیارغ byāriğ(3): bayrak

1) Frd., 30; Kām 'aş., 127; Dabbāğ, II, 419 (Musul);
Maḥfūz, 10 (Bağdat); A.A., II, 13; C.M., 345; N.Y., 272;
Ḥanafī, Mc., 647 (Bağdat). 2) Frd., 30; A.A., II, 13; Ḥa-
nafī, Mc., 647 (Bağdat). 3) Ḥanafī, Mc., 647 (Bağdat).

بیرقدار bayraqdār(1); بیرقدار birèkdār(2); بیرغدار beyraqdār(3): bay-
raktar (eski imlâ: bayrakdar)

1) Frd., 30; A.A., II, 13; C.M., 340. 2) Ben Ch., 26 (Ce-
zâir). 3) Ḥanafī, Mc., 647 (Bağdat).

بیرقدار beyraqdār(1); بیرغدار beyraqdār(2): Irak ve Suri-
ye'de bir âile lakabı

1) Kav., 742 (Suriye); Ḥanafī, Mc., 647 (Bağdat). 2) Ḥana-
fī, Mc., 647 (Bağdat).

بیرلک birlèk veya بیرلک kahvebirlèk: birlik (cezve, bir fin-
canlık cezve)

Ben Ch., 26 (Cezâir).

بیرلی birlî, bk. بیر bir

بیرام آلائی bayrāmālāy: bayram alayı

Asadî, 19 (Halep).

Ayrıca bk. آلائی ālāy

بیرن buyrın(1); بۇیرم buyrım(2); بۇرن būrun(3); بۇرم būrum(4):
buyurun

1) Vāşif, I, 3 (Irak); Ḥanafī, Mc., 648 (Bağdat). 2) Şar-
batî, 213 (Irak). 3) Maḥfūz, 10 (Bağdat). 4) A.A., II, 12.

بیرنجی birincî, bk. بیرنجی birinci

بیره bîra: T. bira < Fr. bière

F.R., I, 882 (Mısır); Kav., I/I, 531.

بیرییه bēriya: T. bere < béret, berette

Şâmil (Irak).

بیز bēz: bez

جیب البیزه ودي البیزه تاري البیزه حرگه cībi'l-bēz vaddi'l-bēz, sārī'l-bēz hırğa: bezi getir, bezi götür "dendi sonunda " bezin eski bir kumaş parçası olduğu ortaya çıktı .— adı sık sık anılan, sözü geçen, mühim bir şahıs veya değerli bir nesne sanılan kişi veya her hengi bir şeyin meydana çıktığı ve kıymetsiz olduğu öğrenildiği zaman söylenen bir darbı mesel.

Tikrīti, II, 358 (Bağdat).

باز bāz, Ç. بازات: ekseriya gri renkte çadır bezi

Kelimenin aslı Arapça بَز (her nevi dokuma kumaş) ise de Türkçeye geçmiş ve dokunmuş şeylerin yalnız bir kısmı için kullanılmıştır. Bilhassa pamuklu dokumalara bez denmiştir. Cezâir Arapçasına Türkçeden "çadır bezi ve pazen" karşılığı olarak geçmiştir.

Ben Ch., 15 (Cezâir). Ayrıca bk. نماز بيزي namāz bēzi, سāvıgbēzi, مياووغ بيزي uti bēzi

بیز biz, Ç. ابياز abyāz: biz (kunduracılık âletlerinden)

Ben Ch., 26 (Cezâir).

بيزار bēzār: ف.ف. bīzār: bıkmış, usanmış, sabrı tükenmiş Çelebî, Kl., 25 (Irak).

بيش bēş (1); باش bāş (2): beş (tavla oyununda)

1) F.R., I, 82 (Mısır); Kav., I/I, 532; Hanafî, Mc., 651 (Irak). 2) Ben Ch., 16 (Cezâir).

Ayrıca bk. دؤ dū; شيش şēş.

بيشان biş, Ç. بيشان bişān: ceketin eteklerinin ters yüzü < T.F. piş: ön

Ben Ch., 26 (Cezâir).

بيش رنگ bēşrenk: hareli bir kumaş

Bakrî, 98 (Musul).

بيشلىغ bēşlüğ, bk. بيشلىك beşlik

بيشلىك bēşlik, bk. بيشلىك beşlik

بيشنجي bēşinci; beşinci, şîî (:beşinci mezhebe mensup)

Hanafî, Mc., 653 (Bağdat).

بيغمبر bēgamber < T. peygamber < F. peygâmbër, peyâmbër .— Yalnız Yunus peygamber hakkında.

Bakrî, 94 (Musul).

بيغور bēgūr, bk. أُغُر ugūr

بيك bēk, bk. بَگ beg

بيك السنيق bēki'l-sincık, bk. بَگ beg

بيكار bēkâr: bekâr < F. بيكار bikâr: faydasız. işe yaramayan

Çelebî, Kl., 26 (Irak).

بيكباشي bīkbāšī, bk. بِنْبَاشِي binbāšī

بيكويه bēkaviya, bk. بَگ beg

بيگ bēg, bk. بَگ beg

بيگير beygîr: T. beygîr < F. bārgîr

Ḥanafî, Mc., 660 (Bağdat).

بيلوردى buylürdî, bk. بِيُورُلْدِي buyuruldî

بيلينتي bilinti: büyük cüsseli < T.F. bulendî: yükseklik, büyüklük

Ben Ch., 26 (Cezâir).

بيمباشي bīmbāšī, bk. بِنْبَاشِي binbāšī

بيمباغ buyumbāg, bk. بُوَيْنْبَاغ boyunbāg

بين bin(1), Ç. بِيُون buyün(2): bin

1) Ma'lûf, 57. 2) Ḥanafî, Mc., 665 (Bağdat).

الله بين بلا ويرسن Allāh bīn balā vēr sin(1),

الله بيم بلا ورسن Allāh bīm balā vēr si(2): Allah bin be-lâ versin

1) Ḥanafî, Mc., 665 (Bağdat). 2) Şarbatî, 225 (Irak).

بينباشي binbāšī, bk. بِنْبَاشِي binbāšī

بيه bēh, bk. بَگ beg

بيوردى buyürldî(1); بيلوردى buylürdî(2); بيوردى buyürdî(3):

buyruldu, buyurldu

1) Bustānî, 153; R.A., Dl., 35; A.A., II, 13; Ma'lûf, 57.

2) Bustānî, 153. 3) Bustānî, 153; A.A., II, 13; Ma'lûf, 57.

"Buyruldu" terimi hk. bk. OTDT, I, 248-249.

بيونباغ buyunbāg, bk. بُوَيْنْبَاغ boyunbāg

پ

پاپاس پاپاس pāpās; پاپاسات پاپاسات pāpāsāt; پاپاسات پاپاسات pāpāsāt; پاپاس پاپاس pāpās, پاپاسات پاپاسات pāpāsāt, پاپاسات پاپاسات pāpāsāt; باباسات باباسات bābbās, باباسات باباسات bābbāsāt; باباسات باباسات bābbāsāt: papaz

Ben Ch., 14, 27 (Cezâir).

پاچا وره pāçāvra, bk. پاچا وره pāçāvra

پاچاچی pāçaçi, bk. پاچاچی pāçaçi

پاچا pāça: paça (koyun v.s.nin başı, ayakları, mumbarı ve işkem-
besinden yapılan yemek)

Maḥfūz, 10 (Bağdat); Ḥanafī, Sn., 77 (Bağdat); Tākritī, II, 183 (Bağdat)

Her ne kadar yukarıdaki kaynaklarda kelimeler پ (b) ile yazılmışsa da telâffuzda پ (p) dir.

پاچاچی pāçaçi (1), پاچاچی pāçaçiya (2): paçacı

1) Maḥfūz, 4 (Irak); Ḥanafī, Mc., 670 (Bağdat). 2) Ḥanafī, Sn., 149; Ḥanafī, Mc., 670 (Bağdat); Tākritī, II, 83 (Bağdat).

پاچاچی Cami' Ḥasiba'l-pāçaçi: paçacı Hasiba Cami' — Bağdat'ta bir Caminin adı.

Sāmarrā'ī, 30

پاچاچی hānī'l-pāçaçi: Paçacı hanı, Bağdat'ta bir han adı.

M.C., Dl., 174

پادشاه pādišāh: F.T. padišāh

Kām. 'aş., 452; Ḥanafī, Mc., 671 (Bağdat).

Ayrıca bk. پاشا yāšā

پارا pāra (1), پارا پارات (2): para

1) Frd., 19; Kām. 'aş., 456; Dabbāğ, II, 528 (Musul); Çelebī, Kl., 27 (Irak); Ma'lūf, 24; Maḥfūz, 10 (Bağdat);

A.A., II, 10; Bakrî, 100 (Musul); Hanafî, Mc., 671 (Bağdat);

Tikritî, II, 183 (Bağdat); 1. bant (Şabriya-Musul).

2) Frd., 19; Ma'lûf, 24; A.A., II, 10; Hanafî, Mc., 671 (Bağdat).

Ayrıca bk. اگرäger, پیرپارهpirpāra

پاره māyisvā pāra: bir para etmez

Vaşff, II, 7 (Irak).

كثير الكارات، قليل البارات kaşirü'l-kārāt ḡalilü'l-bārāt: işleri çok, paraları az

Amad, 436 (Ürdün).

Ayrıca bk. قرشş kurş

پاريز pāriz, bk. بهريز bahriz

پاشا pāšā (1); پاشه pāša (2), Ç. پاشاوات pāšāvāt (3); باشا bāšā (4), Ç. باشاوات bāšāvāt (5); باشوات bāšvāt (6); باشات bāšāt (7):

paşa

1) Ben Ch., 27 (Cezâir); Hanafî, Şn., 111 (Bağdat). 2) Maḥ-fūz, 11 (Bağdat); Kutayba, 9 (Musul). 3) Ben Ch., 27 (cezâir). 4) Frd., 19; Ben Ch., 170 (Cezâir); Ş. Bustānî, 94; Kām 'aş., 460; Dabbāğ, I, 17 (Musul); M.C., Dl., 174 (Bağdat); 'Abdul'aziz, M., 142 (Suriye, Magrip); Gaylānî, 63 (Hama); Cundî, 253; Ma'arra (Suriye); A.A., II, 10; Ma'lûf, 25; C.M., 301; Vahab, 11; F.R., I, 879 (Mısır); Haṭṭāṭ, 54; Zamamā, Mac., 126 (Fas); Kav., I/I, 524.

5) Frd., 19; A.A., II, 10. 6) A.A., II, 10. 7) C.M., 301.

پاشالىق pāšālik: T. paşalık (idari istilah)

Ben Ch., 27 (Cezâir).

الباشويه el-bāšāviya: paşalık

Asadî, 17 (Halep).

مجلسه جدید حسن پاشا Maḥallet cidîl Hasan Pāšā: Yeni Hasanpāša Mahallesi. — Bağdat'ta bir mahalle adı.

Hanafî, Şn., 132 (Irak).

جامع فتاح پاشا Cāmi' Fattāh bāšā: Fettah Paşa Camii. — Bağ-

1) Bakrî, 105 (Musul); Ḥanafî, Mc., 693 (Bağdat). 2) Çelebî, Kl., 31 (Irak); Ḥanafî, Mc., 693 (Bağdat). 3) Ḥanafî, Mc., 693 (Bağdat).

پسکوله puskūla < pūskūl
Maḥfūz, 11 (Bağdat).

پُشت pušt(1); بُشت bušt(2); بُشتی buštî(3); بُشت bušt(4): pušt
1) Maḥfūz, 11 (Bağdat). 2) Bustānî, 95; Fariḥa, 11.
3) F.R., I, 880 (Mısır); Kav., I/I, 527 (Sudan). 4) Fariḥa, 11.

پِشتاوه pištāva; پِشتاوه paštāva: T. Pištov (پِشتو) < İtl. pistola
Maḥfūz, 11 (Bağdat); Bakrî, 105 (Musul); 10. bant ("Abdurrahmān-Musul).

پِشتمال paštīmāl: F.T. peštemal
Cādir, 110 (Irak).

پِشکیر piškîr(1); بِشکیر beškîr, Ç. بَشَاکِر bšākîr(2); بَاشکیر baškîr
(3); بَشکیر baškîr(4), Ç. بَشَاکِیر bašākîr(5): T. peşkir < F.
pişgîr ("önlük")

1) Maḥfūz, 11 (Bağdat). 2) Ben Ch., 21 (Cezâir). 3) A.A., II, 10; C.M., 323. 4) A.A., II, 11; Kav., II/I, 741. 5) A.A., II, 11; C.M., 323.

پِصطال puštāl, bk. پِصطال puštāl
پِصوانچی paşvançî(1); پِصوانچی paşvançî(2), Ç. پِصوانچی paşvançîya(3):
F.T. pāsban + çî, gece bekçisi

1) Maḥfūz, 4 (Irak). 2) Çelebî, Kl., 27 (Irak). 3) B.B., 71.
Görüldüğü gibi pāsban ("gece bekçisi") ne eklenmiş olan -cî zâittir.

پِقلّوه paqlāva, bk. بِقلّوة baqlāva

پِكله puqla, bk. بِكله buqla

پِلّو plāv(1), Ç. پِلّوات plāvāt(2); پِلّو plāv(3); بِلّو blāv(4): pi-
lāv

1) Ben Ch., 27 (cezâir); Dabbāg, II, 315 (Musul); Çelebî, Kl., 33 (Irak); Bakrî, 107 (Bağdat); Tikritî, II, 185 (Bağdat); Şarbatî, 7 (Irak). 2) Ben Ch., 27 (Cezâir). 3) Maḥfūz,

11(Bağdat). 4) Ben Ch.,22(Cezâir).

بزم پلومز bizim plāvımız: bizim pilavımız .— Bir darbu mesel olup sâhip olmakla veya icat etmekle övünülen bir şey hakkında söylenir.

Dabbāğ,I,112(Musul).

پلمات palamān < T. palamar < Yun.,palamari
Bakrī,108(Musul).

پلو plāv, bk. پلادو plāv

پمبه pembe: pembe(pembe rengi)

Maḥfūz,11(Bağdat); Kutayba,9(Musul).

پنتی pintī,Ç. پنتییا pintiya: kiyâfetinde itinalı olmayan ve temizlikte tembellik gösteren <T. pinti

Ḥanafī,Mc.,701(Bağdat).

پنپاخ panpaḥ,Ç. پنایخ panāpuḥ: beyaz ve çok tüylü, siyah gözlü bir kuş <T. panbuk(pamuk)

Ḥanafī,Mc.,701(Bağdat).

پنپون panpūn; (Mns.) پنپونه panpūna(1); (Mns) پمپونه pampūna(2): sevgi izhar etmek için çocuklara hitaben kullanılan bir kelime <T.panbuk, pambuk, pamuk

1) Ḥanafī,Mc.,701(Bağdat). 2) Maḥfūz,11(Bağdat).

پنجر pançar(1); پنجر bançar(2); بانچار bāncār(3): pancar, şeker pancarı

1) Kutayba,9(Musul). 2) Kām.‘aş.,69; Maḥfūz,10(Bağdat); F.R.,I,882(Mısır); Kav.,I,530(Mısır); Ḥayyāvī,371(Bağdat); Amīn,VI,38. 3) Ben Ch.,19(Cezâir).

پنجره pancara,Ç. پنجرات pançarāt(1); پنجره bancara(2),Ç. پنجره banācır(3): pencere

1) Ḥanafī,Mc.,702(Bağdat). 2) Bustānī,129; Frd.,47; A.A.,II,12; Ma‘lūf,49. 3) A.A.,II,12.

پنجر pancūr(1); پنجره abācūr(2) <T. pancur. Fr. pan-jour .— Pencerelere güneş girmesini önlemek için konulan tahta kafes.

1) Ḥanafī,Mc.,702(Bağdat). 2) Bakrī,38(Musul).

پنچرچی pañçarçî: lâstik tamircisi

Ḥanafî, Şn., 162 (Irak); Vâşff, I, 2 (Irak).

پندیره pandîra: Bir askerî birliğin küçük bayrağı < T. bandıra
< İtl. bandiara

Dabbâğ, II, 534 (Musul); Bakrî, 108 (Musul).

پنطرون panṭarûn, bk. بنطلون banṭalûn

پهپهچي puhpuhçî: pohpuhçu

Maḥfûz, 4 (Irak).

پهلوان pahlavân(1); بهلوان bahlavân(2), Ç. بهلوانات bahlavânât;

بلهوان balhavân(3); بلهوان balahvân(4): pehlivan, güreşçi, cambaz

1) Ben Ch., 27 (Cezâir). 2) Kām. ‘aş., 24; A.A., II, 13; F.R., I, 882 (Mısır); Kav., I/I, 530. 3) A.A., II, 13; 4) Ben Ch., 23 (Cezâir).

پهلوانی bahlavānî: canbazlık, akrobasi(1); حرکات بهلوانیه

ḥarakât bahlavāniya(2): akrobatik hareketler.

1) Kām. ‘aş., 24; A.A., II, 13. 2) A.A., II, 13; Ḥanafî, Şn., 118.

پوپلین pōplîn(1); پوبلین pōblîn(2); بوبلین bōblîn(3): poplin < Fr. poplina

1) Maḥfûz, 11 (Bağdat); Ḥanafî, Mc., 704 (Bağdat). 2) Ḥacıya, IV, 114 (Bağdat). 3) Şâmil (Musul).

پوچاکچي pūçākçî, bk. بوچاق būçāk

پوچاکچي pūçākçî, bk. بوچاق būçāk

پوچک pūçek, bk. بوچاق būçāk

پوخ pōḥ: bok

پوخ رنگي pōḥ rengî: bok rengi

پوخ يمه pōḥ yeme: bok yeme

Ḥanafî, Mc., 705 (Bağdat).

پو صطه pōṣṭa(1); بو صطه bōṣṭa(2): posta

1) Şâmil (Irak). 2) ‘Abdul‘azîz, M., 143 (Suriye, Mağrip); Kav., II/I, 741.

بوسطیي postacıya(2); پوسطیي پو صطیي، پوصطه چي postacı(1), ڦ. پوسطیي bostacı(4); بوسطیي bustacı(5); بوسطه چي bostacı(3);
postacı

1) Maḥfūz., 4(Irak); Ḥanafī, Mc., 706(Bağdat). 2) Ḥanafī, Mc., 706(Bağdat). 3) ‘Abdul‘azīz, M.Ş., 17(Suriye, Lübnan); Kav., II/I, 741. 4) Kām ‘aş., 355. 5) Fariḥa, 10.

پول pül(1); بول bül(2); بُل bül(3): pul, posta pulu

1) Maḥfūz., 11(Bağdat); Şarbatī, 223(Irak). 2) R.A., Dl., 64; Frd., 52.3) A.A., II, 12.

پول pül(1), ڦ. پولات pülāt; پواله pvāla(2): pul(tavla oyununda)

1) Ben Ch., 28(Cezâir); Vāşff, III, 8(Irak). 2) Vāşff, III, 8(Irak).

پول pül(1), ڦ. پوال pvāl(2): pul, para, Osmanlı paralarından biri

1) Bakrī, 109(Musul); Şarbatī, 223(Irak). 2) Bakrī, 109(Musul).

پول سز pülsiz: pulsiz, fakir, parası olmayan

Vāşff, III, 8(Irak).

ilmā'indü puli māyisvā puli valā kilmitü 'indannās maḥbūlī: bir pulu

olmayan bir pul etmez ve sözü insanların arasında dinlenmez

Dabbāğ, II, 400(Musul).

بياده bayyāda(1); بياده biyāda(2); بيادي bayyādī, ڦ. بياده bayyāda(3): F.T. piyade(asker)

1) Bakrī, 110(Musul); Şarbatī, 226(Irak). 2) F.R., I, 882 (Mısır); Kav., I/I, 531. 3) A.A., II, 13.

پيچ pēç: bozuk, eğri eğri kesilmiş kumaş < T. piç

Ḥanafī, Mc., 712(Bağdat).

پيچه pēça: peçe

Şāmil(Irak).

پيزونك peyzavank, bk. بزونك bazavank

پيزونگ peyzavang, bk. بزونگ bazavank

پيس pis: pis. — Hakaret için kullanılır.

Çelebî, Kl., 35 (Irak); Bakrî, 452 (Musul); Hanafî, Mc.,
713 (Bağdat).

مپییس mpeyîs: pislenmiş

Bakrî, 452 (Musul).

"pis" kelimesinden türetilmiş geçmiş zaman partisibi.

پیکه peyka: noktalı veya çizgili nakışları olan kalın dokunmuş

kadın kumaşı < T. pike < Fr. piquet

Hanafî, Mc., 714 (Bağdat).

ت

تَابَار t̄abār: Cezâir'de yerli saraç ve ayakkabıcıların satır şek-
linde kesici âletleri. F.T. teber

Ben Ch.,28(Cezâir).

تَابُور t̄abūr, bk. طَابُور ṭabūr

تَاج t̄ac: F.T. taç (askeri rütbe)

Gaylānī,31,Hama(Suriye).

تَار t̄ar,ç. تَارَات t̄arāt: F.T. t̄ar: kumaş ipliği

Ben Ch.,28(Cezâir).

تَارِزِي t̄arzi, bk. تَرِزِي tarzi

تَازِج t̄azgēh, bk. دَزَكَة dazka

تَازَة t̄aza(1); طَازَة ṭāza(2): F.T. tâze

1) A.A.,II,13; Ḥanafī,Şn.,137(Bağdat); Bakrī,111

(Musul,Bağdat,Kuveyt). 2) A.A.,II,19; F.R.,I,875

(Mısır); F.R.,II,149(Mısır).

تَاسْتَة t̄asta, bk. دَاسْتَة dāste

تَال t̄āl, bk. تَيْل t̄ēl

تَانْبُول t̄ānbūl, bk. تَنْبَل tenbel

تَبْتُور t̄ebbetōr, bk. تِپْه دُور tepedōr

تَبْضُر t̄abaḥḥur: buharlaşmak. — Kelime bu mânâsıyla Osmanlıcadan
Arapçaya geçmiştir. Arapçada "buhur yakılarak güzel koku
yayılmak" mânâsını taşır.

N.Y.,274.

تَبْدُور t̄ebbedōr, bk. تِپْه دُور tepedōr

تَبْرَنَاجِي t̄bèrnācī: meyhaneci < taverna-cı

Ben Ch.,29(Cezâir).

تَبْبَة t̄ebba, bk. تِپْه teppa

تَبْيِيز t̄abyīz: tebyīz(bir müsveddeyi) temize çekmek. — Kelime

Arapça asıllı olup bu anlamı Osmanlıcada kazanmış ve tek-
rar Arapçaya geçmiştir.

طمار: söz taşıyan, dedikoducu(kadınlar hakkında)
Şāmil(Musul).

تترك tatarraka: Türkleşti, Türk oldu, Türk örf ve âdetlerini
aldı:

ترك tarraka: Türkleştirdi
A.A.,II,13.

تترك titik(1); تترك tatak(2): titik

1) Kām. 'aş.,655. 2) Dabbāğ,I,104(Musul); A.A.,II,13.

تتلي tatlı(1); داتلي dātli(2); داطلي dātli(3), داطليات dāt-
liyat(4): tatlı

1) A.A.,II,13. 2) Vaşff,I,2(Irak). 3) Maḥfuz,14(Bağdat). 4) Ḥanafī,Şn.,153(Bağdat).

تتن tutun(1); تتن tātın(2): tütün

1) Bustānī,159; Frd.,56; Ş. al-Bustānī,I,268; Ma'lūf,59; Fariha,20; A.A.,II,13. 2) Dabbāğ,II,381(Musul); Maḥfuz,11(Bağdat); Ḥanafī,Şn.,121(Bağdat); Bakrī,113(Musul); Vaşff,II,8(Irak); Tikritī,II,228.

توتونچي tutunçī(1); تتنجي tātınçī(2), Ç. تنجيه tātınçiya
(3): tütüncü

1) Maḥfuz,4(Irak). 2) Maḥfuz,4(Irak); Ḥanafī,Şn.,122(Bağdat). 3) Ḥanafī,Şn.,122(Bağdat).

سوق التوتنجيه sūq tātınçiya: tütüncüler çarşısı
M.C.,Dl.,266(Bağdat).

التن بقول للتنباك el-tātın bḳūl liltınbāk: "tütün tömbekinin
sebzesidir" mânâsındaki bu söz hakaret ifâde eden bir dar-
bı meseldir.

Asadī,162(Halep).

تل التن talı't-tātın: tütün tepesi

Gaylāhī,122 Hama(Suriye).

تحرير tahrir: tahrir, kayd ve tescil. — Kelime Arapça asıllı
olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya
geçmiştir.

N.Y.,275. Ayrıca bk. قلم kalam

- كاتب التّحريرات kâtibi't-tahrîrât: tahrirat kâtibi
İbrâhîm,16(Libya).
- تكميل taḫṣîl: tahsil, öğrenim. — Kelime Arapça asıll olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.
N.Y.,275.
- تصیلجي taḫṣîlcî: tahsildar
Kâm. 'aş.,127.
- تصیلدار taḫṣîldâr: tahsildar
Frd.,128; R.A.,Mc.,38; Bakrî,115(Musul).
- تخفيي taḫafî: tuhâfiyeci
Bakrî,115(Musul).
- تخت taḫt: F. T. taht
Çelebî,Kl.,37(Irak); Kayyâl,68(Dimaşk); Vaşfî,III,8(Irak); 4. bant(Ṭaha-Musul).
- تختا بوش taḫtâboş, bk. تخته بوش taḫtaboş
تختروان taḫtîrvân(1); تختيروان taḫtîrvân(2): F. T. tahtîrevan: gelinin güveyi evine giderken bindirildiği tahtîrevan
1) F.R.,II,143(Mısır). 2) Kav.,I/I,532.
- تخته taḫta:tahta
Çelebî, Kl.,38(Irak); Maḫfûz,11(Bağdat); Ḥanafî,Şn.,49(Bağdat); Vaşfî,III,8(Irak); Kutayba,9(Musul);8. bant(Hamdîya-Musul).
- تخته و عقله taḫta û taḫta: bir tahtası eksik. — aklında noksan olan hakkında söylenir.
Bakrî,118(Musul).
Ayrıca bk., چُرُك çuruk
- تخته بوش taḫtâboş(1); تختا بوش taḫtâboş(2): T. tahtaboş < F. taḫtapûş. — Dam üzerinde döşemeli yer ki, bilhassa çamaşır sermeye mahsustur.
1) Şarbatî,213(Irak). 2) Frd.,57.
- تخته بيت taḫtabît: tahta biti
Çelebî,Ar.,19(Irak).
- تختيروان taḫtîrvân, bk. تختروان taḫtîrvân

تخستك thastek, bk. خسته hasta
 تخم tahım, bk. طقم takım
 تراز trāz, bk. چیز çerez
 ترچي turbaçi, bk. طوره طورba
 تربه torba, bk. طوره طورba
 تربه دار tarbadār; türbedâr

Kav., I/I, 536, II/I, 743.

تربيه terbiya veya terbya: T. terbiye, et yemeği üzerine dökülen limonlu ve yumurtalı salça.— Kelime Arapça asıllı olmakla beraber bu mânâsını Türkçede kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

Ben Ch., 30 (Cezâir).

تربيه سز terbiyesiz: terbiyesiz

Maḥfūz, 8 (Irak); Kutayba, 9 (Musul).

ترزي tarzî (1), Ç. ترزيه tarzîya (2); تارزي tārzi (3): terzi

1) A.A., II, 13; F.R., I, 875; II, 143 (Mısır); Kav., I/I, 532. 2) A.A., II, 13. 3) Ben Ch., 28 (Cezâir).

طرزي Ṭarzi: Ṭarzi.— Suriye'de bir âilenin lakabı
 Kav., I/I, 532.

باش تارزي bâş tārzi: T. terzi başı.— "bugün (1922) özel isim olarak kullanılmaktadır"

Ben Ch., 16 (Cezâir).

ترسى teres: teres

Frd., 58; Maḥfūz, 11 (Bağdat); Farîḥa, 20.

ترس tars: ters

بالترس bi't-tars: tersine

A.A., II, 13.

ترسانه tarsāna: T. tersane < F. خانه (F.) zırh + (A.) ترس (A.)

Frd., 58; Kām 'aṣ., 49; A.A., II, 13; Ma'lūf, 60; F.R., II, 143 (Mısır); Kav., I/I, 532 (Mısır); Vaṣfî, II, 7 (Irak); N.Y., 272.

ترشني torşî, bk. تورشو türşü

تارراك tarraka, bk. تاتارراك tatarrika
 تارلك(1); تارلىق(2), Ç. تارلىقات(3); تاللىق tallık
 (4); تاللىق(5): terlik

1) R.A., Dl., 269; Frd., 59; A.A., II, 13; Bakrî, 131 (Musul). 2) Haccîya, IV, 78 (Bağdat). 3) Hanafî, Sn., 219 (Bağdat). 4) Bakrî, 131 (Musul). 5) 1. bant (Şabriya-Musul); 8. bant (Hamdiya-Musul).

ترللى terlellî: terelelli, hafif, hõppa, akılsız
 Maḥfûz, 3, 11 (Irak).

تۇرلو تۇرلو turlu turlu: türlü türlü
 A.A., II, 13.

تۇرلى turlî(1); تۇرلى تۇرلى(2): türlü (yemek)

1) Maḥfûz, 3 (Irak). 2) F.R., II, 143 (Mısır); Kav., I/I, 532.

تۇرۇمباتچى turumbatçî: trompetçi
 A.A., II, 13.

تۇرناق tırnâk: gemi demirinin tabanlarının uçları
 Faḥḥâm, 98 İskenderiye (Mısır).

تۇزدام tezdâm, bk. تۇزدان cizdân

تۇزكە tazka, bk. تۇزكە dazka

تۇزكىن tazkîn; تۇزكىن tizkîn, bk. تۇزكىن dizkîn

تۇسبىح tesbiḥ, Ç. تۇسبىح tsâbiḥ: Arapça asıllı olan bu kelime ismi âlet olarak mânâsını Türkçede almış ve bu mânâsıyla Cezâir lehçesine Türkçeden geçmiştir.

Ben Ch., 30 (Cezâir).

تۇستە tèsta, bk. تۇستە dâste

تۇسكە tsekra, Ç. تۇسكە tsâkır: teskere

Ben Ch., 30 (Cezâir).

(Arapça تذكّر 'nin Türkçede ses ve mânâ değiştirmiş şekli) muhtıra, bir şeyi hatırlamaya veya bildirmeyi yayan pusula.

تۇشاقا tşâqâ, bk. تۇشاقا şâqa

تۇشريف taşrîf: ziyâret .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını

Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,275.

تَشْرِيفَات taşrîfât: Devlet büyüklerini karşılama merâsimi .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,275

تَشْمَه taşma, bk. چَشْمَه çaşma
تَصْلُخ taşlağ, bk. طَصْلُوق taşlak
تَصْلُغ taşlağ, bk. طَصْلُوق taşlak
تَاصِمَه taşma(1); تَاصِمَه taşme(2); تَاصِمَه taşma(3) < tasma: ustura kayışı

1) Bustānî,165; R.A.,Dl.,76. 2) Fariha,21. 3) Çelebî,Kl.,137(Irak).

تَاصِمَه taşşama'l-mūsâ: usturayı kayışta biledi
Bustānî,165; Fariha,21.

"tasma" kelimesinden türetilmiş fiil.

تَعْيِيز ta'cîz: rahatsız etmek .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,275

Aslında "aciz ve güçsüz bırakmak" mânâsını taşır.

تَعْلِيمِي ta'limcî: öğretici

F.R.,II,144(Mısır).

تَغَار tağâr(1); طَغَار tuğâr(2); دَغَار duğâr(3): kap < dağar

1) A.A.,I,30; Tabarî,III,753. 2) 'Azzâvî,99(Irak).

3) Maḥfûz,14(Bağdat).

تُفَكِه tufka,ç. تُفَكُّ tufak(1); تُفَكِه tufga(2); تُفَانِكِه taşanka(3);
تُفَانِكِه tufanka(4); تُفَانِكِه tufiņa,ç. تُفَانِكِه tufağ(5); تُفَكِه
tufka(6): tüfek, tüfenk < F. tüfeng

1) Çelebî,Kl.,41(Irak). 2) Maḥfûz,11(Bağdat); Vaşfi, III,6(Irak). 3) Frd.,60; A.A.,II,13. 4) Kav.,II,I,

743. 5) Bakrî,128(Musul). 6) Vaşfi,III,6(Irak).

تُفَكِّي tufakçi(1); تُفَكِّي tufağçi(2); تُفَكِّي tafakçi,

Ç. تفكجيه tafakciya(3); تفكجى tafankaci(4): tüfekçi, tüfenkçi

1) Çelebî, Kl., 41 (Irak). 2) Maḥfûz, 4 (Irak). 3) Bustânî, 167. 4) Prd., 60.

Ayrıca bk. آغز ağz.

تكاويت takāvīt: emeklilik hakları

Şarbatî, 221 (Irak).

Kelime تكاعد takā'ud (A.) > T. tekâüd > teḳāvūt > A.

takāvīt şeklinde gelişmiştir.

تقلا takla: takla

Şāmil (Irak).

تقليد taqlīd: taklit, benzeme, (bir şeyin) benzerini yapmak .—

Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y., 275.

Aslında bu kelime "vazifelendir, vazifeye tâyin et" demektir.

تك tek: tek

Çelebî, Kl., 41 (Irak); A.A., II, 13; Maḥfûz, 11 (Bağdat); Bakrî, 130 (Musul).

التك el-tek, Ç. التوك el-tukūk: tek (müzik terimlerinden olup, müzik âletine hafif vurma)

Yūsuf, 7, 8.

تك tek: tek ("semah" raksı usûllerinden biri olup, raksta sol ayağın yere kuvvetle basması)

‘Abbās, 15b (Suriye).

تك takka: tek araba; tek atlı araba, fayton; tek atla çekilen iki tekerlekli fayton

R.A., Dl., 74; Fariha, 22.

تكرلي tekerlî: tekerli

Maḥfûz, 3 (Irak).

تکماچی tukmaçî, bk. دوگمه dügma

تكمه tukma, bk. دوگمه düğma
 تكمه چي tukmaçî, bk. دوگمه düğma
 تكنه tekna(1), Ç. تكنات tekanât(2); تكنى teknâ(3): tekne(çeşitli mânâlarıyla), gerdel, fıçı

1) Bustânî, 168; Ben Ch., 30(Cezâir); Vâşfî, III, 6(Irak).

2) Bustânî, 168. 3) Maḥfûz, 11(Bağdat).

تكيا takya, Ç. تكايا takâyâ: tekke

A.A., II, 13.

Aslında "dayanmak" demek olan bu kelime bu mânâsıyla

Osmanlıcadan Arapçaya geçmiştir.

تكية القنديلجي takyetı'l-ḳandîlcî: kandilci tekkesi

M.C., Dl., 267(Bağdat).

تكياچيه takyaçiya

قهوة التكيية ḳahvatı'l-takyaçiya: tekkeçiler kahvesi

M.C., Dl., 266(Bağdat).

تگرگ teğerlig, Ç. تگرگات teğerligât: tekerlek; Mc. hurda eşya
 Şâmil(Irak).

تگل teğel: teğel, teyel

Çelebî, Kl., 41(Irak); Maḥfûz, 11(Bağdat); Bakrî, 130(Mu-
sul); Ḳutayba, 9(Musul), Ḥaccîya, IV, 45(Bağdat).

تگل گروج teğelgrüc: sürfile, seyrek ve çapraz teğel dikişi
 Bakrî, 130(Musul).

تُل tul(1); تُول tūr(2): tül

1) Ḳām 'aş., 407. 2) Maḥfûz, 11(Bağdat).

تَل tell, bk. تيل tēl

تلغراف talıgrāf: telgraf

Kav., II/I, 743.

تلغرافچي talıgrāfcî: telgrafçı, telgraf memuru

Ḳām 'aş., 636; 'Abdul'azîz, M.Ş., 17(Suriye & Lübnan).

تلغز يوتجي telefizyōncî: televizyoncu(:televizyon tamircisi)

F.R., II, 144(Mısır).

تلك tallık, bk. تريك tarlık

تلك tallıg, bk. تريك tarlık

تَلُّومَه tellūma < T. tulum: oyun topu

Ben Ch., 30 (Cezâir).

تَلْوَة telva, Ç. تَلَاوِي tlāvī: telve < Yun. telpes

Ben Ch., 30 (Cezâir).

تَلِّي tellī, bk. تَيْل tēl

تَمَاق tumāk; تَمَاقِ iltimāk, Ç. التَّمَاقَاتِ iltimākāt(1); تَمَاقِ tmeg(2):

çizme, süvari çizmesi < طَمَاقِ tomāk: âlimlerin ve kadınların giydiği bir nevi çizme

1) Dozy(T.A.), I, 32. 2) Ben Ch., 30 (Cezâir).

Tomak hk. bk. Bianchi, I, 204; OTDT, III, 152, 510.

تَمَالِي temālī, bk. تَمَلِّي temellī

تَمَرَجِي tamarcī, bk. تَيْمَارَجِي timārcī

تَمَغَا tamgā, bk. دَمَغَا damgā

تَمَغَا tamgā, bk. دَمَغَا damgā

تَمَلِّي temellī: temelli

Kav., II/I, 744 (Mısır).

تَمَالِي temālī: temelli, çok sağlam

Ben Ch., 30 (Cezâir).

تَمَنَّى temennā: temennā, elin başa götürülerek yapılan selâm işâreti

Maḥfūz, 11 (Bağdat).

تَنَآكَة tnāka, bk. تَنَكَة teneke

تَنَبَآك tēnbāk: tōnbeki < F. tenbākū

Ben Ch., 31 (Cezâir).

تَنَبْرَة tanbura: tambura

A.A., II, 14

تَنَبْكِي tunbukcī, bk. دُنْبُكِي dunbukcī

تَنَبَل tenbel(1); تَنَبَل tīnbēl(2); تَنَبَال tinbāl(3); تَنَبُول tānbūl(4);

تَنَبُول tunbūl(5), Ç. تَنَابِل tenābīl(6); تَنَابِيل tenābīl(7);

تَنَابِيل tenābēla(8); تَنَابِيل tinābīla(9): tenbel, tembel

1) R.A., D1., 67; Bustānī, 173; Çelebī, Kl., 43 (Irak);

F.R., II, 143 (Mısır); Bakrī, 134 (Musul; Tunus); Kav., I/I, 533;

Fariha,22; Vaşfi,III,8(Irak); Tikriti,II,266(Bağdat);
 Hanafi,Mc.,42(Bağdat). 2) Frd.,63; A.A.,II,14; Ma'luf,
 66. 3) Frd.,63; A.A.II,14; Ma'luf, 66. 4) Frd.,63.
 5) Frd.,63; Ma'luf,66. 6) Kav.,I/I,533. 7) Frd.,63;
 A.A.,II,14; Ma'luf,66. 8) Frd.,63; A.A.,II,14. 9)
 Ma'luf,66.

تنبل خانہ tenbelhāna: tenbelhāne, âcizhāne, yokusllar evi
 Bakri,134(Musul).

تنبل tenbel: cimri

Bakri,134(Kuveyt).

تنبل لوغیه tenbelloğiya: tenbellik
 Maḥfuz,7(Irak).

تنبول tunbül, bk. تنبل tenbel
 تنج tunc: tunç

A.A.,II,14.

تنجيره tancara(1),Ç. تناجر tanâcır(2); تنجيره tancara(3); تنجيره
 tancır(4): tencere

1) Bustāni,173; R.A.,Dl.,77; Ma'luf,66; Fariha,22.

2) Fariha,22. 3) Frd.,439; Ben Ch.,59(Cezâir),A.A.,
 II,20; 'Abdul'aziz,M.,145; al-Şarḫ al-avşat,15; Ma'-
 luf,473. 4) Ben Ch.,59(Cezâir).

تنكار tēnkār: boraks < F.T. tengār

Ben Ch.,31(Cezâir).

تنكه teneke(1),Ç. تنك tenek(2); تنك tenèk; تنكاه tnāka(3);
 تنكايي tenekāyi(4); كنهه keneke(5): teneke(hem madenin,
 hem de bumadenden yapılmış kapların adı olarak)

1) Kām. 'aş.,338; Çelebi,Kl.,43(Irak); Maḥfuz,12(Bağ-
 dat); C.M.,463; Kutayba,9(Musul); Kav.,I/I,533(Halep);
 F.R.,II,143(Mısır). 2) Frd.,63; Ben Ch.,31(Cezâir);
 Çelebi,Kl.,43(Irak); A.A.,II,14; Hanafi,Şn.,10(Bağ-
 dat); Ma'luf,66; C.M.,463; Bakri,135(Musul); Kav.,

تيمارجي timārcī; تمارجي tamarcī; تومارجي tūmarcī:(timarcı), hasta
bakıcı(erkek); تمارجيه tamarcīya, تمارجيات tamarcīyāt:
hasta bakıcı(kadın)

A.A.,II,13, 14.

ث

تال sāl, bk. تيل tēl
ثروت sarvet. — " ō " ile bittiği hâlde Osmanlıca'nın tesiriyle
açık t (ت) ile yazılan şahıs adlarından.
Maḥfūz,↓(Irak).

Fariḥa,22; Vaṣfī,III,8(Irak); Tikritī,II,266(Bağdat);
 Ḥanafī,Mc.,42(Bağdat). 2) Frd.,63; A.A.,II,14; Ma'lūf,
 66. 3) Frd.,63; A.A.II,14; Ma'lūf, 66. 4) Frd.,63.
 5) Frd.,63; Ma'lūf,66. 6) Kav.,I/I,533. 7) Frd.,63;
 A.A.,II,14; Ma'lūf,66. 8) Frd.,63; A.A.,II,14. 9)
 Ma'lūf,66.

تنبل خانہ tenbelḥāna: tenbelhâne, âcizhâne, yokusllar evi
 Bakrī,134(Musul).

تنبل tenbel: cimri

Bakrī,134(Kuveyt).

تنبل لوغیہ tenbelloğiya: tenbellik
 Maḥfūz,7(Irak).

تنبول tunbūl, bk. تنبل tenbel
 تنج tunc: tunç

A.A.,II,14.

تنجرہ tancara(1), Ç. تناجر tanâcır(2); طنجره tancara(3); طنجیر
 tancir(4): tencere

1) Bustānī,173; R.A.,Dl.,77; Ma'lūf,66; Fariḥa,22.

2) Fariḥa,22. 3) Frd.,439; Ben Ch.,59(Cezâir),A.A.,
 II,20; 'Abdul'aziz,M.,145; al-Şarḫ al-avşat,15; Ma'-
 lūf,473. 4) Ben Ch.,59(Cezâir).

تنکار tènkar: boraks < F.T. tengār

Ben Ch.,31(Cezâir).

تنکه teneke(1), Ç. تنك tenek(2); تنك tenèk; تناکه tnāka(3);
 تنكايي tenekāyī(4); كنهه keneke(5): teneke(hem madenin,
 hem de bümaddenenden yapılmış kapların adı olarak)

1) Kām. 'aş.,338; Çelebī,Kl.,43(Irak); Maḥfūz,12(Bağ-
 dat); C.M.,463; Kütayba,9(Musul); Kav.,I/I,533(Halep);
 F.R.,II,143(Mısır). 2) Frd.,63; Ben Ch.,31(Cezâir);
 Çelebī,Kl.,43(Irak); A.A.,II,14; Ḥanafī,Şn.,10(Bağ-
 dat); Ma'lūf,66; C.M.,463; Bakrī,135(Musul); Kav.,

I/II,486; B.B.,71(Musul); Asadî,238(Malep). 3) Ben Ch.,31(Cezâir). 4) Bakrî,135(Musul); 4. bant(Tâhâ-Musul). 5) Kâm 'aş.,474; S.M.(Mısır).

evāni tenekiya: tenekeden kap kaçak

Kâm 'aş.,474.

tenekçi(1),Ç. tenekçiya(2); tenekci(3):
tenekeci

1) Maḥfūz,4(Irak); Ḥanafî,Şn.,44(Bağdat); Ma'lūf,66;

Bakrî,135(Musul); Ḥaccîya,IV,181. 2) Ḥanafî, Şn., 44

(Bağdat); B.B.,75. 3) Frd.,63; A.A.,II,14.

ikdi't-tenekeciya: tenekciler arastası.—

(Bağdat'taki 1846 yılındaki bir tesbite göre).

M.C.,Dl.,265.

tutunçî, bk. tutun

tūr, bk. tul

türşü(1); türşü(2); türşî(3); türşî(4);

torşî(5): turşu

1) Kav.,I/I,547(Mısır). 2) Frd.,430. 3) Frd.,430;

Maḥfūz,16(Bağdat); A.A.,II,19; Bakrî,320(Musul);

Kav.,I/I,547; F.R.,II,149(Mısır); 5. bant(Ḥadîca-Mu-

sul). 4) Vaşfî,III,7(Irak). 5) Ben Ch.,59(Cezâir).

turuşçî(1),Ç. turuşçîya(2): turuşcu

1) Maḥfūz,6(Irak); Ḥanafî,Şn.,151(Bağdat). 2) Ḥanafî,

Şn.,151(Bağdat).

törnaçî: tornacı

Maḥfūz,4(Irak); Vaşfî,I,3(Irak).

tökmeçî < dökmeçi: dökücü, prinçten dökülmüş eşya satan

Bakrî,136(Musul).

tökme < dökme

tökmeli < dökmeçî: dökmeçî, sağlam, iyi yapılmış, özenilmiş

Bakrî,136(Musul).

Bilhassa kapı sıfatı olarak kullanılır. باب توكمه لي

bäbtökmeli: sağlam ve güzel kapı

Şamil(Musul).

تومات tūmām: tümen, onbin

‘Azzāvī, 39 (Irak); Maḥfūz, 11 (Bağdat); A.A., II, 14

تومارجي tūmarci, bk. تيمارجي timārcī

تياترو tiyātro: tiyatro

لوج التياترو lōcī’t-tiyātro: tiyatro locası

Kām. ‘aş., 86.

تياترو tiyātro: tiyatro sahnesi

C.M., 477.

تياترو tiyātro: stad, sahne

‘Abdul‘azīz, 143 (Şuriye; Mağrip).

تياترو tiyātro. — Kıyâfeti açık saçık, çok koku kullanan kadın; gece eğlence âlemlerinde yarı çıplak rakseden kadın.

Şāmil (Irak).

تيره tire: tire, iplik, pamuk ipliği

Maḥfūz, 12 (Bağdat).

تيزه tēze: teyze

F.R., II, 143 (Mısır); Kav., I/I, 533 (Mısır); Vāşfī, II, 7 (Irak).

تيغ tēg, Ç. تياغه tyāga: tığ

Ḥanafī, Şn., 49 (Bağdat).

تيل tēl(1); تال tāl; تل tell; تلي tellī; سأل sāl, Ç. تيلان tīlān;

تيال tyāl; تيان tyān(2): tel

1) Ben Ch., 29 (Cezâir); Dabbāğ, II, 570 (Musul); Ḥanafī, Şn., 52 (Bağdat); Maḥfūz, 12 (Bağdat); Fāzil, M., 177; 1. bant (Şabriya-Musul); Alifbā, (577), 68. 2) Ben Ch., 29 (Cezâir).

حمام التيل خانه Ḥammām 1’t-tēlhāna: telhāne hamamı

Ḥanafī, Şn., 132 (Bağdat).

تيل teyyel: telledi

يتيل yuteyil: telliyor

Kav., II/I, 744

"Tel" kelimesinden türetilmiş fiil

تيمارجي timārcī; تمارجي tamarcī; تومرجي tūmarcī:(timarcı), hasta bakıcı(erkek); تمارجيه tamarcīya, ق. تمارجيات tamarcīyāt: hasta bakıcı(kadın)

A.A.,II,13, 14.

ث

ثال sāl, bk. تيل tēl
ثروت sarvet. — " ō " ile bittiği hâlde Osmanlıca'nın tesiriyle açık t (ت) ile yazılan şahıs adlarından.

Maḥfūz, 1 (Irak).

ج

جَابَا cābā(1); جَاب cāb(2): caba, kahvede dostların birbirine ikramı

1) Ben Ch.,31(Cezâir). 2) Bakrî,138(Bağdat,Kuveyt, Nacd).

Türkçede de kelime, önceleri bu mânâda kullanılıyordu. Msl. "Caba bir kahve-i tahsîn ana benden Vasîf" Vâşif, Dîvân ,23.

جَارِكَة cārka: dördüncü(kırkıncı) makam(musikide) < T.F. çārgāh, çihārgāh

Ben Ch.,32(Cezâir).

جَازِوَة cāzva ve bâzan جزوه cezve(1); كَزْوَة gezve(2) .— Cezâir bölgesinde(fakat cezâir şehri hâriç, çünkü bu şehirde aynı âlete حَزْنَة ḥazna derler), kahve yapmak için sıcak su bulundurmakta kullanılan, üstüvânî şekilde, teneke kap(يَادَاك yādāk ile karıştırılmamalıdır). Bütün Konstantin bölgesinde yalnız bir fincan kahve yapmak için kullanılan kap: T. cezve

1) Ben Ch.,32(Cezâir). 2) Maḥfūz,22(Bağdat).

جَاكَة cāket(1); جَاكِيْت cākēt(2): caket(eski telâffuzu) < Fr. jaquette

1) Bişâṭî,15. 2) Kav.,II/I,745; Fāzil,M.,189

جَام cām(1), جَامَات cāmāt(2) Mns. جَامَة cāma(3): cam

1) Maḥfūz,12(Bağdat); Ḥanafî,Şn.,9(Bağdat); Bakrî,139(Musul); Vāşfî,II,7(Irak); Kütayba,9(Musul).

2) Kayyāl,119(Dimaşk).3) Ḥanafî,Şn.,195(Bağdat).

جَامَة السَّيَّارَة cāmātı's-seyyāra: otomobil camı

جَامَة الكَوَزْلُوغ cāmātı'l-kōzlūg: gözlük camı

Vāşfî,II,8(Irak).

جامخانه cāmḥāna: cāmekān, vitrin

Bakrī, 139 (Musul).

جامجی cāmci(1); جامچی cāmçi(2), Ç. جامچی cāmçiya(3): camcı

1) Kutayba, 9 (Musul). 2) Maḥfūz, 4 (Irak); Ḥanafī, Sn., 91 (Bağdat). 3) Ḥanafī, Sn., 91 (Bağdat).

جامکیه cāmikiya, bk. جومك cavmak

جامه cāma, bk. جام cām

جان cān: F.T. can

Çelebī, Kl., 48 (Irak).

جانسز cānsız: cansız

Maḥfūz, 8 (Irak); Kutayba, 9 (Musul).

جانم cānım: canım

Çelebī, Kl., 48 (Irak); Kav., II/I, 745 (Halep).

إجان ecān < F.T. cān — Şarkılarda bilhassa Irak'ta yaygın makamlarda sık tekrarlanan sözlere aittir. Pençgâh makamındaki şarkılar bu sözle başlar. Ḥanafī'ye göre Farsça asıllı olan bu kelime Arapçaya Türkçe vâsıtasiyle geçmiştir.

Ḥanafī, Mc., 79 (Bağdat).

جانرگ cānereg, bk. جانريك canarık

جانرگيه cānergēye, bk. جانريك canarık

جانسز cānsız, bk. جان cān

جانم cānım, bk. جان cān

جانه cāh: F.T. cāh, mevki

A.A., II, 14.

جاودار cāvḍār(1); جاوادار cāvadār; جاويدار cavīdār(2): çavdar

1) N.Y., 272. 2) A.A., II, 14, 15.

جاویش cāvīş, bk. جاوش çāvüş

جبانه cabḥāna(1); جبانه cabāḥāna(2): silâh deposu

1) Frd., 75; Maḥfūz, 12 (Bağdat); F.R., II, 143 (Mısır); Kav., I/I, 533; Fariḥa, 24. 2) A.A., II, 14; Ma' lūf, 77.

جهدار cuḥadār, bk. جوخه cuḥa

جربه crāba, bk. جورب cavrāb

جر بزه cerbeze: cerbeze, konuşmada bir maksadı ifâdede beceriklilik

Çelebî, Kl., 49 (Irak); Maḥfūz, 12 (Bağdat); Bakrî, 145 (Musul); vâşîf, III, 8 (Irak).

جر بوز gurbuz = hilekâr > A. **جر بوز** curbuz, konuşmada, maksadı ifâdede beceriklilik

جر بزه hilekârlık > T. cerbeze: kolay ve güzel konuşma, ifâde ve kandırma yeteneği şeklinde değişen kelime türkçedeki şekil ve mânâsıyla tekrar Arapçaya girmiştir.

جر جیر çarcır: çircir, aralıksız devâm eden rahatsız edici ses
Maḥfūz, 12 (Bağdat).

جرق curuq, Ç. **جروقه** crūqa (1) **شرك** şuruk (2) < çürük: Osmanlı devrinde mütedâvil olan, ağırlığı, hacmi ve değeri düşük bir para; mc. değersiz, önemsiz kişi, msl. **کینوجرق** kâninū curuq: curuk gibi (değersiz bir kişi)

1) Bakrî, 142 (Musul). 2) Farîha, 94.

Ayarı bozuk ve bu sebeple kıymeti düşük paraya "sağ akça"nın zıddı olarak "çürük akça" denirdi, bk. OTDT, I, 387.

جز çaz: çizdi

جز الكتابي çazı'l-katābî: yazıyı çizdi

Bakrî, 144 (Musul).

"çiz-" fiil kökünden türetilmiş mâzî fiil.

جزاء çazâ: ceza

Şarbatî, 217 (Irak).

Arapçada gerek iyi ve gerek kötü karşılık mânâsına gelip mükâfat yerine dahi kullanılırsa da Türkçede yalnız kötülükle karşılığa tahsis edilmiştir; bk. Ş.S., 475.

جزائري cezâirli (1); **جزائري** cezâyirli (2): Cezâirli

1) 'Abdul'azîz, M.Ş., 17 (Suriye, Lübnan). 2) Cami'a, 113.

جزدان cizdân (1); **جزلان** cizlân (2); **تزدام** tezdâm, Ç. **تزدام** tzâdâm;

دزدان dezdân (3): F.T. cüzdan < cüz (A.) + dan (F.)

1) A.A., II, 14; F.R., II, 144; Kav., I/I, 534. 2) F.R.,

II,144(Mısır). 3) Ben Ch.,30,41(Cezâir).

Cezâir lehçesinde, Türkçeden alınmış bâzı kelime-
lerin başındaki c'ler t'ye dönmüştür; krş. çerez > traz.

جزمى cazmâcî, bk. چزمه çizma

جزمه cazma; جزمة çizma; جزمة çuzma, bk. چزمه çizma

جفت çift, bk. چفت çift

جفتى çiftici; شفتى شفتى: çiftçi

A.A.,II,14,18.

جفتك çiftlik; çiftalak; جفلك çiftlik; شفتك şiftilik: devlet
arazisi

A.A.,II,14,18.

چاق چاق: çakal

N.Y.,272.

چماق çakmak, bk. چماق çakmak

چگروپى çigerotî: çigerotu, deniz kadayıfı

Hanafi, Mc.,26(Bağdat).

چل çall; چل çull: gül

A.A.,II,14.

چمرک cumruk, bk. گمرک gumrug

چمرکیه cumrukiya, bk. گمرک gumrug

چمناستىك cimmâstik: Yun. T. cimmastik, jimnastik

H.H.,110(Irak).

چنباز canbâz; چمباز cambâz(1); چنباز cinbâz(2): canbazlık

1) A.A.,II,14. 2) Kav.,I/I,535; F.R.,II,144(Mısır).

Farsça birleşik bir kelime olan cânbaz "fedâkâr ca-
nından geçen" canıyla oynayan anlamındadır. Türkçede güç ve
tehlikeli hareketler, oyuhlar yapan akrobat anlamında kul-
lanılmıştır. Arapçada ise Türkçedeki anlamıyla "canbazlık"
karşılığıdır.

چنباز canbâz, چ. چنباز canâbiza: canbaz, ticarete can-
bazlık eden, malını çok pahalı satan

A.A.,II,14.

جَنْبَزْ canbaza; تَجَنْبَزْ tacanbaza: ticarete canbazlık etti, malını pahalılaştırdı, kibirli oldu

A.A., II, 14.

كِمْبَازِي kimbāzī: canbaz

Kav., II/II, 27 (Suriye).

كِمْبَازِي kimbāzī: hilekâr

Kav., II/II, 27 (Kuveyt).

جَنْدَرْمَه candırma(1); جَنْدَرْمَه cındarma(2): Fr. T. candarma

1) Vahab, 218; Gaylānī, 23; Haṭṭāt, 41; Fāzil, M., 175; Şarbatī, 224 (Bağdat); Haccīya, IV, 271 (Bağdat); 1. bant (Şabriya-Musul). 2) Kav., II/I, 746 (Suriye).

جَنْدَرْمَه عَتِيقْ candırma 'atīq(1); جَنْدَرْمَه عَتِيقْ candırma

'atīq(2): eski candarma, tecrübeli candarma

1) Dabbāğ, I, 152 (Musul). 2) Tikrītī, II, 343 (Bağdat).

Ayrıca bk. طَابُور ṭābūr.

جَنْرِيْكَ canarīk(1); جَانْرِيْكَ cānereg(2): can eriği

1) Kav., II/I, 746. 2) A.A., II, 14.

جَانْرِيْكَ جَانْرِيْكَ cānergēye: can eriği bir tanesi

A.A., II, 14.

جَنْزِيرْ canzīr, bk. زَنْجِيرْ zencīr

جَنْفَاصْ cinfāş: canfes

Çelebī, Kl., 52 (Irak).

"ince parlak ve ekseriya iki renk ibraz eder iplik kumaş"

Ş.S., 568.

جَنْكْ cank: F.T., cenk, savaş, kavga

Frđ., 101; A.A., II, 14.

جَنْكْ cannaka: (cenk, savaş) kızıştı, kızıştırdı.

A.A., II, 14.

"cenk"(b.bk.) kelimesinden türetilmiş geçmiş zaman fiil.

جَنك cunk, Ç. جنوك cunūk: çenk, zil

A.A., II, 15.

جَهار chār: F.T. dört (tavla oyununda)

Ben Ch., 32 (Cezâir).

Ayrıca bk. دودو dü, سه se

جوبان cavbān: F.T. çoban

جوبان یغانی cavbān yigānī'a cavbān: çoban çobana şarkı söylerler. — "Herkes dengi ve benzeriyle anlaşır" anlamında darbı mesel.

جوبان علی قول من قال cavbān 'alā kavlı men kāl: "filânın sözüne göre çoban" asılsız, şüpheli ve önemsiz bir söz hakkında kullanılan bir darbı mesel

'Amad, 188 (Ürdün).

جوخه cūha(1); جوخ cūh, Ç. جواخ acvāh(2); چوخ çōh(3); جوخ cōh(4): (1). — Cezâirde hahamların giydiği cübbe, Tilemsen'de katolik papazların giydikleri cübbe. (2, 3, 4) F.T. çuha, yünden yapılmış kumaş.

1) Ben Ch., 32 (Cezâir); A.A., II, 14. 2) A.A., II, 15.

3) Dabbāğ, II, 389 (Musul); Maḥfūz, 13 (Bağdat); Vaşşī, III, 6 (Irak). 4) 'Abdul'azīz, M., 143; N.Y. 272; Fariha, 30;

Fāzil, M., 175

چوخچی çōhçi: çuhacı

Maḥfūz, 5 (Irak).

سوق الكچوخچییه sūq al-çōhçiya: çuhacılar çarşısı

M.C., D1., 266 (Bağdat).

جهدار cuhadār(1); جوهدار cōhdār(2); جدار cuhdār(3);

چوهدار çōhdār(4)

1) A.A., II, 14. 2) Kav., II/I, 746. 3) Maḥfūz, 12 (Bağdat);

Dabbāğ, II, 461 (Musul) 4) Çelebī, Kl., 64 (Irak).

جودت cavdet. — ö -ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle açık t(ت) ile yazılan şahıs adlarından.

Maḥfūz, 1 (Irak).

جودي Cavdī .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından
Maḥfūz, 2 (Irak).

جوربات cavrab(1), Ç. جوارب cavārib(2); جواريب cavārīb(3); جوربات
cavrabāt(4); جرابه cōğabī, Ç. جويغيب cavēgīb(5); جرابه
crāba, Ç. جرابات crābāt(6): F.T. çorap

- 1) Şir, 48; 'Abdul'azīz, M., 143 (Suriye, Mağrip); A.A., II, 15. 2) Kām 'aş., 421; A.A., II, 15; 'Abbās, 156 (Suriye), Ḥacciya, IV, 125 (Bağdat). 3) Ḥacciya, IV, 125 (Bağdat). 4) Kām 'aş., 421. 5) Bakrī, 150 (Musul); 4. bant (Tāhā-Musul). 6) Ben Ch., 32 (Cezâir).

جوربجي cavrabçî: çorapçı

Maḥfūz, 4 (Irak).

جوغبي cōğabī, bk. جورب cavrab

جوق cōk: çok, bk. ياشا yāşā

جومرد cōmerd(1); جومرد cūmerd(2): cömert < F. civânmerd

- 1) Maḥfūz, 12 (Bağdat). 2) Bakrī, 459 (Musul); Kutayba, 9 (Musul).

قنطجة الجومرد kınṭağtı 'c-cūmerd: cömert kemeri .— Musul'da bir mahallenin adı.

Şāmil (Musul).

جومك cavmak(1), Ç. جوامك cavāmik(2); جامكيه cāmikiya(3), Ç.

جامكيات cāmikiyāt(4): aylık, giyim bedeli

- 1) A.A., II, 15; Ma'lūf, 102. 2) Ma'lūf, 102. 3) 'Abdul'azīz, M.Ş., 20 (Mağrip); A.A., II, 15; Ma'lūf, 102. 4) Ma'lūf, 102.

'Abdul'azīz'e göre muvahhidin devrinde (625-981/1228-1574) "asker sınıfının maaşı"na denirdi.

جودرجي cavharçî(1); جودرجي cavharçî(2); گواهرگي gavāhırgî(3):
cevherci

- 1) A.A., II, 15. 2) Maḥfūz, 4 (Irak). 3) S.M. (Mısır).

جويدار cavidār, bk. جاودار cāvdar

جي ci, چي çî: -ci, -çi. Sanat ve meslek bildiren isimlerin sonuna eklenerek bu sanatları veya meslekleri icra edenler anlamında kelimeler türeten ek.

Ben Ch., 33 (Cezâir); F.R., II, 144 (Mısır).

آدمچي *âdemçi* < adam-çi > : insanlık sâhibi

Maḥfûz, 4 (Irak).

پايسكيلچي *bâysikilçi* (1); پايسكيلچي *pâysikilçi* (2): bisikletçi

1) Maḥfûz, 4 (Irak). 2) Ḥanafî, Şn., 162 (Irak).

بغضچي *bagza'çi* (1), بغضچي *bagza'çiya* (2): semerci

1) 8. bant (Pā'iza-Musul), 2) Şāmil (Musul).

سوق البغضچي *sūki'l-bagza'çiya*: semerciler çarşısı

Şāmil (Musul).

بلاغچي *blāğçi*: pabuççu (بلغه *belğa*: pabuç + ci)

Ben Ch., 22 (Cezâir).

يالماچي *balamçi*: sandalçı, kayıkçı

Ḥanafî, Şn., 162 (Irak).

بند قچي *bandağçi*: askerî kuvvetlerin silâhlarını temizleyen kimse

Şarbatî, 225 (Irak).

پنصچي *panaşçi*: hîleci, entrikacı

Bakrî, 108 (Musul).

بيهاچي *bēhağçi*: inatçı

Bakrî, 99 (Musul).

تھميشچي *taḥmişçi*: kızartma pişiren, kızartmacı

Maḥfûz, 4 (Irak).

تذکرچي *tazkaracı*: biletçi

Ḳām 'aş., 83.

تاسريچي *tasriğçi*: kadın berberi

Maḥfûz, 4 (Irak).

چەلەقچى çelleqçi: eskici

Ben Ch., 35 (Cezâir).

ھاڭۋاچى haçvâçi: geveze, konuşkan

Maḥfûz, 5 (Irak).

ھارامچى harâmçi: haramcı, haram yiyen

Maḥfûz, 5 (Irak).

ھاڭۋاچى hakvakçi: hikâyeci, hayatını, hikâye ile anlat-

makla kazanan

R.A., Dl., 108.

ھالىاچى haliâçi: tenekeci

Ben Ch., 37 (Cezâir).

ھۇمماشچى hummaşçi

ھۇمماشچى 'ikd hummaşçi: nohutçular arastası (Bağdat'ta
1846 yılındaki bir tesbite göre)

M.C., Dl., 263

ھۇشۋانچى huşvançi: iğdiş edilen

Maḥfûz, 5 (Irak).

ھازارچى hazârci(1); ھازارچى hazârçi(2); ھازارچى ha-
zâğçi(3): sebzeçi

1) R.A., Dl., 108; Fariha, 46. 2) Şâmil (Irak). 3) Şâ-
mil (Musul).

ھۇمۇرچى humürçi(1); ھۇمۇرچى hammarçi(2): meyhâneci

1) Kâm 'aş., 634. 2) A.A., II, 15.

دجاچى dacâyçi(1); دياچى dayâyçi(2): tavukçu

1) Zamâna, Mac. 111 (Fas). 2) Zamâna, Ls., 98 (Fas).

دنگچى dınğçi(1), ڭچى dınğçiya(2): setenci

1) Maḥfûz, 5 (Irak). 2) Hanafî, Şn., 202 (Irak).

راۋىچى Râvecî. — Musul'da bir âile lakabı

Bakrî, 350.

Râvecî, eskiden nehirden eşeklerle testilere dol-

durup su taşıyan ve satan suçulara denir.

رَبَلْجِي rabelçî: fayton tekerleğine lâstik takan usta
Maḥfûz, 5 (Irak).

رَيْسِزْجِي rēsizçî: yarış atı sâhibi, at yarıştıran
Maḥfûz, 5 (Irak).

زُورْخَانْجِي zōrḥāncî(1), زُورْخَانْجِي zōrḥāncî(2): spor salonu
idârecisi

1) Bakrî, 254 (Musul). 2) Maḥfûz, 5 (Irak).

سَرِيرْجِي serirçî, Ç. سَرِيرْجِي serirçîya: hurma dalların-
dan ve ince tahta çubuklardan karyola, tavuk kafesi, pence-
re kafesi gibi şeyler yapan
Ḥanafî, Şn., 225 (Bağdat).

سُوقِ السَّرِيرْجِي sūqı's-serirçîya: serirciler arastası (Bağ-
dat'ta 1846 yılındaki bir tesbite göre)

M.C., Dl., 266, 267 (Bağdat).

سُكَارْجِي sukārcî: sarhoş سَكْرُ sekr (A.) (Sarhoşluk) + ci
(T.)

Ben Ch., 49 (Cezâir).

سُوقِ السُّفَاغِي sūfāçî: kılıççı
Bakrî, 273 (Musul).

طَابَعْجِي ṭābè'cî: damgacı, altın ve gümüş māmulâta çelik
kalemle damga vuran

Ben Ch., 56 (Cezâir).

طَابُوقْجِي ṭābūqçî(1), Ç. طَابُوقْجِي ṭābūqçîya(2): tuğlacı

1) Maḥfûz, 6 (Irak). 2) M.C. Dl., 264.

عَفْدِ الطَابُوقْجِي 'ıkdı't-ṭābūqçîya: tuğlacılar arastası (Bağ-
dat'ta 1846 yılındaki bir tesbite göre)

M.C., Dl., 264.

طَابِلْجِي ṭābilçî(1), Ç. طَابِلْجِي ṭābilçîya(2): davulcu

1) Maḥfûz, 6 (Irak); Tikrîti, II, 23 (Bağdat). 2) Tikrî-
tî, II, 23 (Bağdat).

طرمبيلچي trımbēlçî: fayton sürücüsü

8. bant (Hamdiya-Musul).

طمعنجي tam'ancı: açgözlü

طمعنجي بنى له بيت، فلسنچي سكن له فيه
beyt felsencî sekenlahu fiḥ: açgözlü bir ev yaptı, müflis
içinde oturdu

Muḥzir, 104 (Mekke).

عربنچي arabānçî (1); عربانچي arabānçî (2), Ç. عربنچي

'arabançîya (3): fayton sürücüsü

1) Maḥfūz, 6 (Irak). 2) 2. bant (Sâlim-Musul). 3) Ḥana-
fî, Şn., 141 (Bağdat).

عراقچي araqçî: rakıcı (rakı tiryakisi, rakı içen)

Maḥfūz, 6 (Irak).

عشوچي aşvançî: tavuk karası hastalığına tutulmuş,

gözleri gece görmeyen

Turās, III, 151.

عطّارچي aṭṭarçî: attarlık yapan

Maḥfūz, 6 (Irak).

علوچي alavçî (2), Ç. علوچي alvaçî (1); علوه چي

çîya (3) pazarcı

1) Maḥfūz, 6 (Irak). 2) Maḥfūz, 6 (Irak); Ḥanafî, Şn.,
200 (Bağdat). 3) Ḥanafî, Şn., 200 (Bağdat).

عواطلچي avāṭilçî: tenbel, iş sevmeyen

Fariḥa, 119.

عوصچي avişçî: meseleleri zorlaştıran, her işte güç-

lük çıkaran

Maḥfūz, 6 (Irak).

غالوانچي galvānçî: pahacı

Şāmil (Musul).

فخّارچي faḥḥārcî: pişmiş topraktan testi, küp, saksı v.s.

gibi çanak, çömlek yapan

Ben Ch., 62 (Cezâir).

فداوجي fdāvci: hikâyeci, masalçı (فداوي، فدوة -masal, hikâye, krş. Dozy, II, 246, md. (فدى))

Ben Ch., 62 (Cezâir).

فرارجي frârci: firârî, asker kaçağı

F.R., II, 144 (Mısır).

عقد الفرنجي ikdi'l-farrânçî, bk. فرن فیرن

فرخيچي farihçi: puşt

Maḥfûz, 6 (Irak).

فرملجي farmalci: frenci

Kâm 'aş., 87; F.R., II, 144 (Mısır).

فرنناقي fernânci: külhancı

Ben Ch., 63 (Cezâir).

فضالجي fdâlcî: ince yün kumaş (فضله) dokuyan

Ben Ch., 64 (Cezâir).

فكارجي fakarcî: bir takım düşünceleri, fikirleri bulunan

Ben Ch., 64 (Cezâir).

فالکجي falâkcî: astronom

Ben Ch., 64 (Cezâir).

فيترجي fiterçi: araba motor tamircisi

Maḥfûz, 6 (Irak); Vaşfi, I, 3 (Irak).

قبانجي kaḥbâncî: kaḥpeci, aracı

Ben Ch., 68 (Cezâir).

قروچي karavci(1); قروچي karavçi(2): muhtar yardımcısı

1) Haṭṭât, 34. 2) Maḥfûz, 6 (Irak).

قصاصجي kaşşâbçi: kasaplık

Maḥfûz, 6 (Irak).

قافلجي kafalci(1); قفيلجي kifilçi(2): kilitçi

1) Ben Ch., 70 (Cezâir). 2) Maḥfûz, 6 (Irak).

قنطرةجي konṭarçi(1), قنطرةجي konṭarçiya(2): inşaat

müteahhişi

1) Maḥfûz, 6 (Irak); Ḥanafî, Şn., 84 (Bağdat). 2) Ḥanafî,

Şn., 84 (Bağdat).

قِيَطَانِي kīṭāncī: aracı < kīṭān(?) -cı

Ben Ch., 73 (Cezâir).

كَالَهْچِي kâleçî: spor ayakkabısı satan kimse

Bakrî, 403 (Musul).

كَلَاكِي kelekçî: yalancı

Maḥfûz, 6 (Irak).

كَهْرَبَجِي kahrabcî: elektrikçi

F.R., II, 144 (Mısır).

كُوشَنجِي kuşunçî: döşemeci

Vaşî, I, 3 (Irak).

كُوفَانِي kufāncî: pipo veya nargile teryakisi (كُوفَانِ?)

Ben Ch., 77 (Cezâir).

گُومَنَانِي gūmnāncî: halatçı

Ben Ch., 72 (Cezâir).

لَاهْمِچِي laḥmçî: etçi, et satan kimse

Maḥfûz, 7 (Irak).

مَبَيْزِچِي mbeyîzçî (1), Ç. مَبَيْزِچِي mbeyîzçîya (2): kalaycı

1) Maḥfûz, 7 (Bağdat); Ḥanafî, Şn., 39 (Bağdat). 2) Ḥanafî, Şn., 39 (Bağdat).

مَاهْمَلِي mahmelci: mahmelci, mahmel yapan

al-Hayat al-Mağribîya, 125.

(:mahmel: üzerine testi, kúp, saksı v.s. gibi şeyler oturtulan üç ayaklı mâdeni sehpa).

مَدَالَلِكِي mdallıkçî (1), Ç. مَدَالَلِكِي mdallıkçîya (2): tellâk, tellâklık

1) Maḥfûz, 7 (Irak); Ḥanafî, Şn., 130 (Bağdat). 2) Ḥanafî, Şn., 130 (Bağdat).

مَسَايِرِچِي msâyircî (1); مَسَايِرِچِي msayircî (2): tatlı sözlü, güler yüzlü, hoşsohbet

1) Fariha, 88. 2) Maḥfûz, 7 (Irak).

مَسَوَاغِي mısvagçî: pazarıcı, evin alışverişini, pazar işlerini yapan

Maḥfûz, 7 (Irak).

مسولفچي msölıfçî: hoş sohbet

Maḥfûz, 7 (Irak).

مساببچي mşabbıḥçî: erkenci, erken kalkan

Maḥfûz, 7 (Irak).

عقد المصطافيه 'ıkdı'l-mıştâfçiya: seyyahlar arastası
(Bağdat'ta 1846 yılındaki bir tesbite göre)

M.C., Dl., 260.

مطلعي mṭallı'çî: gümrükten mal çıkaran

Maḥfûz, 7 (Irak); Ḥanafî, Mc., 107 (Bağdat).

مطيرچي mṭayırçî (1), Ç. مطيرچيه mṭayırçiya (2): kuşçu

1) Maḥfûz, 7 (Irak); Ḥaccîya, IV, 133. 2) Ḥanafî, Şn.,

143 (Bağdat); Ma'âzîdî, 181 (Irak); Ḥaccîya, IV, 133.

معلمچي m'allımçî: öğretmenlik

Maḥfûz, 7 (Irak).

معلمچي ma'malçî, Ç. معاملچيه ma'âmılçiya: fabrika sahibi

Maḥfûz, 7 (Irak).

سوق المعاملچيه sūkı'l-ma'âmılçiya: fabrikalar sahibi çar-
şısı

M.C., Dl., 266 (Bağdat).

مغارفچي mgârefçî: çömçeci, çömçe yapan

Ben Ch., 82 (Cezâir).

مغزلچي muğzalçî: örücü, örgücü

Ḥanafî, Şn., 48 (Bağdat).

مفتاحچي miftâḥçî: anahtarçı

Kām. 'aş., 628; F.R., II, 144 (Mısır).

مفيسچي mfēsıgçî: âile içinde eşya ve sâireye sâhip
olmakta fark gözeten

Bakrî, 124 (Musul).

مقفولچي maḳfûlçî: ayakkabıcı

Ben Ch., 82 (Cezâir).

مکتباجي maktabâcî: devletin en kıdemli kâtibi

Nâsırud-dîn, 19 (Cezâir).

مکوحجي makvacî (1); مکوگي makvagî (2): ütücü

1) Kām. 'aş.,328; A.A.,II,23; kav.,I/II,491(Mısır, Irak,Suriye); F.R.,II,144(Mısır). 2) S.M.(Mısır).

مناوشچي mnāvişçî: yukarda çalışana, aşağıdan malzeme ulaştırıran yapı işçisi

Hanafî,Şn.,72(Bağdat).

ناورجي nā'ūrcî; نواعرجي nvā'ercî: sahtekâr,düzenci,dolapçı

Ben Ch.,83(Cezâir).

نوسوچي nisvançî: kadınlarla düşüp kalkmayı ve sohbeti seven

Maḥfūz,7(Irak).

نعلچي na'ilçî: nalcı, nalbant

Maḥfūz,7(Irak).

نفظچي nafitçî: gaz yağı satan

Maḥfūz,7(Irak).

نهفتچي nahfatcî: nükteci, fıkracı

Fariha,185

نورهچي noreçî: sıvacı

Maḥfūz,7(Irak); Hanafî,Şn.,77(Bağdat).

هراوچي hrāvci: elinde deynek taşıyan, deynekçi(A.سراوه:so-pa)

Ben Ch.,84(Cezâir).

هرگماچي hergmâcî: lokantacı, işkembeci

Ben Ch.,84(Cezâir).

ونسچي vinseçî: keyifçi, keyfine, eğlencesine düşkün

Maḥfūz,7(Irak).

جيبهچي cēbecî: cebeci

Maḥfūz,5(Bağdat).

عقد الجيبهچي 'ıkdı'l-cēbecî: cebeciler arastası . . . (Bağdat-ta 1846 yılındaki bir tesbite göre).

M.C.,Dl.,258.

مسجد نعيمه الجيه جي Mescid Na'ima'l-Cēbecī: Cebeci Naime
Mescidi .— Bağdat'ta bir mescidin adı.

Sāmarrā'ī, 286.

جيم cīm: pike denilen bir dokuma cinsi .— F.T. چين çîn:
buruşukluk (elbisede, yüzde) kelimesinden türetilmiştir.
Ben Ch., 33 (Cezâir).

چ

چابچاق çābçāk; چبچاق çebçāk, Ç. چباچق çbāçq < çamçak, silindir şeklinde derin, kulplu mâdenî kap

Ben Ch., 33 (Cezâir).

چمچاق saplı ağaç kap, ağaçtan bir nevi büyük kepçe
Ş.S., 515.

چمچاق: çemçe, çöküş, yassı kepçe, ağaç kevgir
A.V.P., 353.

چاپپه çāppa: çapa < itl. zappa < Lat. sappa
Ben Ch., 33 (Cezâir).

چادار çādār(1), Ç. چوادار çavādār(2); شادار šādār(3): F.T. çadır
1) Çelebî, Kl., 55 (Irak); Bakrî, 151 (Musul); Vaşfî, III, 6 (Irak); Kutayba, 9 (Musul). 2) Şāmil (Irak). 3) A.A. II, 18; Kav., I/I, 542; F.R., II, 148 (Ürdün).

شادار šādār: ambar binası
F.R., II, 148 (Mısır).

چادارجي çādārcī(1); چادارچی çādārçī(2): çadırcı
1) Vā'iz, 19 (Mısır); Kutayba, 9 (Mısır). 2) Maḥfūz, 5 (Irak); Vaşfî, I, 3 (Irak).

چار çāra: çevirdi

چورۇ yaçūru: çeviriyor
Maḥfūz, 12 (Bağdat).

Türkçe "çevir-" fiil kökünden türetilmiş fiil.

چاراك çārāk, bk. چورهك çürek
چارخالا çārḥālā: çalkaladı

Vaşfî, III, 8 (Irak).

چارگ çārīg, bk. چيرك çeyrek

چاره çāre: F.T. çāre

Dabbāğ, I, 11 (Musul); Bakrî, 152 (Musul); Kav., II/I,

1) Bakrî,152(Musul); Vaşfi,III,6(Irak). 2) Ben Ch., 34(Cezâir). 3) A.A.,II,18.

"çalış-" fiil kökünden türetilmiş fiil.

چالغی çalgî(1), Ç. چالغیات çalgîyât(2): çalgı, musikî

1) Maḥfûz,12(Bağdat); Ḥanafî,Şn.,64(Bağdat); Bakrî, 152(Bağdat); Vaşfi,I,3(Irak). 2) Ḥanafî,Şn.,67(Bağdat).

چالغی بغداد çalgî Bağdād: Bağdat çalgısı(bir musikî makamı) Vaşfi,I,3(Bağdat).

چالغیچی çalgıçı: çalgıcı
Maḥfûz,5(Irak).

چام çām: çam

Maḥfûz,12(Bağdat).

چامورلغ çāmurluğ(1), چاملیغ çamıllıg(2): çamurluk(otomobil çamurluğu)

1) Maḥfûz,12(Bağdat); Kutayba,9(Musul). 2) Vaşfi, I,2(Irak).

چانگال çāngāl, bk چنگال çengāl

چاوش çāvūş(1); چاویش çāvīş(2); چاویش çāvīş(3); ساوش şāvīş(4); ساوش şāvēş(5), Ç. سواش şuvvāş(6); ساوش şāvīş(7): çavuş

1) Maḥfûz,12(Bağdat); Şarbatî,224(Irak); Kutayba, 9(Musul). 2) Çelebî,Kl.,56(Irak);Asadî,330(Halep); Bakrî,152(Musul). 3) Kām,‘aş.,577; A.A.,II,14; Kav., I/I,543. 4) A.A.,II,18. 5) Ben Ch.,51(Cezâir); Nāşiruddīn,20(Cezâir). 6) Ben Ch.,51(Cezâir); A.A., II,18. 7) A.A.,II,18; Kav.,I/I,543; F.R.,II,148(Mısır).

چاوش باش çāvūş baş(1); چاوش باش çāvīş baş(2); چاوش باش çāvīş baş(3); چاوش باش çāvīş baş(4): başçavuş

1) Ḥanafî,Mc.,439(Bağdat); Şarbatî,224(Irak). 2) Bakrî,64(Musul). 3) Kām ‘aş.,577; R.A.,Mc.,24; A.A.,II, 10. 4) Ben Ch.,16(Cezâir),“bugün(1922) özel isim

olarak kullanılmaktadır").

ألاي چاوش alāyçāvūş: alay çavuşu

Dozy(T.A.),I,171.

Terim için bk. OTDT,I,45.

چاي çāy: çay

Ḥanafî, Şn., 112 (Bağdat); 1. bant (Şabriya-Musul); 2. bant (Sâlim-Musul); Kutayba, 9 (Musul); Alif-bâ (577), 25 (Irak).

چايچي çāyçî (1), Ç. چايچيه çāyçîya (2): çaycı

1) Maḥfûz, 5 (Irak). 2) Ḥanafî, Şn., 62, 66 (Irak).

چايخانه çāyhāna (1); چينهانه çēhāna (2), Ç. چينانات çēhānāt (3): çayhane

1) Ḥanafî, Şn., 64 (Bağdat). 2) 2. bant (Sâlim-Musul); 6. bant (İsmâ'îl 'Azîz-Musul); 10. bant ('Abdurrahmân-Musul). 3) 6. bant ('Abdurrahmân-Musul).

چاير çāyir: çayır, otlak

Maḥfûz, 12 (Bağdat).

چبچاق çebçāk, bk. چابچاق çābçāk

چبغ çubug (1), Ç. چبغات çubugāt (2); چبوق çbük, Ç. چبوقات çbükāt (3); شبق şubuk (4); شبوق şubük (5): çubuk, tütün içme-ye yarayan uzun ağızlık

1) Maḥfûz, 12 (Bağdat); Ḥanafî, Şn., 125 (Bağdat). 2) Ḥanafî, Şn., 125 (Bağdat). 3) Ben Ch., 34 (Cezâir). 4) A.A., II, 18; Farîha, 90. 5) A.A., II, 18.

چبچي çubugçî, Ç. چبچيه çubugçîya (1); شبقچي şubukçî (2): çubukçu

1) Ḥanafî, Şn., 125 (Bağdat). 2) A.A., II, 18.

سوق الچينچيه sūk 'ç-çubugçîya: çubukçular çarşısı .— Bağdat'ta bir çarşı adı.

Ḥanafî, Şn., 125.

قهوة الچبوغچيه kahvatı 'ç-çubugçîya: çubukçular kahvesi .—

(Bağdat'ta 1846 yılındaki bir tesbite göre).

M.C., Dl., 266.

چتره çetra: kuyumcuların, yüzükleri yuvarlaklaştırmak ve büyü-

lüklerini ölçmek için kullandıkları ağaç çubuk. Krş. çe-

tele, furuncu çetelesi, kahveci çetelesi.

Ben Ch.,34(Cezâir).

چته çete: çete

Maḥfûz,12(Irak); Vaşfî,III,8(Irak).

چتینه çatîna: çetin

Maḥfûz,12(Bağdat).

چیچی çičçi < cici: güzel veya yeni elbise(çocuk dilinde)

Bakrî,153(Musul).

چندار çuḥdâr, bk. چوئه cûha

چم çam: çaktı .. "çak-"kelimesinden türetilmiştir.

Maḥfûz,12(Bağdat).

چمه çahme: çakma -- "çak-"kelimesinden türetilmiştir.

Maḥfûz,12(Bağdat).

چدک çidak: çedik, dize kadar sarı çizme

A.A.,II,15.

چراغدی çurâğđi: lambacı, fenerci

Maḥfûz,5(Irak).

چراق çrâq, چرقات çrâkât: çırak

Ben Ch.,35(Cezâir).

چراق çırâq < şırak(vurma sesi)

Maḥfûz,12(Bağdat).

چربی çerbî: hakk etmeye mahsus çelik kalem, çapala kalemi. T.

çırpı: boyacıların boyalı ve gergin sicimle çizgi çekmeleri.

Çırmak,kesmek

Ben Ch.,35(Cezâir). Ayrıca bk. مثالبی şâlbî.

چررچ çerrèç; چرچر çarçar: anlaşılmaz şeyler söyledi, yalan

söyledi < T. carcar etmek, cırcır etmek

Ben Ch.,35(Cezâir).

"carcar-", "cırcır-" fiil kökünden türetilmiş fiil.

چرچف çarçaf(1); شرشف şarşaf(2), چ. شرشف şarâşif(3); شرشف srâşêf(4) <

T. çarşaf < F. چارشب çârşeb

1) Maḥfûz,12(Bağdat). 2) A.A.,II,18; Kav.,I/I,543;

F.R.,II,148(Mısır). 3) A.A.,II,18. 4) Ben Ch.52(Ce-

zâir).

چارچافچی çarçafçi: çarşafçı

Maḥfūz, 5 (Irak).

چارخاچی çarḥaçi: gece bekçisi

Çelebî, Kl., 58 (Irak); Maḥfūz, 5 (Irak); Bakrî, 154 (musul); Ḥaccîya, IV, 69; 7. bant (İsmâ'îl Ḥalîl-Musul).

چارخاچی vaktiyle ordunun ilerisinde harekât-ı devriye ile cenk eden hafif asker, karakol

Ş.S., 509

Ayrıca bk. OTDT, I, 326.

چارخی çarḥî. — İkinci Mahmud devrinde basılan yarım beşlik para, 'Azzāvî, 152 (Irak).

چارداغ çardāg(1), Ç. چراداغ çarādīg(2): çardak

1) Maḥfūz, 12 (Bağdat); Cavibrāvî, 126 (Irak). 2) Ḥanafî, Şn., 28 (Bağdat); Cavibrāvî, 127 (Irak).

چاريز çerez(1); تراز trāz, Ç. ترازات trāzāt(2): çerez, kuruyemiş

1) Şāmil (Irak). 2) Ben Ch., 29 (Cezâir).

چورك çurek, bk. چورهك çürek

چورك çuruk(1); چوروك çurük(2); چورك çurık(3); شورك şuruk(4): çürük

1) Maḥfūz, 12 (Bağdat). 2) Vaşfî, I, 2 (Irak). 3) Bakrî, 154 (Musul). 4) Frd., 362; A.A., II, 18.

چرگي çirgî māydūs 'alā taḥta çirgî: çürük tahtaya basmaz

Dabbāg, II, 395 (Musul).

چوروك لاندوس تحتہ چوروك lātdūs taḥta çurük: çürük tahtaya basmaz

Vaşfî, I, 3 (Irak).

Ayrıca bk. taḥta.

چوركچي çurekçi, bk. چورهك چورك çürek

چرگي çirgî, bk. چورك çuruk

چرگين çirgin: çirkin

7. bant (İsmâ'îl Ḥalîl-Musul).

Ayrıca bk. چورك çuruk.

چوروك çurük, bk. چورك çuruk

چیزمه çizma(1); چیزمه çizma(2), Ç. چیز çizam(3); چیزمات çiz-
mât(4); چیزمه çizma(5), Ç. چیز çizam(6); چیزمات çizmât(7);
چیزمه cuzma, Ç. چیز çizem(8): lâstik çizme

- 1) Maḥfûz, 12 (Bağdat); Kav., I/I, 535 (Lübnan, Suriye);
Vaşfî, III, 6 (Irak); Ḥaccîya, IV, 125. 2) Dabbâğ, I, 58 (Mu-
sul); Bakrî, 419 (Musul); F.R., II, 144 (Mısır); 1. bant
(Şabriya-Musul); 2. bant (Sâlim-Musul); 4. bant (Ṭahâ-
Musul); 6. bant (İsmâ'îl 'Azîz -Musul); 8. bant (Ḥam-
dîya-Musul); Kûtayba, 9 (Musul); Asadî, 25 (Halep).
3) 4. bant (Ṭahâ-Musul). 4) 6. bant (İsmâ'îl 'Azîz-Mu-
sul). 5) Bustânî, 251; Kâm 'aş., 84; A.A., 14; Ma'lûf,
90; R.'A., ('A.'I.), 354; Fariha, 27; Kav., I/I, 535 (Mı-
sır). 6) Kâm 'aş., 84; A.A., II, 14. 7) A.A., II, 14; Fa-
riha, 27. 8) Ben Ch., 32 (Cezâir).

چیزمچی çizmaçî: çizmeci

A.A., II, 14.

چیزماتی çizmâtî: çizmeci

Kâm. 'aş., 84; A.A., II, 14; Fariha, 27.

چیشمه çişma(1); شیشمه şişma(2); تیشمه tişma(3); شیشمه şişma(4):

F.T. çeşme

- 1) Dabbâğ, I, 58 (Musul). 2) Frd., 364; A.A., II, 18; Kav.,
II/I, 754 (Suriye). 3) Kav., II/I, 754 (Halep). 4) Ben
Ch., 54 (Cezâir).

چیشمچی çişmaçî: çeşmeci

Maḥfûz, 5 (Bağdat); Tikrîti, II, 332 (Bağdat).

چیطال çatal(1), Ç. چیطالات çatalât(2): çatal

- 1) Maḥfûz, 12 (Bağdat); Bakrî, 155 (Musul, Mısır); Kav.,
II/I, 747 (Halep); Kâzîm, 394 (Bağdat); Vaşfî, I, 2 (Irak);
Kûtayba, 9 (Musul). 2) Ḥanafî, Şn., 33 (Bağdat).

Çocukların kuş vurmak için çatalı ağaç dalına lâs-
tik takarak yaptıkları âlet

şâmil (Irak).

چفت çift(1); جفت çift(2): çift, cımbız

1) Maḥfūz, 12(Bağdat). 2) A.A., II, 14; Kav., I/I, 535
(Mısır); F.R., II, 144(Mısır).

Türkçede çift, özellikle kuyumcuların, saatçilerin ve müretteplerin kullandıkları hassas cımbız için kullanılır.

چفجر çefcir: kepçe

A.A., II, 15.

F. Kefgîr > T. kevgir'den gelmektedir.

چق çak: çekmek

چق الصورة çakkı's-şüre: fotoğrafı çekti

چقت الصورة çakkētü's-şüre: fotoğrafı çektim

چق الصورة çıkkı's-şüre: fotoğrafı çek

Şamil(Irak).

"çek-" fiil kökünden türetilmiş fiil.

چقاله çukqāla, bk. چوقاله çukāla

چقچیر çekçir; چقچیره çekçira, ç. چقاچر çkâçer: çorap < çakşir
Ben Ch., 35(Cezâir).

چقله çakle: iki hâneli sayıların yanlışlıkla ters yazılması; msl.

75 yerine 57

Şarbatî, 222(Irak).

çakle < ? تقالة taqla

ç > t değişmesi için bk. چاشمه çaşma, چرز çerez

چقماق çakmâk(1); چقماق çakmâk(2): çakmak

1) Kütayba, 9(Musul). 2) A.A., II, 14(Halep).

چاقماقچی çakmâkçi(1); چاقماقچی çakmâkçi(2); چاقماقچی çakmâkçi(3); چاقماقچی çakmâkçi(4): çakmakçı

1) Maḥfūz, 5(Irak); Bakrî, 156(Musul); Kütayba, 9(Musul). 2) Maḥfūz, 5(Irak). 3) Ben Ch., 34(Cezâir).

4) A.A., II, 15.

چقماچا çakmaça, bk. چکماچا çakmaça

چقکۇچ çakkūç, bk. چاکوچ çakūç

چقيل çakîl < çağla

Maḥfūz, 12 (Bağdat).

چکچک çekçek, bk. چوک çük

شکمییه çakmaça(1); شکمییه çakmaça(2); شکمییه şekmece(3), ç. شکمییه şekmeciya(4): çekmece

1) Maḥfūz, 13 (Bağdat); Bakrî, 156 (Musul); 10. bant

(‘Abdurrahmân-Musul), 2) Dabbâğ, I, 115 (Musul). 3) A.A.,

II, 18. 4) Frd., 374.

چاکوچ çakkūç, bk. چاکوچ çākūç

چلاق çullāk: tekme

Maḥfūz, 13 (Bağdat).

çolak ?

چالابی çalabî(1), ç. چالابی çalabîya(2); چالابی çalabî(3); شلابی şalabî(4): çelebi, zarif, güzel

1) M.C., Dl., 236; Vaşfî, III, 7 (Irak); 4. bant (Tāhā-

Musul); Ḥacciya, IV, 101 (Bağdat). 2) Ḥacciya, IV, 101

(Bağdat). 3) Ben Ch., 35 (Cezâir). 4) Frd., 375; A.A.,

II, 18.

چالابی çalabî: çelebi. — Halep'te bir âile lakabı

Kav., II/I, 747 (Suriye).

چالغ çallağ: kötü, terbiye dışı bir iş yaptı, bir harekette bulundu. — "çalgı" kelimesinden türetilmiş mâzî fiil.

Bakrî, 156 (Musul).

چالغ çelig: çelik

Maḥfūz, 13 (Bağdat).

چالمسز çalemsiz: çelimsiz

Bakrî, 157 (Musul).

چالنگه çlenga < çılgın: aptal, deli, ahmak

Ben Ch., 36 (Cezâir).

چماغ çmāğ < çomak

Vaşfî, III, 8 (Irak).

چمبر çember(1); شمیر şember(2): çenber

1) Maḥfūz, 13 (Bağdat). 2) Kav., II/I, 754 (Suriye).

چمچره çamçra, bk. شمیر şimsîr

Çelebi, Kl., 63 (Irak); Bakrî, 159 (Musul).

چنگال çengāl; چانگال çāngāl (1); چنگال çingāl (2), Ç. چنگال çināgāl (3); چنگال çangal (4); شنگال şankal (5); شنگال şinkāl, Ç. شنکال şnākīl (6): F.T. çengel, çengal

1) Ben Ch., 34 (Cezâir). 2) Maḥfūz, 13 (Bağdat); Vaşfî, III, 6 (Irak); Ka'bi, 100 (Irak). 3) Ḥanafî, Şn., 56 (Bağdat). 4) Kav., I/I, 543 (Halep). 5) Frd., 379; A.A., II, 19; Kav., I/I, 543 (Suriye, Lübnan), F.R., II, 148 (Mısır). 6) Fariha, 101.

چنگال çengele: taktı, astı
Ben Ch., 34 (Cezâir).

"çengel" kelimesinden türetilmiş fiil.

چه çeh akbarçeh: yüce, ulu
Asadî, 195 (Halep).

چه çahre: çehre
Dabbāğ, I, 190 (Musul).

چه çahresiz: çehresiz
Maḥfūz, 8 (Irak); Bakrî, 160 (Irak):

چوخ çöh, bk. جوخه cūḥa
چوخچي çöhçî, bk. جوخه cūḥa
چوخدار çöhdār, bk. جوخه cūḥa

چوخ çüçü: çocuk dilinde kuş < cüçük
Ben Ch., 36 (Cezâir).

چورهك çürek (1); چورك çurek (2); چاراك çārāk (3); شرك şurek (4); شورك şurak (5): çörek

1) Bakrî, 159 (Musul); Kav., II/I, 754 (Halep); Vaşfî, III, 6 (Irak). 2) Maḥfūz, 12 (Bağdat); A.A., II, 15 (Bağdat); Ḥanafî, Şn., 23 (Bağdat). 3) Ben Ch., 34 (Cezâir). 4) Kav., II/I, 753 (Suriye). 5) A.A., II, 19.

چوركچي çurekçî (1), Ç. چوركچيه çurekçîya (2): çörekçi

1) Maḥfūz, 5 (Irak). 2) Ḥanafî, Şn., 9 (Irak).

چوروك çürük, bk. چورك çuruk

ح

حاضر باشى hāderbāş: derhal, hemen. A. Hāder-i f. bâş(: ol)

Ben Ch.,37(Cezâir).

حالت Hālât .— ö ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle açık t(ت) ile yazılan şahıs adlarından.

Maḥfūz,1(Irak).

حانپا hānpā, bk. هامپا hāmpā
حاجي بادم ḥaccibādem, bk. بادم bādem
حاجي باده ḥaccibāda, bk. بادم bādem
حرمك ḥaremlık: haremlık

Ḥaṭṭāt,36(Mısır).

حرمه ḥurma(1); خورما ḥurmā(2); خورما ḥurmā(3): hurma

1) Tikritī,II,169(Bağdat). Bir atasözünde geçmiştir. *بيح حرمه واشترى تمر* bîḥ ḥurma viştirî tamir: hurma sat "temr" satın al. "temr" de hurma demektir. Bu darbimesel, farklı işler yapıyor gibi görünmek, fakat aslında aynı şey yapmak anlatılmak istenildiği zaman söylenir.2) A.A.,II,15. 3) Vaşfî,III,6(Irak). Bir atasözünde geçmiştir *باع خورما واشتره تمر* bāḥ ḥurmā vişterā tamir: hurma sattı,"temr" satın aldı.— Darbimeselin kullanılma yeri için bk. md(1)

حسني Ḥusnī .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından

Maḥfūz,2(Irak).

حشري ḥuşrî: A.T. haşarı, yaramaz, rahat durmaz

Vaşfî,II,8(Irak).

Arapça asıllı olup Osmanlıcada anlamını kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

حشمت Ḥaşmet .— ö ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle açık t(ت) ile yazılan şahıs adlarından.

Maḥfūz,1(Irak).

حظ ḥaz: haz, lezzet .— Kelime Arapça asıllı olup, bu enla-

mini Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

hakka, bk. ^{N.Y.,275.} ^{قَه} ukka
 حقه Hakki .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından
 Maḥfūz,2(Irak).

حکمت Hikmet .— ö ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle açık
 t(ت) ile yazılan şahıs adlarından

Maḥfūz,1(Irak).

حکمدار ḥukumdār(1); حکمدار ḥıkmidār(2): hükümdâr < hukm(A.) + dār(F.)
 1) F.R.,II,144; Kav.,I/I,536. 2) Kām ‘aş.,129; A.A.,
 II,15.

حکیم أفندي ḥakīm aḫandī, bk. أفندي aḫandī

حکیمباشی ḥakīmbāšī(1); باشکیم başḥakīm(2): hekim-başı, baş-tabip
 1) F.R.,I,878(Mısır). 2) A.A.,II,10.

حگه ḥugga, bk. ^{قَه} ukka
 حلاچی ḥlātci; حلاچی ḥlāççi veya حلاچی ḥlātci: bakır üzerine
 nakış işleyen

Ben Ch.,37(Cezâir).

حلال ḥlāt: kılıç askısı kayışı, silâh kemeri < T. halat(:kalın ip);
 halta köpek tasması(bk. Bianchi,I,713: "collier de chien")

Ben Ch.,37(Cezâir).

حلاچی ḥlātci, bk. حلاچی ḥlātci
 حلال زاده ḥalälzāde: helälzāde < ḥalāl(A.) + zāda(F.)
 Bakrī,174(Bağdat).

حلبلی Ḥalebli: Halepli

Maḥfūz,3(Irak).

حلمی Ḥulmī .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.

Maḥfūz,2(Irak).

حلواجی ḥalvāci: helvacı, tatlıcı

Ben Ch.,37(Cezâir).

حلوات ḥalvāluğāt: tatlılar < ḥalvā(A.) + luğ(T.) + āt(A.)
 Ḥanafī,Şn.,102(Bağdat).

حمامجي hammānci (1), ح. حمامية hammānciya (2); حمامي hammēmçi (3),
ح. حمامية hammāmçiya (4); حمامية hammēmçiya (5): hamamcı

1) Ben Ch., 37 (Cezâir); Zamāma, Mac., 100 (Fas); Zamā-
ma Ls., 97 (Fas). 2) Zamāma, Mac., 100 (Fas); Zamāma Ls.,
97 (Fas). 3) Maḥfūz, 5 (Bağdat). 4) Ḥanafī, Şn., 129 (Bağ-
dat). 5) Şāmil.

حمام باشي hammālbāşi: hamalbaş

Maḥfūz, 8 (Irak).; Şarbatī, 219 (Irak); Kūtayba, 9 (Musul).

حمدي Hamdī .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.

Maḥfūz, 2 (Irak).

حولي ḥavli, bk. خاولي ḥāvli

حياسز ḥayāsız: hayasız, utanmaz

Maḥfūz, 8 (Irak); Kūtayba, 9 (Musul).

حيية ḥaysiya: haysiyet, şeref, itibâr .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y., 275.

حيوه ḥēva (1); حيوا ḥēvā (2): ayva

Maḥfūz, 13 (Bağdat); Bakrī, 164 (Irak).

خ

خاتون ḥātūn(1), ڦ. خواتين ḥavātīn(2): hatun

1) Frd.,157; Kām 'aş.,343; Dabbāğ,I,120,II,471; Gaylānī,18(Hama); Maḥfūz,13(Bağdat); A.A.,II,15; Vaşfī,I,3(Irak); N.Y.,272; C.M.,603. 2) Frd.,157; A.A.,II,15; C.M.,603.

زهرة الخاتون zehrata'l-ḥātūn: hatun çiçeği, küçük mavi bir çöl çiçeği

A.A.,II,15.

محلة الخاتونية Maḥallati'l-Ḥātūniya: Hatuniye Mahallesi

Vahab,72(Musul)..Musul'da bir Mahallenin adı

المدرسة الخاتونية el-mədrəsətü'l-Ḥātūniya: Hatuniye ilkokulu

Gaylānī,18,198(Hama)..Musul'da bir medresenin adı

خازندار ḥāzindār, bk. خزن دار ḥaznadār

خازوق ḥazūq(1), ڦ. خوازوق ḥavāzūq(2); خوازق ḥavāzeq(3); خازوقین ḥazū-
zūq, ڦ. خوازوقین ḥavāzūq(4); خازوق ḥazūq, (ms.) خازوقین ḥavāzūq(5), ڦ. خوازوقین ḥavāzūq(6); خازوق کازوق kāzūq(7); خازوق کازوق kāzūq(8): kazık

1) Kām 'aş.,478; Ben Ch.,38(Cezâir); 'Abdul'azîz, M.,147(Suriye),Mağrip); C.M.,604; Yusra,190(Filistin); 'Abdul'azîz,A.A.,562(Mısır, Mağrip); 'Amad, 135(Ürdün). 2) Kām 'aş.,478; A.A.,II,15; C.M.,604. 3) Ben Ch.,38(Cezâir). 4) Kav.,II/I,747,748. 5) Tikrîti,II,175,556(Bağdat). 6) Şāmil(Bağdat). 7) Maḥfūz, 19(Bağdat);Ḥanafī,Mc.,24(Bağdat). 8) Ben Ch.,66(Cezâir).

کازوق تپه سی Kāzūq tebesi: Kazık tepesi.— Musul'da bir tepe adı.

Vahab,28.

قزق kazak: kayıkta küreğin yerleştiği hilâl şeklindeki
mâdenî parça < kazık

Fahhâm, 99 İskenderiye (Mısır).

بنی آدم ما یفتج علی خازوقین benî Âdem mâyifaħħic ‘alâ
ħazûkēn: Âdem oğlu iki kazığa oturmaz, iki iş bir arada
yapılmaz; iki karpuz bir koltuğa sığmaz

‘Amad, 156 (Ürdün).

خوزقه havzağa(1); خوزق havzağ(2): kazıkladı

1) Kav., II/I, 747 (Halep). 2) C.M., 648.

انخزق inħazak: kazıklandı

C.M., 255.

Türkçe "kazık" kelimesinden انفعل vezninde türe-
tilmiş fiil.

مخزوق mahzûk(1); مخزوق mhözek(2): kazıklanmış

1) ‘Abdul‘azîz, M., 147 (Suriye, Mağrip). 2) Şâmil (Irak).

"kazık" kelimesinden türetilmiş geçmiş zaman partisibi

خاشوقه ħaşûka, bk. قاشوقه kaşûka

خاشوگه ħaşûga, bk. قاشوقه kaşûka

خاشاكي ħaşakî; خاشاكي ħaşşakî: Haseki

Maħfûz, 13 (Bağdat).

جامع الخاشاكي Ćami‘i’l-ħaşakî veya Ćami‘i’l-ħaşşakî: Haseki
Ćamii

Sāmarrā‘î, 270.

Haseki terimi hk. bk. OTDT., I, 752-753.

خاطرشن ħaṭeršen, bk. إيجين için

خاقان ħākān(1), خواقين ħavākīn(2); خواقين ħavākīn(3): hakan,
imparator, özel ad olarakta kullanılmıştır. Nitelikim: Faṭḥ
b. Ĥākān(247/861) al-Mutavakkil'in veziridir.

1) Frd., 178; Ben Ch., 38 (Cezâir); A.A., II, 15; N.Y.,

273, A.A., I, 30. 2) A.A., II, 15. 3) Frd., 178.

خاكي ħākî: hâki (renk)

A.A., II, 15.

خام ḥām: ham

Ben Ch., 38 (Cezâir).

خان ḥān(1), Ç. خانات ḥānāt(2): han(hükümdâr), han

1) A.A., II, 15; Ma' lûf, 201. 2) A.A., II, 15.

خان ḥān(1), Ç. خانات ḥānāt(2): han

1) Ben Ch., 36 (Cezâir); N.Y., 273; Vahab, 17; 4. bant (Ṭaha-Musul). 2) Şâmil.

خان الاورثمه ḥānī'1-örtme(1); خان الاورثمه ḥānī'1-örtme(2):

Örtme hanı .— Bağdat'ta bir han adı

1) M.C., Dl., 257; Sāmarrā'ī, 273; 'Azzāwī, 21. 2) M.C., Dl., 220.

خنجي ḥancī(1): خانجي ḥançī(2): hancı

1) A.A., II, 15. 2) Dabbāğ, II, 401 (Musul); Maḥfūz, 5 (Irak); Cāmi'ā, 62.

حمام الخانجي ḥammāmī'1-ḥāncī: hancı Hamamı .— Dimaşk'ta

bir hamam adı

Kayyāl, 57 (Suriye).

Ayrıca bk., مالجي mālcī.

عقد خان الششترلي 'İkd ḥānī's-şaşterlī: şaşterli han

arastası .— (Bağdat'ta 1846 yılındaki bir tesbite göre).

M.C., Dl., 265.

Şaşter:şüster

قهوة خان الميوه kahvat ḥānī'1- Mēva: Meyva Hanı Kahvesi

M.C., Dl., 257 (Bağdat).

خان القابجي ḥānī'1-kābçī: Kapıcı Hanı

M.C., Dl., 257 (Bağdat).

الغان ضيقي او لعمار رفاص el-ḥān zeyik ū liḥmār raffāş:

han dar ve eşek tekme atıyor

'Amad, 217 (Ürdün).

خانم ḥānım; خانم ḥānum, bk. هانم ḥānım

خانہ ḥāna(1), Ç. خانات ḥānāt(2): F.T. hâne, bölümlere ayrılmış

bir şeyin her bir bölümü, sıraya dereceye göre ayrılmış yer

خواجه havācā: hıristiyanlarda saygı için kullanılan lakab
‘Abdul‘aziz, M., 144 (Suriye).

خورما ḥurmā, bk. حُرْمَة ḥurma
خوزق ḥavzak, bk. خازوق ḥazūk
خوزقه ḥavzaqa, bk. خازوق ḥazūk
خوش ḥoş(1); خوش خوش(2): F.T. hoş

1) Dabbāğ, II, 524 (Musul); Vasfī, I, 2 (Irak). A.A., II, 15.

Ayrıca bk. مزه maza

خوش خوش, bk. قَا وَوَشْشْ kāvūş
خيار ḥiyār: hıyar, salatalık

A.A., II, 16; Ḥanafī, Şn., 50; Amin, VI, 38.

مکتوب علی ورق لخیار، اللی یسهر اللیل اینام النهار
maktüb ‘alā varāk lıḥyār, illi yisharū 'l-lēl ināmī 'n-nahār: hıyar yaprağında
yazılıdır ki: geceyi uyanık geçiren gündüz uyur

‘Amad, 576 (Ürdün).

خیری Ḥayrī .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.
Maḥfūz, 2 (Irak).

خیش ḥiş: tamam! yeter! hey! < T. hiş: ey! yahu, bana bak!
Ben Ch., 39 (Cezâir).

د

د di, bk. دي di

دائرة dā'ire: resmî ve idârî makam .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,275.

دابا شیر dābāşir, bk. طباشیر ṭabāşir

داتلی dātli, bk. تتلی tatli

دادو dādū(1); داده dāda(2); دادده dādāda(3): dadı

1) Kav.,II/I,749(Halep). 2) A.A.,II,16; 'Abdul'aziz, M.,144(Suriye, Mağrip). 3) Ben Ch.,39(Cezâir).

داش dāş: daş

مالکداش malikdāş: melikdaş

Çelebî,Kl.,77(Irak).

دایش dāşır, bk. طشار ṭaşarı

دایشرما dāşırma, bk. طشار ṭaşarı

داتلی dātli, bk. تتلی tatli

داغ dāğ,Ç. داغات dāğāt:(dağlama ile yapılan) dağ

A.A.,II,16.

دوغ davvāğ: dağladı

Maḥfūz,15(Bağdat).

"dağ" kelimesinden türetilmiş geçmiş zaman fiil.

دākem, bk. طقم ṭaqım

دākūḳ(1); دākūḳ(2): tavuk, Kerkük'te bir yer adı

1) Şamil. 2) M.C.,Dl.,227.

دākış, bk. داییش dāyèş

دālğa <dalğa: dalgınlık

Maḥfūz,4(Bağdat); Bakrî,205(Musul); Kutayba,9(Musul).

دālğacı(1); دālğaçi(2): dalgın

1)Bakrî205(Musul);Kutayba,9(Musul). 2)Maḥfūz,5(Irak).

ییزغیب dālğa:dalıyor(:dalgınlığa düşüyor)

دابه زيت dabō.zēt, bk. دابوزيتو dabōzētō
دابو dabō(1); دابو dabbo(2): depo

1) Vahab, 29. 2) Kav., II/I, 749 (Suriye).

تل دابو Tal dābo: Depo tepe

Vahab, 29 Telafer (Musul).

دابوز debbūz, bk. دابوس dabbus

دابوزيتو dabōzētō (1); دابه زيت dabōzēt (2) < Fr. deposito: depozito

1) Bakri, 213 (Musul). 2) Şarbatī, 220 (Irak).

دابوس dabbus (1), دابابيس dabābis (2); دابوس debbūs (3); دابوسي dabbūsī; دابوسيه dabbūsīya (4); دابوز debbūz (5); دانبوز danbūz

(6): F.T. topuz

1) A.A., II, 16, I, 30; Ṭabarī, II, 1572. 2) A.A., II, 16.

3) Ben Ch., 40 (Cezâir). 4) A.A., I, 30. 5) Ben Ch., 40

(Cezâir). 6) 2. bant (Sâlim-Musul).

دابوق dabbūk: top, cevgân oyununda sopa ile vurulan top < topuk
A.A., I, 30; Ṭabarī, III, 583.

Ayrıntılı bilgi için bk., A.A., I, 30.

دودگ dudug: düdük

Maḥfūz, 14 (Bağdat).

دده dede: dede

Maḥfūz, 14 (Bağdat).

ددر dır: -dır, bk. بو bu

درا drā < T. darı

Ben Ch., 56 (Cezâir).

دراز drāz: dokuma tezgâhı < F.T. terzi, derzi (eski telâffuzu)

Ben Ch., 40 (Cezâir).

دربكه darbuka(1); دربوکه derbūka(2): darbuka

1) Yūsuf, 12 (Kahire). 2) Ben Ch., 41 (Cezâir).

دربوز derbūz, درابز drābez: trabzan, balkon, merdiven trab-
zanı, derabzun, trabzon

Ben Ch., 40 (Cezâir).

دربین darbin: F.T. dürbün

A.A., II, 16.

د به زيت dabō.zēt, bk. د بوزيتو dabōzētō
 د بو dābo(1); د بو dabbo(2): depo

1) Vahab,29. 2) Kav.,II/I,749(Suriye).

تل د بو Faḏdābo:Depo tepe

Vahab,29 Telafer(Musul).

د بوز debbūz, bk. د بوسى dabbūs
 د بوزيتو dabōzētō (1); د به زيت dabōzēt(2) < Fr. deposito: depozito

1) Bakri,213(Musul). 2) Şarbatī,220(Irak).

د بوسى dabbūs(1), د بابيسى dabābis(2); د بوسى debbūs(3); د بوسى dabbūsī;
 د بوسى dabbūsīya(4); د بوز debbūz(5); د نبوز danbūz

(6): F.T. topuz

1) A.A.,II,16,I,30; Ṭabarī,II,1572. 2) A.A.,II,16.

3) Ben Ch.,40(Cezâir). 4) A.A.,I,30. 5) Ben Ch.,40

(Cezâir). 6) 2. bant(Sâlim-Musul).

د بوق dabbūq: top, cevgân oyununda sopa ile vurulan top < topuk
 A.A.,I,30; Ṭabarī,III,583.

Ayrıntılı bilgi için bk.,A.A.,I,30.

د دگ dudug: düdük

Maḥfūz,14(Bağdat).

د دد dede: dede

Maḥfūz,14(Bağdat).

د دır: -dır, bk. بو bu

د را drā < T. darı

Ben Ch.,56(Cezâir).

د راز drāz: dokuma tezgâhı < :F.T. terzi, derzi(eski telâffuzu)

Ben Ch.,40(Cezâir).

د ربكه darbuka(1); د ربوکه derbūka(2): darbuka

1)Yūsuf,12(Kahire). 2) Ben Ch.,41(Cezâir).

د ربوز derbūz, د رابز drābez: trabzan, balkon, merdiven trab-
 zanı, derabzun, trabzon

Ben Ch.,40(Cezâir).

د ربين darbin: F.T. dürbün

A.A.,II,16.

درد derd:F.T. dert

Kav.,II/I,749.

درد و آبلنوا derdu'b-baṭnū: derdi içindedir(: içi dert dolu)

Dabbāg,I,192(Musul).

درداز darz < T. derz: duvarın taşlar. arasındaki yarıkları harç-
la doldurup mala ucuyla çizgi çekmek < F. درز: yarık

Maḥfūz,14(Bağdat).

درسگ derseg: dirsek

Maḥfūz,14(Bağdat).

دِرَك direk(1); دِرِيك dirik(2): direk

1) A.A.,II,16; Bakrī,213(Musul). 2) Faḥḥām,98 İskenderiye(Mısır).

درمانسز darmānsız: dermansız

Çelebī,Kl.,81(Irak).

Ayrıca bk. شلغم şalgam

دره dere: dere

Çelebī,Kl.,82(Irak).

درویش darviş(1), درویش.Ç. darāviş(2); درویش derviş(3): F.T. derviş

1) Calīlī,4(Musul); ‘Abdul‘azīz,M.144(Suriye;Mağrip); A.A.,II,16; Çelebī,81(Irak); Haṭṭāt,52; Kav.,II/I,750(Suriye); Sarḥān,20(Filistin). 2) A.A.,II,16; Haṭṭāt,523) Ben Ch.,41(Cezâir).

درویش پاشا Mescid Darviş paşā: Derviş Paşa Mescidi .— Dimaşk'ta bir çami adı.

Kayyāl,82.

Ayrıca bk. اگر aġer.

دِرِيك dirik,bk. دِرَك direk

دز duz(1); دوس dūs(2): düz

1) A.A.,II,16. 2) Muṭlaq,167(Lübnan).

دزدان dezdān, bk. چزدان cizdān

د زكه dazka(1); تازگه تازگهات tazgèh,ç. tazgèhât(2): tezgâh, dezgâ < F. destgâh

1) A.A.,II,16. 2) Ben Ch.,29(Cezâir).

تازكه tazka: ayakkabı tamircisi, tezgâhı
Bustâni,165.

تازكه tazka: masa(ekseriya içki masası)
Fariha,21.

د زکين dazkîn(1); تيزکين tizkîn(2); دازگين dazgîn(3); دازکين daz-
kîn; تازکين tazkîn(4): dizgin,gem

1) Frd.,204; A.A.,II,13. 2) Bustâni,165; R.A.,Mc.,
40; A.A.,II,13. 3) Bakrî,217(Musul); Tikritî,II,
327(Bağdat). 4) A.A.,II,16.

Ayrıca bk. کوش kumuş

د زينه dazzîne, bk. دوزينه düzîne

د سته daste(1); د استه dastê(2); تاسته tāsta; تسته tēsta(3): F.T.
deste

1) Hānafî,Şn.,37(Bağdat); F.R.,II,146(Mısır); Bak-
rî,66(Musul). 2) Kav.,I/I,538. 3) Ben Ch.,29(Ce-
zâir).

د لستور dustür,ç. د ساتير dasâtIr: F.T. düstur
A.A.,II,16.

د لش duş:duş < Fr. douche

Kav.,I/I,538(Mısır).

د لشي diş: diş(tavla oyununda)

Kav.,I/I,537.

د شر daşşar, bk. طشار taşarı

د شك dişek, bk. دوشك dōşek

د شگ doşag, bk. دوشك dōşek

د شلي dişli, bk. ديش diş

د عاجي du‘āçî; د عايچي du‘āyçî: duacı

Maḥfūz,5(Irak).

د غار dugār, bk. تغار tağār

دوغري dugri; دغري digri, bk. دوغري dōgri
 د دفترخانه dafterhāna: defterhane, tapu dâiresi, sâir evrâk muhafaza
 edilen yer, arşiv

Ķām. ʿaş.,47; A.A.,II,16.

د دفتردار dafterdār: defterdar

A.A.,II,16; Bakrî,115(Musul); Şarbatî,218(Irak);

İbrâhîm,16(Libya); N.Y.,275; Nâşiruddîn,19(Cezâir).

د قماق duqmâq; د قماق dıqmâq, bk. د طغماخ tohmâh

د قوق daqûk, bk. د اقوق daqûk

د گانجی dukâncî: dükkâncı

A.A.,II,16; Asadî,198.

د گرمان dagırmân: değirmen

Maḥfûz,14(Bağdat); Vaşfî,III, 8 (Irak).

د گم daggam, bk. د وگمه dugma

د گمه dugma, bk. د وگمه dugma

د دل یاندم delyândım: içim yandı, yüreğim,gönlüm yandı(şarkılarda te-
 râne olarak geçer)

Maḥfûz,14(Bağdat).

د لقلی delikallî: defikanlı

Maḥfûz,3(Irak).

د لنجی dilâncî: dilenci

Maḥfûz,5(Irak).

د مار damâr(1), د مرات damârât(2): damar

1) Maḥfûz,14(Bağdat); Vaşfî,III,7(Irak). 2) Vaşfî,
 III,7(Irak).

د اعرف د مراته ʿarif damârâta:(mc.): onun damarlarını bili-
 yorum, onun içini biliyorum, maksadını biliyorum.

Vaşfî,III,7(Irak).

د دمان dumân; د دمان dmên, bk. د دومان dumān

د دمبرکه dumburka, bk. د دنبک dunbuk

د دمبرک dumbuk, bk. د دنبک dunbuk

د دمبرکی dumbukçî; bk. د دنبکی dunbukçî

دُمبَلَة dumbala: tombala < İtl. tombala
Maḥfūz, 14 (Irak).

دَمَك demek: demek, demek ki, yâni
A.A., II, 16.

دَمَلَة damla: damla
Maḥfūz, 14 (Bağdat); Ḥanafî, Şn., 132 (Bağdat).

دَمْغَة damğa (1); دَامْغَة dāmğa (2); تَمْغَة tamğa (3); تَمْغَا tamgā (4);
تَمْغَات tamgāt (6): damğa

1) Dozy, I, 461; A.A., II, 16; 'Abdul'azîz, M., 143 (Suriye);
Kav., J/I, 538; F.R., II, 146 (Mısır); Ma'lûf, 225; Kū-
tayba, 9 (Irak). 2) Kām 'aş., 341. 3) A.A., II, 14; 'Ab-
dul'azîz, M., 143 (Mağrip). 4) M.C., Dl., 222. 5) Maḥfūz,
18 (Bağdat); Vahab, 284; Vaşfi, III, 8 (Irak); Cādir,
98 (Irak). 6) Şāmil.

وَرَق تَمْغَة varaq tamğa: damgalı kâğıt
A.A., II, 14.

تَمْغَة نَار tamğa nār: dağ
Kām 'aş., 87.

صَاحِبُ الدَمْغَة şāhibü'd-damğa: mühürdâr
دَامِغَة آله dāmīga: damğa âleti
Dozy, I, 461.

دَمْغَة damağ: damgaladı
Dozy, I, 461; Fariha, 58.
"damğa" kelimesinden türetilmiş fiil.

دَمَوْز damūz: domuz
Ben Ch., 41 (Cezâir).

دَمِير damîr: Cezâir'de yerli ayakkabıcıların derilerin buruşuk-
luklarını gidermek ve yassıltmak için kullandıkları demir
veya tunçtan âlet. < T. demir
Ben Ch., 42 (Cezâir).

دَمِيرَجِي demîrcî (1); دَامِيرْجِي dāmîrcî (2): demirci

1) Vaşfi, I, 3 (Irak). 2) Maḥfūz, 5 (Irak); Vaşfi, I, 3
(Irak).
Irak'ta bir âile lakabı.

د ميرخانه demirhāna: demirhâne, demir döküm evi

Maḥfūz, 14 (Bağdat).

د مبرگه د مبرگه; د مبرگه dumbuk(3); د مبرگه danābuk(2); د مبرگه dunbuk(1), Ç.

dumburga(4): dūnbek, dūnbelek, darbuka

1) Maḥfūz, 14 (Bağdat); Ḥanafī, Şn., 211 (Bağdat). 2) Ḥanafī, Şn., 211 (Bağdat). 3) Şāmil (Musul). 4) Maḥfūz, 14 (Bağdat).

د تىكيتى tunbukci(3); د مبرگه dumbukci(2); د تىكيتى dunbukci(1);

bekçi, dümbelekçi (: darbuka çalan)

1) Maḥfūz, 5 (Irak); Tikritī, II, 666 (Bağdat). 2) Tikritī, II, 666 (Bağdat). 3) Asadī, 335 (Halep).

د نبوز danbūz, bk. د بوسه dabbūs

د ندرمه dondurma; د ندرمه dondurma, bk. د ندرمه dondurma

د نوسن دنūs: eskiden Cezâir'de mahallî idâreci olan beylerin

Cezâir'e bizzat getirdikleri vergi; Bir beyin Cezâir'e "denüş" vergisini ödemek için gitmesi veya bu vergiyi ödedikten sonra dönüşü < dönüş

Ben Ch., 42 (Cezâir).

دو dū: F.T. dū, dū, iki (tavla oyununda). Bu oyunla geçen Farsça sayıların Arapçanın muhtelif lehçelerine Türkçe yoluyla geçtiği açıkça anlaşılmaktadır, çünkü iki zarda okunan iki rakamın dâima Türkler arasındaki söyleniş tarzı çoğu zaman muhafaza edilmiş, hatta aşağıda görüleceği gibi bâzan Türkçe-Farsça karışımı şekiller tekrarlanmışlardır.

د باره dūbāra(1); د باره dūbār; د واره devvāra(2); د باره dūbāra(3): dubara, çiftiki (tavla oyununda)

1) Ben Ch., 42 (Cezâir); F.R., II, 146 (Mısır); A.A., II, 16. 2) Ben Ch., 42 (Cezâir). 3) A.A., II, 16.

Ayrıca Mısır'da kalın ip anlamıyla geçer.

د بىش dūbeş(1); د و باش dūbāş; د بىش dūbeş, çift beş

1) Kav., I/I, 537; F.R., II, 146 (Mısır). 2) Ben Ch., 42 (Cezâir).

د و پنج dūpenc; iki ve beş

Ben Ch.,42(Cezâir).

دورجي dūrċī < dört cihâr veya dört-ci: çift dört
دو و چهار dū ve châr < dū ve cihâr: iki ve dört

Ben Ch.,42(Cezâir).

دوسه dūsa(1); دوسه dūsē(2) < dūse: çift üç

1) Ben Ch.,42(Cezâir); Kav.,I/I,540. 2) F.R.,II,146.

دوشش dūşeş(1); دوشش dūşāş(2) < dūşeş: çift altı

1) F.R.,II,146(Mısır). 2) Ben Ch.,42(Cezâir).

دويك dūyek < dū yek: hepyek

Ben Ch.,42(Cezâir).

Ayrıca bk. سه se

دواغ dūvāġ(1); دواغ dvāġ(2): duvak

1) Māḥfūz,14(Baġdat). 2) 1. bant(Şabriya-Musul); 8. bant(Hamdīya-Musul).

دوبارة dūbāra: dubara,hile,aldatma

A.A.,II,16; Kav.,I/I,539(Halep).

دوبا dūba < duba: sal

Māḥfūz,15(Baġdat); Şāmil(Musul).

دو جي devecī(1); ديوه جي, ديوه جي dēvecī(2); ديوه جي dēveçī(3):
deveci

1) A.A.,II,16(Mısır). 2) Vahab,281,331(Musul); Vaşfī,
I,3(Irak). 3) Māḥfūz,5(Irak).

Irak'ta bir âile lakabı

دورچ dōrc: dört(tavla oyununda)

Kav.,I/I,539; F.R.,II,146(Mısır).

Ayrıca bk. دو dū

دوري dōrī, bk. دوعري dōġrī

دوريه davriya: teftiş ve gözetleme için dolayan bekçi veya bek-

çiler. — Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,275.

دوزان dūzān(1),ç. دوازت dvāzın(2): düzen(akort anlamında)

1) Ben Ch.,42(Cezâir); A.A.,II,16; Kav.,II/I,750 (Suriye). 2) Ben Ch.,42(Cezâir).

Kelime bu mânâsıyla Türkçede bugün yalnız bağlama akord için kullanılmaktadır.

دَوَزَن davzana: çalgı âletini düzenledi, akort etti, bir giriş parçası çaldı,(radyo) ayarladı.

A.A.,II,17; R.A.,Mc.,66.

دَوَزَن الْعُود davzana'l-‘ūd: udu akort etti

N.Y.,273; R.A.,Mc.,66.

"düzen" kelimesinden türetilmiş fiil.

دُوْزَيْنَه dūzīne(1); دَازَيْنَه dāzīne(2): düzine, deste < Fr. douzaine

1) Kav.,I/I,539; F.R.,II,146(Mısır). 2) Frd.,204;

Kav.,I/I,539(Suriye).

دُوس دūs, bk. دُوز dūz

دُوسِيَّه dōsiya: dosya < Fr. dossier

حَسُون دُوسِيَّه Ḥassūn dōsiya, جَاسِم دُوسِيَّه Cāsīm dōsiya:

Dosyacı(:dosya tutan) Ḥassūn. Dosyacı,Cāsīm Dosyacı

Şarbatī,216(Irak).

دُوش dūş: dōş, koyun etinin böğür kısmı < F. dūş("böğür,omuz")

Ben Ch.,42(Cezâir).

دُوشِك dōšek(1); دَوشِك davšek(2), دَوشِك davāşik(3); دِشِك dī-

šek(4); دُوشِك dōšek(5); دُوشِك dōşag(6): dōšek

1) Kav.,I/I,543(Halep); Vaḫfī,I,3(Irak); Sāmarrā'ī,

Rk.,110(Irak); Kūṭayba,9(Musul). 2) Frd.,206; N.Y.,

273; Fariḥa,60; Şir,64. 3) Ḥanafī,Şn,18(Bağdat).

4) Kav.,I/I,543(Halep). 5) Maḫfūz,15(Bağdat). 6) A.A.,

II,16.

دُوشَمِي dōşamī,ç. دَوشَمِي davēşim: hamam havlusu < dōşeme

Bakrī,230(Musul).

دُوشَمِيَّه dāvşamaçī(1); دُوشَمِيَّه dāvşamaçī(2),ç. دُوشَمِيَّه dāvşamaçī(3): dōşemeci

dāvşamaçīya(3): dōşemeci

1) Ḥanafī,Şn.,53(Bağdat). 2) Maḫfūz,5(Irak); Ḥanafī,

Şn.,53(Bağdat); Vaşfi,I,3(Irak). 3) Hānafi,Şn.,53
(Bağdat).

دَوَّغ davvāg, bk. دَاغ dāg
دَوَّغْرَمَاجِي dōğramaçî: garangoz

Maḥfūz,5(Irak).

Irak'ta bir âile lakabı.

دَوَّغْرِي dōğrî(1); دُوَّغْرِي dūğrî(2); دُوَّغْرِي dūğrî(3); دُوَّغْرِي dūğ-
rî(4); دَوْرِي dōrî(5): doğru

1) Ben Ch.,41(Cezâir). 2) Frd.,208. 3) Frd.,208;

Ḳām.‘aş.,615; R.A.,Mc.,63; Maḥfūz,14(Bağdat); ‘Abdul-

‘azîz, M.Ş.,144(Suriye, Mağrip); A.A.,II,16; F.R.,

II,145(Mısır); Bakrî,227(Suriye); Fariha,54. 4) Kav.,

I/I,538. 5) Şāmil(Musul).

دَوَّغْرِي اِمْتَشِ imşî dūğrî(1); رُوْح دَوَّغْرِي rüh dūğrî(2):
doğru yürü, doğruca git

1) Frd.,208; A.A.,II,16; F.R.,II,145. 2) Fariha,54.

دَوَّغْرِي يَمَشِي yimşî dūğrî: doğru yürüyor

‘Abdul‘azîz,M.Ş.,144(Suriye, Mağrip).

دَوَّغْرِي زَاهَاب zahāb dūğrî: doğru gitti

R.A.,Mc.,63.

دَوَّغْرِي حَكَّى ḥakāddōrî: doğru söyledi

دَوَّغْرِي يَكِّي yihkīddōrî: doğru söylüyor, doğru anlatıyor

دَوَّغْرِي تَرِيد trididdōrî: doğrusunu istiyor musun?

Şāmil(Irak).

دَوَّكَّجِي dōkçî

عَقْد الدَوَّكَّجِي ‘ıkdî‘d-dōkçîya: dokumacılar araştırması(Bağdat’
ta 1846 yılındaki bir tesbite göre)

M.C.,Dl.,265.

دَوَّكُم

dökum: döküm .— gelir ve masrafların kaynaklarını aylara
göre düzenlenmiş olarak gösteren ve sandık emininin günlük
defterindeki gelir ve masraflara uygunluk gösteren cetvel.

Şarbatî,220(Irak).

دوگارم dūgārēm, bk. گودارم gūdārēm
 دوگمه dūgma(1); دوگمه dugma(2), ڦ. دوگم dugam(3); توگمه tukma, ڦ.
 توگم tıkam(4): düğme

1) Vaşfi, III, 8 (Irak). 2) Çelebî, Kl., 83 (Irak); Maḥfūz, 14 (Bağdat); Ḥanafî, Şn., 51 (Bağdat); Ḥacciya, IV, 109 (Bağdat). 3) Maḥfūz, 14 (Bağdat). 4) Ḥanafî, Şn., 47 (Bağdat).

توگمه چیه tukmaçiya(2): توگمه چیه tukmaçi(1), ڦ.
 düğmeci

1) Maḥfūz, 4 (Irak). 2) Ḥanafî, Şn., 44 (Bağdat).

عقد التمه چیه ıkdı't-tukmaçiya: düğmeciler arastası (Bağdat'ta 1846 yılındaki bir tesbite göre)

M.C., Dl., 267 (Bağdat).

دوگم daggam; ییدوگم yidaggam: düğmeledi
 Çelebî, Kl., 83 (Irak); Maḥfūz, 14 (Bağdat).

دولاب dūlāb(1), ڦ. دوالیب dūvālīb(2); داولاب davlāb, ڦ. دوالیب da-
 vālīb(3); دیلاب dīlāb(4): ڦ. T. dolap (elbise dolabı)

1) Maḥfūz, 15 (Bağdat); A.A., II, 17; Vahab, 168; B.B., 73 (Musul); 4. bant (Ṭāhā-Musul); 9. bant (Fā'iza-Musul); Ka'bi, 79 (Irak). 2) Şāmil (Irak). 3) A.A., II, 17. 4) Şāmil (Bağdat).

دولاب dūlāb: çıkrık
 Asadî, 94 (Halep).

دولاب dūlāb: tekerlek
 R.A., Mc., 66.

دولاب هوا dūlābi'l-havā: dönme dolabı
 10. bant ('Abdurrahmān-Musul).

دولامه dūlāma: donanma (savaş gemilerinden meydana gelen topluluk, filo)

Ben Ch., 41 (Cezâir).

دولتو davlatlū: devletlū, devletli
 A.A., II, 17; Frd., 222.

دولمه dolma(1); طلمه ṭolma(2): dolma

- 1) Ben Ch.,42(Cezâir); Maḥfûz,15(Bağdat); Vaşfi,I,2(Irak); 6.bant(İsmâ'îl 'Azîz-Musul); Kutayba,9(Musul). 2) Bakrî,509(Mısır).

وادي دولمه Vâdî Dolma: Dolma Vadisi.—Telafer'de bir yer adı.

Vahab,158(Musul).

Ayrıca bk. پیبرق yabraḳ

دومان dümân(1); دومان dumân(2); دومان dmên(3): dümen

- 1) A.A.,II,17; Kav.,I/I,540; Faḥḥâm,98 İskenderiye (Mısır); F.R.,II,146(Mısır). 2) A.A.,II,16. 3) Ben Ch.,41(Cezâir).

دومانجی dümâncî: dümenci(denizcilik terimlerinden)

- Ḳâm, 'aş.,610; A.A.,II,17; Faḥḥâm,98 İskenderiye(Mısır).

دوندورمه dondurma(1); دوندورمه dondırma(2); دوندورمه donderma(3);

دوندورمه dōndurma(4); دوندورمه dōndırma(5): dondurma

- 1) Yusra,246(Filistin); Kutayba,9(Musul). 2) Maḥfûz,15(Bağdat); Ḥanafî,Şn.,6(Irak); F.R.,II,146(Mısır); Vaşfi,I,2(Irak). 3) Bakrî,228(Musul). 4) Frd.,218; Ḳâm, 'aş.,151; A.A.,II,16. 5) Kav.,I/I,538.

دوونم dōnum(1); دوونم dōnem(2); دوونم dūnum(3); دوونم dōnım(4):

dōnım(yer ölçüsü)

- 1) Frd.,218. 2) Maḥfûz,15(Bağdat); F.R.,II,146(Ürdün,Irak); Gaylânî,200; 'Amad,11(Ürdün). 3) A.A.,II,17. 4) Kav.,I/I,540.

دویناتی duvaynâtî: duyduğu her şeye inanan

A.A.,II,17.

دی dî(1); دی di(2): di,de(de-fiilinden emir)

- 1) Maḥfûz,15(Bağdat); Bakrî,231(Musul). 2) Vaşfi,I,3(Irak); Ḥanafî,Mc.,430(Bağdat).

دی گل باغ dî gel bâḡ(1); دی گل باغ di gel bâḡ(2): hadi

gel bak

1) Tikrîti, II, 661 (Bağdat). 2) Vaşfi, I, 3 (Irak); Hana-
fi, Mc., 430 (Bağdat).

دي اگعد di ug'ud: hadi otur

Vaşfi, II, 8 (Irak).

ديش diş: diş

ديشلي dişli(1); ديشلي dişli(2), ق. ديشالي dişali(3): dişli
(dişli baru anlamında)

1) Vaşfi, 2 (Irak). 2) Maḥfūz, 14 (Bağdat). 3) Şāmil (Irak).

ديش بوداق dişbudāk: dişbudak

Dozy (T.A.), I, 477.

ديل dîl: mûsikî makamlarının birincisi (Cezâir'de). Mohammed

Ben Cheneb, bu kelimenin açıklamasında "p. ديل (?)" yâni, aslı
belki Farsçada mevcut "dîl" diye bir kelimedir demiştir.

Fakat Türkçe "dil" den gelmiş olması ihtimâli daha kuvvet-
lidir.

Ben Ch., 43 (Cezâir).

ديلاب dilâb, bk. دولاب dülâb

دينسز، دینسز dînsiz: dinsiz

Dabbâğ, I, 199 (Musul); Maḥfūz, 8 (Bağdat); Tikrîti, II,
692 (Bağdat); Kûtayba, 9 (Musul).

دينداش dîndaş: dindaş

Çelebi, Kl., 77 (Irak).

دينگه dinge: sütun, direk, özellikle köprü ayağı < denge

Vaşfi, III, 7 (Irak).

ديوان العشر dîvânü'l-ʿuşur: öşür dîvânı. — Osmanlı devrinde ekinden alı-
nan vergi ile meşgul olan dâire.

M.C., Mb., 51 (Irak).

ديوجي dēvecî, bk. دوجي devecî

ديوس dyūs: meme < göğüs

Şāmil (Irak).

ديوهجي dēvecî, bk. دوجي devecî

ديوهجي dēveçî, bk. دوجي devecî

ذ

ذمّتيّ zimmetli: zimmetli

Fariha,61.

ذهابستانبؤل zahabistanbül: İstanbul altını .— İkinci Sultan Mahmud zamanında bastırılan altın lira.

‘Azzāvi,138(Irak).

ر

رأفت Ra‘fat: ة ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle açık t(ت) ile yazılan şahıs adlarından.

Maḥfūz,1(Irak).

رَجِينَه rcīna: T. reçine < İtl. resina < İsp. resina < Yun. retine Ben Ch.,43(Cezâir).

رُح roḥh: ruh(satranç taşlarından birinin adı)

Ben Ch.,43(Cezâir).

رَدِيف radîf: redif, terhis edilerek ihtiyata geçirilen kur'a askerlerine verilen ad .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,275.

Ayrıca bk.Ş.S.661.

رِسْم resim: resm, vergi .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,275.

رسمي resmî: resmi, devlet tarafından veya devletnâme olan şey .—

Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,275.

رشته rişta(1); رسته rêsta(2): F.T.rişte, rişte

1) Maḥfūz,15(Bağdat). 2) Ben Ch.,43(Cezâir).

رشدی Ruşdi: Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından

Maḥfūz,2(Irak).

رشد raşd: F.T. rast .— musikîde dokuzuncu makam.

Ben Ch.,43(Cezâir); Kav.,II,1,751.

رفعت Rif'at: ð ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle açık

t(ت) ile yazılan şahıs adlarından

Maḥfūz,1(Irak).

رقعه ruḳ'a; rik'a: rika, Osmanlı sahasında 18. asırdan itibâren doğup gelişen bir yazı çeşidi.

Maḥfūz,15(Bağdat).

رمزي Ramzî: Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından

Maḥfūz,2(Irak).

رعمك rëmmek: gevelemek, devamlı olarak bir şey yemek. Krş.T. yedirmek.

Ben Ch.,43(Cezâir).

رينگه ringa(1); رينجه rinca(2): ringa(balık)

1) Kav.,I/I,540(Suriye, Mısır). 2) Kav.,I/I,540;

F.R.,II,147(Mısır).

رينگي rengî, bk. پوخ poh

رينگيله rengîla, bk. نرگيله nargîle

روحي Ravhî: Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından

Maḥfūz,2(Irak).

روزلامه rüzlâma, bk. روزنامه rüznâma

روزنا rüzenâ(1); روزنه rüzna(2); روزني rözani(3): F.T. revzen,

revzene, dama açılan delik, pencere

1) Yusra,93(Filistin). 2) Ben Ch.,44(Cezâir). 3) Dab-
bâğ,I,213(Musul).

روزنامه rūznāma(1); روزنامه rūzlāma(2): F.T. rūznāme

1) Ben Ch.,44(Cezâir); Maḥfūz,15(Bağdat); A.A.,II,
17. 2) Ben Ch.,44(Cezâir).

روزنامهچی rūznāmçî: rūznâmeçi

Maḥfūz,5(Irak).

عقد الروزنامهچی 'ıkdü'r-rūznâmçî: ruznâmeçi arastası(Bağdat'ta
1846 yılındaki bir tesbite göre)

M.C.,Dl.,261.

روزنه rūzna, bk. روزنا rūzenā

روزی rūzî, bk. روزنا rūzenā

روغنی rūgani: F.T. rujan

Maḥfūz,15(Bağdat).

ریزه لی Rîzeli: Rizeli

Maḥfūz,3(Irak).

ز

زار zār: F.T. zar(oyun âleti)

Çelebî,Kl.,98(Irak); Mañfûz,15(Irak); Kıtayba,9(Irak)

زارقون zārḳūn; زرقون zerḳūn: sülyen < F.T. zergūn: altın renginde
Ben Ch.,44(Cezâir).

زاطي zāṭi: zāṭi(konuşma dilinde), zaten
Bakrî,236(Musul).

زاغ نمك zağnamak: kuyumcunun kullandığı parlatici madde
Mañfûz,15(Bağdat).

< zağlamak.

زاوالي zāvālî, bk. زوالي zavālî
زبتوط zbenṭoṭ: bekar < T. izbundût, izbandit(:iri yarı) < İtl.
sbanditto, sürgün

Ben Ch.,45(Cezâir).

Krş. klâsik Arapça, ضببٹی güçlü kuvvetli, iri yarı.

زبون zubūn(1); زبون zabūn(2); زبون zbūn(3): zūbun, zibun, zı-
bın, uzun gömlek

1) Mañfûz,15(Bağdat); Kayyāl,174(Dimaşk). 2) Kām.

‘aş.,122. 3) 4. bant(Ṭāhā-Musul).

زرب zèrb

بالزرب bézzèrb; بالزربة bézzèrba: sür'atle, âniden, birden
bire < T. zırp(âniden, birden bire, msl. "zırp diye orta-
ya çıktı")

Ben Ch.,45(cezâir).

زردہ zarda(1); زرد zerda,ç. زرد zrèd; زرداي zrâdi(2): F.T.
zerde

1) Mañfûz,15(Bağdat). 2) Ben Ch.,45(Cezâir).

بعد العرس لا يوجد زردة ba‘dî‘l-‘ırıs lâ yūçad zerde: düğün-
den sonra zerde yok

Kav.,II/I,751(Halep).

زرزيات zerzbān; زرزبانہ zerzbāna: gemilerde bulunan küçük top,
küçük top < F.T. derbzen ضربين: muhasara topu
Ben Ch.,45(Cezâir).

زرقون zerqūn, bk. زارقون zārquṅ

زرکشی zarkaṣ: altın sirmayla işlenmiş kumaş

زرکشی zarkaṣa: altın sirmasıyla işlemek; süslemek, gü-
zelleştirmek

مزرکشی muzarkaṣ: sırmalı, altın işlemeli

A.A.,II,17.

زركلي zirkli < sırkılı .— Şam'da meşhur bir âile lakabı.

Kav.,II/I,751.

زرنه zurna(1); زرنا zornā veya زورنا zurnā(2): zurna < F. sur-
nā, surnā

1) Yūsuf,16(Irak). 2) Ben Ch.,45(Cezâir).

زرناجي zarnāci: zurnacı

Ben Ch.,46(Cezâir).

زگرت zugurt(1); زگرتي zigurti(2); زگرتي zıkurti(3); أزگرتي uz-
kurti(4); زگرت zgört(5): zügürt

1) Maḥfūz,15(Bağdat); A.A.,II,17. 2) Bakrī,245(Mu-
sul). 3) Kav.,II/I,752(Suriye). 4) Ḥayyāvī,378(Bağ-
dat). 5) A.A.,II,17.

زلطه zulta: zolota, gümüş para

(Osmanlıların zloti adlı paralarına benzeterek bas-

tırdıkları otuz para değerindeki gümüş para). Bk. OTDT,III,664

‘Azzāvī,149(Bağdat).

زلف zilif: P.T. züluf

Maḥfūz,15(Bağdat).

زمبرك zumbarak, bk. زمبراك zenbrək

زمبراك zumbalak, bk. زمبراك zenbrək

زمبه zumba, bk. زنبه zunba

زمرد zumrud: F.T. zümrüt

‘Abdul‘aziz,M.,144(Mağrip, Suriye).

قبة زمرد خاتون kübbüt zumrud hātūn: zümrüt hanım kubbesi
M.C., Dl., 168 (Bağdat).

زنايك zunāyik (1); زنبورك zunburuk, Ç. زنبورك zunbrək (1); زنبالاک zunbalak (2); زنايبك zanāyik (3); زمبرك zumbarak; زمبالاک zumbalak (4): F.T. zen-
berek (bilhassa saat zenbereği)

1) Ben Ch., 46 (Cezâir). 2) Maḥfūz, 15 (Bağdat). 3) A.A.,
II, 17. 4) Maḥfūz, 15 (Bağdat).

زنبه zunba (1); زمبه zumba (2): zınba (eski), zımba < F. sunba

1) Kām, 'aş., 517; Çelebi, Kl., 105 (Irak); Bakrî, 252 (Mu-
sul). 2) Bakrî, 252 (Musul).

زنجاف zincāf (1); سنجاف sincāf (2): elbise kenârı < zincef, zincif

1) Maḥfūz, 16 (Bağdat); Ḥaccîya, IV, 35 (Bağdat). 2) Ḥac-
cîya, IV, 35 (Bağdat). — zincif: elbiseye kenâr ola-
rak dikilen kürk (Ş.S., 688); zincef: elbise kenârına diki-
len ipek, kürk (Bianchi, I, 979).

زنجير zencir (1); زنجيل zencil (2); جزير canzir (3): F.T. zencir,
zincir, saat zinciri

1) Ben Ch., 46 (Cezâir). 2) Vaşfî, II, 6 (Irak); 1. bant
(Şabriya-Musul). 3) F.R., I, 875, II, 144 (Mısır).

زنجيرلي zencirli: zincirli

‘Azzāvî, 138 (Mısır).

Zincirli 1128 (1716) yılında basılan altın Osmanlı
parası. Bk. OTDT, III, 663.

زنجيل zencil, bk. زنجير zencir

زندانه zendāna, Ç. زندان zenādān (1); زنانه zinzāna (2): F.T. zîn-
dān

1) Ben Ch., 46 (Cezâir). 2) Kav., II/I, 752 (Suriye).

زنداني zendānî: meyhâne şarkısı < F.T. zindani: mahbus

Ben Ch., 46 (Cezâir).

زنانه zinzāna, bk. زندانه zendāna

زنگين zengin (1), Ç. زنگين zenāgin (2); زنگينين zengin'in (3); زنگين zenkin (4); زنگيل zenkil (5), Ç. زنگيل zenākil (6); زنگيل zangil (7): zengin.

1) Maḥfūz,16(Bağdat); Bakrî,254(Musul); Vaşfî,I,2 (Irak); 1.bant(Şabriya-Musul); 4.bant(Ṭāhā-Musul); 6.bant(İsmā'îl 'Azîz-Musul); 7.bant(İsmā'îl Ḥalîl-Musul); Tikrîti,II,18(Bağdat); Kütayba,9(Musul); Asadî,112(Halep). 2) Asadî,207(Halep). 3) 1.bant (Şabriya-Musul); 4.bant(Ṭāhā-Musul); 8.bant(Ḥamdîya-Musul). 4) Frd,298; A.A.,II,4; Kav.,II/I,752(Suriye). 5) Frd.,298; Kav.,II/I, 752.6) Fariha,76. 7) Ben. Ch. 47(Cezâir); R.A.,Mc.,74; A.A.,II,17.

زنگنه zengene: zenginlik

Bakrî,254(Musul).

زنگن zengen(1); زنگل zenkel(2): zenginleşti

1) Bakrî,254(Musul). 2) Fariha,76.

أزنگل azengen: daha zengin. — "zengin" kelimesinden فعل vezninde üstünlük ve karşılaştırma sıfatı olarak türetilmiştir.

Asadî,112(Halep).

الزنگنه على خالها والفقيرة على حالها al-zengîna 'alâ ḥālḥā'lhā va'l-faḳîra 'alâ ḥālḥā: zengin halhalına, fakir hâline göre (kadınların durumlarına göre çalışmalarını gerektiğini bildiren bir darbimeseldir).

Tikrîti,III,87(Bağdat).

زوالي zavālî; زوالي zāvālî: zavallı

Ben Ch.,47(Cezâir).

زور zor: zor

Maḥfūz,16(Bağdat); Kütayba,9(Musul).

أخذها بالزور aḥzāhā bî'z-zor: onu zorla aldı

Vaşfî,III,6(Irak).

زورنا zürnâ, bk. زورنه zurna

زواوات zavzavât: zerzevat

Maḥfūz,16(Bağdat).

زوزوچي zavzavçî,ç. زوزوچيه zavzavçîya: zerzevatçı

Ḥanafî,Şn.,200.

زيانسز zyânsîz: ziyansîz, zararsîz

Çelebî,Kl.,106(Irak).

س

سا sâ, bk. سه se
 سَائِبَة sâppa, bk. سَبِيْت sebet
 سَاهِطِي sâhtaçî: sahteci
 Maḥfûz, 5 (Bağdat).

سَادَة sâda(1); صَادَة şâda(2): F.T. sade

- 1) Kām.‘aş., 483; Kav., I/I, 541; A.A., II, 17; F.R., I, 875 (Mısır); F.R., II, 147 (Mısır); Câdir, 98 (Irak).
 2) l.bant (Şabriya-Musul).

سَادَة قَهْوَة kahva sâda: sâde kahve

A.A., II, 17.

سَاعَتِي sâ‘atcî(1); سَاعِي sâ‘açî(2); سَاعِي sa‘‘âcî(3): saatçi

- 1) Ben Ch., 47 (Cezâir); A.A., II, 17 (Mısır, Bağdat).
 2) Maḥfûz, 5 (Irak); Ḥanafî, Şn., 108 (Bağdat). 3) Ben Ch., 47 (Cezâir).

سَاع sâg; يسوغ ysûg; birinin ölümü üzerine feryâd et-(kadın)

<T. sağu: mersiye, ağıt

Ben Ch., 47 (Cezâir).

"sağu" kelimesinden türetilmiş fiil.

سَاكَا sākāt, bk. صَاكَا şākāt

سَاكُو sākū: saku, ceket

Bakrî, 259 (Musul).

سَالِنَامَة sāl-nāma: F.T. salnâme, yıllık

A.A., II, 17.

سَانَجَاK sâncāk, bk. سَنْجَق sönçak

سَانَجَادَار sâncakdâr, bk. سَنْجَقْدَار sönçakdâr

سِبَاهِي sibâhî; سِبَايِس sibâyis(1); سِبَايِي şbâyî, ç. سِبَايِي şbâyî

şbâyîya; سِبَايِح şbâyeh(2): F.T. sipahi, Fransız ordusunda Cezâirli süvari

- 1) A.A., II, 17. 2) Ben Ch., 55 (Cezâir).

لو سباو spāulo, bk. سباو لو spāulo

سبايس sibāyis, bk. سباي sibāhī

سبت sebet(1); سائيه sāppa (2) şepet

1) Bakrī, 260 (Musul); F.R., II, 147 (Mısır); Kav., I/I, 541. 2) Ben Ch., 47 (Cezâir).

سبزا sebzā: F.T. sebze

Bakrī, 238 (Musul).

سبسي sebsī, Ç. سباسي sbāsī: uzun pipo, pipo < T. sipisi: gemilerde veya kayıklarda kürekçilere kumanda için çalınan düdük, gemici düdüğü, halk musikisinde nefesli bir çalgı, zurnanın dudaklara gelen kamaş kısmı.

Ben Ch., 48 (Cezâir).

سپاولو spāulo; سباو لو sbāulo: urgan, sicim < T. سپاولي spavli, krş. Yun spagos, spaggos; İtl. spago

Ben Ch., 48 (Cezâir).

ستارسه stārsa, bk. استارسه estārsa

سجارة sicāra, bk. سیکاره sīkāra

سجق sıçak, Ç. سچکات sıçakāt: sucuk: ceviz, bâdem içi gibi şeyler bir şpliğe dizildikten sonra şekerli nişastaya veya nişasta ile koyulaştırılmış kaynar üzüm şirasına batırılarak yapılan tatlı yiyecek.

Çelebī, Kl., 110 (Irak); Bakrī, 444 (Musul).

سجق sucuk(1) سچق sucuk(2): salça < sucuk

1) A.A., II, 17; F.R., II, 147 (Mısır). 2) Frd., 310.

سجق حمر sucuk muhammar: kızartılmış salça

A.A., II, 17.

سحلب sehleb: A.T. sâlep, eski şekli sahlep < A. سحلب sa'leb

Ben Ch., 49 (Cezâir).

سختيان sahtiyān: F.T. sahtıyan

Maḥfūz, 16 (Bağdat).

سختيانچي sahtiyānçī

قهوة السختيانچيه kahvati's-sahtiyānçiya: sahtiyancılar

Şarbatî, 226(Irak).

سرجن sercin(1); سرگل sergel(2): sürgün

1) A.A.,II,17. 2) Dabbâg,I,47(Musul).

أش قنا و طلعونا سرگل aş kılnā ū ṭalla'ünā sergel: ne dedik de bizi sürgün ettiler? (suçsuz yere cezalandırılmayı anlatan bir atasözü)

Dabbâg,I,47(Musul).

سرچانه Seričhâne: F.T. Saraçhâne .— Musul'da bir semt adı. Şâmil.

سردار serdâr(1); سردار sirdâr(2): F.T. serdar, başkumandan .— Özellikle Irak'ta ad olarak kullanılır.

Ayrıca bk. سر sar.

1) Şâmil(Irak). 2) A.A.,II,17.

سر سري serserî(1), سر سريه serserîya(2): serseri

1) Maḥfûz,16(Bağdat); Kutayba,9(Musul). 2) Asadî, 106(Halep).

سر سر لوعيه serserloğîya: serserilik

Maḥfûz,7(Irak).

سرگي sarkî:(sergi), [msl] sâhibine ödenen tezkire, çek
A.A.,II,17.

سرگل sergel, bk. سرجن sercin

سرگي surgî(1); سرگي sirgî(2): sürgü

1) Maḥfûz,16(Bağdat). 2) Alîfbâ (577),68(Irak).

سر مه sırma: F.T. sirma

Bakrî,266(Musul); 1.bant(Şabriya-Musul).

سره sıra: sıra

Maḥfûz,16(Bağdat); Bakrî,266(Musul); Kutayba,9(Musul).

ماجانا السره mâcâna's-sıra: bize sıra gelmedi

Vaşfi,III,7(Irak).

سراسي sîrâsî: sırasıyla

Kav.,II/I,756(Suriye).

سرري Sırrı .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.

Maḥfûz,2(Irak).

سر ياوران saryâvarân:(seryâver), general yâveri, başyâver

A.A.,II,17.

سكتر siktir: siktir .— Kavgada kullanılan bir kötü söz.

Bakrî,270(Musul).

سيكلائي sikallağî, bk. إسكلاه iskāla

سكلاه sikalla, bk. إسكلاه iskāla

سكميل sikambîl, bk. إسكميل iskambîl

سكلامي sikamlî, bk. إسكلامه iskamla

سكمه sêkma; سكمه فيه sêkma fih: canın cehenneme, s....e kadar
Ben Ch.,50(Cezâir).

سكنديل skandîl(1); سكندر skêndêr; إسكندر eskêndêr; سكتول skên-
dêl(2): iskandil < İtl scandalio, İsp. escandalli

1) Faḥḥâm,98 İskenderiye(Mısır). 2) Ben Ch.,50(Cezâ-
ir).

سكاه أميني sikka amîni(1), السكاه amîni's-sikka(2): sikke emini,
darphânede para basımını mürâkabe, paraların ayar ve ağır-
lığını, değerini kontrol eden görevli.

1) 'Azzâvî,21(Bağdat). 2) Nâşiruddîn,19(Cezâir).

سكاه خانه sikkaḥâna: sikkehâne

مسجد السكاه Mescidi's-Sikkaḥâna: Sikkehâne Mescidi
Sâmarrâ'î,273(Bağdat).

عقد السكاه خانه 'ıkdî's-sikkaḥâna: sikkehâne arastası .—
(Bağdat'ta 1846 yılındaki bir tesbite göre).

M.C.,Dl.,257.

محلة السكاه خانه Maḥalleti's-sikkaḥâna: Sikkehâne mahallesi
'Azzâvî,21(Bağdat).

.— Osmanlılarda "darbhâne" ye eskiden sikkehâne
denilirdi, bk. OTDT,III,220.

سگمانچی segmânçî, bk. سوغان sūgmân

سگمن segmen, bk. سوغان sūgmân

سال sâl(1); سال مال sâl(2): sal

1) A.A.,II,17. 2) Ben Ch.,55(Cezâir).

سلاح انداز silâḥ andâz: tüfekli piyâde eri

Çelebî,Kl.,113(Irak) .— Bu terim için bk. OTDT,III,
225.

سلاحدار silāhdār, سلاحداريه silāhdāriya(1); سلاحدار silāhdār(2): silāhdār(bâzı hikâyelerde özel: silāhdār meselâ(bk.J.A. 1903, X,11,59, yedi vezirler hikâyesinde A.A.)

1) A.A.,II,18; C.M.,831. 2) Kām 'aş.,49.

سلاحسز slāhsız: silāhsız, sakat ve silāh kullanmaya elverişsiz olup, askerlikte savaştan başka hizmetlerde kullanılan Çelebî,Kl.,114(Irak); Maḥfūz,8(Irak).

سلاح لغ slāhluğ: silāhlık

Maḥfūz,7(Irak).

سلامك salāmlik(1); سلامك salāmīlāk(2): selāmlik, kabûl salonu, oturma odası

1)Frd.,333; A.A.,II,18; Haṭṭāt,36(Mısır); Kām.'aş.,463. 2) A.A.,II,18.

سلاحدار silāhdār, bk. سلاحدار silāhdār

سالحانه salhāna: salhāne, kesimhāne

Kav.,I/I,542; F.R.,II,147(Mısır).

سلطاني sultānī

ذهب سلطاني مجل zahab sultānī mu'accel: "muaccel mihr"

olarak verilen sultani altın ^{مجل ذهب سلطاني مجل} zahab sultānī mu'accel: "müaccel mihr, olarak verilen sultani altın.

Rif'at,77(Libya).

Sultānī Mısır, Trablus, Tunus ve Cezâir darbhanelerinde basılan Osmanlı altınlarına denildi. bk. OTDT,III,276.

سليم سوليم suleyīm, bk. أفندي afandī

سليمي selīmī: selimī .— Bir para adı.

القرش السليمي al-ķirşī's-selīmī: Selimî kuruş .— Üçüncü Selim'in bastırıldığı bir para.

'Azzāvī,151(Irak).

سميت simit(1); سميد simid(2); سميٹ simiṭ(3); Simit Yun.semidalis

1) Çelebî,Kl.,116(Irak). 2) Çelebî,Kl.,116(Irak); Zamāna, Mac.,123(Şas). 3) Çelebî,Kl.,116(Bağdat); Hanafî,16(Bağdat).

سنيوه sni, ç. سينييه sîniya; اسنيه asènya; (küçültme şekli) سنيوه
snîva: sini

Ben Ch., 50 (Cezâir).

سه se(1); سسا sâ(2): F.T. üç (tavla oyununda)

1) F.R., II, 147 (Mısır). 2) Ben Ch., 47 (Cezâir).

سادو sâ dū: F.T. üç ve iki

ساروچار sâ u châr: F.T., üç ve dört

ساروشاش sâ u şaş: F.T. üç ve altı

سايك sâ yêk: F.T. üç ve bir

Ben Ch., 47 (Cezâir). Ayrıca bk. دودو

سوارى suvârî: süvari

Kâm 'aş., 359; A.A., II, 18; Kav., I/I, 542; Bakrî, 273

(Musul); F.R., II, 147 (Mısır); Şarbatî, 226 (Irak).

سورة sôra: sonra

A.A., II, 18.

سوكار sôkar, bk. ايسوغارا itsôğara
سوگمان sôgmân: seğmen, polis. zabıta memuru

A.A., II, 17 (Bağdat, Halep).

سگمانچی segmânçî < seğmenci: nişancı

Bakrî, 270 (Musul).

سگمن segmen: nişan aldı

Bakrî, 270 (Musul).

Arapçaya "nişancı" mânâsında girmiş olan "seğmen" kelimesinden türetilmiş fiil.

سونگو sūngū(1) سونگي sungî(2); سونگي sūngî(3); سونگي sunkî(4);
سونگه sūnke(5); سونجه sunce(6); سنيه since(7); سنگه
singe(8): sūngū

1) Kav., I/I, 542 (Mısır). 2) Maḥfūz, 16 (Bağdat). 3) Vaş-
fî, III, 6 (Irak). 4) Bakrî, 273 (Musul). 5) Kav., I/I,
542 (Suriye); R.A., Mc., 81. 6) F.R., II, 147 (Mısır).
7) Kav., I/I, 542. 8) A.A., II, 18.

سونگي طاق sungî ṭāq: sūngū tak
Şarbatî, 227 (Irak).

A.A., II, 18.

سناكوشن şākūş, bk. چاكويچ çākūç

سناكيش şākīş, bk. چاكويچ çākūç

سناك şāl(1), Ç. شيلان şilân(2): şal

1) Ben Ch., 51(Cezâir); A.A., II, 18; Vaşfî, III, 6(Irak);

Câdir, 61(Irak); F.R., II, 148(Mısır); Yûsuf, 13(Kahire).

2) Ben Ch., 51(Cezâir); A.A., II, 18; F.R., II, 148(Mısır)

سناليي şālçî, Ç. سنالييه şālçîya: şalcı

Maḥfûz, 5(Irak).

عقد السنالييه 'ıkdî's-şālçîya: şalcılar arastası(Bağdat'ta
1646 yılındaki bir tesbite göre).

M.C., DL., 268.

سنالبى şālbi: terzilerin kumaşları işâretlemek için kullandıkları
tebeşirli iplik

Ben Ch., 51(Cezâir).

<T. çırpı: çizgi işâretlemek için boyaya batırılan ip,

bk. چربى çerbî

سناليي şālçî, bk. سناك şāl

سناليه şāliya: bir çeşit sepet

sāliya < çuval

Maḥfûz, 16(Bağdat).

سناه şāh(1); سناح şāh(2): F.T. şah(satranç oyununda)

1) Ben Ch., 51(Cezâir); A.A., II, 18. 2) Ben Ch., 50

(Cezâir).

مات السناه māti's-şāh(1); مات mā(2): şahmat(satranç oyu-
nunda)

1) Dabbāğ, II, 394(Musul). 2) Maḥfûz, 22(Bağdat).

سناهين şāhîn, Ç. سناوين şavāhîn: şahin(kuş)

A.A., II, 18.

سناورما şāvurmā: döner kebab

Vaşfî, III, 6(Irak).

< çevirme.

سناوشن şāvīş; سناوش şāvèş, bk. چاوش çāvūş

سناويش şāvīş, bk. چاوش çāvūş

- شاياق şayāk: şayak
Ben Ch., 52 (Cezâir).
- شاياقچي şayākci: şayakçı
Ben Ch., 52 (Cezâir).
- شاب şab: şap
Maḥfūz, 16 (Bağdat).
- شبابه şubāṭ-a, bk. گل gel
- شبق şubuk, bk. چبغ çubug
- شبقچي şubukci, bk. چبغچي çubugçi
- شبقوق şubuk, bk. چبغ çubug
- شبييل şbil: davul çubuğu < F.T. چوپين çüpîn, b.bk.
Ben Ch., 52 (Cezâir).
- شيت şit, bk. چيت çit
- شترى şetri < F.T. çetr: gölgelik, şemsiye
Kav., II/I, 752.
- شخشير şaḥşir < çakşır: bir çeşit pantolon
Fariha, 92.
- شرايه şarrāba, Ç. شراب şarārib: püskül < F.T. شرابه şerābe
Ben Ch., 52 (Cezâir).
Ayrıca bk., D. Kelekyan, 722.
- شراشف şrašef, bk. چرشف çarşaf
- شربات şarbāt(1); شاربات şarbèt veya شربات şerbāt(2): T. şerbet < A. شربة şerbet: içme, bir yudumda içiş veya içilen şey; bol su
1) Kav., II/I, 753. 2) Ben Ch., 50 (Cezâir).
- شارباتي şarbātci: şerbetçi
Ben Ch., 51 (Cezâir).
- شوربه şorba; شربه şurba, bk. شوربه şörba
- شوشاو şarşava: çerçeve
A.A., II, 18.
- ششدر şerşer(1); ششدر şerşer(2): su şırıltısı < çırçır
1) Maḥfūz, 16 (Bağdat); 'Abdul'aziz, M. 145 (Şuriye, Mağrip). 2) Ben Ch., 52 (Cezâir).

شَرْشَف şarşaf, bk. چَرْشَف çarşaf
شَرْف سَز şerefsiz: şerefsiz

Maḥfûz, 8 (Irak); Kûtayba, 9 (Musul).

شُرُك şuruk, bk. جُرُك curuk

شُرُك şurek, bk. چُورَه ك çürek

شُرُك şuruk, bk. چُرُك çuruk

شَشْتَرَلِي şaşterli: şüsterli

Maḥfûz, 3 (Irak).

Ayrıca bk. خَان ḥān

Şüster, İran'da bir şehirdir.

شِشْهَانَه şişhāna(1); شِشْهَانَه شِشْهَانَه şişhāna; شِشْهَانَه şişāna(2): şişhāne,
şişāne(halk telâffuzu), altı patlar tüfek

1) Frd., 385. 2) Ben Ch., 54 (Cezâir).

شِشْمَه şaşma, bk. چِشْمَه çaşma

شَطْرَوَان şaṭarvān, bk. سَادِرْوَان sādīrvān

شِفْتِشِي şiftişi, bk. جِفْتِجِي ciftici

شِفْتَلِك şiftilik, bk. جِفْتَلِك ciftlik

شِيفْرَه şifre: şifre < Fr. chifre

Maḥfûz, 16 (Bağdat).

شِيفْكَ şafka: şapka

Maḥfûz, 16 (Bağdat); Bakrî, 290 (Musul).

شَاكَ şaka(1); شَاكَ شَاكَ şakā(2), Ç. شَاكَايَات şakāyāt(3): şaka

1) Maḥfûz, 16 (Bağdat). 2) Bakrî, 290 (Musul); 'Amad, 642 (Ürdün). 3) 7. bant (İsmā'îl Ḥalîl-Musul).

شَاكَجِي şakāçî(1); شَاكَجِي şakāyçî(2): şakacı

1) Maḥfûz, 5 (Irak). 2) Bakrî, 290 (Musul).

شَاكَ شَاكَ şakā: şaka yaptı

Bakrî, 290 (Musul).

"şaka" kelimesinden türetilmiş mâzî fiil.

شَكَرْجِي şekerçî(1), Ç. شَكَرْجِيَّه şekerçîya(2): şekerçi

1) Maḥfûz, 5 (Irak). 2) Ḥanafî, Şn., 15 (Bağdat); Ḥanafî, Mc., 670 (Bağdat).

شكرمه şekerleme(1); شكربا şekerlemâ(2): şekerpâre <şekerleme
1) Dabbâğ, I, 118 (Musul); Maḥfûz, 16 (Bağdat); Ḥanafî, Şn., 23 (Bağdat); Vaşfî, III, 6 (Irak); 2. bant (Sâlim-Musul); 4. bant (Tâhâ-Musul). 2) Bakrî, 293 (Musul).

شكرلي şekerli: şekerli (kahve)
Maḥfûz, 3 (Irak); A.A., II, 18.

شكري Şukrî .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından
Maḥfûz, 2 (Irak).

شكبه şekmece, bk. چكمه çakmaça

شكوج şakūç, bk. چاكوج çakūç

الشكي el-şukî, bk. چاكي çakî

شلابي şalabî, bk. چلابي çalabî

شالته şalta(1); شيلته şilta(2): şilte

1) Maḥfûz, 16 (Bağdat); Bakrî, 295 (Musul); Kav., I/I, 543; F.R., II, 148 (Mısır); R.‘A(A.‘i.), 354. 2) Frd. 375.

شلاش şalaş, bk. چالاش çalaş

شलगم şalgam: şalgam

Çelebî, Kl., 124 (Irak); Maḥfûz, 16 (Bağdat); Ḥanafî, Şn., 28 (Bağdat); Bakrî, 296 (Musul); Kav., II/I, 754 (Musul); Tikritî, II, 417 (Bağdat); 2. bant (Sâlim-Musul); Kıtayba, 9 (Musul); Amîn, VI, 38.

شलगمي şalgamiyî.— şalgamdan yapılan bir yemek.

2. bant (Sâlim-Musul).

درمان المدرياشلغم dərmanı'ş-şadır yâ şalgam: ey göğüs dermanı olan şalgam! (şalgam satanların alıcıları dâvet için tekrarladıkları bir söz).

Ḥanafî, Şn., 27 (Irak); Vaşfî, III, 7 (Irak).

شلاق şulâk: çolak .— Dimaşk'ta bir âile lakabı

Kav., II/I, 754.

شلك şilek: çilek

A.A., II, 19.

شليماني şlimânî: arsenik, tatlı ve ak sülîmen

Ben Ch.,52(Cezâir).

سولونن $\langle$ sülîmânî: ak sülûmen, bk. Ş.S. md.

شاماته şamāta(1); شاماطه şamāṭa(2): şamata, gürültü, patırtı

1) Maḥfûz,16(Bağdat); 2) A.A.,II,19.

شامامجي şammāncî: enfiye tütünü yapan veya satan kimse

Ben Ch.,53(Cezâir).

شمبر şember, bk. چمبر çember

شمدى şimdî(1); شندى şindî(2): şimdi

1) A.A.,II,19. 2) Frd.,379.

Türkçede konuşma dilinde " şindi" şekli de vardır.

شمسى Şamsî — Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.

Maḥfûz,2(Irak).

شمشير şemşir; چمچره çamçra,Ç. چماچر çmāçer: şimşir(Tunus), ma-
denden veya şimşir ağacından

Ben Ch.,36,53(Cezâir).

شمعدان şam'adân(1),Ç. شمعدانات şam'adânât(2); شماعة şamâ'id(3):

şamdan $\langle$ şam':(A.)+dan(F.)

1) A.A.,II,19; B.B.,70(Musul). 2) A.A.,II,19; B.B.,
70(Musul); M.A.D.,71(Hicaz); Ḥanafî,Şn.,108(Bağdat).

3) A.A.,II,19.

شمندورة şamandūra: şamandıra $\langle$ Yun. simadura

Faḥḥām,101 İskenderiye(Mısır).

شنتايه şantāya, bk. چنطه çanṭa

شنته şanta, bk. چنطه çanṭa

شندى şindî, bk. شمدى şimdî

شنطه şanṭa, bk. چنطه çanṭa

شناق şanaq, bk. چناق çanaq

شنگال şinkāl, bk. چنگال çengāl

شنگل şankal, bk. چنگال çengāl

شنى şanî: şunu, bk. توت tut

شهرلى şehirli: şehirli, şehirli(halk telâffuzunda)

Ben Ch.,53(Cezâir).

شوباسي şübāsī (subaşı), tarla bekçisi

شوباى şavbaşa (birini) tarla bekçisi yaptı, tâyin etti.

A.A., II, 18.

شوربه şōrba (1); شربه şorba, ç. شرابي şrābī (2); شوربا şōrbā (3); شوربا şōrbā (4); شوربه şūrba (5); شربه şurba (6): F.T. çorba

1) A.A. II, 19; 'Abdul'aziz, M., 145 (Suriye). 'Amad, 490 (Ürdün). 2) Ben Ch., 53 (Cezâir). 3) Kav., II/I, 754; Vaşfî, III, 6 (Irak). 4) al-Şark al-avşat, 15. 5) Ben Ch., 53 (Cezâir). 6) 'Abdul'aziz, M., 145 (Mağrip); 'Abdul'aziz, A.A., 123 (Mısır, Mağrip).

شورك şūrak, bk. چوره ك çürek

شوقال şūkāl, bk. چوقال çüqāl

شوقى Şavķī . — Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından. Maḥfūz, 2 (Irak).

شوكت Şavķat . — ö ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle açık t (ت) ile yazılan şahıs adlarından.

Maḥfūz, 1 (Irak).

شول şōl, bk. چول çöl

شومر şōmar: işmar etti, yüz hareketleriyle işâret verdi

Maḥfūz, 16 (Bağdat).

"işmar" kelimesinden türetilmiş fiil.

شويكار şuvikār: kötü hareketlerde bulunan < F.T. şivekār

Kav., II/I, 754.

شيخلي şēḫlī, ç. شَيْخِيَّة şēḫlīya: şeyhli . — Bağdat'ta şeyh mahallesine mensup olana denir.

Maḥfūz, 3 (Irak); Ḥacciya, IV, 178 (Bağdat).

جامع الشيخية Cāmi' i-ş-şēḫlīya: Şeyhliler Camii . —

Bağdat'ta bir Çaminin adı.

Sāmarrā'ī, 43.

شيره şīra: sıra

Ben Ch., 53; A.A., II, 19.

شيرين şīrīn, bk. هم hem

شیش şîş (1), شیش şîş (2), شیش şîş (3); şîş

1) Ben Ch., 53 (Cezâir); Maḥfūz, 17 (Bağdat); A.A., II, 19; R.A., Mc., 93; Ḥanafi, Sn., 38 (Bağdat); Kav., 543;

Vaḥfi, I, 2 (Irak); F.R., II, 148 (Mısır); Ma' lūf, 411; Farīha, 103; Kutayba, 9 (Musul); Asadī, 342 (Halep). 2) Farīha, 103. 3) Ben Ch., 53 (Cezâir).

الله قال لا شيش ولا كباب Allāh kāl lāšîš valā kabāb: krş.

ne şîş yansın ne kebab.

Dabbāğ, I, H (Musul).

Bk., Türk atasözleri ve deyimleri, I, 187.

شیش şēş: şeş (tavla oyununda)

F.R., II, 148 (Mısır).

شیش باش şēş bēş (1); شیش باش şāş bāş (2); şeşbeş (tavla oyununda)

1) Ḥanafi, Mc., 651 (Irak). 2) Ben Ch., 16 (Cezâir).

عقلو شیش باش aqlū šēş bēş: aklî muvazenesi yerinde değil. İyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayıramıyor.

Dabbāğ, I, 275 (Musul); Bakrî, 118 (Musul).

يحيى شيش باش yihki šēş bēş: saçma sapan konuşuyor

نظره شيش باش naẓaruhu šēş bēş: şeşi beş görüyor

F.R., II, 148 (Mısır).

Ayrıca bk. دو سه se.

شیشانه şîşāna, bk. شیشخانه şîşhāna

شیشخانه şîşhāna, bk. شیشخانه şîşhāna

شیشمه şîşma, bk. چشمه çaşma

شیشه şîşe (1); شیشه şūşe (2): şîşe

1) Kām, 'aş., 295; Frd., 385; Maḥfūz, 17 (Bağdat); Bakrî, 304 (Bağdat); Kav., I/I, 574; Kutayba, 9 (Musul).

2) Çelebi, Ar., 59; Bakrî, 304 (Musul); 4. bant (Tāhā-Musul).

شیشه şîşe (1); شیشه şîşa (2): nargile şîşesi

1) R.A., Mc., 93 (Mısır, Suriye); C.M., 902; Kav., I/I, 544 (Mısır, Halep); F.R., II, 148 (Mısır). 2) Ben Ch.,

54 (Cezâir).

ص

صابورة şābūra: sofrā (gemilerde) < T.sabura < Lat. saburra, Yun.
saboura

Ben Ch., 54 (Cezâir).

صابون şābūn: sabun

‘Abdul‘azîz, M., 145 (Suriye, Mağrip); Zamāma, Mac., 120
(Fas).

صابونچي şābūnçî, Ç. صابونچيہ şābūnçîya (1); صابونچي şābūnçîya (2): sabuncu

1) Ben Ch., 54 (Cezâir); ‘Abdul‘azîz, M. 145 (Suriye, Mağrip). 2) Maḥfūz, 5 (Irak).

عقد الصابونچيہ ıkdı's-şābūnçîya: sabuncular arastası .—
(Bağdat'ta 1846 yılındaki bir tesbite göre).

M.C., Dl., 261.

حلة الصابونچيہ Maḥalleti's-Şābūnçîya: Sabuncular Mahallesi .— Bağdat'ta bir mahallenin adı.

Hanafî, Şn., 202 (Bağdat).

صابلامه şāplāma, bk. صانپلامه şānplāma

صاخ şāc (1), Ç. صيخان şicān (2): sac

1) Dabbāğ, II, 404 (Musul); Çelebî, Kl., 128 (Irak); Kav., II/I, 755 (Suriye); Ma‘lūf, 439; ‘Amad, 546 (Ürdün).

2) 1. bant (Şabriya-Musul).

صاچمه şaçma, bk. صچمه şaçma

صاده şāda, bk. ساده sāda

الصاده دويك el-şāda duvik: Osmanlı hâkimiyeti sırasında Arapçaya geçmiş bir şarkı usûlünün adı.

‘Abbās, 157.

صارمه şārma, Ç. ضوارم şvārem: taç, külâh, huni şeklinde ve sırmalı eski bir serpiş < sırma

Ben Ch., 54 (Cezâir).

[Kelîmenin Arapçadaki telâffuzu, Türkçeden alındığı sıralardaki eski şeklini muhâfaza etmiş olabilir.]

صارحوش sārhoş: sarhoş

Şâmil (Musul).

صاشمه şaşma, bk. صچمه saçma

صاغ sāg: sağ

Mâhfûz, 17 (Bağdat); Kav., I/I, 544 (Mısır); Vaşfî, II, 8 (Irak); Bakrî, 306 (Musul); F.R., II, 149 (Mısır); A.A., II, 19; Fariha, 105.

صاغ sāg: ordu, polis ve bahriyede bir rütbe

A.A., II, 19; Şihâbî, 130 (Mısır); Bakrî, 306 (Mısır).

صاغقول آغاسي sāg kōl āgāsî: sağ kol ağası

A.A., II, 19.

صاغ سالم sāg sâlem; صاغ سالم sāg selîm(1); صاغ سالم sāg sâlem(2): sağ salim

1) Vaşfî, II, 8 (Irak); F.R., II, 149 (Mısır). 2) Ben Ch., 54 (Cezâir).

مثل الذهب صاغ سليم mîsli'z-zahab sāg selîm: altın gibi sağsağlam

Bakrî, 306 (Musul).

عمله صاغ umlaşāg: (paranın) normal sürümü, resmî fiyatla döviz

A.A., II, 19.

Ayrıca bk. قرش kūrş

صاغ اولسون sāg olsün, bk. عنادم inādım

صاغرچی sāgırçî: derici, bardakçı(?)

Mâhfûz, 5 (Irak).

Ayrıca Musul'da bir âile lakabı.

صاغلام sāglām(1); صاغلم sağlem(2); صاغلم sāglem(3): sağlam

1) Vaşfî, II, 8 (Irak); Kūtayba, 9 (Musul); Asadî, 161 (Halep) 2) Mâhfûz, 17 (Bağdat). 3) Bakrî, 306 (Musul).

صاغ صغلم sāg şağlem: sağ sağlam (sapasağlam)

Mañfūz, 17 (Bağdat).

أصغلم aşāğlem: daha sağlam:- "sağlam" kelimesinden أنعل

vezninde türetilmiş üstünlük ve karşılaştırma sıfatı

Asadī, 162 (Halep).

صاقاط sāqāṭ; ساقاط sāqāṭ: A.T. sakat

Ben Ch., 48 (Cezâir).

صاكي sāki, bk. صانكي sānki

صال sāl, bk. سل sal

صالون sālōn(1), صالونات sālōnāt(2): salon

1) Kav., II/I, 755 (Lübnan, Suriye). 2) Şāmil (İrak).

صامصه sāmsa: samsa (samsa tatlısı)

Ben Ch., 55 (Cezâir).

صاموله sāmulā, bk. صموتة şamūna

صانپلامه sānplāma; صاپلامه sāplāma; (ekseriya cem'î şekli olan)

صانپلامات sānplāmāt: hile, desise < saplamak

Ben Ch., 55 (Cezâir).

Krş. kazık at-, kazıklamak.

صانچي sāncī: sancı

Bakrī, 307 (Musul).

صانكي sānki(1); صاكي sāki(2): sanki

1) Asadī, 2 (Halep). 2) Bakrī, 306 (Musul).

صانكي ييدم sānki yeydim: sanki yedim

Asadī, 2 (Halep).

Aynı zamanda İstanbul'da bir câmi adıdır. Rivâyete göre bânîsi "sanki yedim" diye, yiyecek masraflarını biriktirerek bu câmiyi yaptırmıştır.

صانكي تعب sānki ta'ab: sanki yorgunluktan sancılanıyor.

Bakrī, 306 (Musul).

صاورمه sāvırma

د دفتر عتيگ صاورمه dafter'atig şavırma: eski defterleri

kariştırma

Tikrītī, II, 652 (Bağdat).

صاوغ بيزي sāvuğbēzī: soğuk bez

Ḥanafī, Mc., 650 (Bağdat); Ḥaccīya, IV, 81 (Bağdat).

Ayrıca bk. بيز bēz

صايجي sāycī: vaktiyle vergi tarihi için koyunları saymakla vazifeli memur < sayıcı

Ben Ch., 55 (Cezâir).

صايه sāya(1), Ç. صايات sāyāt(2): ceket altına giyilen astarsız yelek. — makam ve itibâr anlamında da kullanılan (F.T. saye صايه) kelimesinden türemiş.

1) Maḥfūz, 17 (Bağdat); Ḥaccīya, IV, 81 (Bağdat). 2) Ḥaccīya, IV, 81 (Bağdat). Ayrıca bk. صرميه şarmīya

صباحجي sabāḥcī(1); صبتجي sabbaḥcī(2): sabahçı. — sabah nöbeti tutan

1) Asadī, 192 (Halep). 2) Ḥanafī, Mc., 240 (Bağdat).

Ayrıca bk. أقشاجي aqşāmcī.

صبايجي sbāyḥī, bk. سباهي sibāhi

صبتجي sabbaḥcī, bk. صباحجي sabāḥcī

صبتجي ṣubḥī. — Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından Maḥfūz, 2 (Irak).

صبري Şabrī. — Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından. Maḥfūz, 2 (Irak).

صپان şuppān: sapan. — Taş atmak için kullanılan sapan.

Bakrī, 307 (Musul).

صچمه şaçma(1); صاچمه şaçma; صاشمه şaşma; ساتمه şatma(2); صچم şaçım(3): şaçma (av tüfeklerinde kullanılan küçük yuvarlak kurşun taneler).

1) Maḥfūz, 17 (Bağdat). 2) Ben Ch., 50, 54 (Cezâir).

3) Vaşfī, III, 7 (Irak).

صچم şaççam: lâf attı, lâf dokundurdu

Bakrī, 307 (Musul).

الصدر الاعظم el-şadru'l-a'zam: sadrazam, Başbakan. — Kelime bu mânâsıyla Osmanlıcadan Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,275; Cundī,277 Ma'arra(Suriye); Fāzil,15.

صدقي Şudkī .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından
Maḥfūz,2(Irak).

صراحیہ şurāḥīya < سراخی surahi
Çelebī,Ar.,60.

صراسی şirāsī, bk. سرا sira

صرايلى şarāylī, bk. سراي sarāy

صرايه şrāya, bk. سراساي sarāy

صردوج şardūc: sağdıç

Maḥfūz,17(Bağdat).

صرميه şarmiya(1); صارميه şarimiya(2): F.T. sermaye

1) A.A.,II,19. 2) Ben Ch.,54(Cezâir); A.A.,II,19.

راحت الصبايه والصرميه rāḥatı's-şāya vı's-şurmāya: makam
ve sermāye gitti .— Her şeyini kaybetti anlamında kullanı-
lır.

Tikritī,III,15(Bağdat).

الدين لمخبى صرميه iddēn lımḥabbā şurmāya: korunan(yâni
emniyette olan) borç sermāyedir.

Amad,245(Ürdün).

صغلام şağlem,bk. صاعلام şağlām

صفوت Şafvat .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.

Maḥfūz,1(Irak).

صلاحيه şalāḥīya: salahiyet, yetki .— Kelime Arapça asıllı olup,
bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geç-
miştir.

N.Y.,275.

صلاطة şlāṭa: salata < İtl. insalata

Cezâir lehçesine bu kelime doğrudan doğruya İtal-
yancadan مثلاضه şlāza şekliyle de geçmiştir.

Ben Ch.,55(Cezâir).

صلواچي şalavāçī: muhariplerin karargâh komutanı, yan kesici, tu-
feyli. Muhtemelen Türkçedeki salavatçıdan gelmektedir.

صلاة salâtın Türkçede (صلا) selâ şekli, bir haberi

ilân, alârm, harp hâlinin halka ilânı, harbe dâvet, dâvet
v.s. mânâlarında kullanılıyordu

Ben Ch.,55(Cezâir).

Ayrıca bk.Bianchi,II,115.

صُلي بويه şulibōya, bk. بويه böya

صمان Şamān: saman

Ḥanafî,Şn.,202(Bağdat).

تل الصمان Talı's-Şamān: Saman Tepesi .— TalAfer'de

bir yer adı.

Vahab,22(Musul).

صماني şamānî: samānî, saman renginde

Maḥfūz,17(Bağdat).

صمانچيه şamānçiya

محلة الصمانچيه Maḥalleti's-Şamānçiya: Samancilar Ma-

hallesi

Ḥanafî,Şn.,202(Bağdat).

صمولة şamūla; صمولة şammūla, bk. صمونه şamūna

صمّون şammūn: somun(ekmek)

Maḥfūz,17(Bağdat).

صمونه şamūna(1); صمولة şamūla(2); صمولة şammūla(3); صامولة şāmūla(4): somun(cıvata)

1) Maḥfūz,17(Bağdat); Ḥayyāvî,362(Bağdat). 2) F.R.,

II,149(Mısır). 3) Kav.,I/I,545. 4) Ḥayyāvî,362(Bağ-

dat).

صنچق şancaq, bk. سنچق sencak

صندوقچيه şandukçî,ç. صندوقچيه şandukçiya: sandıkçı

Maḥfūz,5(Irak).

قهوة المنذوقچيه kahvatı's-şandukçî: sandıkçı kahvesi

عقد الصندوقچيه 'ıkdı's-şandukçiya: sandıkçılar arastası

(Bağdat'ta 1846 yılındaki bir tesbite göre).

M.C.,Dl.,264(Bağdat).

صندل şandal(1); صندال şandāl,ç. صنادل şanādıl(2): sandal(açık

ayakkabı) < Fr. sandale

1) Fāzil, M., 79; Ḥacciya, IV, 127 (Bağdat). 2) Ḥanafī, Şn., 219 (Bağdat).

أَمِينُ الصَّنَدُوقِ şandūḳ amīni (1); صَنْدُوقُ أَمِينٍ şandūḳ amīn (2); أمين الصندوق şandūḳ amīnī: 's-şandūḳ (3): sandık emini

1) Şarbatī, 222 (Irak). 2) Maḥfūz, 2 (Irak). 3) Asadī, 239 (Halep).

أَجَلِي صَبْرِي صَنْدُوقُ أَمِينِ الْبَصْرَةِ Allāh ihallī Ṣabrī şandūḳ amīni 'l- Basra: Basra sandık emini Sabrī'yi Allah korusun (Irak'ta bir şarkının nakaratından)

Şāmil (Irak)

Bu terim için bk. OTDT, III, 122.

صَنْدُوقُ قِطِّي şandūḳçī, bk. صَنْدُوقُ قِطِّي şandūḳçī
صَنْطُور şantūr: santur

Maḥfūz, 17 (Bağdat).

صَنْفَرَه şanfara < zımpara (kâğıdı)

Kav., I/I, 545; F.R., II, 149 (Mısır).

الصُّو el-şū: su. — Tal Afer'de bir mahallenin adı.

Vahab, 6 (Musul).

Ayrıca bk. بَوِيَه boya, هم hem

صُوبَه şōba (1); صُوبَا şōbā (2); صُوبِيَه sōbiya (3): soba

1) Maḥfūz, 17 (Bağdat); A.A., II, 19; Kutayba, 9 (Musul).

2) Vaşfi, III, 6 (Irak). 3) Kav., II/I, 756.

صُوبَجِي şōbacī: sobacı

A.A., II, 19.

صُوح şūç: suç

Dabbāğ, I, 245 (Musul); Maḥfūz, 17 (Bağdat); Bakrī, 312

(Musul); Vaşfi, II, 8 (Irak); Kav., II/I, 756 (Halep);

Kutayba, 9 (Musul).

صُوح şavvaç: suçladı, itham etti

Bakrī, 312 (Musul).

"suç" kelimesinden türetilmiş geçmiş zaman fiil.

مُصُوح şavviç: suçlayan

Bakrî,312(Musul); Vaşfî,II,8.

"suç" kelimesinden türetilmiş partisip.

صومس(1); سوس(2): sus

1) Ben Ch.,56(Cezâir). 2) Maḥfûz,8(Bağdat).

صوفايه şofāya: sofa

Kav.,II/I,756(Halep).

صول şöl: sol, başçavuş(askeri terim)

A.A.,II,19; Şihâbî,130(Mısır).

Krş. صاع sāg

صوي soy: soy

Maḥfûz,17(Bağdat).

صيوان şayevān: büyük çadır < sayvan: çadır, gölgelik, şemsiye

<F. sāyebān: gölgelik

Kav.,I/I,545; F.R.,II,149(Mısır).

"sayvan" için bk.T.S.,V,3359.

ض

ضابان zābān, bk. ظابان ṭābān

ضابطه zābiṭa: zabıta, polis .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,275.

ضاین zāyana: dayanıklı oldu(elbise)

A.A.,II,19.

"dayan" fiil kökünden türetilmiş fiil.

ضیّان zayyān: dayanıklı(kumaş elbise), kuvvetli, iri-yarı(adam)

Frd.,424; R.A.,Mc.,97; A.A.,II,19.

ضبان zābān, bk. ظبان ṭābān

ضبطیه zabṭiyya: zabıt varakası

Ḳām. ‘aṣ.,609.

ضربخانه zarbhāna: darbhāne

A.A.,II,19.

ضیّان zayyān, bk. ضاین zāyana

ط

طابان ṭābān; طابال ṭābāl(1); ضبات zabān(2); ضبان zābān(3);

دبان dabān(4): taban, dipçik tabanı

1) Ben Ch., 56(Cezâir). 2) Fariha, 109; Ma' lûf, 446.

3) R.A., Mc., 97. 4) Maḥfûz, 14(Bağdat); Çelebî, Kl., 204 (Irak); Ḥanafî, Mc., 25(Bağdat).

طابه ṭāba; طابه ṭābe, bk. طويه ṭōba

طابه ṭāba veya طابه ṭāppa: tapa, tıpa <İtl. tappo, İsp. tapon Ben Ch., 56(Cezâir).

طابو ṭābū(1); طابو ṭābo(2); طابو ṭāppō(3): tapu dâiresi

1) Frd., 440; A.A., II, 19; R.A.Mc., 98; Rif'at, 67(Libya). 2) Vahab, 11(Musul). 3) Maḥfûz, 17(Bağdat); Bakrî, 315(Musul).

طابور ṭābūr(1), Ç. طوابير ṭavābir(2); طابور, Ç. توابير tavābir(3): tabur

1) Maḥfûz, 17(Bağdat); A.A., II, 19; 'Abdul'azîz, M., 145(Suriye, Mağrip); Bakrî, 315(Musul); Vaşfî, II, 7(Mısır, Irak); Vaşfî, III, 7(Irak); Kav., I/I, 546(Ürdün); F.R., I, 876(Mısır); F.R., II, 149(Mısır); Zarîl, 147 (Suriye); Asadî, 106(Halep); al-Şark al-Avsat, 16; R.'A (A.'I), 354; Fariha, 109. 2) Fariha, 109; Asadî, 14(Halep). 3) Ma' lûf, 58; C.M., 349.

طابور أبو شخاطه ṭābūr abū şıḥḥāṭa: kibritli tabur

Not. Yaşlıların anlattıklarına göre, vaktiyle çocuk denilebilecek yaştaki gençler askere alınarak bunlardan bir tabur kurulmuş. Cepheye sevkleri sırasında, bir tren istasyonunda, karanlıktan korkan bu çocuklara yollarını göstermek için subayları kibrit yakmışlar. Tabur'a bu sebebe "kibritli tabur" denmiştir.

Not. Klâsik Arapçadaki طاسی tass kelimesi Türkçe-
de değişikliğe uğrayarak tekrar Arapçaya geçmiştir.

طاس کبابی tās kabābī(1); طاس کباب tās kabāb(2): tas kebabı

1) Vaşfî, III, 6 (Irak). 2) Maḥfūz, 17 (Bağdat).

Ayrıca bk. کباب kabāb.

طاش گامی tāş gāmī: mavna, güverteli büyük mavna < T. taş-gemi

Ben Ch., 57 (Cezâir).

طاقم tāqim, bk. طقم taqım

طاقه tāqa: taka, pencere

Maḥfūz, 17 (Bağdat); 'Abdul'azîz, M., 145 (Suriye, Mağrip).

Adana ve çevresinde, köylerde, pencereye daka denir.

طاوان tāvān, bk. طوان tavān

طاولة tāvla(1); طاولی tāvli(2): tavla, tavla oyunu < İtl. tavolo-

la "her türlü oyun masası"

1) Ben Ch., 57 (Cezâir); Kām 'aş., 60; Kav., I/I, 546 (Mısır, Sudan, Ürdün, Suriye); Asadî, 198 (Halep). 2) Ḥanafî, Şn., 63 (Bağdat); Vaşfî, II, 8 (Irak); Alîf-bâ' (577), 25.

طاوة tāva(1); طوا tāvā; طواه tāvva(2); طوايه tāvāya(3);

طوايه tāvvāya(4) < F.T. tāvā

1) Ben Ch., 57 (Cezâir); Çelebî, Kl., 134 (Irak); Vaşfî, I, 2 (Irak). 2) Frd., 443. 3) A.A., II, 20, R.A., Mç., 102; F.R., II, 149 (Mısır). 4) Kām 'aş., 454; Kav., I/I, 547.

طباشیر tabāşîr(1); داباشیر dābāşîr(2). F.T. tebâşîr, tebeşîr

1) Ma' lûf, 460. 2) Ben Ch., 39 (Cezâir).

طباشوره tabşūra: tebeşîr (bir tânesi)

Ma' lûf, 460.

طبانہ tabbāna, bk. طوبخانه tōbhāna

طبجی tobci; طبجی tōbbci; طبجی tubci, bk. طوبجی tobçî

طبسی tabsî, bk. تپسی tepsî

طباشه tabşa, bk. تپسی tepsî

طباشوره tabşūra, bk. طباشیر tabāşîr

طَبْشِي tabşî, bk. تَيْسِي tepsî
 طَبْمِي tabşî, bk. تَيْسِي tepsî
 طَبْل tabbal, bk. طَوْبَال tōbāl
 طَبْلَه tabla: tabla, kül-tablası
 Maḥfūz, 17 (Bağdat).

طَبْلَه tēbla: at kösteği, aynı kösteğe bağlanan bir kaç at <T. طَوْلَه
 tavla, at ahır <klâsik Arapça اِسْطَبْل isṭabl "ahır" <steb-
 lion, Yun. stavlos "ahır"
 Ben Ch., 58 (Cezâir).

طَبْلَه tēbla: bir tarafında âlet koymaya mahsus yarık bulunan tez-
 gâh tahtası, tavla (aynı mânâda)
 Ben Ch., 58 (Cezâir).

طَبْنَجَه tabanca(1), طَبْنَجَات tabancât(2); دَبْنَجَه dabanca(3): ta-
 banca

- 1) Frd. 427; Kām 'aş., 481; Ben Ch., 58 (Cezâir); Çe-
 lebi, Kl., 135 (Irak); Maḥfūz, 17 (Bağdat); A.A., II, 19;
 Vaşfi, II, 7 (Mısır, Irak); C.M., 964; F.R., II, 149 (Mısır);
 Ma' lûf, 461. 2) Frd., 427; A.A., II, 19; Ma' lûf, 461.
 3) A.A., II, 16; Vahab, 175.

طَبْهَه tappa, bk. طَوْبَه tōba
 طَبْبِي tappî, bk. طَوْبَه tōba
 طَبْم طَافِم taḥim, bk. طَافِم taḥim
 طَبْمَاخ toḥmāḥ; طَبْمَاخ tuḥmāḥ(1); طَبْمَاخ taḥmāḥ(2); دَقْمَاق duk-
 māḥ(3), Ç. دَقَامِيْق daḳāmīḳ(4); دَقَامِيْق dḳāmīḳ(5); دَقْمَاق dıḳ-
 māḥ(6): tokmak

- 1) Çeḫebî, Kl., 136 (Irak); Maḥfūz, 17 (Bağdat); Ḥanafî,
 Şn., 44 (Bağdat). 2) Dabbāğ, II, 303 (Musul). 3) Ben Ch.,
 41 (Cezâir); A.A., II, 16. 4) A.A., II, 16. 5) Ben Ch.,
 41 (Cezâir). 6) Asadî, 47 (Halep).

طَبْمَاخ taḥmāḥ: tokmakladı, çaktı
 طَبْمَاخ الوْتِد taḥmāḥı'l-vaṭad: kazık çaktı
 Bakrî, 319 (Musul).

"tokmak" kelimesinden türetilmiş fiil.

طَبْمَاخ mṭaḥmāḥ: tertipli, düzenli

Çelebî, Kl., 184 (Irak); Bakrî, 319 (Musul).

بیت مطبخ beyt mtaḥmaḥ: tertipli ev.

شخص مطبخ şahış mtaḥmaḥ: düzgün kıyafetli şahıs

Bakrî, 319 (Musul).

طرامبیلچی trāmbēlçî, bk. اطر مبیل iṭrimbēl

طرابانطی torbāntî, Ç. طرابنطیه trābēntîya: < İsp. ve Port. turbante

< F.T. dîlbend, tulbent

Ben Ch., 58 (Cezâir).

طرابوش tarbûş (1), Ç. طرابیش tarābiş (2); طرابیش trābiş (3): fes,

kırmızı takke < T. tarpûş < F. سرپوش serpûş

1) Ben Ch., 58 (Cezâir); Cādir, 105 (Irak). 2) Cādir,

105 (Irak). 3) Ben Ch., 58 (Cezâir).

طراخان tarḥān (1), Ç. طراخین tarāḥîn; طراخنه tarāḥina (2): tarhan,

başbuğ, başkan, kral

1) A.A., II, 19; I, 31; Ṭabari, I, 4, 6; N.Y., 273. 2) A.A.,

II, 19, I, 31.

طرزی tarzî, bk. ترزی tarzî

طرسنه tarsana, bk. ترسانه tarsāna

طرشچی turuşçî, bk. تورشو türşü

طرشو türşü, bk. تورشو türşü

طرشی turşî, bk. تورشو türşü

طرتامیس tarṭamîs: bunak < tertemiz

Dabbāğ, I, 259 (Musul); Ḥayyāvî, 363 (Bağdat).

طرمبه tromba; طرمبه trumba; طرمبه trimba, bk. طلمبه tulumba

طرمپه trumpa, bk. طلمبه tulumba

طرن turun: torun

Maḥfūz, 18 (Bağdat).

طرنباچی tronbācî, bk. طلمبه tulumba

طرنبه tırınba; طرنبه tronba, bk. طلمبه tulumba

طره turra, bk. طغری tuğrā

طز tuz: elinden geleni yapsın! Umurumda bile değil

‘Abdul‘azîz, M.Ş., 20 (Mağrip).

- 1) A.A., II, 20; Ma' lūf, 466. 2) Ma' lūf, 466. 3) A.A., II, 20; Ma' lūf, 466; 'Azzāvi, 117 (Irak); N.Y., 273; C.M., 970. 4) A.A., II, 20; Ma' lūf, 466; C.M., 970. 5) Kām. 'aş., 403; Maḥfūz, 17 (Bağdat); R.A., Mc., 106. 6) Ben Ch., 59 (Cezâir).

طاقم ṭakīm(1); طاقم ṭakīm(2); طقم ṭakm(3); طقم ṭakum(4), Ç.
طاقم ṭakūm(5); طقومه ṭakūma(6); طقم ṭakum; طواقم ṭavākum(7); طخم ṭaxīm, Ç. طخومي ṭhūmī(8); داقم dākem, Ç. دواقم dvākem(9); تخم ṭaxīm(10): takım

- 1) F.R., II, 149 (Mısır); 'Abbās, 157; Frd., 434. 2) Frd., 434; A.A., II, 20; Kav., I/I, 546; F.R., I, 876 (Mısır).
3) A.A., II, 20. 4) Vaşfī, II, 7 (Irak). 5) A.A., II, 20.
6) Frd., 334; A.A., II, 20; Vaşfī, II, 7 (Irak). 7) Vaşfī, II, 7 (Irak). 8) Şāmil (Musul). 9) Ben Ch., 40 (Cezâir).
10) Maḥfūz, 11 (Bağdat).

طاقم ṭakīm: uçak, gemi mürettebatı

F.R., II, 149 (Mısır).

طاقم ṭakīma: (ata v.b.) koşum takımı taktı, dizginledi
A.A., II, 20.

"takım" kelimesinden türetilmiş fiil.

طلعت Ṭal'at — ة ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle açık t(ت) ile yazılan şahıs adlarından.

Maḥfūz, 1 (Irak).

طلمبه ṭulumba(1); طلمبه ṭilumba(2); طرمبه ṭromba(3); طرمبه ṭrumba(4); طرمبه ṭrimba(5); طرمبه ṭrumpa(6); طرنبه ṭrinba(7); طرنبه ṭronba(8): İtl. T. tulumba

- 1) Kām. 'aş., 517; F.R., II, 149 (Mısır); S.M. (Mısır).
2) Kav., I/I, 547 (Sudan). 3) Ben Ch., 58 (Cezâir). 4) Maḥfūz, 17 (Bağdat). 5) Bakrī, 321 (Musul). 6) Ka' bī, 100.
7) Kav., I/I, 547 (Suriye). 8) Ben Ch., 58 (Cezâir).

طرنباجي ṭronbācī: tulumbacı

Ben Ch., 59 (Cezâir).

طلمه ṭolma, bk. دولمه dolma

طوبجي tūbecī(8): topçu

- 1) Maḥfūz,6(Irak); Şarbatī,225(Irak); Bakrī,327(Mu-
sul). 2) Şāmil. 3) Kām.‘aş.,102,277; Kav.,I/I,547;
F.R.,II,149; R.A.,Mc.,102.4) Kām. ‘aş.,277. 5) Ben
Ch.,57(Cezâir). 6) ‘Abdul‘azîz,M.145(Suriye,Mağrip).
7) A.A.,II,20. 8) Frd.,440.

باشى طوبجي bāştobcī: topçubaşı

"Bugün(1922) özel isim olarak kullanılmaktadır".
Ben Ch.,17(Cezâir).

طوبجیة tūbcīya: topçuluk, topçu okulu

A.A.,II,20.

عقد الطوبجیة ‘ıkdı't-tūbcīya: topçular arastası ._(Bağ-
dat'ta 1846 yılındaki bir tesbite göre).

M.C.,Dl.,261.

طوبخانه tūbhāna(1); طوبخانه tūbhāna(2); طبانه tabbā-
na(3): tophâne

- 1) M.C.,Dl.,186(Bağdat); Şarbatī,227 (Irak).2) Frd.,
440; A.A.,II,20. 3) Ben Ch.,57(Cezâir).

طوبال tūbāl(1); طوبال tūbāl(2): topal, ayağı kırık eşya

- 1) Ben Ch.,53(Cezâir). 2) Dozy,II,27.

طوبه tūba(1); طابه tāba(2); طابه tābe(3); طابه tappa;

طابه tappī(4): top(oyun topu)

- 1) Maḥfūz,18(Bağdat); C.M.98; ‘Amad,519(Ürdün);
Muḥzir,152(Mekke). 2) Ma‘lūf,476; R.A.,Mc.,98.
3) Fariḥa,109; Muḥlak,191(Lübnan). 4) Çelebī,Kl.,
136(Irak).

ما تجي الطوبه الا في المعطوبه māticī't-tūba illā fi'l-ma‘tū-
ba: Top ancak zavallıya gelir .— "feḫâketler zavallıları
bulur" anlamında kullanılır.

Muḥzir,152(Mekke); ‘Amad,519(Ürdün).

طوبوغرافیه tūbōgrāfiya: Yun. T. topoğrafya

Gaylānī,39.

طوخ ṭōḥ: tok, koyu

Maḥfūz, 18(Bağdat); Vaşfî, III, 7(Irak); Kav., II/I, 757(Irak).

طوّخ tavvaḥ: kararttı

Maḥfūz, 18(Bağdat); Ḥanafî, Şn., 64(Bağdat).

طوّخها ṭavvaḥhâ: (meseleyi) büyüttü, ve haddini aştı

Vaşfî, III, 7(Irak).

"tok" kelimesinden türetilmiş fiil.

طوخ ṭūḥ, bk. طوق ṭūk

طوربه ṭörba(1); تربة torba(2): torba

1) Dabbāğ, I, 259(Musul). 2) A.A., II, 13.

تربجي turbaçî: torbacı

Maḥfūz, 4(Irak).

طورشني ṭürşî, bk. تورشو türşü

طوز ṭöz: toz

Maḥfūz, 18(Bağdat); Bakrî, 327(Musul); Vaşfî, III, 7 (Irak); Kav., II/I, 757(Irak, Suriye).

طوّز tavvaz: toz çıkardı, toz kaldırdı

Ḥanafî, Mc., 26(Bağdat).

"toz" kelimesinden türetilmiş fiil.

طوز ṭöz: tuz

Maḥfūz, 18(Bağdat).

طوزبير ṭözбір, bk. أوتوزبير ötüzbir

طوزلق ṭözlik(1); طوزلق ṭuzluk, Ç. طزالق ṭazâlik(2); طوزلك ṭuz-
lek(3): tozluk

1) Kām 'aş., 91. 2) A.A., II, 19. 3) Ben Ch., 39(Cezâir)

طوق ṭūk(1), Ç. طوقات ṭūkât(2); أطواق atvâḥ; طوخ ṭūḥ, Ç. أطواخ atvâḥ(3): tuğ

atvâḥ(3): tuğ

1) Ben Ch., 59(Cezâir); A.A., I, 31; Ṭabarî, II, 1958,

1611, 1616. 2) Şāmil. 3) A.A., I, 31; Ṭabarî, II, 1958, 1611-6

طوقه ṭōka: toka(saça takılan toka)

Bakrî, 328(Musul).

ٲٲٲٲٲٲ: < P.T. tomar

Maḥfūz, 18 (Baġdat).

ٲٲٲٲ, bk. ٲٲ ٲٲ

ٲٲٲٲ: tayyareci, pilot

Maḥfūz, 6 (Irak).

ٲٲ: g t . — "diz" kelimesinden gelmektedir.

Maḥfūz, 18 (Baġdat).

ظ

ظٲٲٲ < T. zorba < F.z r-i b z 

Kav., II/I, 758 (Suriye).

ع

عارسز 'arsız(1); عاغسز 'ägsız(2): arsız

1) Maḥfūz, 8(Irak). 2) Bakrî, 330(Musul).

عاشر أولسون 'aşolsün, bk. أسون 'ussün

عافرّم 'āfarım, bk. آفریت 'āfarīn

عالیناب 'ālicanāb(1); عالییناب 'ālicanāp(2) < F.T. ālicenāb

1) Maḥfūz, 2(Irak). 2) Kutayba, 9(Musul).

عباچي 'abāçī(1), Ç. عباچیه 'abāçiya(2); عباچيچي 'abāyçī(3),

Ç. عباچيیه 'abāyçiya(4): abacı, erkek abası yapan ve satan kimse

1) Maḥfūz, 6(Irak); Ḥanafî, Şn., 176(Bağdat). 2) Ḥanafî, Şn., 176(Bağdat). 3) Maḥfūz, 6(Irak). 4) M.C., Dl., 268.

Ayrıca Irak'ta kadınların giydiği çarşafa da "abā"

denir.

قهوة العباچيیه 'kahvati'l-'abāyçiya: abacılar kahvesi. —

Bağdat'ta bir kahve adı(1846 yılındaki bir tesbite göre).

M.C., Dl., 268.

عباخانه 'abbāḥāna: Askerî dokuma fabrikası

Şarbati, 228(Irak).

عباچي 'abāyçī, bk. عباچي 'abāçī

عثمانلي 'Usmānli(1); عصملي 'Usmālli(2): Osmanlı

1) Asadi, 305(Halep). 2) Dabbāğ, I, 272(Musul); Maḥfūz, 3(Irak); Ḥanafî, Mc., 28(Bağdat).

ذهب عثمانلي 'zahab 'Usmānli: Osmanlı altını

وليه يا ولدولي إجا عتک الدرغلي

براغيد زغار ماياخذ بدو ذهب عثمانلي

vālli yā veled vālli icā 'ammāki'l-argālli

barāgid zğār mābyāḥız baddūzahab 'usmānli:

ey oğul git git sert amcan geldi

küçük burgular kabûl etmez, o, Osmanlı altını istiyor
Asadî,106(Halep).

عَدْلِيَّةٌ 'adliya: adliye .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını
Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir
N.Y.,275.

عَرَبٌ بِقِلَادِهِ 'Arab baklâvası, bk. بِقِلَادِهِ 'baklâva

عَرَبِيٌّ 'arabaci(1); عَرَبِيَّةٌ 'arabaci,Ç. عَرَبِيَّةٌ 'arabaciya(2): arabaci

1) Bustānî,1362; Kām 'aş.,98; R.A.,Mc.,105; 'Abdul-
'āl,40(Mısır); F.R.,II,144(Mısır). 2) A.A.,II,20.

عَرَشٌ 'arş: arş!, yürü! .— Askerî terim.

Hayyāvî,362(Bağdat).

عَرَضٌ 'arzuhal: arzuhal, dilekçe .— Kelime Arapça asıllı olup,
bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geç-
miştir.

Maḥfūz,2(Irak); Şarbatî,215(Irak); 'Abdul'āl,147
(Mısır); N.Y.,275.

أَرْضَاةٌ 'arzaḥalçi(1); أَرْضَاةٌ 'arzaḥalçi(2); أَرْضَاةٌ 'arzaḥalçi
أَرْضَاةٌ 'arzaḥalçi,Ç. أَرْضَاةٌ 'arzaḥalçiya; أَرْضَاةٌ 'arzaḥalçi,
Ç. أَرْضَاةٌ 'arzaḥalçi(3); أَرْضَاةٌ 'arzaḥalçi(4),Ç.
أَرْضَاةٌ 'arzaḥalçi(5); أَرْضَاةٌ 'arzaḥalçi(6): arzu-
halci

1) Ḥanafî,Şn.,189(Irak). 2) Bakrî,44(Musul); Ḥanafî,
Mc.,128(Bağdat). 3) Ḥanafî,Şn.,189(Irak). 4) Maḥfūz,
6(Irak). 5) Ḥanafî,Şn.,190(Irak). 6) Şarbatî,216
(Irak).

عُرْدِيٌّ 'urđi, bk. أوردو 'ördü
عَرْمُوطٌ 'armuṭ: armuṭ

Maḥfūz, 18(Bağdat); Bakrî,335(Musul).

عِزَّةٌ 'izzat .— عِزَّةٌ ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle açık
ت(ت) ile yazılan şahıs adlarından.

Maḥfūz,2(Irak).

عِزْمِيٌّ 'azmî .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.

Maḥfūz, 2 (Irak).

عزّي, izzī. — Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.

Maḥfūz, 2 (Irak).

عصمت, Uṣmāt. — ع ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle açık t (ت) ile yazılan şahıs adlarından.

Maḥfūz, 2 (Irak).

عصمالي, Uṣmāllī, bk. عثمانلي, Uṣmānli
عطار باشي, aṭṭārbāšī: attar başı

Bakrī, 64 (Musul).

عطر شاه, aṭarşāh; عطر شاح, aṭarşāh: atırşah

Ben Ch., 60 (Cezâir).

عاشي, aṭaş, bk. آتشی, aṭaş

عاشجي, aṭaşcī, bk. آتشی, aṭaş

عاشچي, aṭaşçī, bk. آتشی, aṭaş

عاشلك, aṭaşlık, bk. آتشی, aṭaş

عفارم, aḫarīm, bk. آفرین, āḫarīn

عفرم, aḫarīm, bk. آفرین, āḫarīn

عفرن, aḫarīn, bk. آفرین, āḫarīn

عقچه, uḫça, bk. اکیچه, ukça

عقلسز, aḫılsız: akılsız

Maḥfūz, 3 (Irak); Vaṣfī, II, 8 (Irak); Kūtayba, 9 (Musul).

علم وخبر, ilmuḫaber(1): almuḫabar(2): A.T. ilmūhaber, belge

1) Maḥfūz, 2 (Irak); Bakrī, 344 (Suriye); Kūtayba, 9 (Musul)

2) A.A., II, 10.

علمدار, alemdār: alemdar, alem taşıyan

Kav., I/I, 536; Kav., II/I, 758.

عقد العلمدار, ıḫdī'1-alemdār: alemdar arastası (Bağdat'ta

1846 yılındaki bir tesbite göre)

M.C., Dl., 265.

عبر, ambar, bk. عنبر, anbar

عنادم, inādım

عنادم صاغ اولسون, inādım sāğ olsün: inadım sağ olsun. —

Bir karar veya fikirde ısrar bildirmek için söylenir.

Tikrītī, III, 517 (Bağdat).

عنایت 'ināyet — ۵ ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle açık t (ت) ile yazılan şahıs adlarından.

Maḥfūz, 2 (Irak).

آبار < T. انبار 'anbar (3) عمير 'ambar (2); عمير 'anbar (1), ۴. عنبر 'anbār < A. انبار 'anbār

1) Ben Ch., 60 (Cezâir); Kav., I/I, 548; F. R., II, 150 (Mısır). 2) Ben Ch., 60 (Cezâir). 3) 'Abdul'azîz, M. Ş., 146 (Suriye, Mağrip).

عنبرجي 'anbarcī: anbarcı

Ben Ch., 60 (Cezâir).

عنبرلي 'anbarlī: anberli

Maḥfūz, 3 (Irak).

عنبرلي ورد 'anbarlī varid: anber kokan gül, güzel kokulu gül

عنبرلي شکر 'anbarlī şeker: anberli şeker. — Dondurma satıcılarının alıcayı dâvet için kullandıkları sözlere dendir.

Ḥanafî, Şn., 7 (Bağdat).

عنبرلي 'antikacı 'antıkacı bk. عنبرلي 'antıkacı

عنبرلي 'antika, bk. عنبرلي 'antika

عنقرا 'anqarā < İtl., T. angarya

Bakri, 344 (Musul).

عنقرا 'avançacı, bk. عنقرا 'avança

عنقرا 'avança, bk. عنقرا 'avança

عوني 'Avnī. — Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından

Maḥfūz, 2 (Irak).

عيرتلي 'īratlī: muvakkaten alınmış < عاريتلي 'āriyetli (A.) +

لي (T)) veya < igreti, ireti

Ben Ch., 60 (Cezâir).

عينه چيه 'aynaçiya (2): aynacı 'aynaçī (1), ۴. عينه چيه

1) Maḥfūz, 6 (Irak). 2) M. C., Dl., 266 (Bağdat).

عقد العينه جيّه (ʿiqd al-ʿaynāciya: aynacılar arastası
(Bağdat'ta 1846 yılındaki bir tesbite göre).

M.C. Dl.,262.

عجیواظ ʿivāz:(Hacivat'ın adından) soytarı, dalkavuk.

A.A.,II,20.

غ

غازوزه gāzōza: ʒāzoz <Fr. gazeuse

F.R.,II,150(Mısır).

غایطه gāyṭa,ç. غویطه gvāyīṭ: gayda

Ben Ch.,61(Cezâir).

الغیابی el-ğābānī, bk. أغبانی aḡbānī

غرش gūrş: قرش qurş, bk. قرش qurş

غرناقوط gārnāvaṭ: arnavut

Ben Ch.,61(Cezâir).

غساق gāsāq; غساق gassāq: cehennemliklerin içeceği su; kötü kokulu, dondurucu, soğuk veya bu nitelikte olan 'su

Bu kelime, fasih Arapçaya geçmiş en eski Türkçe kelimedir. Kur'ân-ı kerîm'de(XXXVIII,56; LXXVIII,25) geçer. Daha hicrî I. yüzyıldan beri Kur'ân-ı Kerîm'de başka dillerden gelen kelimeler üzerinde durulmuş, Tefsîre dâir eserler dışında, bilhassa "ğarîb al-Ḳur'ân" tarzındaki çalışmalarda böyle kelimeler derlenerek incelenmiştir. Gerek klâsik Arapçanın kelime malzemesini derleyen lugatlerde, gerekse "nevâdir" ve "ğarîb" e dâir eserlerde bu kelimeye işâret eden ve hangi dilden geldiğini araştıranlar olmuştur. Bunlar

ف

فابريکه fābrika, bk. فابريکه fabrika
فادوس fādōs, ق. فواديس fvādīs: paydos
Fariha, 125.

فاروزي fārūzī: <T. firūze <F. pīrūze
Ben Ch., 61 (Cezâir).

فاريسيه fārīsyā veya فارينسيه fārīnsyā: mutaraka; بالفارسيه bi'l-fāri-
siyā: borçlanmak sûretiyle, krş. T. veresiye
Ben Ch., 61 (Cezâir).

فأس fā's, bk. فسي fes
فاسوليه fāşūlyā: fasulye <Yun. phasiolos
Maḥfūz, 18 (Bağdat).

فاليه fālyā, ق. فوالي fvālī: ateşli silâhların patladığı zaman
çıkarttığı ışık <T. فاليه fālyā
Ben Ch., 61 (Cezâir).

Patladığı zaman silâhın çıkardığı ateş (şemseddin
sâmî, 979; çakmaklı veya fitilli tüfeklerde ağız otu boru-
sunu koymağa mahsus küçük tava (Bianchi), II, 1307.

فانلا fānilā; fānillā: fanila <İtl. flanelle
Kav., I/I, 549; F.R., 150 (Mısır).

فانوس fānūs: fanus <Yun. phanos
Ben Ch., 62 (Cezâir); Şāmil (bütün ülkelerde)

فايز fāyız: fāiz
A.A., II, 20.

Türkçedeki telâffuzuna göre Arapça فائز fā'iz keli-
mesinde hemze "y", ince "z" ise kalın "z" olmuştur.

فايظجي fāyızci: fāizci

Kām 'aş., 403; A.A., II, 20; F.R., II, 144 (Mısır).

فابريکه fabrika(1); فابريکه fābrika(2): fabrika <İtl. fabbrica
1) Kav., I/I, 548 (Suriye). 2) Kav., I/I, 548; F.R., II,
150 (Mısır); Kāzim, 380.

فبرك fabrika: sanayileştirdi

يفبرك yufabriku: sanayileştiriyor
Kav., I/I, 548.

"fabrika" kelimesinden türetilmiş fiil.

فانتكجى fantikcî, bk. أنتيكه جى antikacî

فتحى Fatḥî .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.

Maḥfûz, 2 (Irak).

فخرى faḥrî: fahrî .— Bir dernek v.s. nin şeref vesilesiyle verdiği azalık veya başkanlık ünvanı.— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y., 275.

فخرى Faḥrî .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.

Maḥfûz, 2 (Irak).

فراش باشى farrāşbāşî, bk. باشى baş

فران farrān, bk. فرن fırın

فرجيه farciya, Ç. فرجى faracî; فرجيات farciyât: ferâce

Fāzil, M., 167.

فرجه fırça, Ç. فرج fırça (1); فرشاة firşât (2); فرشايى farşâyî

(3); فرشايه firşâya (4): fırça < Yun. vurtsa, burtsa

1) Hanafî, Şn., 215 (Irak); Kütayba, 9 (Musul). 2) Kav., I/I, 549; F.R., II, 150 (Mısır). 3) A.A., II, 20. 4) Farîha, 128.

فرسى fors: amiral bayrağı, T. fors

Ben Ch., 62 (Cezâir).

فرشاة firşât, bk. فرجه fırça

فرشايى farşâyî, bk. فرجه fırça

فرشايه firşâya, bk. فرجه fırça

فرطنه farṭana: heyecan verici, olağan üstü < T. furtuna, fırtına

Bakrî, 360 (Musul).

فرفورى ferfûrî: porselen < F.T. fâğfûrî

Ben Ch., 62 (Cezâir); Maḥfûz, 18 (Bağdat).

فرمان fermân (1); فرامان faramân, Ç. فرامين farāmîn (2) F.T. ferman, yarlık

1) Ben Ch., 62 (Cezâir); 10. bant (‘Abdurrahmân-Musul); Şarbatî, 219 (Irak); Vahab, 198. 2) A.A., II, 20.

فِرْت fīrīn(1), Ç. أَفْرَان afrān(2); فِرْن forn(3): fırın < Yun.

phurnos

1) Ḥanafī, Şn., 97. 2) Ben Ch., 63(Cezâir); Ḥanafī, Şn., 97(Bağdat). 3) Ben Ch., 63(Cezâir).

فَرَّان farrān: fırıncı

Zamāma, Mac., 122(Fas).

عَقْدُ الْفَرَّانِيّīkdi'l-farrānī: fırıncı arastası(Bağdat'ta

1846 yılındaki bir tesbite göre).

M.C., Dl., 272.

فِرْت faran, bk. فَنَر fanar

فِرْنَاتَشِي fīrnātşī: hamam külhanı ateşçisi < fırın ateşi

Zamāma, Mc., 122(Fas).

Ayrıca bk. أَتَشِي ataş.

فَرِيق farīq: farik, fırka kumandanı, tüm general. — Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y., 275.

فَسِي fes(1); فَيْسِي fēs(2), Ç. فَيُوس fyūs(3): fes

1) Fāzil, M., 170; Kutayba, 9(Musul), 2) Dabbāğ, II, 304(Musul); Maḥfūz, 19(Bağdat); 1.bant(Şabriya-Musul).

3) Fāzil, M., 170.

وَقَعَ الْفَأْسُ فِي الرَّأْسِ vaka'i'l-fā's fi'r-ra's: fes başa düştü

. — "suç, üzerinde kaldı" demektir.

Muḥzir, 168(Mekke).

فَيْسِرَنگِي fēsrengi: fes rengi

Maḥfūz, 19(Bağdat).

فِيسْتَان fīstān(1); فُيسْتَان fustān(2); فُيسْتَان fustan, Ç. فِيسَاتِين fāsātīn(3); فِيسْطَان fīştān(4); فِيسْطَان fīştān(5); فِيسْطَان fīştān(6): fistan < Lat., fustana < İtl. fustagno < İsp. fustano

1) Kav., I/I, 549; F.R., II, 150(Mısır); Fāzil, M., 170

(Mekke); 1.bant(Şabriya-Musul). 2) Frd., 561; A.A. II/20

3) Frd., 561. 4) Ben Ch., 63(Cezâir). 5) Frd., 561;

Maḥfūz, 18(Bağdat); Kav., I/I, 549(Lübnan, Suriye);
F.R., II, 150(Lübnan). 6) Fāzil, M., 170(Mekke).

فستقيّة fustuḳīya: fıskiye

A.A. II, 20.

فشاك fşāk, bk. فشك fişek

فشاكلي fşākli, bk. فشكل fişek

فشطات fişṭān; fēşṭān, bk. فستان fistān

فشك fişek(1); فشاك fşāk(2); فشك fişeg(3); فيشكه fişka(4);

فاشكه faşake(5); فشكل faşak(6); فشكل fuşga(7);

فشكي fişki(8); فشقي fişki(9): fişek < F. فيشك fişeng

1) Bakrî, 365(Musul). 2) Ben Ch., 63(Cezâir). 3) 6.

bant(İsmâ'îl 'Azîz-Musul). 4) R.A., Mc., 116. 5) Fa-

riha, 130. 6) Kav., II/II, 23. 7) Maḥfūz, 18(Bağdat).

8) A.A., II, 20. 9) Maḥfūz, 18(Bağdat)

فشاكلي fşākli: fişeklik

Ben Ch., 63(Cezâir).

فشنا fişnā: vişne

مربى الفشنا murabba'l-fişnā: vişne reçeli

Yusrā, 247(Filistin).

فضلي Fazlî .— Tânkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından

Maḥfūz, 2(Irak).

فضيلتو faẓīlatlū: faziletli

A.A., II, 20.

فك ياقه fıkyaḥa, bk. ياقه yaqa

فكرت Fikret .— ة ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle :

açık t(ت) ile yazılan şahıs adlarından.

Maḥfūz, 2(Irak).

فلان flān: fülân, filân

2. bant(Sâlim-Musul); 6. bant(İsmâ'îl 'Azîz-Musul).

فلان شي لازم تعمل لازم tı'mel flān şey: falan şeyi yapman

lazım

Asadi, 25(Halep).

فلان علي بيت فلان ngöḥ 'alā bēt flān: filânın evine gi-

diyoruz

8. bant (Ḥamdīya-Musul).

Ayrıca bk. قاييش yassak, کاييش kayiş.

فلایکچی flāyekcī; فلوکاچی flūkācī: filikacı, sandalacı, kayıkçı
Ben Ch., 64 (Cezâir).

فالاکه falaka(1); فالاک falak(2): falaka

1) Maḥfūz, 18 (Bağdat). 2) A.A., II, 20.

فلوکاچی flūkācī, bk. فلایکچی flāyekcī

فنا fanā: fena, kötü

قولہ ابن الترتک فنا kōlīt ibni't-Türk fanā: Türk oğlunun dediği gibi fena

Asadī, 39 (Halep).

فانار fanar(1); فانار fanār, فانارات fanārāt(2); فانار fnār(3);

فان فان(4): fener(eski şekli: fenār) < Lat. fanarium, <

Yun. fanarion

1) Maḥfūz, 18 (Bağdat). 2) A.A., II, 20. 3) Ben Ch., 64 (Cezâir). 4) Dabbāğ, II, 298 (Musul).

فینات fincān: F.T. fincan

Kav., I/I, 549; F.R., II, 150 (Mısır); Fāzil, M., 171.

فینتازی finṭāzī: fantazi < Fr. fantaisie

Bakrī, 380 (Musul).

فهمی Fahmī .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.

Maḥfūz, 2 (Irak).

فوزی Favzī .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından

Maḥfūz, 2 (Irak).

فوطاچی fūtācī(1); فوطچی fōṭaṭcī(2): futacı, peştemalacı, havlucu

1) Ben Ch., 64 (Cezâir). 2) Maḥfūz, 6 (Irak).

فیات fiyāt: fiyat

Maḥfūz, 19 (Bağdat).

فیس fēs, bk. فیس fes

فیسرنگی fēs rengi, bk. فیس fes

فیسه fişa: fiş

فیشته الکهرباء fişati'l-kahrubā: elektrik fişi.

قاچاغچي kaçagçı, bk. قیخچی kaçagçı
 قادر قوي kadir koy(1); قائل قوي kaldır koy(2)

1) Maḥfūz, 19(Bağdat); Bakrî, 373(Musul). 2) Maḥfūz, 19(Bağdat).

قادرım kaldırım

Bakrî, 373(Musul).

قارا kārā; قاره kārā: kara, siyah

Ben Ch., 65(Cezâir).

Ayrıca bk. سراي sarây.

قاراباطق kārābātāk: karabatak

Ben Ch., 65(Cezâir).

قارابرتان kārābortān: koyunun iç sakatatının yenmeyen kısımları (dalak, bağırsak v.s.); giyilmeyen eski elbise.

Açıklanan kelime "kara" ve "bortān" kelimelerinden meydana gelmiştir. Diğer taraftan yine Arapçada aynı kuruluşta, fakat telâffuzları biraz değişmiş olan قارابرتال kārābortāl "yağma"; قالابرتال kālābortāl "gürültü, patırtı", tancada kelimelerinde tesâdüf edilir. Bu kelimeler قارا kārā: "kara" (siyah) ile برطان bortān, برتال bortāl, برتال < پرتال, پرتی, پارتال (âzerî lehçesinde paltar) "eski püskü elbise veya eşya" kelimelerinden kurulmuştur. Cezâir Arşivi Beytü'l-mâl kayıtlarında قارابرتال kārābortāl, "değersiz eşya mânâsında geçer. Konstantin'de eskiden برتال bortāl (ve bâzan برطانت bortān şekli) "mezbaḥa" için kullanılmıştır.

Ben Ch., 65(Cezâir).

قارادوزان kārādūzān: saz < karadūzen bir nevi saz akordu. قرادول kārādūl: ayakkabıcıların pabuca şekil vermek için kullandıkları demir âlet.

Ben Ch., 65(Cezâir).

قاراغول kārāgūl, bk. قرقول qaragol

قاراقرقچی kārāqarqçı: kışlada büyütülen asker çocuğu < karakollukçu:

Yeniçeri ocağı bölük ve ortalarındaki küçük çavuş; çorbacıların ve zabıtların emir çavuşu; acemi oğlanlarından yeniçeri ocağına yeni kaydedilen oda hizmetçisi

Ben Ch.,66(Cezâir).

قارا قندلوز *qārāqendlūz*: karakoncolos(karakoncoloz), vampir

Ben Ch.,66(Cezâir).

قاراولي *qārāvali*: atlı öncü, yol kesen <karavul "öncü kuvveti, keşif kolu"

Ben Ch.,66(Cezâir).

قارباج *qārbāc*, bk. كارباج *kārbāc*

قارداشلق *qārdāşlıq*: kardeşlik. — Irak'ta bir derginin adı.

Kardeşlik dergisi.

قارشى *qāriş*: karşı

Maḥfūz,19(Bağdat).

قاراشى *qāraşa*: karıştı, araya girdi

تقاراشى *taqāraşa*; ايقتراشى *iqtāraşa*: birbirine karıştı,

birbirine girdi(mızraklar)

A.A.,II,21.

لا تقاراشى *lātqāriş*: karışma

Vāşfi,I,2(Irak).

تقاراشى *taqarraşa*:(insanlar) toplandı

A.A.,II,21.

قارشى *qaruşa*: karıştırdı

قارشى بين *qarashbayna*:karıştırdı, aralarını bozdu

A.A.,II,21.

"karış-" fiil kökünden türetilmiş fiil.

قاراشى واراشى *qāriş*: vāriş < karış marış: karışıklık marışıklık

Maḥfūz,19(Bağdat).

قازان *qāzān*, bk. كازان *kāzān*

قازق *qāzèq*, bk. خازوق *hāzūq*

قازمه *qāzma*, bk. قزمه *qazma*

قازوغ *qāzōg*, bk. خازوق *hāzūq*

قاشوقه *kaşūka*(1), Ç. قواشيق *qavāšiq*(2); قواشيغ *qavāšig*(3);
 قاشوكه *kaşūka*(4); خاشوقه *ḥašūka*(5), Ç. خواشيق *ḥavā-
 šiq*(6); خواشيغ *ḥvāšig*(7); خاشوكه *ḥašūga*(8), Ç. خاشيك *ḥavāšig*;
 خواشيغ *ḥvāšig*(9); خشكه *ḥašuka*; خشق *ḥašiq*(10),
 Ç. خواشيغ *ḥavāšiq*(11): kaşık

- 1) Kav., II/I, 748 (Irak). 2) Şāmil (Irak). 3) Ḥanafī, Şn., 33 (Bağdat). 4) Vaşfī, I, 2 (Irak). 5) Kav., II/I, 748 (Musul); Fariḥa, 45; 'Amad, 177 (Ürdün). 6) Kav., II/I, 748. 7) Fariḥa, 45. 8) Maḥfūz, 13 (Bağdat); Tikri-tī, II, 557 (Bağdat); 9) Şāmil (Irak). 10) A.A., II, 15. 11) Dabbāg, I, 26 (Musul).

أم الخواشيغ *ummu'l-ḥvāšiq* — Irak'ta tarihi bir yer adı. Ka'bi, 101 (Hadise (Irak)).

قاطر *kaṭ*(1), Ç. قاطرات *kaṭāt*(2): kat (bütün anlamlarıyla)

- 1) Ben Ch., 66 (Cezâir); Maḥfūz, 19 (Bağdat); Vaşfī, I, 3 (Irak). Ḥaccīya, IV, 235 (Bağdat). 2) 9. bant (Fā'iza-Musul)

قاطرخانه *kaṭırhāna*

سوق القاطرخانه *sūqı'l-kaṭırhāna*: katırhâne çarşısı

M.C., DL., 257 (Bağdat); Ḥanafī, Şn., 172 (Bağdat).

قاطرمه *kaṭerma*, bk. قنطرمه *kaṭarma*

قاطر قوي *kaṭırkoy*, bk. قنطير قوي *kaṭırkoy*

قاطرغوق *kaṭıguk*, bk. قاطرق *kaṭıq*

قاطر بالغ *kaṭābālig*, bk. قاطر بالغ *kaṭābālig*

قاطر بچی *kaṭābçī*: kalıpcı, fes kalıplayan

Maḥfūz, 6 (Irak); Ḥanafī, Şn., 171 (Bağdat); Cādir, 108

(Irak); Ḥaccīya, IV, 102 (Bağdat).

قالسون *kaṭsūn*, bk. قلسون *kaṭsūn*

قالفه *kaṭfa*, Ç. قالف *kaṭfa*: kalfa, müzakereci < خليفة A.

ḥalife

Ben Ch., 67 (Cezâir).

قاطرچی *kaṭaçī*, bk. قاطرچی *kaṭaçī*

قاطرچی *kaṭaçī*, bk. قاطرچی *kaṭaçī*

قامشلي kāmīşli: kāmīşlı .— Suriye'de bir şehir adı.
Şāmil.

قامه kāma, bk. قمه kama
قانونچي kânūncī(1); قانونچي kânūnçī(2): kanuncu, kanun çalan
1) Ben Ch.,67(Cezâir). 2) Maḥfūz,6(Irak).

قاو kāv: kav, kuru

Ben Ch.,67(Cezâir); Dabbāg,II,415(Musul); Maḥfūz,
19(Bağdat); Bakrī,376(Musul).

قاورمه kāvırma; قاورمه kāvırma; قاورمه kāvırma, bk. قورمه ka-
vurma

قاوشی kāvīş bk. قاوشی kāvūş

قاوق kāvūq(1); قاوق kāvūq(2),ç. قواویق kavāvīq(3); قاوغ
kāvūg(4); قاغوق kāvūg(5): kavuk

1) Cādir,171(Irak). 2) Frd.,634; A.A.,II,20;N.Y.,
273; Fariha,134. 3) Frd.,634; A.A.,II,20. 4) Çelebî,
Kl.,146(Irak). 5) Cādir,171.

قاوقچی kavakçı: kavukçu

Ben Ch.,67(Cezâir).

قاوشی kavūş(1),ç. قواویشى kavāvīş(2); قواوشی kavāvīş(3); قواوشی
kāvīş(4); قواوشی kavīş(5): koğuş

1) Maḥfūz,19(Bağdat); A.A.,II,22. 2) A.A.,II,22.
3) A.A.,II,16. 4) Vaşfî,II,8(Irak). 5) kām 'aş.,264.

قاوون kavūn(1); آوون avūn(2): kavun

1) Frd.,635; A.A.,II,20; N.Y.,273; Kav.,I/I,549.
2) Kav.,I/I,549(Suriye).

قاویشى kavīş, bk. قاوشی kavūş

القایات - الداش el-kāyāt el-dāş .— Bir çocuk oyunu.

H.H.,113(Irak).

<kayalar-taş.

قاویشى kavīş(1),ç. قواویشى kavāvīş(2); آویشى avīş(3); قیوشی kış,ç.
قیوشی kyūş; قیوشی kyūşe(4): kayış(Cezâir'de ustura bile
meye mahsus kayış).

1) Kām 'aş.,532; Maḥfūz,19(Bağdat); A.A.,II,20;

قَبَان *qabbān*(1); كَبَان *gabbān*; كُبَان *gubbān*(2): kapan, büyük terâzi, kantar.

- 1) Kām 'aş., 62, 610; Ma' lûf, 607; Çelebî, Kl., 146 (Irak); A.A., II, 21; Rif'at, 73 (Libya). 2) Hānafi, Şn., 115 (Bağdat).

مَالِ الْقَبَان *māl al-qabbān*: erzak, tahıl

A.A., II, 21.

قَبْن *qabbana*(1); كَبْن *gabbana*(2): kantar ile, el terâzisi ile tarttı

- 1) A.A., II, 21; Ma' lûf, 607. 2) Hānafi, Şn., 116 (Bağdat). "kapan" kelimesinden türetilmiş geçmiş zaman fiil.

قَبَانِجِي *qabbāncī*(1); كَبْنِجِي *gubbançī*(2); كُبَانِجِي *gubbāncī*, Ç. كُبَانِجِي *gubbāncīya*(3): kapancı, Bağdat'ta meşhûr bir âilenin lakabı

- 1) Turās, III, 56. 2) Maḥfûz, 7 (Irak); Hānafi, Mc., 56 (Bağdat). 3) Hānafi, Şn., 115, 116 (Bağdat).

جَامِعِ الْقَبَانِجِي *ġami' i'l-qubbançī*: Kapancı Camii. — Bağdat'ta bir ġaminin adı.

Sāmarrā'î, 211

كَبَانِجِي بَاشِي *gubbāncī bāşī*: kapancı başı

Hānafi, Şn., 116 (Bağdat).

قَبَانَه *qibāna*(1); كَبَانَه *gbāna*(2): tartma, tartıcılık

- 1) A.A., II, 21. 2) Hānafi, Şn., 116 (Bağdat).

قَبِجِي *qabicī*, bk. قَبُو *qabū*

قَبُز *qubuz*: kopuz; çalgı âleti

A.A., II, 21; N.Y., 273.

قَبَاذِي *qabāzī*(1), Ç. قَبَاذِيَات *qabāzāyāt*(2); قَبَادِيَات *qabādā'īyāt*(3): kabadayı

- 1) Kav., II/II, 23 (Suriye). 2) Hānafi, Mc., 38 (Lübnan). 3) A.A., II, 21.

قَبْطَان *qabṭān*(1); قَبْطَان *qibṭān*; اِبْطَان *ibṭān*(2): kaptan, kapudan < Fr. capitaine

- 1) Maḥfûz, 19 (Bağdat); Fāzil, M., 179; Kāzım, 380 (Bağdat). 2) Kav., II/II, 24.

قَبَاغ kabāḡ, bk. قَبَاغ kabāḡ
 قَبَاغَلِي kabāḡlī, bk. قَبَاغَلِي kabāḡlī
 قَبَاك kabāk(1); قَبَاك kabāk(2): zırhlı gemi < T. kabak, kapak

"ahşap harp gemisi"

1) Ben Ch.,67(Cezâir). 2) Frd.,585.

"Kapak" için bk. OTDT,II,163(md. kapak).

قَبْلَان بَصْطِي kablan baştī (< kaplan postu): pars

Dozy(T.A.),I,360.

قَبْلَانَامَه kablanāma: kiblenümâ, pusula

Maḥfūz,2,19(Irak).

قَبَالُورْطَه kabalörṭa, bk. قَبَا kabā

قَبَان kabana, bk. قَبَان kabān

قَبَانْجِي kabbañçī, bk. قَبَانْجِي kabbañçī

قَبَا kabā, bk. قَبَا kabā

قَبَالُورْطَه kabalörṭa, bk. قَبَا kabā

قَبُو kabū: kapı > kapı

A.A.,II,21

قَبْچِي kabçī: ordu binâsında makam kapısının muhafızı
 olan asker; karakol dış kapısı muhafızı < kapıcı

Maḥfūz,6,19(Irak); Şarbatī,226(Irak).

قَبْجِي kabicī: Cezâir dayılarının yanında bulunan sul-
 tan mümessili < T. kapıcı(eski telâffuzuyla kapucu) "kapi-
 cı, teşrifatçı"

Ben Ch.,67(Cezâir),

Ayrıca bk. هَان hān.

قَبُور kabūr, قَبُورَات kabūrāt: tabanca kılıfı < kubur "mahfeza"

Ben Ch.,67(Cezâir).

Kubur için bk. OTDT,II,308-309(md. kubur).

قَبُوط kabūṭ, bk. قَبُوط kabūṭ

قَبْط kabpaṭ: kapattı

Kav.,II/II,24(Irak).

قَبْط شَغْلُو kabpaṭ şıḡlū: işlerini bitirdi

قَبْط فْلُوسُو kabpaṭ flūsū: parasını bitirdi

قبط أغراضو kappat aġrāzū: eşyalarını baġladı, denk yaptı
Bakrî, 373(Musul).

قبات قباغ(3), ق. قباغ(1), ق. قباغات(2); قباغات(4): kapak

1) Dabbāġ, I, 24(Musul); Bakrî, 379(Musul); Vaşfî, II, 8(Irak); 9.bant(Fā'iza-Musul); Hacciya, IV, 109(Baġdat); Tikrîti, II, 207(Baġdat); Kutayba, 9(Musul); Maḥfūz, 19(Baġdat). 2) 8.bant(Ḥamdiya-Musul). 3) Maḥfūz, 19(Baġdat). 4) Ḥanafî, Şn., 212(Baġdat).

قباغلي قباغلي(1); قباغلي قباغلي(2); قباغلي قباغلي(3): kapaklı kundura, baġsız kundura

1) Maḥfūz, 3(Irak). 2) Ḥanafî, Mc., 425(Baġdat). 3) Maḥfūz, 3(Irak); Ḥanafî, Şn., 219(Baġdat).

Ayrıca bk. كندره kundura

قباغ قباغ, bk. قباغ قباغ
قباغ قباغ: katirciya; katircılık

A.A., II, 21(Halep).

قباغ قباغ(1); قباغ قباغ(2): kış, geminin kış tarafı

1) Ben Ch., 68(Cezâir). 2) Faḥḥām, 99 İskenderiye(Mısır)

قباغ قباغ(1), ق. قباغات(2): kaçak

1) Maḥfūz, 19(Baġdat); Bakrî, 379(Musul); Vaşfî, II, 8(Irak); 6.bant(İsmâ'îl 'Azîz-Musul). 2) 6.bant(İsmâ'îl 'Azîz-Musul).

قباغ قباغ(1), ق. قباغ قباغ(2); قباغ قباغ(3): kaçakçı

1) Maḥfūz, 6(Irak); Bakrî, 379(Musul); 6.bant(İsmâ'îl 'Azîz-Musul). 2) 6.bant(İsmâ'îl 'Azîz-Musul); Kutayba, 9(Irak). 3) Vaşfî, 8(Irak).

قداش قداش(1), ق. قداش قداش(2) veya قداش قداش: hizmetçi, küçük işlere bakan uşak, krş. emektaş

Ben Ch., 68(Cezâir).

قدرت Kudret .— ۵ ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle açık

t(ت) ile yazılan şahıs adlarından.

Maḥfūz,2(Irak).

قَدْرِیْ Kadri .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.

Maḥfūz,2(Irak).

قَدِيفَاجِي kadifācī(1); قَدِيفَه چِي kadifeçī(2): kadifeci. A. قَدِيفَه kati-
tife

1) Ben Ch.,68(Cezâir). 2) Maḥfūz,6(Irak).

Türkçede kadife şeklinde telâffuz edilir.

قِرَاجِ kirāc: kıraç

Çelebî,Kl.,147(Irak).

قَرَارِ karar: karar, bir iş için azmetmek .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,276.

قَرَاغُولِ qarāğöl; qarāğol, bk. قَرَاغُولِ qarāğol

قَرَاغُوزِ qarāğoz; qarāğüz, bk. قَرَاغُوزِ qarāğoz

قَرَاغُونِ qarākūn, bk. قَرَاغُولِ qarāğol

قَرَبَاجِ kirbāç; قَرَبَاجِ kirbāç, ķerbāç, bk. قَرَبَاجِ kirbāç

قُرْبَانِ kurbān

قُرْبَانِ بِيَرَامِ kurbān bayrām: Kurban bayramı

Frd. 596.

Ayrıca bk. بِيَرَامِ الْاَلِيّ bayrām ālāy

قَرَبُولَسِ qarabūs; قَرَبُولَسِ qarabūs, Ç. قَرَابِيْسِي qarābīs: eyer karpuzu

A.A.,II,21.

قَرِبَاجِ kırpāç, bk. قَرَبَاجِ kirbāç

قَرِيْحِ بِيَشِ kırıḥ bēş

قَرِيْحِ بِيَشِ kırıḥ bēş: kırk beş-
lik tabanca

Hanafî,Mc.,652(Bağdat).

Kaydedilen eserde, kelimenin "kırbaç", Ç. qarābiç"

ten geldiğine dâir izah yanlıştır.

قَرْدَاشِ kardāş: kardeş

Çelebî,Kl.,77(Irak); A.A.,II,21.

قرداشم kerdāšem: kardeşim

Ben Ch., 68 (Cezâir).

تلاگ ابابوج واللاشي گله مرحبا قرداشي tlāga'1-bābūc vılık -
lāş gella marhabā kerdāş(1)

تلاقت اليميني باللاشي قلنلو مرحبا قرداشي itlākıti'1-ēmeni bı-
līklāş kallıtlū marhabā kerdāş(2)

زط لا قوائور قالوا: مرحبا قرداشي zuṭṭ lākū navar kālū
marhabā kerdāş(3): pabuç ile ayakkabı karşılaştınca bir bi-
rine "merhaba kardeş" dediler

Türkçedeki "it iti bulur", "her kuş kendi cinsiyle
uçar" veya "tencere yuvarlandı kapağını buldu" atasözle-
rinin mukabilinde kullanılır.

1) Tikrîti, II, 252 (Bağdat). 2) Dabbāğ, I, 252 (Musul).

3) 'Amad, 269 (Ürdün).

Ayrıca bk. ایمنی, ēmeni.

قردون kerdōn: kordon

Bakrî, 384 (Musul).

قروش kurūş(1); قرش kırş(2); قرش kırış(3), ق. قروش kurūş
غروش gu- rüş(4); قروش krūş(5); ارش یرش(6); غرش gurş, ق. غروش gu-
rüş(7); غرش girş(8); غرش gerş, ق. غروش grūş(9); غرش
grūş(10): kuruş

1) Muḡşir, 128 (Mekke). 2) Ma' lūf, 619; Kav., I/I, 548

(Suriye); 'Abdul'azîz, M., 146 (Suriye, Mağrîp); 'Azzā-

vî, 147 (Irak); F.R., II, 150 (Lübnan); Fāzil, M., 155;

İbrāhîm, 19 (Libya). 3) Dabbāğ, I, 42, II, 385 (Musul);

Tikrîti, II, 29 (Bağdat); Cundî, 274 Ma'arra (Suriye);

7. bant (İsmā'îl Ḥalîl-Musul). 4) Kām. 'aş., 2; Ma' lūf

619; Nāşıruddîn, 25 (Cezâir). 5) Kav., I/I, 548 (Suriye)

Fāzil, M., 155; Kayyāl, 178 (Dimaşk). 6) F.R., II, 150

(Mısır). 7) A.A., II, 20. 8) Ma' lūf, 619; 'Azzāvî, 147

(Irak); A.A., II, 20; Kav., I/I, 548. 9) Ben Ch., 69 (Ce-

zâir). 10) Ben Ch., 69 (Cezâir); Dabbāğ, II, 422 (Musul).

قُرْشَى صَاغ kırış şāg(1); اِرْشَى صَاغ ırş şāg(2): sağ kuruş.—
Ayarı ve miktarı tam olan kuruş.

1) Bakrī, 306(Mısır). 2) Şāmil(Mısır).

اِسْتَقْرَشَى istakraş: para sâhibi oldu, zengin oldu
Asadī, 129(Halep).

Türkçe "kuruş" kelimesinden اِسْتَفْعَلَ vezninde türetilmiş fiil ve ism-i fâili.

اَقْرَشَابِي aqraşabi: birinin aleyhinde söyledi
A.A., II, 21.

Türkçe "kuruş" kelimesinden türetilmiş fiil.

اَقْرَشَى aqraş: daha zengin, serveti, parayı başkasından
daha çok seven kimse

Asadī, 191(Halep).

"Kuruş" kelimesinden اَفْعَلَ vezninde türetilmiş karşılaştırma ve üstünlük sıfatı.

مِسْتَقْرَشَى mistakrış: para sâhibi, zengin
Asadī, 129(Halep).

Yukarıdaki istakraş fiilinden türetilmiş ism-i fâili.

قُرْشُو پارَه kırşü pāra: kuruş para değerindedir, itibarsızdır

Dabbāg, II, 310(Musul).

قُرْشُو وَلَا پارَه kırşü valā pāra: kuruşu para etmez

Dabbāg, II, 565(Musul).

اَلْهَرِشَى مَا يَسَاوِي قُرْشَى al-hiriş mā yisāvi kırış: "hırş" kuruş etmez

Amad, 618(Ürdün).

قُرْشَى مَعَكَ قُرْشَى اِبْتِسْوَى قُرْشَى ma'ak kırış ibtisvā kırış: bir kuruşun varsa, bir kuruş edersin .— Servetine göre itibârın olur.

Amad, 575(Ürdün).

وَجِيهٍ اِبْتِسْوَشَى وَلَا صِنَادِيْقٍ اَقْرُوشَى vacih bařş valā řanādik ākrūř: güler yüz olsun, kuruřlu sandıklar olmasın

Amad, 626(Ürdün).

تَأَخَّرْتُ قَرَشِي وَأَنَا رَضِيَانٌ أَوْ يَوْمِ أَنْ أُطْلِبَهُ أَتَكُونُ زَعَلَاتٍ tāhiz
 kırşı vanā razyān ū yōmın aṭlubuhu itkūn za‘lān: kuruşumu
 alıyorsun, ben rıza gösteriyorum , alacağımı istediğim
 gün küsüyorsun!

‘Amad,167(Ürdün).

الْقَرَشِيُّ الدَّبِيضُ يَنْفَعُ فِي النَّهَارِ الْأَسْوَدِ el-kırşā‘l-abyaẓ yenfa‘
 fi‘n-nahāri‘l-asvad: ak kuruş kara günde faydalı olur.
 Krş. ak akça kara gün içindir.

Muhzir,128(Mekke).

وَقَرَشُكَ الْأَبْيَضُ لِيَوْمِكَ الْأَسْوَدِ vaffır kırşakı‘labyaẓ lıyo-
 makı‘lasvad: ak kuruşunu kara günün için biriktir(yk.bk.)

‘Amad,218(Ürdün); al- Şarḫ al-avşat(Ḥ)(Ürdün).

حَبِي الْقَرَشِ الْأَبْيَضِ لِلْيَوْمِ الْأَسْوَدِ ḥabbi‘l-kırşā‘l-abyaẓ lil yavmi‘l-
 asvad: ak kuruşunu kara gün için sakla(yk.bk.)

Asadī,51(Halep).

Ayrıca bk. سلیمی Selimī.

قَرَشِي karuşa, bk. قَارَشِي kārāşa
 قَرَشِي بَيْنَ karāşa bayna bk. قَارَشِي kārāşa
 قَرَشُونُ kerşūn: kurşun(tüfek kurşunu)

Ben Ch.,69(Cezâir).

قُرْصَاغُ kūrşāg(1); قُرْصَاغُ kūrşāg(2): sabır, tahammül < kursak
 1) Maḥfūz,20(Bağdat); Bakrī,384(Musul). 2) Vaşfi,
 III,7(Irak).

قُرْصَانٌ kūrşān,ç. قَرَاصِينٌ karāşīn: korsan
 A.A.,II,21.

قُرْغٌ kūrūg: korunmuş, تنها, korunmuş yer; yalnız resmî kişi-
 lerin katıldığı ve başkalarına kapalı toplantı, umumî ma-
 hallerde tutulan, kapatılan yerler(msl. al-Ḥammām al-fulā-
 nī kūrūg: filânın hamamı kapatılmıştır; al-kā‘a al-fulānī-
 ya kūrūg: filân anfi tutulmuştur).

Maḥfūz,20(Bağdat); Şarbatī,227.— Bu kelime çok es-
 ki bir devrede Arapçaya geçmiş olmalıdır. Yakın devre dil
 malzemesinden derlenmiş sözlüklerde geçmez. Ancak Türkçede

qoruğ(çoru-ğ) "korunma" anlamında mevcuttu, bk. Kutadgu bilig, III(indeks), s.272.

قَرغلي qorğli, bk. القَوْلُ اَعْلِيَه el-ğologliya
قِرْفَتَان qarftān, bk. قَطَات kaftān

قَرُقُلَاق qarakuḷāq: karakulak. — Çakala benzer bir cins hayvan.
Ḳām, 'aş., 104.

قِرْقِرلر qırıklar: Kırıklar. — Halep'te bir âile lakabı
Asadî, 98.

قِرْقُوز qarakuḳöz, bk. كِرْكُوز karakoz
قِرْقُول qarakuḳol(1); قِرْقُول، قِرْقُول qarakuḳül(2), قِرْقُولَات qarakuḳülāt(3); قِرْقُول qaravul(4); قِرْقُول qarāğül(5);
قِرْقُول قِرْقُول qarāğül(6); قِرْقُول قِرْقُول qarākün(7); قِرْقُول قِرْقُول qarākül(8); قِرْقُول قِرْقُول karakon(9); قِرْقُول قِرْقُول karākün(10): karakol

1) Ḳām 'aş., 104; Çelebî, Kl., 148(Irak); Bakrî, 385(Mü-
sul). 2) Frd., 634; A.A., II, 21; Kav., I/I, 550. 3) A.A.,
II, 21-4) A.A., II, 21. 5) Bustānî, 1696. 6) Ben Ch., 66
(Cezâir). 7) Bustānî, 1696. 8) A.A., II, 22. 9) Kav.,
I/I, 550(Lübnan). 10) Bustānî, 1696; A.A., II, 22.

قِرْقُول قِرْقُول عمل عليّ قِرْقُول imil 'aleyve qarāğül: bana haşın, sert,
merhametsiz davrandı

Ben Ch., 66(Cezâir).

قِرْقُول قِرْقُول mahalleti'l-ğarāğol: karakol mahallesi. —
Bağdat'ta bir mahallenin adı.

Vā'iz, 60(Bağdat); Haḫḫāḫ, 11(Bağdat); Ḥaccîya, IV, 220
(Bağdat).

قِرْمَانلي qaramānli

مَسْجِدُ القِرْمَانلي Mescid i'l-ğaramānli: Karamanlı Mescidi
Rif'at, 78(Tarabûls).

قِرْمِصَاغ qırımşāğ: pezevenk

Mahfûz, 20(Bağdat).

قِرْنَاص qernāş: kurnaz

Ben Ch., 69(Cezâir).

- قَرَنْدَلِي *qerëndlî* < F.T. kalender, dervîş
Ben Ch., 69 (Cezâir).
- قَرَهْ أُصْلَان *qaraaşlân*
قَرَهْ أُصْلَان *qâd qaraaşlân*, bk. اَرْسَالَان *arsalân*
قَرَهْ تَيْبَه *qara teppe*: Karatepe. — Irak'ın kuzeyinde bir yer adı.
Vahab, 21; Dürî.
- قَرَهْ پِير *qarapîr*
مَسْجِدِ قَرَهْ پِير *Mescid Qarapîr*: Karapir mescidi
Sāmarrā'î, 280 (Bağdat).
- قَرَهْ جَاك *qaracâk*. — Bir çocuk oyunu.
H.H., 113 (Irak).
Kelimenin Türkçe olduğu, birleşik bir kelime olup
ilk kısmının "kara" dan ibâret bulunduğu anlaşılmalı be-
râber ikinci parça olan "câk" 'ın mâhiyeti belirlenememiştir.
- قَرَهْ جُوز *qaragûz*, bk. كَرَكُوز *karakoz*
قَرَهْ حَسَن *qaraḥasan*: Karahasan. — Irak'ta bir yer adı.
Dürî,
- قَرَهْ دَاغ *qaradâg*
جَبَلِ قَرَهْ دَاغ *Çabal qaradâg*: Karadağ. — Süleymaniye'de
(Irak) bir semt adı ve bir âile lakabı.
Dürî (Irak).
- قَرَهْ زَنْكِي *qarazankî* < kara zencî: ölenlerin ruhu için sadaka olarak
dağıtılan bir yemek
Bakrî, 238 (Musul).
- قَرَهْ غُولِي *qaragollî*: karakollu. — Bağdat'ta bir âile lakabı.
H.H., 109; Alîf-bâ, (577), 42.
اَلْعِبَاءُ آتِ الْقَرَهْ غُولِيَّه *al-'abâ'âtı'l-qaragollîya*: karakollular
abaları
Câdir, 68 (Irak).
- قَرَهْ قُوشِ *qarakōş*: Karakuş. — Musul'da bir ilçenin adı.
Dabbâg, II, 516 (Musul); Maḥfûz, 20 (Bağdat).
- قَرَهْ قُوشِ *qarakōş*
حُكْمِ قَرَهْ قُوشِ *ḥukum qarakōş*: karakuş ḥukmü, ḥukm-i Karakuşî

Dabbāg, I, 167 (Musul); Tikrîti, II, 511 (Bağdat); 'Amad, 207 (Ürdün).

قَرَه قَوْل karakül, bk. قَرَقَوْل karakol
قَرَه لَنْجِيرَه Karahincire; قَرَه عِنْجِير kara'incir: Karaincir. — Kerkük'te bir yer adı.

Dürî (Irak).

قَرَوَانَه karvāna, bk. قَرَوَانَه karvana

قَرَوْل karavul, bk. قَرَقَوْل karakol

قَرَوَانَه karvana(1); قَرَوَانَه karvāna(2): karavana

1) A.A., II, 21. 2) Maḥfūz, 20 (Bağdat); Bakrî, 385 (Musul)

قَرِيُولَه karyōla(1); قَرِيُولَه karyōlā(2): karyola < İtl. carriola

1) Maḥfūz, 20 (Bağdat); Vaşfi, I, 3 (Irak); Bakrî, 385 (Musul). 2) 4. bant (Taha-Musul); 8. bant (Ḥamdiya-Musul).

قَرَارَهْمَه kızartma; قَرَارَهْمَه kızartma: kızartma. — Bir etli yemek.

Vaşfi, I, 2 (Irak).

قَرَالْقَرَط kızıl'1-kırt(1) قَرَقَرَط kızırkıt(2); قَرَقَرَط kızırkıt(3)

. — Hakaret ve kızgınlık ifâde etmek için kullanılan bir söz < kızıl kurt

1) Maḥfūz, 20 (Bağdat). 2) Ḥayyāvî, 362 (Bağdat). 3) Bakrî, 386 (Musul).

قَرَاق kazak: kazak. — Asker.

Maḥfūz, 20 (Bağdat).

Ayrıca bk. Tuğlacı, III, 147.

قَرَانَه kazān, bk. قَرَانَه kazān

قَرَانَه قَرَانَه kazānçî, bk. قَرَانَه kazān

قَرَطَه kazēte: gazete

Maḥfūz, 20 (Bağdat).

قَرَقَرَق kazak, bk. قَرَقَرَق hāzūk

قَرَقَرَق قَرَقَرَق kızılbaş: kızılbaş

Maḥfūz, 20 (Bağdat); Bakrî, 282 (Musul).

قَرَقَرَق kazalcık < kızıl cık

Ben Ch., 69 (Cezâir).

قَرَقَرَق kazma(1); قَرَقَرَق kazma(2), Ç. قَرَقَرَق kızam(3): kazma

- 1) Frd.604; Maḥfūz,20(Bağdat); Ḥanafî,Şn.,74(Bağdat); Kav.,I/II,784; Kutayba,9(Musul). 2) Vaşfî,III,6(Irak)
3) Frd.,604.

قزنجي kazancî, bk. کازات kâzân

قُشاہ uşâḥ: dürbün kayışı

Muṭlaq,208(Lübnan).

<kuşatmak(kuşak bağlamak, kemer bağlamak).

قشبره kaşbere, bk. قشمره kaşmere

قشاق kaşaq < kaşağı

Dozy,II,351.

قشاق kaşşaq: kaşağıladı

Fariha,14.

قشاق kaşşaq < kaşağı isminden قشال vezninde türetilmiş

fiil.

قشلاق kışlâq(1), قشلاکات kışlâkât(2): kışla(askeri) baraka

1) Frd.607; A.A.,II,21; Kav.,I/II,484. 2) A.A.,II,21.

قشلاق kışlâq: kışlık .— sayfiyenin zıddı.

Maḥfuz,20(Bağdat).

قشله kışla(1); قشلا kışlâ; قشله kışla(2); قشله

kušla(3), قشالي kışal(4); قشله kaşla(5), قشالي

qşâlî(6): kışla

1) R.A.,Mc.,124; B.B.,71(Musul); 'Abdul'azîz,M.,

147(Suriye,Mağrip); Sāmarrâ'î,274(Bağdat); Bakrî,

388(Musul); Kutayba,9(Musul). 2) Kav.,I/II,484.

3) Frd.,607; A.A.,II,21. 4) A.A.,II,21. 5) Ben Ch.,

90(Cezâir); A.A.,II,21. 6) Ben Ch.,90(Cezâir).

قشمر kaşmer: kaşmer, muzip

Dabbâğ,II,310(Musul).

Şemseddîn Sâmi bu kelimeyi "kişmer" şeklinde kaydettikten sonra şu açıklamada bulunur: " bu kelimeyi Arapların Türklerden istiâre ettiklerini iddiâ edenler de varsa da aslının Türkçe olduğuna hükmedilemez.

قشمره kaşmere(1); قشبره kaşbere(2): kaşmerlik, muziplik

1) Maḥfūz, 20 (Bağdat), Kav., II/II, 24 (Irak). 2) Kav., II/II, 24 (Halep).

قشبي kışi, bk. قچ kēçç
قصاب باشي kaşşābbāşī: kasapbaşı

Bakrī, 64 (Musul); Ḥacciya, IV, 216 (Bağdat).

قهوة قصاب باشي kaḥvat kaşşābbāşī: kasapbaşı kahvesi
Ḥanai, Mc., 422 (Bağdat).

عقد قصاب باشي 'ıkd kaşşābbāşī: kasapbaşı arastası (Bağdat'ta 1646 yılındaki bir tesbite göre).

M.C., D1., 259 (Bağdat).

قصاب kuşāc, Ç. قصابات kuşācāt < kışkaç
A.A., II, 21.

قاصوره kaşṭōra: kısa kılıç < kasatura < İtl. cacciatore
Maḥfūz, 20 (Bağdat).

قصور kuşūr: kusur, hata, ayıplamayı gerektiren şey. — Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y., 276.

قطار kiṭār, bk. قطر kaṭar
قطایف kaṭāyif (kadayıf), bk. اکمک akmak
قطر kaṭar; قطار kiṭār: katar, tren katarı

A.A., II, 21.

قطرچی kaṭarcī, Ç. قطرچی kaṭarcīya: katarcı, tren va-
gonlarının birbirine bağlayan memur

Kām 'aş., 149.

: Demiryolu katarcısı

A.A., II, 21.

قطرانچی kaṭrāncī: katrancı

Ben Ch., 70 (Cezâir).

قطرچی kaṭarcī, bk. قطر kaṭar

قلمر kaṭmar: katmer, katmerli, katlı

Maḥfūz, 20 (Bağdat).

قَطَان azān, bk. كازان kāzān

قَفَطَان kafṭān(1); قَفَطَان kofṭān, ق. قَفَاتِن kfāṭen(2); قَفْدَان kafdān, قَفْدَانِ kaf-
dāna(3); قَفَطَان kuṭṭān(4), ق. قَفَاتِين kafāṭīn(5); قَرَطَان
karṭān(6); حَفَنَات ḥaftān(7): kaftan

1) Ben Ch., 70(Cezâir); Maḥfūz, 20(Bağdat); ‘Abdul‘a-
zīz, M., 147(Suriye, Mağrip); Kav., II/II, 24(Mısır);
Cādir, 51(Irak). 2) Ben Ch., 70(Cezâir). 3) A.A., II,
21. 4) A.A., II, 21; N.Y., 273. 5) A.A., II, 21. 6) Ben
Ch., 69(Cezâir). 7) A.A., II, 15.

قَلَابَتَان klābṭān: kılaptan, altın veya gümüş sırmalı iplik

Ben Ch., 70(Cezâir).

قَلَّاشِي kallāṣ: F.T., kallāṣ, kalleş .— Kelime Arapça asıllı olup,
bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geç-
miştir.

N.Y., 273.

قِلَاوُوز kılāvūz; قِلَاوُودُ kılāvūd(1); قَالَاوُوز kālāvūz(2); قَلَاوُوط
kālāvūṭ(3); قَالَاغُوز kālāgūz(4); آلَاوُودُ ālāvūd(5): gemi
kılavuzu, vida

1) A.A., II, 21. 2) R.A., Mc., 125. 3) Kav., I/II, 484(Mı-
sır). 4) Kav., I/II, 484(Suriye). 5) Kav., I/II, 484.

مُقَالُوط muqālvaṭ: kılavuzlu

Kav., I/II, 484.

قَلَاي kalāy: kalay

Çelebî, Kl., 149(Irak); Maḥfūz, 20(Bağdat); Ḥanafî,
Şn., 40(Bağdat); Bakrî, 393(Musul); B.B., 75.

قَلَاي kolāy, bk. قَوْلَاي kōlāy

قَلَابَالِغ kālābālīg(1); قَالَابَالِغ kālābālīg(2); قَلْبَالِغ kālābālīg
(3): kalabalık

1) Maḥfūz, 20(Bağdat); Bakrî, 393(Musul); Kūtayba, 9
(Musul). 2) Vaṣfî, III, 8(Irak). 3) A.A., II, 21.

قَلْبَق kalbaḳ(1); قَلْبَق kılbaḳ(2): kalpak

1) R.A., Mc., 125; A.A., II, 22. 2) Bakrî, 379(Musul);
Ḥaccīya, IV, 102(Bağdat).

قلش qılaş, bk. قلیج kılic

قلشین qalşîn: kalçın: dolak

A.A., II, 22.

قلطاغ qultâğ: kaltak, semer

Maḥfûz, 20 (Bağdat).

قلعه لی qal'ali: kaleli

Maḥfûz, 3 (Irak).

قُلُغ qulluğ, bk. قول qöl

قُلُغَات qulğân: kolugan

Maḥfûz, 20 (Bağdat).

— Dikenli bir bitkidir. Bk. Redhause, 1423.

قلم qalâm: kalem, yazıma bürosu

قلم الاستهلاک qalâmı'l-istihlâk: Mâliyede kullanılmayacak hâle gelen resmî eşyayı demirbaştan düşüren büro

قلم التحریرات qalâmı't-tahrîrât: tahrirat kalemi

قلم المالیه qalâmı'l-mâlîya: maliye kalemi

Şarbatî, 217 (Irak).

قلم qalâm veya qalâm: Cezâir'de yerli ayakkabıcıların kullandıkları biz < T. kalem: yontma işlerinde kullanılan ucu sivri veya keskin alet, taş ağaç veya maden oymağa veya bu tarz malzeme üzerine yazı, resim v.s. kazmağa mahsus ucu sivri ve keskin kalem şeklinde çelik alet < A. kalem: kâmiş, yazı yazmağa mahsus kâmiş

Ben Ch., 70 (Cezâir).

قلمچی qalamçı: kalemcî

Maḥfûz, 6 (Irak).

قلمطراسی qalamtırâş: kalemtıraş, kalem açacağı

Bakrî, 394 (Musul).

قلم کوییه qalamkōpya: kopya kalemi

Bakrî, 399 (Musul).

قُلُغ qulluğ, bk. قول qöl

قلیج kılic(1); قلو شه qלו شه(2): kılıç

1) Maḥfūz, 20 (Bağdat). 2) Ben Ch., 70 (Cezâir).

عقد قليج أصلان 'ıkd kıliçaşlân: Kılıçarslan arastası. —
(Bağdat'ta 1846 yılındaki bir tesbite göre).

M.C., Dl., 260.

قَمَّاجِي kammâçî, bk. قَمِچِي kamçı
قَمَارِجِي komârcî; كمَارِجِي, bk. قَمَرِجِي kumarçî

قَمَاق kamâk, bk. قَمِيق kēmaq

قَمَبُور kambūr, bk. قَمَبُور kambūr

قَمَبُورَه kambūra, bk. قَمَبُور kambūr

قَمِچِي kamçı(1); قَمِچِي قَمِچِي kamçı(2); قَمِشِي kamşi(3); قَمِچِي kam-
ça(4); قَمِشِي kamşa(5); قَمِچِي kamca(6): kamçı

1) Maḥfūz, 20 (Bağdat); Kutayba, 9 (Musul). 2) Vaşfi,
III, 6 (Irak). 3) A.A., II, 22. 4) Bakrî, 395 (Musul).

5) Fariha, 144. 6) A.A., II, 22 (Mısır).

قَمَّاجِي kammâçî: kamçıcı

Maḥfūz, 6 (Irak).

قَمَارِجِي komârcî(1); قَمَارِجِي kumarçî(2); قَمَارِجِي komârcî; قَمَارِجِي
kamârcî(3); قَمَارِجِي kumarçî(4): kumarçı < قَمَارِجِي kumar(A.)
cı(T)

1) Asadî, 11 (Halep). 2) Maḥfūz, 6 (Irak). 3) Ben Ch.,
70 (Cezâir). 4) A.A., II, 22.

قَمَارِيَا kamariya; قَمَارِيَا kamriya: kameriye

A.A., II, 22.

قَمِشِي kamşa, bk. قَمِچِي kamçı

قَمِشِي kamşi, bk. قَمِچِي kamçı

قَمِنْدَان kumandân(1); قَمِنْدَان kumandâr(2): kumandan, komutan

1) A.A., II, 22. 2) Maḥfūz, 20 (Bağdat).

قَمِنْدَانِ الْمَوْقِعِ kumandânı'l-mavki': mevki komutanı

A.A., II, 22.

قَمَا kama(1); قَمَا kama(2): kama

1) A.A., II, 22. 2) Maḥfūz, 19 (Bağdat); Çelebî, K1.,
146 (Irak).

قَمَاجِي kamaçî: kamacı

Maḥfūz, 6 (Irak).

tılı ütü tahtasına denir.

قَمبُورَه kambūra: kanburluk

Mañfūz, 21 (Bağdat).

قَنَفَاتَه qanafa(3), قَنَافَاتَه qanapāt(2); قَنِيَه qanapa(1); قَنَافَاتَه qanafāt(4); كَنَافِيَه kanapāya(5): kanape < Fr. canape

1) 8.bant (Hamdiya-Musul). 2) Şāmil (Irak). 3) Şāmil (Bağdat). 4) Hanafī, Sn., 53 (Bağdat). 5) Kav., II/II, 27 (Suriye).

قَنَادِقَه qandaq(5); قَنَدَاقَه qundāq(1); قَنَدَاقَه qondāq(2); قَنَادِقَه qanādīq(3); كَنَدَاغَه kundāg(4): kundak (tüfek kundağı).

1) Ben Ch., 71 (Cezâir); Kām 'aş., 277; A.A., II, 22 (Bağdat, Halep). 2) Ben Ch., 71 (Cezâir). 3) Frd., 629. 4) Mañfūz, 22 (Bağdat). 5) Kām 'aş., 277.

قَنَدَاقِيَه qondaqci(1); قَنَدَاقِيَه qundaqci(2); قَنَدَاقِيَه qandaqci(3): kundakçı, tüfek kundağı yapan, tamir eden

1) Ben Ch., 71 (Cezâir). 2) A.A., II, 20. 3) Kām 'aş., 279; F.R., II, 144 (Mısır).

قَنَدَارَه qandara: kandırmak

A.A., II, 22.

"kandır-" fiil kökünden türetilmiş fiil.

قَنَدَارِجِيَه qunduraci, bk. كَنَدَرَه kundura

قَنَدَارِجِيَه qundarçi, bk. كَنَدَرَه kundura

قَنَدَارَه qandara; قَنَدَارَه qindara, bk. كَنَدَرَه kundura

قَنَدَاقَه qandaq, bk. قَنَدَاقَه qundāq

قَنَدِيلِجِيَه kindilçi(1); قَنَدِيلِجِيَه kindilçiya: kandilci

Hanafī, Sn., 114 (Bağdat).

Ayrıca bk. تَكِيَه takya

قَنَطَرْمَه qanțarma(1); قَنَطَرْمَاتَه qanțarmāt(2); قَنَطَرْمَه qanțarma(3):

كوجيه kōca, bk. كوجه koca
قوجان kōçān: vergi makbuzu < koçen
Şarbatī, 220 (Irak).

قوچي kūçī, bk. قول kōl
قورمه kavurma(1); قاورمه kavırma(2); قاورمه kavırma(3); قاورمه kavırma(4); قاورمه kavarma(5); قاورمه kavarma(6); قاورمه kavırma(7): kavurma .— yazın kavrulup küpe basılan ve kışın yenen et.

1) A.A., II, 22. 2) Maḥfūz, 19 (Bağdat); R.A., Mc., 127.

3) Kav., I/II, 486. 4) A.A., II, 20. 5) 'Abdul'azīz, A.

A., 624 (Mısır, Mağrip). 6) Ben Ch., 67 (Cezâir). 7) Kav.,

I/II, 486 (Suriye).

قورم kavram: kavurdu
Fariha, 146.

"kavurma" kelimesinden türetilmiş fiil.

قوزي kūzī(1), ق. قوازي kuvāzī(2); قوزه kūza(3); قوزي kūzī(4):
kuzu doldurması, içi pirinç doldurulup fırında kızartılmış
kuzu kebabı

1) Maḥfūz, 21 (Bağdat); Kav., I/II, 486; Bakrī, 400 (Bağdat);
Vaşfī, III, 6 (Irak); Tikrītī, II, 397 (Bağdat);

Ḥaccīya, IV, 233 (Bağdat); Xutayba, 9 (Musul). 2) Ḥaccīya,

IV, 233 (Bağdat). 3) Fariha, 146. 4) R.'A. (A.'i.),

354 (Mısır); Bakrī, 400 (Suriye); Kav., I/II, 486 (Suriye).

لحم القوزي laḥmī 'l-kūzī: kuzu eti

Vaşfī, III, 6 (Irak).

قوشی kūş, ق. قواشی akvāş: kuşkun (atın sağrısına takılan takım)
Frd., 633.
kuş (T.) yaşlı atın sağrısında kılsız leke hâlinde görü-

len bir hastalık, bk. Ş.S., 1101.

قوش تپه Kōşteppe: Kuştepe .— Irak'ın kuzeyinde bir yer adı.

Dürī (Irak).

قوش قنماز kuşkonmāz: kuşkonmaz

Frd., 633.

قوشچي کوشچيہ کوشچيہ kōşçî,ç. kōşçîya: kuşçu

محلة القوشچيہ Mahalleti'l-kōşçîya: Kuşçular mahallesi.—
Bağdat'ta bir mahalle adı.

M.C.,Dl.,272.

قوس kōş

ضرب قوس zrabkōş: kustu

Ben Ch.,72(Cezâir).

قواطي کواطي کواطي kavāṭî(2); قواطي کواطي kūtî(1),ç. قواطي kvāṭî

(3); قواطيہ کواطيہ kūtîya(4):kutu

1) Ben Ch.,72(Cezâir); Bakrî,400(Musul); 2.bant(Sālim-Musul). 2) Ḥanafî,Şn.,220(Bağdat); Bakrî,400(Musul). 3) Ben Ch.,72(Cezâir). 4) Maḥfūz,21(Bağdat).

قواطيہ کواطيہ kūtāçî: kutucu .— Musul'da bir âile lakabı
Bakrî,400.

قوغ kōğ: ceviz ağacı

Maḥfūz,21(Bağdat).

.— "kof" veya "koz"dan türemiş olmalıdır.

قوغا کوغا کوغات kōgā(1),ç. کوغات kōgāt(2) < kavga

1) Bakrî,400(Musul). 2) 7.bant(İsmâ'îl Ḥalîl-Musul).

قول kōl: kol(askerî terim)

A.A.,II,22.— Ayrıca bk. کوله kola

قول آغاسی kōlāgāsî: kolağası

Frd.,634; Şarbatî,225(Irak); A.A.,II,22.

Kol ağası için de bak. OTDT,II,287,288.

محلة القول Mahalleti'l-kōl: Kol mahallesi

M.C.,Dl.,246(Bağdat).

قولچي کولچيہ کولچيہ kōlçî(1); قولچي کولچيہ kōlçîya(2): güm-
rük kolcusu < kolcu

1) Maḥfūz,6(Irak). 2) 6.bant(İsmâ'îl'Azîz-Musul).

باش قولچي başkōlçî; باشقولچي başkölçî; باشقولچي başkölçî: gece bekçisi

Ben Ch.,16(Cezâir).

Çelebi, Kl., 152 (Irak); Kutayba, 9 (Musul); 1. bant (Şabriya-Musul). 3) Vaşfi, III, 6 (Irak). 4) A.A., II, 22. 5) Kav., II/II, 24 (Şuriye) 6) Maḥfūz, 22 (Bağdat); Hanafi, 19 (Bağdat).

قيماچي kaymakçı: kaymakçı

Maḥfūz, 6 (Irak).

Musul'da bir âilenin lakabıdır.

قيماقلىبوز kaymaklıbuz: kaymaklı buz

Maḥfūz, 21 (Bağdat).

— Dondurmacıların alıcı çekmek için kullandıkları bir söz.

قيماغلي kaymāgli: kaymaklı

Hanafi, Şn., 6 (Bağdat).

قيمه kıma(1); قيما kımā(2): kıyma

1) Maḥfūz, 21 (Bağdat); Bakrî, 402 (Musul); Vaşfi, II, 6 (Irak); Asadî, 326 (Halep). 2) al-Şark al-Avsat, 15.

ك

كباچه kâbçe, bk. كباچه kebçe
 كاتب عدل kâtib'adıl: kâtib-i adl, noter. — Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapça-ya geçmiştir.

N.Y.,276.

كاهيه kâhya, bk. كاهيه kâhiya
 كادرو kâdro: kadro < İtl guadro
 Asadî,58(Halep).

كار kâr(1),Ç. كارات kârât(2): F.T. kar, iş, vazîfe, meslek, hâl, tesir

1) Ben Ch.,73(Cezâir); A.A.,II,22; Kav.,I/II,486.

2) A.A.,II,22;

كار ابن كار ibin kâr: zenaatçı

عداوة الكار 'adâvatı'l-kâr: meslek düşmanlığı, rekabet
 A.A.,II,22.

كارسز kârsız: karsız

Maḥfûz,8(Irak).

كارخانه kârḥâna(1); كارخانه kârḥâna,Ç. كراخين karâḥîn(2):
 karhane, iş yeri, fabrika

1) Kav.,I/II,486. 2) A.A.,II,22.

Ayrıca bk. پاره pâra.

كاراسته kârâsta, bk. كراسته karasta

كاراكوز karaküz, bk. كركوز karakoz

كارخاجي kârḥâncî(1); كرخنجي kârḥâncî(2):

1) kârḥâncî(zenâatçı); 2) hîlekar, düzenbaz

1) A.A.,II,22. 2) Maḥfûz,6(Irak).

كارخانه kârḥâna, bk. كار kâr

قوان kvâ- قوازن.Ç. قازان kâzân,Ç. قزات kâzân(2); قازان kâzân(1); قازان

zèn(3): قَطَان azân(4): kazan

1) Bakrî, 385(Musul). 2) Frd., 604; Kām 'aş., 83; Maḥfūz, 20(Bağdat); A.A., II, 21; Bakrî, 383(Musul); Kav., I/I, 550; Tikrîti, III, 183(Bağdat). 3) Ben Ch., 66 (Cezâir). 4) Muṭlaq, 209(Lübnan).

قَزَانجِي kazancı; قَزَانجِي kazancı

Maḥfūz, 6(Irak).

اِشْتَل الْقَزَان ištā'alī'1-kazān: kazan yandı.(Mc.) çok susadım

Dabbāğ, II, 515(Musul).

كَاسَم kāsēm: yüz ifâdesi, fizyonomi <T. kesim: şekil
Ben Ch., 73(Cezâir).

كَاسَة kāsa: kese(yıkanmakta kullanılan)
Ben Ch., 73(Cezâir).

كَالَسْكَ kālaska: küçük, körüklü fayton <İtl. calesca
Maḥfūz, 21(Bağdat).
Ayrıca bk. Ş.S., 1035.

كَالَوْش kālōş: kalos(terlik biçiminde ayakkabı)
Maḥfūz, 21(Bağdat).
Ayrıca bk. قَرْدَاش kardāş.

كَامَار kāmār, bk. كَمَر kemer

كَامَنْجَة kāmēnca, bk. كَمَنْجَة kamanca

كَامَنْجَة kāmēnçe, bk. كَمَنْجَة kamanca

كَامَنْشَة kāmēnşe, bk. كَمَنْجَة kamanca

كَاَنْتِين kāntīn: kantin, kışla, fabrika, okul v.b. yerlerde bâzı
yiyecek ve içecek maddelerinin satıldığı yer <Fr. cantine
Şāmil(Irak).

كَاهِي kāhī: kahi, börekçi

Maḥfūz, 21(Bağdat).

kāhī: kuru poğaça nev'inden üç köşeli çarşı böreği
Ş.S., 1141.

كَاهِي جِي kāhīya(2); كَاهِي جِي kāhīya(1), ق. كَاهِي جِي kāhīya(1)

كَاهِي جِي kāhīya(3): kahici, börekçi

1) Maḥfūz, 6 (Irak); Ḥanafī, Şn., 146 (Bağdat). 2) Ḥanafī, Şn., 146 (Bağdat). 3) Maḥfūz, 6 (Irak).

کامیه kâhiya, ق. کواہین kavâhîn (1); کاهیه kâhya (2); کھیہ kēhya (3); کاخیه kâhya (4); کیخیا kiḫyā (5): کتشدا <F.

1) A.A., II, 23. 2) Ben Ch., 74 (Cezâir); Maḥfūz, 22 (Bağdat). 3) Ben Ch., 74 (Cezâir); Nāşiruddīn, 20 (Cezâir). 4) R.A., Mc., 129. 5) Kav., II/II, 28.

کاهیه چي kâhyaçî, bk. کاهي kâhî
کاورته kâvūrta, bk. کویرته kvîrta
کباب kabâb: kebab

A.A., II, 22; C.M., 1221; Ḥanafī, Şn., 149 (Bağdat);
1. bant (Şabriya-Musul).

کباب اُورفہ لي kabâb ūrfalî: urfalî kebab

Asadî, 324 (Halep).

لاد تلعم الیدوي کباب کل یوم یقف لک ع الباب lâtut-

‘ıml’1-bedevis kabâb kâl yavm yaqıf lek ‘al-bâb: köylüye

kebab yedirme, hergün kapına gelir

‘Amad, 482 (Ürdün).

Ayrıca bk. کبابي اشیش şiş, اُورفہ لي ūrfalî, تاس طاس کبابي tās kabâbî.

کبابچي kabâbçî, ق. کبابچیہ kabâbçîya (1); کبابچی kababçî (2), ق.
کبابچیہ kababçîya (3); کبابچی kabâbçî (4); کبابچی kbâb-
cî (5): kebağçı

1) Ḥanafī, Şn., 149 (Bağdat). 2) Maḥfūz, 6 (Irak).

3) Ḥanafī, Şn., 149 (Bağdat). 4) Qām. ‘aş., 554. 5) Ben Ch., 74 (Cezâir).

سوق الكبابچیہ sūqı’l-kabâbçîya: kebağçılar çarşısı (Bağdat’ta 1846 yılındaki bir tesbite göre).

M.C., D1., 174.

کبارخسته لغني kibârḥastalığı, bk. خسته hasta

کبچه kebçe (1); کابچه kâbçe (2): kepçe

1) S.M. (Mısır). 2) Ben Ch., 73 (Cezâir).

كبري kubrī, bk. کوپري kōpri
 قبوط kabūṭ(1); قبوط kabūṭ(2); kaput < İtl. cappotto .— ka-
 lın asker paltosu.

1) ‘Abdul‘azīz, M., 146 (Suriye, Mağrip). 2) Haccīya, IV, 120 (Bağdat).

كپنك kapank(1); خبنك ḥabank(2): kepenk

1) Ḥayyāvī, 361 (Bağdat). 2) Bakrī, 188 (Musul).

کتا. جی kitābcī(1); کتبی kutubçī(2): kitapçı

1) Frd., 643. 2) Maḥfūz, 6 (Irak).

کتبخانه kutubhāna(1); کتابخانه kitābhāna(2): kütüphâne

1) A.A., II, 22. 2) Frd., 643; Kām ‘aş., 84; M.C., Mb., 68 (Irak); A.A., II, 22; F.R., II, 145 (Mısır)

کجه kece, bk. کچه keçe

کجه چي keceçi, bk. کچه چي keçeçi

کچي چي keçeçi, bk. کچه چي keçeçi

کچک kuçuk: küçük

Çelebī, Kl., 156 (Irak).

تل کوچک tal köçak(1); تل کوچک tal köçak(2): küçüktepe

1) 6.bant (İsmā‘îl ‘Azīz-Suriye). 2) Vahab, 118 (Suriye)

کچک لزارگار kuçuk lazgār: bir çeşit ayakkabı

Ḥanafī, Şn., 218 (Bağdat).

کچه keçe: keçe, kaba (kalın) kumaş

10.bant (‘Abdurrahmān-Musul).

کچه kece: keçeden yapılan oyun topu

Fāzil, M., 187.

کچه چي keçeçi(1); کچه چي keçeçi(2); گچي چي geceçi(3): keçeci

1) Bakrī, 402 (Musul); Vaşfī, I, 3 (Irak). 2) Maḥfūz, 6 (Irak). 3) Maḥfūz, 7 (Irak).

Irak'ta bir âile lakabı.

کچي kiççi beyaz < keçi(?) .— Hayvanların renkleri için kullanılır.

Bakrī, 405 (Musul).

کرخانه karhāna: fırın, külhan

Bakrî, 406 (Musul); Raymond, 222-3, 314, 354 (Mısır); 4. bant (Ṭāhā-Musul); 6. bant (İsmā'îl 'Azîz-Musul); 9. bant (Fā'iza-Musul); 10. bant ('Abdurrahmān-Musul).

کرخانه karhāna, bk. کار kār
کرخانچی karhañçî. bk. کارخانچی karhāncî

کرز karaz, bk. کراز kirāz
کرسته karasta(1); کاراسته kārasta(2): kereste

1) Ma' lūf, 680; A.A., II, 22; Vāşfi, III, 8 (Irak). 2) Ben Ch., 73 (Cezâir).

کرغلی korglî, bk. القول اُغلیه el-koğlîya

کُرک kurk; کُرک کُرک kuruk; کِرک kırık, bk. کورک kürk
کِرک کولی Kerkükli: Kerküklü

Maḥfūz, 3 (Irak); Vahab, 327; Vāşfi, III, 7 (Irak).

کَرکوز karakoz(1); کَراکوز karākoz(2); کَرکوز karaküz; کاراکوز karaküz;
قَره جوز qarə ĵoz; قَرکوز qarəkoz(3); قَرکوز qarəkoz(4); قَرگوز qarəgüz(5);
گَرگوز garəgüz(6): karagöz

1) Kām 'aş., 517. 2) Asadî, 104 (Halep). 3) A.A., II, 21, 22. 4) Kām 'aş., 517. 5) A.A., II, 21; Kav., I/I, 549. 6) Ben Ch., 68 (Cezâir).

کَرکون karakon, bk. قَرقول qarəqol

کَرنتینه karantîna(1); کَرنتینه karintîna(2): karantina < İtl. guarantina

1) Kav., II/II, 26; 'Abdul'azîz, M., 147 (Mağrip); Şāmil (Bağdat). 2) 'Abdul'azîz, M., 147 (Mağrip).

Ayrıca Bağdat'ta bir semt adı.

کَروان karvān(1), قَر اوین karāvîn(2); کَریوین karivîn(3):

kervan < F. kār-vān, kār-bān

1) Dabbāğ, II, 322 (Musul); Şāmil (Irak); 6. bant (İsmā'îl 'Azîz-Musul). 2) Dabbāğ I, 102 (Musul).

Ayrıca bk. آش aş.

کَریز karîz, bk. کراز kirāz

کریشه karîşe, bk. کلیشه kalîşe

کریک kurîk; کریک kirîk, bk. کورهک kürek

کریتینه karîntîna, bk. کرنتینه karantîna

کزداک kèzdāk, bk. گُستک kustek

کُزلک kuzluk; کُزلک kizluk, bk. گوزلُغ gözlüğ

کُستک kustek, Ç. کساتیک kasâtik(1); کُستک kastak(2); کُستاک küstāk;

kustāk; کُستک kustak(3); کُستاک küstāk; کُستاک kèstāk;

کزداک kèzdāk(4): köstek(saat kösteği)

1) Frd.,654. 2) Kav.,II/II,26.3) A.A.,II,22. 4) Ben Ch.,74(Cezâir).

کاستنه kastana(1); کاستنا kastanā(2): kestane

1) Maḥfūz,21(Bağdat); Kav.,I/II,487(Suriye). 2) Kav., I/II,487; Asadī,48(Halep).

کاشکون kaškūn, bk. کاشکین kaškîn

کاشکی keski: keski

A.A.,II,22.

کاشکین kaškîn(1); کاشکون kaškūn(2): keskin

1) Maḥfūz,21(Bağdat); Ḥanafî,Şn.,123(Bağdat); Bak-rî,409(Bağdat); Vaşfî,III,7(Irak); Tikrîtî,II,596 (Bağdat). 2) Bakrî,409(Musul).

کاشک keşk: F.T. kiş(satranç oyununda şahın tehlikeye düştüğünü belirtmek için söylenen kelime

Ben Ch.,74(Cezâir).

کاشایری kşâyri, bk. یکیشیری yekişeri

کاشک kuşk(1); کیشیک kişik(2),Ç. اکشاک akşāk(3); کیشک kişk,

Ç. کوشوک kuşuka(4); کیشک kèşk(5): köşk, oda, ev

1) Ben Ch.,75(Cezâir); Kām. ‘aş.,86. 2) Vaşfî,II, 7(Irak); Kav.,I/II,487(Suriye); Kâzîm,384(Bağdat).

3) Ben Ch.,75(Cezâir); A.A.,II,22; Kav.,I/II,487

(Suriye). 4) A.A.,II,22. 5) Ben Ch.,75(Cezâir).

کاشکول keşköl veya کاشکوله keşkûla,Ç. کاشاکل kèşākël: tahta kap

F.T. keşköl

Ben Ch.,75(Cezâir).

كشْمِش kışmış: F.T. kışmış
Çelebî, Kl., 162 (Irak).

كشيدہ keşide: F.T. keşide
Asadî, 179 (Irak).

كفتہ kufta(1); كفتا kuftā(2); كفتہ kʿafta(3); كفتہ kefta(4):
F.T. köfte

1) Frd., 659; ‘Abdul‘azîz, A.A. 628 (Mısır, Magrip). 2) R.A.,
Mc., 134. 3) Kav., I/II, 487, 488 (Suriye, Lübnan). 4) Ben
Ch., 75 (Cezâir).

كلّاح klâh veya kulâh, Ç. كلوح klüh veya كلوحه klüha: F.T. külâh
Ben Ch., 75 (Cezâir).

كلباصطي kulbâşti, bk. كوليياصطي külbâşti
كلبدون kelebdön < F.T. gülâbdan

Maḥfûz, 21 (Bağdat); Çelebî, Kl., 164 (Irak).

كلپچه kelepçe: kelepçe

Maḥfûz, 21 (Bağdat); Vaşfî, III, 8 (Irak); Kutayba, 9 (Musul).

كِلِيدَوْر kiliddavr < kolidor < Fr. corridor
Ḥanafî, Mc., 131 (Bağdat).

كلر kular: kiler < Yun. kelları

Bakrî, 421 (Bağdat, Musul).

كلرجي kilarcî, كيرارجي kirārcî: kilerci

A.A., II, 22.

كلك kelek: kelek (sal anlamında)

Maḥfûz, 21 (Bağdat).

أسكي كلاك Askî-kelek: Eski-kelek — Musul yakınında

bir ilçe merkezi.

Dürî.

كلم kelem: kelem (lahana)

Maḥfûz, 21 (Bağdat).

كلنك kulunk: kürek < külünk

Maḥfûz, 21 (Bağdat).

كَلَّة kalla: kelle, kelle şekeri

Maḥfūz, 21 (Bağdat); Bakrî, 422 (Musul).

كُلَّة kulla, Ç. كَلَل kulel(1); كَلُولَة kullûla(2); كِلَّة gilla(3):
gülle < F.gulûle

1) Frd., 661. 2) Kav., II/II, 26 (Kuveyt). 3) Çelebî,
Kl., 175 (Irak); Maḥfūz, 22 (Bağdat).

كِلِيدِجِيَان kilidciyân: kilitçiler

Raymond, 513 (Mısır).

كَلِيشَة kalîşe, Ç. كَلَايِشَة kalâyîş(1); كَرِيشَة karîşe(2): klişe <
Fr. cliché

1) Ḥanafî, Şn., 183 (Bağdat). 2) Fâzil, M., 170.

كَلِيم kilîm: kilim

Çelebî, Kl., 165 (Irak).

كَلِين kalîn

كَلِين آلَاي kalîn âlây: gelin alayı

Asadî, 19 (Halep).

كَمَالْمَظ kemâlmâz: gem almaz, zaptedilemez(at) .— Dimaşk'ta bir
âile lakabı

Kav., II/II, 27.

كَمَان kamân: keman

Ḳām 'aş., 340; A.A., II, 23.

كَمَانِجِي kamancı, Ç. كَمَانِجِيَة kamancıya(1); كَمَا نَجِي kamān-
cî(2); كَمَانِجِيَة kommāncî(3): kemancı

1) Zamāma, Mac., 101, 125 (Fas). 2) A.A., II, 23. 3) Ben
Ch., 76 (Cezâir).

كِمْبَازِي kimbâzi, bk. كَنْبَاز canbâz

كَمْهَة kêmha: F.T. kemhâ, ipekli kumaş

Ben Ch., 76 (Cezâir).

كَمَر kemer(1); كَمَر kamar, Ç. كَمَار akmar(2); كَامَار kāmār(3):
kemer

1) C.M., 1254; Bakrî, 423 (Musul); Kav., I/II, 488 (Suriye,
Lübnan); Fâzil, M., 190. 2) A.A., II, 23. 3) Ben Ch., 73
(Cezâir).

کمر kamara u کمر, mastar: kamar: sakladı, örttü
 انکمر inkamara: örtülü, saklı oldu

Kaynakta bu fiilin hangi Türkçe kelimeden türediği
 açıklanmamıştır. Her hâlde "kemer"den türemiş olacaktır.

A.A., II, 23.

"kemer" kelimesinden türetilmiş fiil.

کمرک kumruk, bk. گمرگ gumrug
 کمرک کامراک, bk. گمرگ gumrug
 کمرکچی kumrukci, bk. گمرگ gumrug
 کمرکیه kumrukîya, bk. گمرگ gumrug
 کمش کumuş

عقد کمش دزکین ıkd kumuş dazkîn: gümüş dizgin arastası
 M.C., Dl., 265 (Bağdat)

Ayrıca bk. دزکین dizkîn, گمشي gumuşî

کیم کیمه kim kime: kim kime

A.A., II, 23.

کمنجه kamanca(1); کمنجا kamançā(2); کامنچاه کامنچاه, کامنچاه kāmēnca, کامنچاه کامنچاه kāmēnçāt; کامنچاه کامنچاه kāmēnçe, کامنچاه کامنچاه kāmēnşāt(3): F.T. kemeñçe

1) C.M., 1255; 'Abdulazîz, M., 147 (Suriye, Mağrip);

A.A., II, 23. 2) Kām 'aş., 340; A.A., II, 23. 3) Ben Ch.,
 74 (Cezâir).

کمنجی kamancı, bk. کامان kamān

کنار kanār(1); کنار knār, کنارات knārāt(2): F.T. kenār, ku-
 maş kenarı, kenar süsü

1) A.A., II, 23; Bakrî, 368 (Suriye, Mısır, Musul); Kav.,

I/II, 488; 1. bant (Şabriya-Musul). 2) Ben Ch. 76 (Cezâir)

کناری kanārî; قناری qanārî: kanarya

Maḥfūz, 21, 22 (Bağdat).

کنبره kanbora, bk. قنبره qunbura

کنپایه kanapāya, bk. قنپیه qanapa

کنداری kundārî: gönder (bayrak direği)

Ben Ch., 76 (Cezâir).

کنداغ kundāg, bk. قنداق kundāk
 قندره kundura(1), ق. گنادر kanādir(2); کندره kundara(3); قندره
 kundara(4); قوندره qondara(5), ق. قنادر kanādir(6);
 قندره kindara(7): kundura

1) Frd., 666; A.A., II, 23; Kav., I/II, 489; Ma' lūf, 699.

2) A.A., II, 23. 3) Kav., I/II, 489 (Suriye). 4) Maḥfūz,

21 (Bağdat). 5) Bakrī, 401 (Tunus, Musul); 1. bant (Şab-

rīya-Musul); 4. bant (Tāhā-Musul); 8. bant (Ḥamdiya-Mu-

sul); 9. bant (Fa'izā-Musul). 6) 8. bant (Ḥamdiya-Musul).

7) Kav., I/II, 489 (Halep); Asadī, 59 (Halep).

کندرجي kunduraci(1); قندرجي kunduraci(2); کندرجي
 kundurci(3); قندرجيه kundarçi(4), ق. قندرجيه kundarçiya(5);
 قوندرجي qondarçi(6): kunduraci

1) A.A., II, 23. 2) Asadī, 203 (Halep). 3) Frd., 667.

4) Maḥfūz, 6 (Irak); Ḥanafī, Şn. 219 (Bağdat). 5) Ḥanafī,

Şn., 219 (Bağdat). 6) 6. bant (İsmā' il' Azīz-Musul); 8.

bant (Ḥamdiya-Musul).

قندره قبنغلي kundara qabağlī: kapaklı kundura

Ḥaccīya, IV, 126 (Bağdat).

هال القندره فيا امك طيب hal kundura fiyyā amak ṭayīb: bu kun-
 duraya saff edilen emek iyidir, yâni bu kunduraya çok emek
 verilmiştir.

Asadī, 236 (Halep).

Ayrıca bk. بون burın.

کنکه keneke, bk. تنکه teneke

کهایه kihāya: mâhyalık, muhtarlık (idârî bölge)

A.A., II, 23 (Tunus).

کهربات kahrabān; کهربا kahrabā: T. kehribar < F. kehribâ
 Ben Ch., 76 (Cezâir).

کهنه kuhna(1); کهنه kihna(2): köhne, eski eşya, paçavra

1) A.A., II, 23. 2) Kav., I/II, 489.

کهنجی kuhnaci: eskici, eski toplayan

A.A., II, 23.

کوپری kōpri(1); کوبری kōbrī(2); کبری kubrī(3), ق. کباری kabārī(4): köprü

1) Maḥfūz, 22(Bağdat). 2) Frd., 641; Kav., I/II, 489; Vaşfī, II, 7(Irak). 3) A.A., II, 23. 4) A.A., II, 23; Kav., I/II, 489(Mısır).

آلتون کوپری Āltünkōprī: Altınköprü. — Irak'ın kuzeyinde bir nâhiye adı.

M.C., Dl., 227; Dürī; Vahab, 85.

کوجه kōca(1); قوجه qōca(2): koca, büyük

1) Maḥfūz, 22(Irak). 2) Ben Ch., 72(Cezâir).

کوچک kōçak, bk. کچک kuçuk

کور kör: kör

Çelebī, Kl., 167(Irak).

کورجه kōrca: körce, kabala

باع کورجه bā'kōrca: kabala pazarlıkla sattı, tartmadan sattı

‘Abdul‘azīz, A.A., 630.

کورچی kōreçī, bk. گوره چی göreçī

کورک kūrık(1); کزک kuzk(2); کُرک kuruk(3); کوروک kūrūk(4): kürk

1) Ben Ch., 76(Cezâir). 2) Frd. 651; Fāzil, M., 188.

3) Bakrī, 407(Musul). 4) Maḥfūz, 22(Bağdat).

لَبْسَنِي كِرْكُ lābbesnī kırkū: kürkünü bana giydirdi (suçunu bana yükledi anlamında)

Dabbāğ, II, 360(Musul).

الکتنی ملک والبنت کیرک ıl-kānnī melik vı'l-bınıt kırık: gelin kraliçe, kız evlât kürktür

Dabbāğ, II, 347(Musul).

کورک، کورهک kūrık(1); کوریک kūrēk; کورک kūrık(2); کوریک kūrīk(3);

کریک kūrīk(4); کیریک kirīk(5): kürek.

1) Frd., 651; Maḥfūz, 21(Bağdat); Vaşfī, III, 6(Irak); Kutayba, 9(Musul). 2) A.A., II, 23. 3) Frd., 651. 4) Kām ‘aş., 584; ‘Abdul‘āl, 181(Mısır). 5) Kav., I/II, 48, II/II, 26.

كُورُوجَاغ kōrūcāg < kör ocak: kısır kadın
Bakrî, 426 (Musul).

"kör ocak" için bk. Türkçe sözlük, 515.

كُورُوك kūrūk, bk. كُورُك kūrūk

كُورُيَك kūrēk; kūrīk, bk. كُورُهَك kūrēk

كُوسُي kūs, Ç. كُوسَات kūsāt: kös, davul. Gönve (<köse?)
A.A., II, 23.

كُوسَالَه kūsāla: kösele < F. كُوسَالَه gusāle: dana
Ben Ch., 76 (Cezâir).

كُوسَه kūsa veya كُوسِج kūsèc: T. köse < F. كُوسَه kuse.-klâsik Arap-
çada aynı manâya gelen كُوسِج eski bir devrede doğrudan
doğruya Farsçadan alınmıştır.

Ben Ch., 77 (Cezâir).

كُوشَه köşe (1), Ç. كُوشَات köşāt (2): köşe

1) Şamil (Irak). 2) Zamāna, Mac., 106 (Fas).

كُوشُوك kavşük, Ç. كُواشِيك kavāşīk: kavuçuk
Kav., II/II, 28 (Suriye).

كُولَانِيَان kōlānciyān: kolancılar

Raymond, 349 (Mısır).

كُولِبَاصِي kōlbāṣī (1); كُولِبَاصِي kōlbāṣī; كُولِبَاصِي kōlbāṣī (2):
kōlbāṣī

1) Vaşfī, I, 2 (Irak). 2) Bakrî, 419.

كُولْهَانَه kōlḥāna

حَط شَرِيف كُولْهَانَه Ḥat 'şerīf kōlḥāna : Gülhāne hatt-ı şerīfi
İbrāhīm, 11 (Libya).

كُولَه kōle (1); كُولَ كُولَه kōla (2): kōle

1) Bakrî, 427 (Musul). 2) Maḥfūz, 21 (Irak).

كُولَه kōla: kol

S.M. (Mısır). - Ayrıca bk. كُول kōl

كُولُونِيَا kōlōnyā: kolonya

Asadī, 48 (Halep).

كُومِسيُونِجِي kōmsiyōncī, bk. كُومِسيُونِجِي kōmsiyōncī

كُوي kōy: köy

Maḥfūz, 22 (Bağdat).

کويرته kvirṭa(1) کا ورتہ kāvūrta(2): güverte < İtl. coperta,
coverta < İsp. cubierta

1) Ben Ch., 77 (Cezâir). 2) Faḥḥām, 99 İskenderiye (Mısır).

کويسنجق Kōysencak; Kvēsencak: Köysancak .— Erbil (Irak) yakınındaki
bir ilçenin adı.

Dürî (Irak).

کويلى köyli: köylü

کيولى kēveli: çengehe < köyli

Maḥfūz, 3 (Irak).

کويو بچى küyüncî: kuyumcu

Raymond, 525 (Mısır).

کيخيا kihyā, bk. کاهيه kāhiya

کيزلى kizli, bk. گيزلى gizli

کيف kēf: keyif

Maḥfūz, 22 (Bağdat); 2. bant (Sālim-Musul).

کيفسىز kēfsiz: keyifsiz

A.A., II, 22:

.— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

کيفچى kēfçî, Ç. کيفچيه kēfçiya: keyifçi, keyfine düşün

Cavîbrâvî, 129 (Irak).

کيل اورفه kılürfa: urfa kili

Asadî, 324 (Halep).

کينبى kinci: kinci

Çelebî, Kl., 170 (Irak).

کيولى kēveli, bk. کويلى köyli

گ

گاز gāz < F.T. kāz

Ben Ch.,66(Cezâir).

kâz: keski, maden veya taş oymağa yarayan âlet,
kalem(bk. Bianchi,II,548).

گانا gānā: gene, yine

Ben Ch.,67(Cezâir).

گاوور gāvūr: gāvur

Maḥfūz,22(Bağdat).

حالة الكاوير Maḥalletı'l-gāvūr: Gāvur mahallesi

M.C.,Dl.,256(Bağdat).

گاوریه gāvriya: çocuk başlığı

Maḥfūz,22(Bağdat).

< T. gāvurdan türemiştir. Başlık mânâsında kalan-
sive veya künba'a gibi bir kelimenin sıfatı iken mevsuf düş-
müş, fakat bunun yerini almıştır.

گبان gabbān, گبان gubbān, bk. قبات qabbān

گبانچی gubbānçi, bk. قبانچی qabbānçi

گبانه gbāna, bk. قبان qabbān

گبن gabbana, bk. قبان qabbān

گبنچی gubbançi, bk. قبانچی qabbānçi

گبچی gecēçi, bk. کچه چی keçeçi

گیدی gidi: gidi

Çelebî,Kl.,171(Irak).

گراگوز garāgūz, bk. کرکوز karakoz

گردان gardān(1); گردانه gurdāna(2): gerdanlık

1) Kav.,I/II,486. 2) Ka'bi,95(Irak).

گرش gers, bk. قرش qurş

گرگ gereg: gerek

Bakrî,468(Musul).

گرگاف gergāf, Ç. **گراگف** grāgef: nakış işleme sanatı < T. gergef: üzerine kumaş gerilerek nakış işlemeye yarar, çoğu dikdörtgen biçiminde olan çerçeve; gergef işlemek, gergefle nakış işlemek < F. **کارگه** kârgef veya **کارگف** kârgaf
Ben Ch., 63, 69 (Cezâir).

گرتتی garantî: garanti < Fr. garantie
گرتتی بیجی garantîyici: yüzde yüz gelir, mutlaka gelir
Şâmil (Irak).

گزیلی gizlî(1); **کیزیلی** kizlî(2): gizli
1) Maḥfûz, 22 (Bağdat). 2) Vaşfî, III, 8 (Irak).

گروه gezva, bk. **جازه** cāzve
گشطه gaşṭa, Ç. **گشاطی** gşāṭî: sarık veya kuşak için kullanılan ve umûmiyetle şarktan getirilen ipekli veya pamuklu kumaş
< F.T. **کشتتی** kuştî, rahip veya papaz kuşağı
Ben Ch., 70 (Cezâir).

گفچی gufçî: küfeci
Maḥfûz, 7 (Irak); Ḥanafî, Şn., 166 (Bağdat).

گم gugom: güğüm
A.A., II, 23.

گل gel: gel
گلباخ gelbāḥ(1); **گالباخ** gālbāḥ(2): gel bak
1) Maḥfûz, 22 (Bağdat). 2) Dabbāğ, II, 316 (Musul).

گله جک شباطه قالسون gelecek şubāṭa kâlsûn: gelecek şubata kalsın

Dabbāğ, II, 338 (Musul).

Ayrıca bk. **دی** dî.

گللاج gullāc: güllâç
Çelebî, Kl., 174 (Irak); Maḥfûz, 22 (Bağdat).

گله gele: gele .— Tavla oyununda elinde vuruk bulunan oyuncunun attığı elverişsiz zar.

راغ گله rāḡgele: boş gitti, gele attı
Şâmil.

گله gilla, bk. کله kulla
 گله جک gelecek, bk. گل gel
 گمرگ gumrug(1); گمرگ گمرگ(2), Ç. گمارگ gemarig(3); گمرگ
 gomrug(4); گمرک kumruk(5), Ç. گمارک kamarik(6); جمرك
 cumruk(7), Ç. چمارک çamarık(8): gümrük

1) Maḥfūz, 22(Bağdat). 2) Şāmil(Irak). 3) 6.bant(İsmā-
 'il'Azīz-Musul). 4) Ben Ch., 71(Cezāir). 5) Frd. 665;
 A.A., II, 23; Ḥanafī, Şn., 158(Bağdat); R.A., Mc., 136;
 Fariha, 155. 6) Alif-bā(653), 18(Irak). 7) Frd., 665;
 Kām 'aş., 122; R.A., Mc., 136; A.A., II, 14; Ḥanafī, Şn.,
 158(Bağdat); Kav., I/I, 535(Mısır); F.R., I, 876(Mısır);
 F.R., II, 144(Mısır); Zāzā, 79. 8) İbrāhīm, 4(Libya);
 Faḥḥām, 95 İskenderiye(Mısır); M.A.D., 10(Hicaz);
 A.A., II, 14.

گمرکچی kumrukci(1); گمارچی gmārci; گمارچی gmāreği;
 گمرکچی gomrāği(2): gümrükçü

1) Bustānī, 1841; R.A., Dl., 295. 2) Ben Ch., 71(Cezāir).

گمرک kamrak: gümrükledi
 Fariha, 155.

"gümrük-" fiil kökünden türetilmiş fiil.

(mns) مکرک mukamraka(1); مکرک mucamrak(2): gümrüklü

1) R.A., Mc., 136. 2) A.A., II, 14.

رسوم کمرکیه rusüm kumrukīya(1); رسوم جمركیه rusüm cumru-
 kīya: gümrük resmi, gümrük vergisi

1) Alif-bā(653), 18. 2) Kām 'aş., 158.

السلطات الكمرکیه al-suluṭātı'l-kumrukīya: gümrük muhafızı,
 gümrük kolcusu

Alif-bā(653), 18.

سوق الكمرک sūqı'l-kumruk: gümrük çarşısı

M.C., Dl., 174(Bağdat); Şāmil(Musul).

خان الكمرک ḥānı'l-kumruk: gümrük hanı

M.C., Dl., 259(Bağdat).

گمشی gumuşi: gümüşi, gümüş renginde

Maḥfūz, 22 (Bağdat).

Ayrıca bk. کُمش kumuş

گنبور genbūr, bk. قنبور ḳanbūr

گنه گنه gina gina: kınakına

Maḥfūz, 22 (Bağdat).

گهوجی gahavçî, bk. قهوجی ḳahvacî

گهوه چي gahvaçî, bk. قهوجی ḳahvacî

گواهرگی gavāhırgî, bk. جواهرگی cavharcî

گوتره götra: götürü

Bakrî, 435 (Musul); Vaşfî, III, 7 (Irak).

گوجه gōca: koca

Maḥfūz, 22 (Bağdat).

گودارم güdārēm veya دوگارم düğārēm: zorla, kaba kuvvetle

Ben Ch., 72 (Cezâir).

düğārem < döğerim?

گورماز görmāz, bk. اگي ikki

گورمش görmiş: görmüş

أمور گورمش umūr görmiş: umur görmüş, tecrübeli, gün-
görmüş

Dabbāğ, I, 93 (Musul).

گورممش görmemiş: görmemiş

Dabbāğ, II, 347 (Musul).

گوره چي göreçî; کورچي köreçî

Maḥfūz, 7 (Irak).

Kaynakta kelimenin anlamı verilmemiştir.

گوزلگ gözlüg(1); گوزلک guzluk(2); کوزلک kuzluk(3); کوزلک

kuzluk(4); کوزلک kızluk, Ç. کوزلک kazalık(5): gözlük

1) Bakrî, 435 (Musul). 2) Maḥfūz, 22 (Bağdat). 3) A.A.,

II, 22. 4) Frd., 653. 5) Kav., II/II, 26.

Ayrıca bk. جام cām

گوزم gözım, bk. اگي ikki

گولچي gōlçi: kaleci < golcü
Maḥfūz, 7 (Irak).

گولي gōli: göl
Bakri, 435 (Musul).

گيبي gibi, bk. أرسلان arsalān
گيبلخ gēceluġ: gecelik (elbise)
Ḥacciya, IV, 37 (Bağdat).

گيل gēl, bk. دي dī

گيمر gēmer, bk. قيمق kēmaq

گيويل gēvil

ماله گيويل māla gēvil: gönlü yok

(gēvil < gönül ?)

Vaṣfī, I, 3 (Irak).

ل

لابجين lābçin: asker postalı < lapçin: kaytan bağlı, kulaklı mest
Maḥfūz, 22 (Bağdat).

لابلا جي lāblābcī, bk. لبلبي leblebī

لابلاي lāblābī, bk. لبلبي leblebī

لاخير lāḥēr: asla

Maḥfūz, 22 (Bağdat).

Bu ibâre iki parçadan meydana gelmektedir: لا - خير.

Burada خير Arapçadaki değil, Türkçedeki anlamıyla ve sözü pekiştirmek için gelmektedir. Meselâ "bunu sen mi yaptın?" sorusuna "Hayır, asla, yapmadım" makamında "lā ḥēr, yapmadım" denir.

لاستيك lāstik; لاستيك astik: lastik < Fr. elastique
Şāmil.

لاطه lāṭa: lata (siyah cübbe)

Kav., II/II, 29 (Halep).

لاطه lāṭa: lata (uzun tahta)

Kav., II/II, 29 (dimaşk).

لاقنطچي lākunṭaçi, bk. لوقنطه جي lōkunṭaçi

لابلاي leblebī(1); لابلبي lablabī; لابلا جي lāblābī(2): leblebi

1) Frd., 674; Maḥfūz, 22 (Bağdat); Kutayba, 9 (Musul).

2) Ben Ch., 78 (Cezâir).

لابلا جي leblebici; لابلبي leblebici

Ben Ch., 78 (Cezâir).

لاهمچي laḥimçī: lehimci

Şāmil (Irak).

لر -ler: -ler

لرافة ابو جاسم لر laffaṭ Abū Cāsimler. Darbimesel

hâline gelmiş bir söz

Abū Cāsımiler, Bağdat'ta Osmanlılara karşı baş kaldıran eşkiyalardan biridir. Bu zat kavuğunu alını iyice görünecek şekilde arkaya yatırarak giyerdi. Bu sebeple, bu tarz kavuk giyme yukardaki sözle ifâde edilmiştir. İbâre gurur, meydan okuma ifâde eder.

Ḥanafî, Mc., 37 (Bağdat); Ḥaccîya, IV, 55 (Bağdat).

ليرة lira, Ç. ليرات lirât(1); ليره lîra; lîra(2), Ç. ليرات lîrât; lîrât(3); لير لîyer(4); (ms) ليرتين lîrtên(5): altın para < lira

1) A.A., II, 23. 2) Cundî, 89 Ma'arra (Suriye); Gaylânî, 132 Hama (Suriye); Ka'bi, 92, 96 (Irak); 6. bant (İsmâ'îl 'Azîz-Musul); M.A.D., 10 (Hicaz). 3) Kayyâl, 173 (Dimaşk); Ka'bi, 92 (Irak); 1. bant (Şabriya-Musul); 7. bant (İsmâ'îl Ḥalîl-Musul). 4) Ka'bi, 92, 96 (Irak). 5) Asadî, 25 (Halep).

أبو خمس ليرات abū ḥamıs lîrât: altın beşibirlik, beşibir-
yerde

Bakrî, 59 (Musul); Ḥanafî, Mc., 42 (Bağdat).

لطفی Luṭfî .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.

Maḥfûz, 2 (Irak).

الغام lağım(1); لغم lağm; لغم lēğm(2); لغم liğım(3), Ç. الغام alğām(4); لغم luğm(5); لغم luğum(6), Ç. لغوم luğüm(7); لغومه luğūma(8); لغام luğām(9): lağım, tahkimli bir

tesisi patlayıcı madde ile atmak için açılan yer altı galerisi

1) Maḥfûz, 22 (Bağdat). 2) Ben Ch., 78 (Cezâir). 3) Kav., I/II, 489. 4) Ma'lûf, 726; Kav., I/II, 489. 5) Frd., 690; Ma'lûf, 726; A.A., II, 23; R.A., Mc., 141; Fariḥa, 162. 6) C.M., 1290. 7) Frd., 690; A.A., II, 23. 8) Frd., 690; A.A., II, 23. 9) Frd. 690.

لغام lağām: lağım patlattı, bir tabyayı tahrip için tahkimli bir tesisin altında galeri açıp barutla doldurarak ateşledi

Fariha, 162.

lağım kelimesinden türetilmiş fiil.

لغامي lağamci(1); لغمجي luğmuci(2); لغمجي luğmaci(3); لغماجي lağmāci(4): lağımca, lağım patlatan

1) Kām 'aş., 396. 2) A.A., II, 23. 3) Frd., 690. 4) Ben Ch., 78 (Cezâir).

لُغِيَّةٌ -luğīya; لُوغِيَّةٌ -lōğīya: -luk isimden isim yapma eki

زَبَّالُغِيَّةٌ zabbālluğīya: çöpçülük

zabbāl(A) + luğ(T) + iya(A)

Ḥanafī, Şn., 127 (Irak).

زَمَالُغِيَّةٌ zūmalluğīya: eşeklik, câhillik, kabalık < zūmāl

(A) + luğ(T) + iya(A)

Ḥanafī, Mc., 220 (Bağdat).

كَنْنَاسُغِيَّةٌ kannāsluğīya: süpürçülük < kannās(A) + luğ(T) + iya(A)

Ḥanafī, Şn., 127 (Irak).

حَمَارُ لُوغِيَّةٌ ḥmārlōğīya: eşeklik, câhillik, kabalık < ḥmār(A)

+ lōğ(T) + iya(A)

دِهَارُ لُوغِيَّةٌ dhārlōğīya: inatçılık < dhār(A) + lōğ(T) + iya(A)

زَمَالُ لُوغِيَّةٌ zūmallōğīya: eşeklik, câhillik, kabalık < zūmāl

(A) + lōğ(T) + iya(A)

صِنَاعُ لُوغِيَّةٌ şunnā' lōğīya: işçilik < şunnā'(A) + lōğ(T) + iya

(A)

Maḥfūz, 7 (Irak).

لُقْمٌ luqum: lokum

Maḥfūz, 22 (Bağdat); Bakrī, 444 (Bağdat).

لَاكٌ lak: lâk, gomelaka, bir nevi zank

Maḥfūz, 22 (Bağdat).

لَاكِنٌ laken; lakan, bk. لَاكِنٌ lağan

لَاكَةٌ lekke(1); لَكِيٌّ lekki(2): leke

1) Çelebī, Kl., 178 (Irak); Maḥfūz, 22 (Bağdat). 2) Bakrī, 446 (Musul).

إِلْتَاكَةٌ iltakke: lekelendi

لوکانده lōkānda: otel

Kav., I/II, 489 (Lazikiya-Lübnan).

لو قنطه جي lōkaṅṭaci; لا قنطه جي lākunṭaḩī (1); لوکانداجي lūkāndāci (2):
lokantacı

1) Maḩfūz, 7 (Irak). 2) Ben Ch., 78 (Cezâir).

لوله lūla (1); لولا lūlā (2) : lüle

1) Maḩfūz, 22 (Bağdat). 2) Bakrī, 448 (Musul).

لي -li: li (isimden sıfat yapma eki)

بابلي Bābillī: Bābilli

Maḩfūz, 3 (Irak).

حقيقي ḩuḩḩalī: sabırlı, temkinli, ağırbaşlı

Maḩfūz, 3, 13 (Irak).

حملي ḩamaḩlī: ahmak

Maḩfūz, 3 (Irak).

حويگي الخس ḩavīgalī el-ḩas: ḩavige marulu (aynen: ḩavīgalī
marul)

Şāmil (Musul).

درگزي Dergezli: Dergezli

سامري Sāmırlī: Samerrā'lı

سماوتلي Samāvātli: Semavetli

شهر بلي Şahrabanlı, شهر بلي Şahrabāllī: Şahrabanlı

عبسلي Abbasli: Abbaslı

Maḩfūz, 3 (Irak).

عمارتلي imāratli (1); عمالي emārlī (2): imaretli

1) Maḩfūz, 3 (Irak) 2) Cavibrāvī, 120 (Irak).

فندقلي fındaḩlī: otelli, otel sâhibi

مودلي mōdelī: Modalı

Maḩfūz, 3 (Irak).

ليره lira, lēra, bk. ليره lira

ليسه leyse < neyse

A.A., II, 23.

ليلاكي leylākī (1); ليلاقي laylākī (2): leylākī, leylāk renginde

1) Şāmil (Irak). 2) Maḩfūz, 22 (Bağdat).

ليلك lîlek: leylâk

Ben Ch.,78(Cezâir).

ليمان limân: liman

Frd.697; D.M.,86(Mısır); A.A.,II,23.

ليمون دوزي lîmõnduzî; leymünduzî(1); ليمون دزي leymündızı(2):

limon tuzu

1) Maḥfûz,18(Bağdat); Tikrîti,III,347(Bağdat). 2)

Şâmil(Musul).

م

ما بينچي mabēnçî: mâbeynci

Maḥfûz,22(Bağdat).

Bu terim için bk. OTDT.,II,375 v.d.

مات mât, bk. شاه şâh

مأذون ma'zûn: mezûn, bir okulu bitirmiş olan

Şarbatî,215(Mısır); C.N.,1311.

مأذون حقوق ma'zûn ḥuḳûḳ: hukuk mezûnu

مأذون عدليه ma'zûn 'adliya: adli tip mezûnu

مأذون مهندسانه ma'zûn muḥandishâna: Teknik üniversitesi me-
zûnu

مأذون فرنسا ma'zûn Faransa: Öğrenimini Fransa'da bitirmiş

Şarbatî,215(Irak).

مأذونيه ma'zûniya: izin

Şarbatî,214(Irak); C.M.,1311.

.— Kelime Arapça asıllı olup, sâdece "izinli" demektir; yukardaki anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapça-ya geçmiştir.

مارت märt:mart

Maḥfûz,22(Bağdat).

مارده mārda: akça farkı, sarrafiye, kâr, kazanç < T. marde: satıcının, alıcıdan ısrarla istediği, malın değerinden fazla para; satıcının pazarlıkta anlaşılan miktardan fazla olarak istediği para

مارداجي mārđacı: mardeci

Ben Ch.,79(Cezâir).

Ayrıca bk. Bianchi,II,732; Ş.S.,1258.

مارش mārş: marş(müzik terimi)

Ma'âzîdî, 20(Irak).

ماسوره māsūra: masura .— Suriye'de "çeşme zıvanası", Lübnan'da sigara ağızlığı

Kav.,I/II,490.

ماشه māşa(1); ماشا māşā(2): maşa

1) Maḥfûz,22(Bağdat); Ḥanafî,Şn.,191(Bağdat); Kav., I/II,490; Vaşfî,I,2(Irak); Kütayba,9(Musul). 2) Bakrî,451(Musul).

ماهورچي māḥōrçî: motorcu

Maḥfûz,7(Bağdat).

ماظه māḍa, bk. مزه maza

مال مديرى māl mudîrî: malmüdürü

Şarbatî,222(Irak).

.— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

مالجي mālcî

بيت المالجي bitı'l-mālci: vergi müdürü

Ben Ch.,26(Cezâir).

المال للمالجي والزبل للخانجي el-māl lilmālçî va'l-zıbil lılhānçî:

mal, mal sâhibine, çöp han sâhibine kalır .— Yâni: insan ölünce bıraktığı mallar kanûnî sâhiplerine kalır.

Dabbâğ, II, 401 (Musul).

Ayrıca bk. خان hân.

مآلشه maâlşā: alışmak .— Bk. آلاش ālaş.

ماليه māliya: maliye, devletin gelirleri ve masrafları, mütedâvil nakdî gücü

Şarbatî, 220 (Irak). Ayrıca bk. قلم qalam

.— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

مأمور ma'mūr(1), ق. مأمير ma'amîr(2); مأموري ma'mūrî(3): memur

1) Kām 'aş., 130. 2) Asadî, 65 (Halep). 3) İbrâhîm, 23 (Libya).

مأمور التصفيه ma'mūrî't-taşfiya: tasfiye memuru

Kām. 'aş., 27.

مأمير الاجرا ma'amîrî'l-icrâ: icra memuru

Asadî, 65 (Halep).

مأموري الاعشار ma'mūrîel-a'sâr: âşar memuru

İbrâhîm, 23 (Libya). Ayrıca bk. ديوان العشر dîvânü'l-üşur

مانغال māngāl(1) منقل manqal(2): mangal < A. منقل minqal (نقل:

taşımak fiilinden türemiş âlet ismi)

1) Ben Ch., 78 (Cezâir). 2) l.bant (Şabriya-Musul);

8.bant (Hamdiya-Musul); 9.bant (Fâ'iza-Musul).

مانگه mānga, ق. موانگ mvāneg: manga

Ben Ch., 79 (Cezâir).

ماوي māvi: A.T. mavi < mā'î (su renginde)

Maḥfūz, 22 (Bağdat).

مایدنوس māydenos; معدنوز ma'denoz; معدنوس ma'adnūs(1); معدنوس ma'danos(2): maydanoz < A. معدنوس maqḍūnēs, باق-

دانوس baqḍūnis < Yun. maqedonesi

1) Ben Ch., 81 (Cezâir). 2) Maḥfūz, 23 (Bağdat).

ماينا māynā: mayna, gemici dilinde yelkenleri indirme emri; bir işi, bir çalışmayı kesmek < İtl. ammaina
Ben Ch.,79(Cezâir).

مباشر mubâşır: mubâşir .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.
N.Y.,1276.

مباردخ mubardah, bk. **بردخ** bardah
مبصوم mabşūm, bk. **بصمه** başma(süs, nakış)
مبوز mubavvaz: asık suratlı, mağmum

A.A.,II,12 .— T. "büzmek" ten türetilmiş geçmiş zaman partisibi.

مبواش mbavvaş, bk. **بواش** bavvaş

مبيسي mpeyis, bk. **بيسي** pīs

متارز matārèz(çoğul şeklinde olup müfredi kullanılmaz): taş veya toprak istihkâm < T. metriz, metris(: muvakkat tabya < A.

متارس mitres, **متارسه** mitrasa, Ç. **متارس** matāris

Ben Ch.,79(Cezâir).

متصرف mutaşarrif: vali .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,276; İbrāhīm,15(Libya).

Osmanlı devlet teşkilâtında mutasarrif ve mutasarrıflık için bk. OTDT,II,586.

متصرفيه mutaşarrifiya: vilâyet .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

İbrāhīm,14(Libya).

متليك metlik, Ç. **متاليك** metālīk: metelik

‘Azzāvi,147(Irak).

مجمرك mucamrak, bk. **گمرک** gumrug

معيدى mecidi(1); **معيدى** mecidiyī(2), Ç. **معيديات** mecidiyāt(3):

Mecidiye

1) Asadī,63(Halep). 2) Frd.,708; Ma‘lūf,747. 3) 7.

bant(İsmā‘il Halīl-Musul).

Mecidiye için bk.OTDT,II,428.

حاسبى muhāsebecī(1); محاسبى muhāsibcī(2): muhasabeci
 1) D.M.,124(Mısır). 2) Kām ‘aş.,83; İbrāhīm,16(Libya)
 Muhasebeci için bk. OTDT,II,566 v.d.

مخزيرباشى muhızırbaşî: muhızırbaşı
 Şarbatî,218(Irak).
 Muhzır için bk. OTDT,II,572.

محمدية Mhammadiya,Ç. محديات Mhammadiyât: Muhammediye .— Sultan
 Mehmed Fatih devrinde bastırılmış on akça değerinde altın
 para.

‘Azzāvi,117(Irak).

المحمودي el-Maḥmūdī,Ç. حميد Maḥāmid: Mahmudiye, Birinci Mahmud
 devrinde basılmış altın para

‘Azzāvi,147(Irak).

Maḥmudi için bk. OTDT,II,385.

خابره muḥābara: muhabere, haberleşme .— Kelime Arapça asıllı
 olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya
 geçmiştir.

N.Y.,276.

مختار muḥtār(1),Ç. مختارين muḥtārīn(2): muhtar(idârî terim) .—
 kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış
 ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

1) Şāmil. 2) İbrāhīm,17(Libya).

مخزنجى maḥzencī(1),Ç. مخزنجية maḥzenciya(2): mahzenci, ayniyat
 memuru

1) D.M.,25(Mısır); A.A.,II,15. 2) D.M.,89(Mısır).

مخزوق maḥzūk, bk. خازوق ḥāzūk

مخستك mḥastek, bk. خسته ḥasta

مخوزق mḥōzeq, bk. خازوق ḥāzūk

مدحت madḥat .— ع ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle açık
 (ت) ile yazılan şahıs adlarından

Maḥfūz,2(Irak).

مذہب سز mazḥabsiz : mezhepsiz

Maḥfūz,8(Irak).

مراى marā, bk. مراق marāq

مراديه Murādiya

— .Cami'ı'l-Murādiya: Muradiye Camii .
Vali Murat Paşa'nın 973(1566)'te yaptırdığı Cami.
Sāmarrā'i, 282(Bağdat).

مراق marāk(1); مرآ marā(2): merak

1) Maḥfūz,23(Bağdat); Kav.,II/II,29(Irak). 2) Kav.,
II/II,29(Halep).

مرقاي maraqli; مرقاي marakatli: merakli

A.A.,II,23.

مرتبات murettebat: mürettebat

Ḳām 'aş.,34.

مرجان بالوق morcān bālūḳ: mercan balığı

Ben Ch.,79(Cezâir).

مرخص^ص murahḥaş: murahhas, yetkili temsilci .— Kelime Arapça
asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar
Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,276.

مرد merd: F.T. merd

Maḥfūz,23(Bağdat).

مرستان marstān; مرستان marstān; مرستان marştān; morştān: akıl

hastanesi <T. maristān <F. bîmâristān

Ben Ch.,80(Cezâir).

مرقاي marakatli, bk. مراق marāk

مرقاي maraqli, bk. مراق marāk

مركوش merkūş(1); مربيش^ش barbîş(2): marpuç <F. مارپوش

1) Ben Ch.,80(Cezâir). 2) Kav.,II/I,740.

مرمر marmar: mermer

A.A.,II,23.

مرمرچي marmarçi: mermerci

Maḥfūz,7(Irak).

موزركش muzarkaş, bk. زركش zarkaş
مزه maza(1); ماطه māḍa(2): meze

1) Kav., I/II, 490. 2) Kav., I/II, 490 (Lübnan, Mısır).

مزه خوشش hoşmaza: hoş meze

مزه بی bēmaza: tatsız

Kav., I/II, 490.

مزيقي mazikçi, Ç. مزيقييye mazikçiya: müzikacı, askeri bando
müzikacısı

Ḥanafî, Şn., 59 (Bağdat).

مُساڤر msāfir: misafir

Ḥanafî, Şn., 154 (Irak).

— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlı-
cada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

مست mēst; بست bēst: < mes, mest

Ben Ch., 21, 80 (Cezâir).

مستر ضااش mesterdāş, bk. مسرداش mēssērdāş

مستقرش mıstakrış, bk. قرش kūrş

مستتق mustantık: mustantık, sorgu hâkimi. — Kelime Arapça asıllı
olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya
geçmiştir.

N.Y., 276.

مسر داش mēssērdāş; مستر ضااش mesterdāş, Ç. مستر ضااشلار mesterdāşlār:
dülger

Ben Ch., 80 (Cezâir).

مساڤه msakka(1); مشقه mşekka(2): musakka

1) Şāmil (Musul). 2) Ben Ch., 81 (Cezâir).

مساوكر musavker; musavkir, bk. ائتسوغر itsōğara

مشته mišta(1); مشطه moşta(2): F, T. muşta (ayakkabıcıların kul-
landıkları)

1) Bakrî, 102 (Musul); Ḥaccîya, IV, 92 (Bağdat). 2) Ben
Ch., 81 (Cezâir).

مشقه mşekka, bk. مساڤه msakka

مشك mēşk: F, T. meşk (: tulumdan yapılmış su kabı, büyük kırba,

saka kırbası)

Ben Ch., 81(Cezâir).

مشير muşîr: müşir, mareşal .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.
N.Y., 276.

مصلاہ maşlaḥa: resmî iş .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.
N.Y., 276.

مَصَّه maşsa, bk. هیچ hiç

مَصْوَبِç mşavviç, bk. صَوْج şuç

مطبعي maṭba'aci(1); مطبعي maṭba'çi(2): matbaacı

1) Kām 'aş., 505. 2) Maḥfûz, 7(Irak).

مطبخ mṭaḥmaḥ, bk. طمخ toḥmāḥ

مطرة maṭara: matara < مطهره A. mathara: abdest almak için kullanılan kap

Ben Ch., 81(Cezâir).

معارف ma'ārif

وزارة المعارف vazāretü'l-ma'ārif: Maârif Nezâreti, Millî Eğitim Bakanlığı

D.M., 1736.

.— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

معاش ma'āş: maaş, aylık .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y., 276; Şarbatî, 221(Irak).

معاشلي ma'āşlî: maaşlı, memur

Şarbatî, 221(Irak).

معدنوز ma'denoz, bk. مايدنوز māydenos

معدنوس ma'adnūs, bk. مايدنوس māydenos

مخازنه mağāza: mağaza

Maḥfûz, 23(Bağdat).

مخازنه چي mağāzaçi: mağazacı

Maḥfûz, 7(Irak).

مقاوله mukāvāla: mukavele, sözleşme .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcadā kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir N.Y.,276.

مقلوڤ muqalvaḡ, bk. **قلاووز** qilāvūz

مكباشي mikbāṣī, bk. **بنباشي** binbāṣī

مكتبجي mektebcī: kitap, mektep malzemesi satan, kırtasiyecı, kitap ve kırtasiye malzemesi satan

A.A.,II,23; R.A.,Dl.,311.

مکتبلي mekteblī: mektepli, okulda yetişmiş

Maḥfūz,3(Irak).

مکتوب maktūb: mektup

Kām ‘aş.,355.

.— Bu kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

مکتوبچي maktūbçī(1); **مکتوبجي** maktūbcī(2): mektupçu(idârî vezîfe)

1) Şarbatī,217(Irak). 2) A.A.,II,22; İbrāhīm,16(Libya)

مکمرکه mukamraka bk. **گمرگ** gumruk

مکي Nakki .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.

Maḥfūz,2(Irak).

مکينه چي makīnaçī: makinacı

Maḥfūz,7(Irak).

مُلَّا mullā; **مَلَّة** malla(1); **مَلَّا** mallā(2); **مَنَّا** munlā(3): molla

﴿A. مولانا mevlāna

1) Maḥfūz,23(Bağdat). 2) Calīlī,4(Musul); Bakrī,476

(Musul). 3) Maḥfūz,23(Bağdat). Meselâ bk. Ş.S.,1398.

ملازم mulâzım: mülâzım, teğmen .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,276.

مليکداس meḷikdāṣ, bk. **داس** dāṣ

مَلَّة malla, bk. **مُلَّا** mullā

مومبار mumbār(1); **بومبار** bumbār(2); **بومبار** būmbār(3); **بنبار**

bunbār(4): mumbar

1) Bakrî,92(Suriye). 2) Çelebî,Kl.,20(Irak). 3) Bakrî,92(Musul). 4) Bakrî,92(Suriye).

بمبارو غليظ bumbārūgalīz: onun bumbarı kalın, çok yiyene söylenir

Ḍabbāg, I, 118(Musul).

مدوحیه Mamdūḥiya; **مدوحی** Mamdūḥī: Mamduhiye. — Sultan Abdulmecid-in tahta çıkışında basılan yirmi kuruş değerinde altın para.

Asadî, 19(Halep).

Ayrıca bk. OTDT, II, 473.

ممه mamma: emzik < meme

Maḥfūz, 23(Bağdat); R.‘A.(Hs.Tv.), 313.

مناوره munāvāra < T.manevra < İtl.mancvra

F.R., Ta‘qīb, 894-5(burada kelimenin anlamı ve Türkçeden geçişi hakkında tafsîlât vardır).

مندر mender(1), Ç. **منادر** manādır(2): < minder

1) Maḥfūz, 23(Bağdat). 2) Ḥanafî, Şn., 160(Bağdat).

منقل manqal, bk. **مانگال** māngāl

منگنه mangana(1); **منگمه** mangama(2): mengene

1) Ḥanafî, Şn., 191(Bağdat). 2) Asadî, 335(Halep).

منگوشه mēngūşa, Ç. **مناگش** mnāgēş: küpe < F.T. mēngūş

Ben Ch., 82(Cezâir).

منلا manlā, bk. **ملا** mullā

مهتارباشي mahtārbāşī: mehterbaşı

Raymond, 611(Mısır).

مهردار muhurdār: mühürdar

Şarbatî, 218(Irak).

مهندستانه muhandişhāna, bk. **مأذون** ma‘zūn

موبيليا mūbīlyā, Ç. **موبيليات** mūbīlyāt: mobilya

Kām.‘aş., 98; Ḥanafî, 53(Bağdat); Ka‘bī, 72.

مور mor(1); **مور** mōr, mūr(2): mor

1) Bakrî, 476(Musul). 2) Ben Ch., 82(Cezâir).

موزع muvazzi‘: müvezzi, postacı. — Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y., 276.

موصللي Mūṣillī: Musullu

Ḥanafī, Şn., 3 (Irak); Asadī, 51 (Halep).

مومجى mūmci: mumcu

Ben Ch., 82 (Cezâir).

موميا mūmyā: merhem < T. mumyâ: her derde devâ olduğu rivâyet olunan efsânevî bir ilâç < F. موميا mumiya

Ben Ch., 83 (Cezâir).

موميا موميا mūmyā: mumya

Maḥfūz, 23 (Bağdat).

مياخيه ات بازارى mayānciya āt Bāzārī: at pazarı meyancısı

Raymond, 347 (Mısır).

ميخانيه meyḥançiya (2); ميخانه چي meḥāna-
çī (3): meyhaneci

1) Maḥfūz, 7 (Irak); Ḥanafī, Şn., 126 (Bağdat). 2) Ḥanafī, Şn., 126 (Bağdat). 3) Dabbāğ, II, 406 (Musul).

ميخانيان mayḥāneciyan: meyhaneciler

Raymond, 524 (Mısır).

ميدانلي meydanlī: meydanlı

Maḥfūz, 3 (Irak).

مير آلاي mirālāy (1); أمير آلاي amirālāy (2): miralay, alay emiri, alay
kumandanı, albay1) Kām 'aş., 127; maḥfūz, 23 (Bağdat); A.A., II, 23; Asaḍ
dī, 19 (Halep). 2) Dozy (T.A.), I, 171; Kām 'aş., 127.

ميرلوا mirlivā: mirliva, tuğbay

A.A., II, 23

Ayrıca bk. لواء livā

ميري mirī: miri, devlet malı

Çelebī, Kl., 189 (Irak); A.A., II, 23; Rif'at, 67 (Libya);
'Amad, 116 (Ürdün).

املاك الميري amlāk el-mirī: devlet (mirī) emlâki

A.A., II, 23.

ميرزاك دمرنجسي mizrāk demerencisi: mızrak temrencisi

Raymond, 344 (Mısır).

ميمار باشي mimārbāšī: mimarbaşı

Raymond, 520, 577, 610, 755 (Mısır).

ميمون maymūn: maymun

Ḳām 'aṣ., 59.

ميوه meyva; mēva: F.T. meyva

9. bant (Fā'iza-Musul).

Ayrıca bk. خان ḥān

ن

نارگيله nārkiḷe, bk. نرگيله nargile

نازك nāzīk(1) (mns) نازكه nāzka(2); نازوكي nāzūkī(3): F.T. nazik

1) Maḥfūz, 23 (Bağdat); Vaṣfī, III, 7 (Irak). 2) Vaṣfī, III, 7 (Irak). 3) Maḥfūz, 23 (Bağdat).

نازلي nāzli

شارع الملكة نازلي Ṣāri'1'1-Melike Nāzli: Nazlı Melike

Caddesi .— Mısır'da bir caddenin adı.

D.M., 177, 10007.

ناسور nāsūr, bk. ناصور nāṣūr

ناشتار nāštār; نشتار neštār: nešter < F. ništer. ništer

Ben Ch., 83 (Cezâir).

نشتار الدم našter el-dem: kan çıktı

Maḥfūz, 23 (Bağdat).

kelimesinden Arapça kaidesine göre türetil-

miş. mâzi fiil.

ناصور nāṣūr(1); ناصوغ nāṣōg(2): nasır

1) Maḥfūz, 23(Bağdat). 2) Şāmil(Musul).

ناموسسز nāmūssiz: namussuz

Maḥfūz, 8(Irak).

نانا nānā, bk. ننه nana

نانه nāna, bk. ننه nana

نجدت Nacdet. — Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.

Maḥfūz, 2(Irak).

نرگيله nargile(1), Ç. نوارگيل nivārgil; نوارگيل(2) nuvārgil; نرگيله narkile; ناركيله nārkile(3); نرگيله arkile(4); رنگيله rēngila(5): F.T. nargile

1) Maḥfūz, 23(Bağdat); Tikrīti, II, 17(Bağdat); Alif-bā' (577), 25; 2. bant(Sālīm-Musul. 2) Ḥanafī, Şn., 51, 121 (Bağdat). 3) Ka'bi, 86(Irak). 4) Kav., II/I, 737. 5) Ben Ch., 44(Cezâir).

نرگيلچي nargileci(1); نرگيلچي argileci; نرگيلچي argileci(2) < nargileci

1) Maḥfūz, 7(Irak). 2) Asadī, 107(Halep).

نزاكه nazāka: nezaket

Maḥfūz, 23(Bağdat); Vaşfī, III, 7(Irak).

Farsça bir kökten(نازك nazik), Arapçanın kaidelerine göre türetilmiş ve Türkçe yoluyla Arapçaya geçmiştir.

نزام nizām: disiplinli ve teşkilâtli asker < T. nizām-ı askerî

نظام A. 'den < نظام عسکري

Ben Ch., 83(Cezâir).

نزهت Nazhat. — ذ ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle açık t(ت) ile yazılan şahıs adlarından.

Maḥfūz, 2(Irak).

نشأت Naşat. — ذ ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle açık t(ت) ile yazılan şahıs adlarından.

Maḥfūz, 2(Irak).

نیشان nişān(1); نیشان nişān(2); نیشان nişān, Ç. نياشين nayāşin(3); نواشن nvāşin(4): F.T. nişān

1) Kav., I/II, 491. 2) Ben Ch., 84(Cezâir); 'Abdul'aziz,

M.,148(Suriye, Mağrip); A.A.,II,23; Kav.,I/II,491;
F.R.,I,876(Mısır). 3) A.A.,II,23. 4) Ben Ch.,84(Ce-
zâir).

نیشانچی nişānçî; نیشانچی nişāncî(1); نیشانچی nişānçî(2);
نیشانچی nişānçî(3): nişancı

1)A.A.,II,23. 2) Şarbatî,225(Irak). 3) Bakrî,270(Mu-
sul).

نیشانه nayşana: nişan koydu, işaretledi
Kav.,I/II,491.

نیشانگاه nişānkāh: F.T. nişangāh(tüfekkte)
A.A.,II,24; Kav.,I/II,492.

نیشتر الدم našter el-dem, bk. نیشتر naštar

نصرت Naşrat .— ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle açık
t(ت) ile yazılan şahıs adlarından).

Maḥfūz,2(Irak).

نصری Naşrî .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.

Maḥfūz,2(Irak).

نظمی Nazmî .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.

Maḥfūz,2(Irak).

نعلبند na'alband(1), نعلبندیه na'albandiye(2): nalbant (نعل=نعلبند)
(A)+ بند (F.)

1) A.A.,II,24; Ḥanafî,Şn.,141(Bağdat). 2) Ḥanafî,
Şn.,142(Bağdat).

نعمت Ni'met .— ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle açık
t(ت) ile yazılan şahıs adlarından.

Maḥfūz,2(Irak).

نفر nefer: nefer .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını
Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,276; Şarbatî,224(Irak).

نفوذ nufūz: nüfuz .— Kelime bu mânâsiyle Osmanlıcadan Arapçaya
geçmiştir.

N.Y.,276.

نقاشی naqışlî: nakışlı

Maḥfūz,3(Irak).

نقطه nuqta: nokta(mahallî karakollara bağlı olarak gerekli yerlerde polis veya bekçiye mahsus nöbetçi kulübesi .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,276.

نکتی nukteçî:nükteci

Şâmil.

نماز بیزي namâz bēzî: namaz bezi, seccâde

Maḥfûz,23(Bağdat); Haccîya,IV,33(Bağdat).

Ayrıca bk. **بیز** bēz

نمسه namsa(1); **نمسا** nimsâ(2): nemçe, Avusturya

1) A.A.,II,24; Frd.,800. 2) A.A.,II,24.

ننه nana; **نانه** nāna(1); **نانا** nānā(2); **نینه** nīna(3); **ننه**

ninna(4): nene,nine

1) Maḥfûz,23(Bağdat). 2) Ben Ch.,83(Cezâir). 3) ‘Abdul‘azîz,A.A.,646(Mısır). 4) R.‘A.(Ḥs.Tv.),313.

نانه nāna: babaanne veya anneanne

Kav.,II/II,30(Halep).

نانه nānna: hizmetçi, terbiye eden kadın

‘Abdul‘azîz,A.A.,646(Mağrip).

ننی nennâ(çocuk dilinde): uyumak <ninni, nenni

Ben Ch.,83(Cezâir).

نوبتی nōbatçî(1); **نوبتی** nūbatçî(2); **نوبتی** navbatçî(3);

نوبه چي nōbeçî(4),ç. **نوبچی** nōbeçîya(5); **نوباجي**

nūbāçî(6): nöbetçi

1) Şarbatî,226(Irak). 2) Kām.‘aş., 442; A.A.,II,24.

3) Raymond,671,675,753(Mısır). 4) Şarbatî,226(Irak); Maḥfûz,7(Irak). 5) Şâmil(Irak). 6) Ben Ch.,83(Cezâir).

.—Irak'ta daha çok: trafik polisi.

نوري Nūrî .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.

Maḥfûz,2(Irak).

نوط nōṭ: kâğıt para .— "banknot" (< İng. bank-note)'tan kısaltma.

Şarbatî, 221 (Irak).

نیشان nişān, bk. نیشان nişān
 نیشانچی nişāncî, bk. نیشان nişān
 نیشانچی nişānçî, bk. نیشان nişān
 نیشان nişān, bk. نیشان nişān
 نیشانه nişāna, bk. نیشان nişān
 نینه nîna, bk. ننه nana

ه

هالاجي hālācî, bk. آلاجي ālācî
 هامپا hāmpā; حانپا hānpā: F.T. hempā
 Ben Ch., 37, 84 (Cezâir).

Kaynakta kelimenin imlâsındaki "n" okunuşunda "m" ile gösterilmiştir.

باش حانبه bâş hānba: grup başı, reisi. baş(T.) + hampa(F)
 Ben Ch., 16 (Cezâir).

هانم hānım(1), هوانم havānım(2); خانم hānım(3); خانم hānum(4): hanım

1) Frd. 838; Kām 'aş., 343. 2) Sarhān, 25 (Filistin).

3) Frd., 838; Maḥfūz, 13 (Bağdat); Kayyāl, 201; Hana-fî, Şn., 61 (Bağdat); Vaşfî, I, 3 (Irak); 1. bant (Şabriya-Musul). 4) A.A., II, 15.

جامع الخانم cāmi'ı'l-Hānım: Hanım Camii .— Bağdat'ta bir çaminin adı.

عقد الخانم 'ıkdı'l-Hānım: Hanım arastası (Bağdat'ta 1846

yılındaki bir tesbite göre)

M.C.,Dl.,262.

هَبَز hbaz: avucuna almak, avuçlamak, birini itmek; هَبْزَة habza:

avuç < T. hapaz

Ben Ch.,84(Cezâir).

هَبْ يَكْ hepyek, bk. يَكْ yêk

هَبْسِي hepsi: hepsi

A.A.,II,24.

هَر هَار: her, bk. اَگَر ager

هَزْرَلِي Hazarlı: Hazerli

Maḥfūz,3(Irak).

هَشِي hiş, bk. هَيْج hiç

هَشْتِي haştî: sekizlik(para)

‘Azzāvî,145(Irak).

هَلَاي halāy, bk. أَلَاي alāy

هَلْبَت halbet: T. halbet < A. elbette

Şāmil(Irak).

هَم hem: hem

Dabbāg,II,460(Musul).

هَم سِيَاحَات hem siyāḥāt hem ticārāt : hem seyahat

hem ticaret

‘Amad,619(Ürdün).

هَم شِيرِين صَو هَم يَآغ hem şîrîn şū hem yāg: hem şirin su

hem yağ

Dabbāg,II,460(Musul).

هَمَايُون hamāyūn; هَمَايُونِي hamāyūnî: hümâyūn, hükümdar ile ilgili

A.A.,II,24.

هَمَّتَاي himmetli: himmetli

Vahab,309.

هَمْشَرِي hemşerî: hemşeri

Çelebî,Kl.,197(Irak); A.A.,II,24.

هَمْدَاق hendāk: hendek < هَمْدَاق kende

Ben Ch.,84(Cezâir).

هوب hōb: hop .— "tamam!" "dur!" v.s. gibi dikkat çekmek için nida bildirir.

Şāmil.

هوانطه havanṭa, bk. اونطه avanṭa

هيئه heyeh: heyet, meclis, bir görev veya her hangi bir husus için vazifelendirilmiş topluluk .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir.

N.Y.,276.

هيبت Heybet .— ه ile bittiği hâlde Osmanlıcanın tesiriyle açık t(ت) ile yazılan şahıs adlarından.

Maḥfūz,2(Irak).

هيبتلي heybetli: heybetli

Maḥfūz,3(Irak).

هيچ hiç: F.T. hiç

Şāmil(Irak).

هيش مائه hişmaşsa: hiç olmazsa

A.A.,II,24.

هيكتلي heyketli: azametli, gösterişli, müheykel, kalıp kıyafeti yerinde.

Maḥfūz,3(Irak).

و

وَابُور vābūr(1), Ç. وَاِبُورَات vābūrāt(2); بَابُور bābūr(3) < T.vapur
< Fr. vapeur

1) Kav., I/II, 492; H.W., 1044. 2) D.M., 24, 25; H.W., 1044. 3) 'Abdul'azīz, M., 142 (Suriye, Mağrip); Kav., I/II, 492 (Suriye).

وَار vār: var, bk. اَگَر āger
وَارَسِن vārsin, bk. بَرَكَات وَاِرْسِن barakāt vārsin
وَارَلِق vārlik: varlık

وَارَلِقُ أُوِينَا vārlik ōynā: varlık oyna, elinde mevcut bulunan kâğıdı (pulu v.s.) oyna (tavla, iskambil v.s. oyunlarında)
Asadī, 331 (Halep).

وَجَاق ucāk; vucāk; وَاَجَاق vacāk, bk. أَوْجَاق ōcāk
وَجَدَانِ سَز vucdānsiz: vicdānsiz
Maḥfūz, 8 (Irak).

وَجَدِي vacdī . — Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından.
Maḥfūz, 2 (Irak).

وَرْدَك vardek; وَرْدَكَايِي vardekāyī: ördek
Bakrī, 495 (Musul).

وَرَسِي vērsi, bk. بَيْن bīn
وَرِكُو virkū, bk. وِيرَكِي vērki

وَرَوَارِي varvārī: ısrar etmek, ısrar ile istemek < ver ver
Maḥfūz, 23 (Bağdat).

وَرَزَجِي veznecī: vezneci, kasacı
A.A., II, 23 (Beyrut).

وَرَصْفِي vaşfi . — Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından .
Maḥfūz, 2 (Irak).

وَضَابَاشِي oḍābāşī, bk. أَوْدَاه ōdah

وِطَاق vitāk(1), Ç. وِطَاقَات vitākāt(2): otak, çadır

1) Frd., 878; A.A., II, 24; N.Y., 273; Ma' lūf, 906. 2) Frd.,

878; A.A.,II,24; Ma' lûf,906.

وکیل خرج vakîlharç: vekilharç .— Kelime Arapça asıllı olup, bu anlamını Osmanlıcada kazanmış ve tekrar Arapçaya geçmiştir. Şarbatî,218.

وہبی Vahbî .— Türkçe tesiriyle verilmiş şahıs adlarından. Maḥfûz,2(Irak).

ووجاق vucâq, bk. أوجاق ōcâq

ویر vēr: ver

Maḥfûz,23(Bağdat); Ḥanafî,Şn.,65(Bağdat); Bakrî,497(Musul); Tikritî,II,17(Bağdat).

.— Arapçaya "çaba" kelimesiyle birlikte girmiş olup, "ver" yalnız söylendiği zamanda "çaba" olarak "ver" demektir.

Ayrıca bk. ورواری varvârî; جابا cābā

ویرسن vēr sin, bk. بین bîn

ویریش vērîş; ویریش vērîş, bk. آلیش vērîş

ویرکی vērki(1); ویرکو vērku(2); ویرکو virku(3); ویرگو vēr-gū(4): vergi

1) Frd.,865. 2) Frd.,860; Bakrî,497(Musul); 'Amad,328(Ürdün). 3) A.A.,II,24. 4) Maḥfûz,23(Bağdat); Vaşfî,III,8(Irak).

¶(Irak). 3) Vaşfī, III, 8(Irak).

يازُلُغ yāzluġ: yazlık

Bakrī, 509(Musul).

يازما yāzmā, bk. يَزْمَه yazma

يازمه yāzma, bk. يِزْمَه yazma

يازوغ yāzuġ, bk. يَارِزْخ yāzuḥ

يازِيغ yāziġ, bk. يَارِزْخ yāzuḥ

ياسارجي yāsārcī < yesirci < esirci

Raymond, 677(Mısır).

ياساق yāsāq, bk. يِيسَق yasak

ياشا yāşā: yaşa

ياشا-بادِشاھِيزِ جوقِ ياشا yāşā- bādişāhımız cök yāşā:

yaşa padişahımız çok yaşa

Frd., 903.

ياشماع yāşmāġ, bk. يِشْمَك yaşmak

ياشماق yāşmaġ, bk. يِشْمَك yaşmak

ياغ yāġ

ياغجي yāġcī: yağcı

Maḥfūz, 4(Irak).

ياغلي(1) yāġlī(1); ياغلي(2) yāġlī(2): yağlı

1) A.A., II, 24. 2) Maḥfūz, 4, 23(Irak).

Ayrıca bk. بو bu, هم hem

ياغتن yāġtan, bk. بو bu

ياغدان yāġdān: yağdanlık

Maḥfūz, 2, 23(Irak).

ياغلي yāġlī, bk. ياغ yāġ

ياغورت yāġurt, bk. يوغورد yōgürd

يافته yāfta, bk. يفتة yafta

يافته yāfta, bk. يفتة yafta

ياقه yāqa, bk. يقه yaqa

ياك yāk, bk. يک yēk

ياللاي yālālāy: alay alay

Ben Ch., 86(Cezâir).

ياماق yāmāḳ, bk. ييمق yamak

ياميشش yāmīṣ, bk. ييميشش yemiṣ

يان yān: yan

زوليه يان zūliya yān: yan halısı, kenar halısı

Vaṣfī, III, 8 (Irak).

ياه yāh: bak hele! doğru mu? < yā ?

Ben Ch., 86 (Cezâir).

ياواش yāvāṣ, bk. يواشش yavāṣ

ياور yāvīr, ڧ. ياوريه yāviriya: yaver

A.A., II, 24. Ayrıca bk. سرياوران saryāvarān.

ياي yāy(1), ڧ. يايات yāyāt(2): yay, helezonî yay

1) Maḥfūz, 23 (Bağdat); A.A., II, 24; Bakrî, 509 (Musul);

H.W., 1105. 2) A.A., II, 24; H.W., 1105.

يايجار yāycilar: yaycılar

Raymond, 344 (Mısır).

بيرق yabraḳ(1); يبراق yēbrāḳ(2); يپرغ yapraḳ(3); يپرغ

yēpraḳ(4); يپرغ إپرغ ēpraḳ(5); يبراغ yāpraḳ(6); يبرا

yabrāḳ(7): yaprak, dolma (yemek) < yaprak

1) Frd., 30; Ş. Bustānî, II, 1770; A.A., II, 24; Fariḥa, 195; Kav., II/II, 31; R.A., Mc., 166; Asadî, 198 (Halep).

2) Ben Ch., 86 (Cezâir). 3) Dabbāḡ, II, 578 (Musul); Bakrî, 509 (Musul); 1. bant (Şabriya-Musul); 4) Şāmil (Musul). 5) 2. bant (Sālim-Musul). 6) 8. bant (Ḥamdîya-Musul). 7) Kav., II/II, 31 (Suriye)

— Kelime "yaprak dolması"ndan alınmış olup, her türlü dolmayı (msl. patlıcan, domates, kabak, soğan, pazı, yaprak v.s.) ifâde eder ve bu yemek Musul'da umûmiyetle karışık olarak yapılır.

بيرق yabraḳa: yaprak dolması (bir tanesi)

Fariḥa, 195.

دولمه متاع يبراق dolma mtâc yabrāḳ: yaprak dolması

Ben Ch., 86 (Cezâir).

يَظْرَغُ مَفْلَاشٌ yaprağ mfallaş: sarılmamış dolma

Bakrî, 510 (Musul).

آلتِي يَبْرَقُ ālti yabrağ; آلتِي يَابْرَاقُ ālti yabrağ: altı yaprak: "altı yaprak", kolları ve eteği yapraklı süslerle bezeli elbise

Asadî, 19 (Halep).

يَتَاغَانُ yatāgān bk. يَطَاغَانُ yaṭāgān

يَتَاقُ yatağ, bk. يَطَاقُ yaṭağ

يَتَقُ yatağ, bk. يَطَقُ yaṭağ

يَخْشِي yaḫṣî: yahşî, güzel

A.A., II, 24.

مِنْ فَوْكٍ يَخْشِي يَخْشِي وَبِنَجْوَاهُ خُرْكَ مَحْشِي mîn fog yiḫṣî yiḫṣî u mîn cavva ḫırağ miḫṣî: dışı güzel (kumaş), içi kırılağıyla doldurulmuş. — yâni dıştan güzel ve gösterişli, fakat içi, aslı değersiz (dışta kalaylı, içi alaylı)

Ḥayyāvî, 361 (Bağdat).

يَاْهْنِي yaḫni(1); يَأْهِنُهُ yaḫna(2): yahni

1) Maḫfûz, 23 (Bağdat); A.A., II, 24; Kav., I/II, 492;

Bakrî, 510 (Musul); Vaṣfî, III, 6 (Irak). 2) A.A., II, 24.

يَاْهِنُ الدَّرْسَ يَأْهِنُ sâri 'd-deris yaḫni: ders yahni oldu. —

yâni, su gibi ezberledim, hazmettim.

Vaṣfî, III, 6 (Irak).

يَدَاكُ yedek(1); يَدَاكَ yadak(2); يَادَاكَ yādāk(3); يَدَاكَ yedeg

(4): yedek(asker)

1) Bakrî, 510 (Musul); Vaṣfî, III, 7 (Irak). 2) A.A., II,

24. 3) Ben Ch., 85 (Cezâir). 4) Maḫfûz, 23 (Bağdat).

يَرْغَانِي yorğānçi, bk. يَوْرَغَانُ yörğān

يَرْيَغُ yirliğ: yarlığ (eski), yarlık

N.Y., 273.

يَرْمَاةٌ yarmāca: yarılmış < yarmaca

Ḥanafî, Mc., 388 (Bağdat).

يَرْمَاةُ الطَّبِّ yarmāca 'l-ḫaṭab: yarılmış odun

Ḥanafî, Sn., 111 (Bağdat).

يارمغان yarmağān, bk. أرمغان armağān

يزك yazak:F.T.yezek, muhafız asker, nöbetçi asker

يزكي yazakī: bir nöbetçi

A.A.,II,24.

يزمه yazma(1); يازمه yāzma(2); يازما yāzmā(3): yazma, yemeni, baş örtüsü

1) A.A.,II,24. 2) Bakrī,509(Musul); 2.bant(Şabriya-Musul). 3) Cādir,112(Irak); 4.bant(Ṭāhā-Musul).

يستقيه yastakīya: yastık

A.A.,II,24.

يسق yasak(1); ياساق yāsak(2); يساغ yasag(3); يصغ yaşag(4): yasak

1) Frd.903; Bakrī,510(Musul); Fariha,195. 2) Ben Ch., 85(Cezâir). 3) Şarbatī,227(Irak). 4) Maḥfūz,24(Bağdat).

يسققي yasakci(1); يسققي yasakci(2): yasakçı,kavas, sefârethâne koruyucusu

1) Frd.903; Kām 'aş.,332; A.A.,II,24. 2) Frd.,903.

يسق yassak: yasakladı, tutukladı, hapsetti

يسق الحاکم علی فلان yassaqa'l-ḥākimu 'alā fulān: hâkim filânı tutukladı, hapsetti

Fariha,195

يشمك yaşmak(1); ياشمق yāşmaq(2); ياشماغ yaşmāg(3); يشماغ yaşmāg(4); يشمخ yēşmag(5),ç. يشمخ yaşēmīg(6); يشمخ yaşēmīg(7); يشمخ eşmag(8); يشمغن eşmagēn(9),ç. يشمغن aşēmīg(10): yaşmak

1) Kām 'aş.,699; Kav.,II/II,31; H.W.,1108. 2) Frd., 903. 3) Vaşfī,I,3(Irak). 4) Maḥfūz,24(Bağdat); Cādir,65(Irak); Ḥaccīya,IV,70(Bağdat). 5) 2.bant(Sālim-Musul). 6) 1.bant(Şabriya-Musul); 8.bant(Ḥamdīya-Musul). 7) Ḥanafī,Şn.,183(Bağdat); Ḥaccīya,IV,7(Bağdat). 8)10.bant('Abdurrahmān-Musul). 9) 2.bant(Sālim-Musul); 4.bant(Ṭāhā-Musul).10). Şāmil(Musul).

يَصِغُ yaşağ, bk. يَسِقُ yasağ
يَطَاغَانُ yaṭāğān; يَتَاغَانُ yatāğān(1); يَطَاكَانُ yaṭākān(2): yatağan,
eğri kılıç

1) Ben Ch., 86(Cezâir). 2) Frd., 434; Kām 'aş., 699;
A.A., II, 24.

يَطَاكُ yaṭāk(1); يَطَاغُ yaṭāğ(2); يَطَاكُ yatağ(3); يَتَاكُ yatak; يَتَاكُ
yatak(4); يَتَاغُ yatāğ(5): yatak

1) Faḥḥām, 99 iskenderiye(Mısır). 2) Maḥfūz, 24(Bağ-
dat); Bakrī, 511(Musul); 7.bant(İsmā'îl Ḥalîl-Musul).
3) A.A., II, 24. 4) Ben Ch., 86(Cezâir). 5) Vaşfî, I,
3(Irak).

يَتَاغَلِي yātāglî: yataklı

Vaşfî, III, 7(Irak).

يَطَّقُ الْوَالِي عَلَى فُلَانٍ yaṭṭaqa 'l-vālî 'alâ fulân: vali filânı
hapsetti, tutukladı

Fariha, 195.

يَطَّقُ عَلَيْهِ yaṭṭağ 'aleyhi: birinin etrafını çevirdi, ku-
şattı

يَطَّقُ بِالْمَكَانِ yaṭṭağ bi'l-makān: bir yerde kaldı ve oradan
ayrılmadı

R.A., Mc., 166.

يَطَاكَانُ yaṭākān, bk. يَطَاغَانُ yaṭāğān

يَغْرُ yuğur, bk. أُغْرُ uğur

يَغْلِي yağlî, bk. يَأْغُ yāğ

يَغْمَةُ yağma(1); يَغْمَا yağmā(2): yağma

1) R.'A.(Hs.Tv.), 313. 2) Çelebî, 199(Irak).

يَغْمَةُ يَغْمَةُ يَغْمَةُ yağma yoğ: yağma yok

A.A., II, 24.

Ayrıca bk. يَوْحُ yōḥ.

يَغْنِشُ yağniş(1); يَغْنِشُ yegneş; يَغْنِشُ yegniş(2); يَغْنِشُ yef-
niş(3): kötü, gizli kusur veya suç < T.yanlış, yağniş, hata

1) A.A., II, 24; Bakrī, 511(Musul). 2) Ben Ch., 86(Cezâir)

defol .— Kelime Arapça asıllı(: **يا الله** yā'llāh: ey Allah)
olup, Osmanlıcadan Arapçaya geçmiştir.

يماق yamāq, bk. **يمك** yemek

يماق yamāq: yamak, aşçı yamağı

Bustānī, 2304; A.A., II, 25.

ياماق yāmāq: askerî yardımcı < yamak

Raymond, 623, 698.

يمك yemek(1); **يمك** yemeg(2); **يماق** yamāq(3): yemek

1) A.A., II, 25. 2) Şarbatī, 213(Irak); Bakrī, 512(Musul). 3) Frd., 904.

باش يمك bāş yemeg: baş yemek .—Et, et suyu, domates salçası ile yapılan çok yağlı bir yemek.

Ḥanafī, Mc., 440(Bağdat).

يمخانه yemehāna: yemekhāne

Kav., I/II, 493(Mısır, Suriye).

Ayrıca bk. **پوخ** pōḥ.

يمه yeme, bk. **پوخ** pōḥ

يميش yemiş(1); **ياميش** yāmiş(2): yemiş, kuru meyve

1) Kav., II/II, 32(Mısır). 2) A.A., II, 24; H.W., 1105.

ينجق yenceq, bk. **انجاق** ancāq

ينگه yenga: yenge

Bakrī, 512(Musul); Ḥaccīya, IV, 51(Bağdat).

ينگي دنيا yengidunyā(1); **انگيدنيا** angidunyā(2); **يكي دنيا** yikidunyā(3); **يكي دنيا** ikidunyā(4): yenedünya(meyve)

1) Maḥfūz, 24(Bağdat); Vaşfī, III, 7(Irak). 2) Kav.,

II/I, 738(Suriye). 3) Frd., 904. 4) Kav., II/I, 738(Suriye).

انگيدنياي* angidunyāyi; **انگيدنيا** angidunyāya: yenedünya
(bir tane yenedünya meyvesi)

Asadī, 305(Halep).

يهودي پينيرچلري yehūdī peynircileri: yahudi peynircileri

Raymond, 524(Mısır).

يهودي كصابي Yehūdī kaṣṣābī: Yahudi kasabı

Raymond, 524 (Mısır).

يا وانش yavāṣ (1); يا وانش yāvāṣ (2); بواش bavāṣ (3): yavaṣ

1) Maḥfūz, 24 (Bağdat); A.A., II, 25 (Bağdat); Kav.,

II/II, 32 (Irak); Ḥanafī, Mc., 614 (Bağdat); Kūtayba,

9 (Musul). 2) Ben Ch., 86 (Cezâir). 3) Ḥanafī, Mc., 614

(Bağdat).

يا وانش احيي ihçī bavāṣ: yavaṣ konuṣ

Ḥanafī, Mc., 614 (Bağdat).

يوخ yōh: yok

يوختر عقل yōḥtır 'akıl yōḥtır: yoktur akıl yok-
tur. — "Bu işi akılsızlık yüzünden yaptı" demektir.

Maḥfūz, 24 (Bağdat).

Ayrıca bk. يغمه yağma

يورغان yōrgān

يورغان تپه Yōrgānteppe : Yorgantepesi. — Irak kuzeyin-
de bir yer adı.

Dūri (Irak).

يورغانچي yōrgānçī

عقد اليرغانچي 'ıkdı 'l-yōrgānçī, Ç. 'ıkdı 'l-
yōrgānçiya: yorgancı arastası. — (Bağdat'ta 1846 yılındaki
bir tesbite göre)

Ḥanafī, Sn., 263, 264; M.C., D1., 263.

يوزباشي yūzbāṣī: yūzbaşı

D.M., 21, 86; Frd., 19; Kām 'aş., 104; Maḥfūz, 24 (Bağdat);

Şihābī, 130 (Mısır); Şarbatī, 225 (Irak); Kav., I/II, 473;

F.R., I, 878 (Mısır); H.W., 1110.

يوزبكي yūzbekī, Ç. يوزبكيه yūzbekiye: züccâciyecilik < özbeklik

— Bu ticaretle, genellikle özbekler uğraştıklarından
kelime meslek adı alınmıştır.

Şāmil (Irak).

يوسف أفندي Yūsif afandī: mandalina

Bu mânâda yalnız "afandī"de kullanılır. Msl.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İNDEKS

I N D E K S

A

- abacı : عباچي
 abahâne : عباخانه
 abânî : اغباني
 abi, bk. ağabey آبي
 abla : ابله
 abluka : ابلقه
 abone : آبوننه
 acente : اجنطه
 acıbadem : بادام
 açık : آچق، اكي
 açıkbaş : آچق
 açık meşreb : آچق
 açmaz : آچمز
 adlı : آطلبي
 adliye : عدليه، مأذون
 adres : آدريس
 âferin : آفرين
 afyon : آفيون
 afyoncu : آفيونجي
 ağa : آغا، صاغ، طابور، قولك
 ağabey : آبي
 ağacık : آغا
 ağaç : آت آغاجي، آق آغاج
 ağalık : آغا
 ağayolu : آغير
 ağıryol : آغير
 ağız : آغز
 ah : بو
 ahır : آخور
 ahlâksız : أخلاق سيز
 akağaç : آق آغاج
 akça : آقچيه
 Akdeğirmen : آق دكرمان
 akılsız : عقل سز
 Aksu : آق صو
 akşamcı : آقشامجي
 aktarma : آقترمه
 aktarma : آقظرمه
 akyol : آغير
 al : آل ، الفوش
 ala : آلا
 alabalık : آلابالغبي
 alaca : آلا ، آغا
 alacacı : آلا
 alacı (çalgıcı) : آلاجبي
 alay (:istihza): آلاي
 alay : بيزم آلاي
 alay : كلين
 alay alay : يالالاي
 alay : آلاي
 alay çavuşu : چاووش
 alay emini : آلاي اميني
 alay sancağı : سنجق
 miralay : مير آلاي

- alaylı : آلايلى
 alçak : آچاق
 alemdâr : علمدار
 alış- : آلىش
 alış veriş : آلىش و پىرىش
 âlîcenâb : عاليجناب
 Alkuş (:bir yer adı): القوش
 almaz : كمالماظ
 alt : يقه
 altı : آلتىش آلئى ، يىرىق
 altılı : آلتىلى
 altılık : آتلىك
 altılık : آلتىلك
 altın : آلتون
 altınbaş : آلتون باش
 altıncı : آلتون
 altıyaprak : يىرىق
 altmış : آلتىمش آلئى
 altmışaltı : آلتىمش آلئى
 aman : آمان
 anbar : عنبر
 anbarcı : عنبرجى
 anberli : عنبرىلى
 anberli şeker : عنبرىلى
 ancak : آنچاق
 angarya : آنگرىه ، عنقرا
 anne : آنا
 antika : آنتىكه
 antikacı : آنتىكه جى
 antikaâne (:antikacı
 dükkânı) : آنتىكه
 arabacı : عربجى
 aralık : آرالق
 Arap baklavası : بقلاوله
 arası [nı] kesme : آراسى كسىمه
 arasıra : آراسىرا
 arı : آرى
 arkadaş : آرقداش
 armağan : آرمغان
 armut : عرموط
 Arnavut : غرناوط
 arpacı : آرپچىه
 arsız : عارسىز
 arslan : آرسلان ، قلىچ
 arslan gibi : آرسلان
 arslantaş : آرسلان
 arş : عرش
 artık : آرتق
 arzuhal : عرض حال
 arzuhalci : عرض حال
 Âsitâne : آستانه
 askı : آسقى
 asvanlı : آصوانلى
 aş : آش
 aşçı : آشچى
 aş : آشله ، آشى
 âşikâre : آشكرا
 âşikâre belli : آشكرا
 âşikâre haber : آشكرا
 aşkolsun : آسون
 atabeg : آتابك
 at-ağacı : آت آغاجى

ateş : آتشی ، فرناشی
 ateşçi : آتشی
 ateşlik : آتشی
 ateş taburu : آتشی
 atırşah : عطرشاه
 atkı : آطقی
 atlas : آطلاس
 at pazarı meyancısı :

میا خئیہ آت بازار

attar başı : عطارباشی
 avadanlık : آودانلق
 avanta : آونطه
 avantacı : آونطه
 avcı : آوجی
 Avni : آونی
 ayak : آیاغ
 ayak : آرچایاق ، اورطایاق ، آایاق
 aydın : آیدین
 aynacı : آینهچی
 ayrı : آیری
 ayva : آیبوه
 azık : آزق
 azma : آزمه
 Azmi : آزمی
 azot : آزوت

B

baba : آتا ، بابا
 babalar : بابالار
 babam : بیبم
 babam hayran : بیبم

babam kurban : بیبم
 babayıgit : اگد
 bâc : باج
 baca : بوجه
 bacak : بچق
 bacanak : بچناغ
 bacı : باجی
 badlan : بادلان
 bafra (sigara kâğıdı) : بافره
 bağ : بوینباغ ، بوینباغ
 bağa : باغه
 bağdadî : بغدادی
 Bağdatlı : بغدادی
 bağla : تت
 bağvançı (bahçıvan) : بوینچی
 bahar : بهار
 bahar (:nercis) : بهر
 Bahçeli kahve : بقچه لی قهوه
 bahçiş : بخشیش
 baht : بخت
 bahtsız : بختسز
 bak : آشک ، بو ، دی ، گل
 baklava : بقلادوه
 bakraç : بکرج
 balık : آلا بالخی ، مرجان بالوق
 balta : بلطه
 baltacı : بلطه
 banya : بامیا
 bandıra : پندیره
 banyo : بانیو
 barça : بارچه
 bardak : برداق
 bâri : باری

- barud : بارود
- basma (bir tatlı çeşidi) : بصمه
- basma (kumaşa basılmış süs nakış, çiçek v.b.) : بصمه
- basmacı : بصمه
- baston : باسطون
- baş : باش. — Bu Türkçe ekle kurulmuş, fakat Türkçede geçmeyen kelimeler باش - maddesinde verilmiştir.
- başadil (: kadı vekili, muavini) : باشى عدل
- başçağa : اغنا
- baş âlim : باشى عالم
- baş cerrah : باشى جراح
- başçavuş : چاووش
- başhanba (: grup başı, reisi) : باشى
- başıbozuk : باشى بوزوق
- başka : باشقه
- başkâtip : باشى كاتب
- başkolci : قول
- başlı : باشلىله
- başlık : باشلىك
- başlık (: geminin başlık kısmı) : باشلىق
- başmak : باشمق
- başmakçı : باشمق
- başmaktar : باشمق
- başman (bir kaytan çeşidi) : باشمان
- baş müfettiş : باشمفتيش
- baş müftü : باشمفتي
- baş mühendis : باشمهندس
- baş oğlan : باشى اوغلان
- baş reis (: bir denizci rütbesi) : باشرىيس
- Baştabya : باشطابيه
- baştan : بشتن
- baş tercüman : باش ترجمان
- baş yemek : يىمك
- batak : بتق
- batakçı : بتق
- bavvaz (: poz vaptı) : بَوَز
- bavvaza (: hüzünlü oldu, ...) : بَوَز
- bayrak : بيرق
- bayraktar : بيرقدار
- bayram : بيرامون، قربان
- bayram alayı : بيرم آلاي
- Bedave : بداهه
- bedelci : بدلچي
- Bedri : بدري
- Behcet : بهجت
- bekâr : بيكار
- bekçi : بهكچي
- Bektaş : بابا، بكتاش
- Bektaş han : بكتاش خان
- belediye : بلدييه
- belki : بلكي
- belli : اشكرا، بلتي
- berâber : بارا بار
- beratlı : براتلي
- berber : بربر
- bergamut : برغموت
- bere : بيريه
- bereket versin : برکات وارسن

berhayat : برحیاء
 bermek(: vermek) : برمه کلتیه
 beryân(: paširen kişi) : بریاچی
 benderçi(: toptancı) : بندرچی
 ben : بن
 XXXXXXXXXXXXXXX
 bes : بس
 besbelli : بسبایی
 beş : بیس، دو، شش
 beşinci : بیسنجی
 beşlik : بشلک، یا
 beşrenk(: hâreli bir ku-
 maş) : بیسن رنگ
 bey : اغا، باغی، بگ
 beygir : بیگیر
 beylik : بگ
 bez : اوقی، ییزی، ییز، صابون، ییزی، نماز، ییزی
 bezelye : بزالیه
 bezirgân : بازرگان
 bıçak : بوچاق
 bıçakçı : بوچاق
 bıçkı : بچقی
 biçim : بچم
 biçimsiz : بچم سز
 bildim : بلددم
 bileyi taşı : بلائی
 bileyici : بلائیچی
 bin : بین
 binbaşı : بینباشی
 biniş(: ata binme) : بنش
 biniş(: çuhadan bol ve geniş
 yenli üst elbisesi) : بنش

bir : آقیه، اگری، اوتوزیر
 ایگی، برضه، برطاش، بیر،
 بیرپاره
 bira : بیره
 bir daha : برضه
 birinci : برنجی
 birli(: iskambil kâğıdı) : بیر
 birlik : بیرلک
 birpara : بیرپاره
 bir-taş : برطاش
 bit : تخته بیت
 biter : اگری
 bitik : بشک
 bitmiş : بتمش
 biz : بیز
 bîzâr : بیزار
 bizim : اویون، پلاو
 boca : بوجی
 bodrum : بدروم
 boğaz : بوغاز
 boğma : بغمه
 bohça : بقیه
 bok rengi : بوخ
 bok yeme : بوخ
 bol : بول
 bomba : بمبه
 bombacı : بومباچی
 bora : بوره
 borazan : بورزان
 borazancı : بورزات
 bordro : بودرو
 boru : بوری
 borucu : بروچی
 bostan : بوستان

bostancı : بستانچي
 boş : بوشت
 boya : بويه
 boyacı : بوييه
 boyama : بويمه
 boyunbağı : بويينباغ
 boz- : بوز
 boza : بوزه
 bozuk : بۇزۇق
 bölük : بۆلۈك
 bölükbaşı : بۆلۈكباشى
 börek : بورك
 börekçi : بوركچى
 böyle : سنييله السنيله
 bu : بو
 buci (: bocurgat) : بوجي
 buçuk : بوجو
 budala : بودله
 buğ : بوخه
 bukle : بۇكله
 bulak (: pınar) : بولاق
 bulendî : بيلينتي
 bulgur : بولغور
 burğu : برغى، عثمانلي
 burma (bir çeşit yemek) : برمه
 burma (: burma tatlısı) : برمه
 burun : برن، برنولهي
 burunluk : برونلخ، برونلخه
 burunotu : برنولهي
 burun yiyen : بوريون
 büryân : بريان
 buyruldu : بيورلدي
 buyurun : بيرن
 buz : بوز، قيمق

bürüncük : برنجق
 bûselik : بوسليق
 bütçe : بۇجه
 bütün : بۇتن
 büzme : بزمه

C

caba : جابا
 câh : جاه
 caket : جاكت
 cam : جام
 camcı : جاجي
 camhane : جامخانه
 can : جان
 canbaz (canbazlık) : جنباز
 candarma : جندرمه، طابور
 caneriği : جنريك
 canfes : جنفاص
 canım : جان
 cansız : جان
 car car et- : چرچ
 cavmak (aylık giyim be-
 deli) : جومك
 cebeci : جيبه جي
 cebhâne (silâh deposu) : جبخانه
 cerbeze : جربزه
 cenk : جنك
 Cevdet : جودت
 Cevdî : جودي
 cevherci : جوهرجي

ceza : جزاء
 Cezairli : جزائري
 cezve : جازوه
 cır cır : جرجير
 -ci, -çi : چي, -چي . — Bu
 Türkçe ekle kurulmuş,
 fakat Türkçede geçmeyen
 kelimeler چي-maddesinde
 verilmiştir.

cici : چچي

ciğerotu : جگروطي
 cımnastik : جمناستيك
 châr (tavla oyununda dört):
 چهار، دو، سه

civciv : چيو چيو
 cömert : جومرد
 cönk : جنك
 cüçük : چوچو
 cüzdân : جزدان

Ç

çadır : چادر
 çadırcı : چادرچي
 çak- : چنم
 çakal : چقل
 çakı : چاق
 çakma : چنمه
 çakmak : چقماق
 çakmakçı : چقماقچي
 çakşır : چقشير، شششير

çalgı : چالغ
 çalgı : چالغي
 çalgıcı : چالغيچي
 çalış- : چالغش
 çalkala- : چارخاللا

çam : چام
 çamçak : چاچاق
 çamurluk : چامورلغ
 çanak : چنق
 çanta : چنطه
 çapa : چاپته
 çardak : چرداغ
 çare : چاره
 çârgâh : چارگه
 çarhecî : چرخه چي
 çarhi : چرخي
 çarşaf : چرچف
 çarşafçı : چرچفچي
 çarık : چاروخ
 çatal : چطل
 çavdar : چاودار
 çavuş : چاووش
 çay : چاي
 çaycı : چايچي
 çayhane : چايخانه
 çayır : چاير

-çe : چه . — Bu Türkçe ekle
 kurulmuş, fakat Türkçede
 geçmeyen kelime چه maddesinde
 verilmiştir.

çedik : چدك
 çehre : چه ره

çekici : چاكوچ
 celebi : چلبىي
 celik : چلگ
 celimsiz : چامسىز
 çek- : چق
 çekmece : چكپه
 çember : چنبير
 çember : چمبر
 çenk : چنك
 çengel : چنگال
 çerağcı : چراغچى
 çerçeve : شترساره
 çerez : چرز
 çeşme : چشمه
 çeşmeci : چشنه
 çete : چته
 çetele : چتره
 çetin : چتینه
 çetr : شترى
 çevgân : چوقال
 çevir- : چار
 çevirme : شاورمه
 çeyrek : چيرك
 çilgin : چلنگه
 çirak : چراق
 çırçıplak : چاقچىملاق
 çırçır : شترشتر
 çırpı : چرپى ، شالبىي
 çift : چفت
 çiftçi : چفتچى
 çiftlik (:devlet arazisi): چفتلك
 çilek : شلك
 çin : جيم

çini : چىنىي
 çirkin : چرگين
 çit : چييت
 çivit : چوييت
 çiz- : جز
 çizme : چزمه
 çizmeci : چزمه
 çoban : جوبان
 çok : ياشا
 çolak : شلق
 çolak : چلاق
 çomak : چماغ
 çorap : جورب
 çorapçı : جورچىي
 çorba : شوربه
 çöl : چول
 çömçe : چمپه
 çörek : چورهك
 çörekçi : چورهك
 çubuk : چۇبۇك
 çubukçu : چىبۇچىي
 çuha : جوخه
 çuhacı : جوخه
 çuhadar : جوخه
 çukal : چوقاله
 çûpîn : شىبيل
 çük : چوك
 çünkü : چنكىي
 çürük : چۇرك
 çürük : چرق

D

dadı : دادو
 dağ : قره داغ
 dağ : داغ
 dağar : تغار
 daire : دائره
 dalga : دالغه
 dalgacı : دالغه
 dam : دام
 damar : دمار
 damat : داماد
 damga : دمغه
 damla : دمله
 danış- : دانش
 darbuka : دربكه
 darı : درا
 darphâne : ضربخانه
 -daş : دانش.—Bu Türkçe ekle
 kurulmuş, fakat Türkçe-
 de geçmeyen kelime ^{داش}mad-
 desinde verilmiştir.
 dayan- : ضاين
 dâye : دايه
 dayı : دايي
 xxxxxxxx
 dede : دده
 defterdâr : دفتردار
 defterhâne : دفترخانه
 değirmen : آق دگرمان، دگرمان

değiş : داييش
 delikanlı : دلقيي
~~XXXXXXXXXX~~
 demek : دمك
 demir : دمير
 demirci : دميرجي
 demirhâne : دميرخانه
 denge : دينگه
 depo : دبو
 depozito : دبوزيتو
 derabzun : دربوز
 derbzen : زربان
 dere : دره
 derman : شلغم
 dermansız : درمانسز
 dert : درد
 derviş : درويش، اگر
 derz : درز
 deste : دسته
 deveci : دوچي
 devletlû : دولتلو
 devr-i kîse : داورکيسه
 devriye : دوريه
 dış : دش
 dışarı : طشار
 di : دي
 dil : ديل، ديلان
 dilenci : دلنجي
 dindaş : ديندانش
 dimî : دايي
 dinsiz : دينسز
 direk : درک

dirsek : درسگ
 dişbudak : ديش بوداق
 dişli : ديش
 diz : هيز
 dizgin : دزگين ، كمش
 doğramacı : (marangoz) : دوغره چي
 doğru : دوغري
 dolap : دولاب
 dolma : دولمه ، يبرق
 domuz : دموز
 donanma : دولامه
 dondurma : دوندرمه
 dosya : دوسيه
 döğeri(m) (?) : گودارم
 dökçi : دوکچي
 dökme : توکمه
 dökme li : توکمه
 döküm : دوکم
 dökümcü : توکمچي
 dönüm : دونم
 dönüş : دنوش
 dört : دو ، دورج
 döş : دوش
 döşek : دوشک
 döşeme : دوشمي
 döşemeci : دوشمچي
 duacı : دعاچي
 duba : دوبه
 dubara : دو
 dubara : دوباره
 duş : دوش
 duvak : دوواغ

duy- : دوينايي
 dü : دو ، سه
 düdük : ددگ
 düğme : دوگمه
 düğmeci : دوگمه
 dükkâncı : دگامچي
 dümen : دومان
 dümenci : دومانچي
 dünbek : دنبک
 dünbekçi : دنبکچي
 dürbün : دربين
 düstur : دستور
 düz : دز
 düzen : دوزان ، قارادوزان
 düzine : دوزينه

E

eczacı : اجزا
 eczâhâne : اجزاهانه
 edephâne : ادبمانه
 edepli : ادبلي
 edepsiz : ادب سز
 edepsizlik : ادب سز يه
 edepsizlik : ادب سز لوغيه
 efendi : أفندي ، باش کاتب
 efendi (mandalina) : يوسف أفندي
 efendim : أفندي
 eğer : اگر
 ekleme : اکلمه
 ekmek : اکمک
 ekmekçi : اکمکچي

ekmekhâne : أكمك
ekmek kadayıfı : أكمك
el(:tavla oyununda bir dev-
relik oyun) : ايل ، بو
elçi : إلچي
elden : ايلدن
eldiven : ألدوان
elli(:elde edilen): ايل
elli : ألتتمش ايلي
elli iki : ألي ايكلي
elmacı : ألمه جي
emek : كندره
Emirli : أمرلي
emzik(:sigara ağızlığı): أمزك
enginar : أنگنار
entari : أنتاري
Erbilli : أربيللي
ergen : أرگن
erişte : رسته
erkân-ı harp: أركان العرب
erzak : أرزاق
Erzurumlu : أرزُرُملي
eski : أسكي ، كلك
eskici : أسكي
Eskidünya(:Amerika): أسكي
eski tas eski ha-
mam : أسكي طاس أسكي حمام
eşek : أشك
eşkin : أشكين
eşkiya(:çete, hırsız): أشقياء
etek : أتك
evlek : أولك

evli : ألي
evli : ايولي
evrak : أوراق
eyle : بو
ezen : آزان

F

fabrika : فبريكة
fâgfûri : فرفوري
Fahri : فخري
Fahri(:ad olarak): فخري
fâiz : فايظ
fâizci : فايظجي
falaka : فلقه
fâlya : فاليه
fanila : فانلا
fantazi : فنتازي
fanus : فانوس
farik : فريق
fasulya : فاصوليه
Fazli : فضلي
faziletli : فضيلتلي
Fehmi : فهمي
fena : فنا
fener : فندر
ferâce : فرجيه
ferman : فرمان
fes : فسس
fesrengi : فيسرنگي
Fethi : فتحي

Fevzi : فوزي
 fındık(:bir altın sikke): بندق
 Feyzi : فيضي
 fırça : فرچه
 fırın : فرن
 fırın ateşi : فرناقتشي
 fırtına : فرطنه
 fıskiye : فستقيه
 fikret : فکرت
 filikacı : فلايکچي
 fincan : فنجان
 firûze : فاروزي
 fistan : فستان
 fiş : فيشه
 fişek : فشك
 fişeklik : فشك
 fiyat : فيات
 fors : فرس
 frenkbağı : أفرمباغبي
 frengi : الداء الافرنجي
 futacı : فوطاجي
 fülân : فلان ، قايش ، يسق

G

garanti : گارنتي
 gâvur : گاوور
 gâvur : گاوريه
 gayda : غايطه
 gayra-siz : غيره سز
 gazete : قزله
 gazoz : غازوزه

gecelik(:elbise) : گيجالغ
 gel : دي ، گل
 gele : گله
 gelin alayı : کليين
 gem almaz : کالماظ
 gemi : طاش گايي
 gene : گانا
 gerdanlık : گردان
 gerek : گرک
 gergef : گرگاف
 gibi : ارسلان
 gidi : گدي
 gizli : گزي
 golcü : گولچي
 gonce : غنجه
 göğüs : ديوس
 göl : گولي
 gönder : کنداري
 gönül : گيويل
 görmemiş : گورممش
 görmez : اگي
 görmüş : گورممش
 götürü : گوتره
 gözlük : جام ، گوزلغ
 gözüm : اگي
 güderi : کدري
 güğüm : گگم
 gül : گل
 gülâbdan : کلبدون
 Gülhâne hatt-ı seri-
 fi : کولخاننه
 güllâç : گللاج

gülle : گله
 gümrük : گمرک
 gümrükçü : گمرک
 gümüş : گمش
 gümüşî (gümüş renginde) : گمشي
 güverte : کويرله

H

haberci : خبرچي
 hademe : سرخدمه
 hakan : خاقان
 hâki : خاكي
 Hakkı : حقي
 halat : حلاله
 halatçı : حلاجي
 halbet : هلبت
 Halepli : حلبلي
 Hâlet : حالت
 ham : خام
 hamal başı : جمال باشي
 hamamcı : حمامچي
 Hamdi : حمدي
 han (:hükümdar) : خان
 han : خان
 hancı : خان
 hançer : خنجر
 hançerli : خنجرليه
 hâne : خانه
 hanım : هانم
 hapaz : هپز
 haremlık : حرملك

haseki : خاصكي
 hasta : خسته
 hastahâne : خسته
 hastalık : خسته
 haşarı : حشري
 haşlanmış : اشلمش
 Haşmet : حشمت
 haşti : هشتي
 hata ile : خطايه
 hatır : ايچين
 hatun : خاتون ، زمرد
 havlu : خاوي
 hayasız : حيا سبز
 hayır : لاخير
 Hayrî : خيرى
 haysiyet : حيشيه
 haz : حظ
 Hazerli : هزارلي
 hâzırbaş (:derhal) : حاضر باش
 hazne : خزنه
 hazneci : خزنه
 haznedâr : خزن دار
 hekim-başı : حکيم باشي
 hekim efendi : افندي
 helâlzâde : حلال زاده
 helvacı : حلواچي
~~helvacı~~
 hem : هم
 hem seyahat hem tica-
 ret : هم سياحات هم تجارات
 hem şirin su hem
 yağ : هم شیرين سو هم ياغ
 hempâ : هامپا
 hemşeri : همشري

hendek : هنداڭ
hepsi : هپسي
hepyek : هپك
her : هر
Heybet : هيبت
heybetli : هيبتلي
heyet : هيئه
heyketli : هيكتلي
hırtı : خرط
hıyar : خيار
hiç : هيچ
hidiv : خديو
hidivî : خديوي
Hikmet : حكمت
Hilmi : حامي
himmetli : هممتلي
hiş : خيش
hizmetçi : آغا ، خزچي
hizmetkâr : خزمتمكار
hoca : خوجه
hop : هوب
hoş : خوش ، مزه
hoşaf : خشاف
hoşt : اشت
hovarda : خوارده
hovardalık : خوارده لوغيه
hû : أهو
hurasan : خرسانه
hurda : خرده
hurdacı : خرده
hurma : حرمه
hurtı : خرطي

hükümdâr : حكمدار
hümâyûn : همايون
Hüsni : حسني
hüşkü : ختسكي

I

ırgat : ارغات
ısmarlama : اصرمله
ıspanak : اسپناغ
ışmar : شومر

İ

ibrik : ابريق
ibrikçi : ابريقچي
ibrişim : برشم
ibtidâiye : ابتدائيه
icrâ : اجرا ، مأمور
iç : ايچ
için : اچين
idam : اعدام
idâresiz : اداره سز
ifâde : افاده
iğ : ايگ
iğdiş : كديش
iğne : اگنه
iğreti : غيرتلي

ihtisâb emîri : احتساب میری
 ihtiyar : اختیار
 iki : اکی ، الی اکی ، بیر
 ikili (:iskambil kâğıdı) : اکی
 ikinci : اکی
 ile : خطایله
 illâ : الا
 ilmühaber : علم و خبر
 imambayıldı : امام بایلدی
 imam efendi : ائندی
 imansız : ایمان سز
 imzâ : امضاء
 inadım : عنادم
 inayet : عنایت
 ince : اینچ
 incir : قره هنجیره
 infiâl : انفعال
 İngiliz : اینجلیز
 insafsız : انصاف سز
 ip : ایپ
 irâd : ایراد
 iskambil : اسکمبیل
 iskandil : سکندیل
 iskarpin : اسکارپین
 iskele : اسکله
 iskeleci : اسکله
 iskemle : اسکمه
 ismet : عصمت
 ispavli : سپاولو
 istabl : استابل
 istampa : استمپه
 İstanbul (:bu kelimenin için-

de geçtiği terkipler,
 اقه، ذهب استانبول (:deyimler)
 istanbûlî (:et çeşidi) : استنبولی
 İstanbullu : امطنبوللی
 İstanbul pâyesi : پایه
 ister istemez : ایستر ایسته ماز
 isterse : استارسه
 istidâ (:dilekçe) : استدعاء
 istihkâm : استحكام
 istihsâl (:üretme elde etme) : استیصال
 istikşâf : استکشاف
 iş : اکر
 işte : اشتا
 itibâr : اعتبار
 itibâren : اعتباراً من
 İvâz : عیواظ
 izbandut : زبندوق
 izin-nâme : از نامه
 İzzet : عزت
 İzzî : عزّی

K

kaba : قبا ، یارم قبا
 kabadayı : قبضای
 kabak : قبق
 kaba lorta : قبا
 kablo : قابلو
 kaburga : قابرغه
 kaçak : قچخ

kaçakçı : قچاچي	kalugan : قلغان
kadayıf : اكمك	kalyon : غليون
kadifeci : قديفاچي	kalyoncu : غليونچي
Kadri : قدري	kama : قمه
kadro : كادرو	kamacı : قمه
kaftan : قفطان	kaşçı : قماچي
kâhi : كاهي	kameriye : قمریه
kâhici : كاهي	Kamışlı : قامشلي
kahraman : قهرمان	kanal : قنال
kahvaltı : قهوالطي	kanape : قنيه
kahveci : قهوجي	kanarya : كناریه
kâhya : كاهیه	kanbur : قنبور
kalabalık : قلابالک	kanca : انجه
kalaska : كالكسکه	kandır- : قندار
kalay : قلادي	kandilci : قندیلچي ، تکیه
kalçın : قالشین	kantarma : قنطرمه
kaldırım : قادرم	kantin : کانتین
kaldırkoy : قادرکوي	kanuncu : قانوچي
kaleli : قلعه لي	kap : قاب
kalem(:yazışma bürosu): قلم	kapak : قپخ
kalem(:alet olarak): قلم	kapaklı : قپخلي ، کندره
kalemci : قلمچي	kapama : قپامه
kalemtraş : قلمطراش	kapalı : قپان
kalender : قرندي	kapancı : قپانچي
kalfa : قالفه	kapancıbaşı : قپانچي
kalfalık : خلفه لوغیه	kapatla- : قپط
kalıpçı : قالمچي	kapı : قپو
kalles : قلاش	kapıcı : خان ، قپو
kalos : قرداش ، کالوش	kaplama : قپلامه
kalpak : قلبق	kaplan postu : قپلان بېشپي
kalsın : گل	kaptan : قپطان
kaltak : قلطاق	kaput : قپوط
	kar : پاره ، کار

- karsız : کار
 kara : ارسلان ، سراي ، قارا
 قارا برطان ، قره تپه -
 Kara aslan (:Kara aslan
 arastası) : ارسلان
 karabatak : قارا باطاق
 Karadağ : قره داغ
 karadüzen : قارا دوزان
 Karagöz : کرکوز
 Karahasan : قره حسن
 Karaincir : قره سنجیره
 karakol : قرقول
 karakollu : قره غويي
 karakollukçu : قارا قرقجي
 karakoncolos : قارا کندلوز
 karakulak : قرقلاق
 Karakuş : قره قوش
 Karakuş hükümü : قره قوش
 kara-partal : قارا برطان
 karapir : قره پير
 Karamanlı : قرمانلي
 karantina : کرنتينه
 karar : قرار
 Karatepe : قره تپه
 karavana : قرونه
 karavul : قاراولي
 karazenci : قره زنگي
 kardeş : قرداش
 kardeşim : قرداش
 kardeşlik : قارداشلق
 kârhâne : کار
 kârhâneci : کارخانجي
 karış- : قارش
- karış marış : قارش وارش
 karpuz : خربز
 karpuz (:eğer karpuzu) : قربوس
 karşı : قارش
 kartuş : خرطوشنه
 karyolar : قريوله
 kasapbaşı : قصاب باشي
 kasatura : قصبطوره
 kaşağı : قشق
 kaşık : قاشوقه
 kaşmer : قشمر
 kaşmerlik : قشمره
 kat : قاط
 katar : قطر
 katarcı : قطر
 katircılık : قترجيه
 katırhâne : قاهرخانه
 kâtib-i adl : كاتب عدل
 katmer : قاطر
 katrancı : قاطرانجي
 kav : قاو
 kavga : قوغا
 kavlık : قوخلق
 kavuçuk : كوشوك
 kazuk : قاقوق
 kavukçu : قاقوقجي
 kavun : قاقون
 kavurma : قورمه
 kayalar-taş : القايات - الداش
 kayak : قايق
 kayıklı : قايقلي
 kayış : قايش
 kaymak : قيمق

kaymakam : قائم مقام	kerete : کرتہ
kaymakamlık : قائم مقامیہ	Kerkükli : کرکوکلی
kaymakçı : قیماق	kervan : کروان
kaymaklı buz : قیماق	kervanaşı : آتش
kaysı : قیسی	kese : کاسہ
kaytan : قیطان	kesim : کاسم
kâz : گاز	keski : کسکی
kazak : قزاق	keskin : کسکین
kazan : کازان	kesme : آراسی کسہ
kazancı : کازان	kestane : کستنہ
kazık : خازوق	keşide : کشیدہ
kazıktepesi : خازوق	keşkül : کشکول
kazma : قزمہ	kevgir : چفجر
kebab : شیش ، طاس کبابی ، کباب	keyif : کیف
kebabçı : کبابچی	keyifçi : کیفچی
keçe : کچہ	keyifsiz : کیف
keçeci : کچہچی	kıblenümâ : قبلہ نامہ
keçi : کچی	kıç : قچ
kehribar : کهربان	kılaptan : قلابطان
kelek : کلک	kılavuz : قلاووز
kelem : کلم	kılıç : قلیچ
kelepçe : کلپچہ	Kılıç aslan : قلیچ اسلان
kelle : کلہ	kınakına : گنہ گنہ
keman : کمان	kıraç : قراج
kemancı : کمان	kırbaç : کرباچ
kemençe : کمنجہ	kırkbeş (kırkbeşlik ta- banca) : قرخ بیس
kemer : کمر	kırıklar : قرقر
kemhâ : کمنہ	kırmsağ (:pezevenk) : قرمصاغ
kenâr : کنار	kışla : قشلاق
kepçe : کپچہ	kışlak : قشلاق
kepenk : کپنک	kışmış : کشمش
kereste : کرستہ	

kıt : قیط قریط	komisyoncu : قومیسیونچی
kızartma : قزارطمه	konak : قنلق
kızılbaş : قزلباش	kopça : قوپچه
kızılçak : قزلیچک	kopuz : قبز
kızılkurt : قز القرت	kopyacı : قوپچی
kıyma : قیمه	kopya kalem : قلم قوییه
kiymetli : قیمتلی	kordon : قردون
kibar hastalığı : خسته	koridor : کلدور
kiler : کلر	korsan : قز صبان
kilerci : کلرچی	koruğ : قرق
kilim : کلیم	kovan : قوانه
kilitçi : کلیدچیان	koyuncuk : قوینیق
kim kime : کیم کیمه	köfte : کفته
kinici : کینچی	köhne : کهنه
kiraz : کراز	köhneci : کهنچی
kiş : کش	köle : کوله
kitapçı : کتابچی	köprü : کوپری
klîşe : کلیشه	kör : کور
koca : کوجه	körce : کورچه
koca (:büyük) : کوجه	körecak : کوروجاغ
koçan : قوچان	kös : کوس
kof : قوغ	köse : کوسه
koğuş : قاووش	kösele : کوساله
kol : کوله	köstek : کستک
kol : صاغ ، قول	köşe : گوشه
kolağası : قول	köşk : کشک
kolanacı : کولانچیان	köy : کوی
kolay : قولای	köylü : کویلی
kolcu : قول	Köysancak : کویساق
kolluk : قول	kubur : قبور
kolonya : کولونیا	Kudret : قدرت
koltuk : قولتوغ	Kuloğlu : الفول اعلیه
	kulübe : قلوب

kumandan : قهندان
 kumarcı : قمرجي
 kumbara : قنبره
 kundak : قنداق
 kundakçı : قنداقچي
 kundura : برون ، كندره
 kunduracı : كندره
 kurban : قربان
 kurnaz : قرناس
 kursak : قمرصاغ
 kurşun : قمرشون
 kurt : قزالقرط
 kuruş : قمرش ، سليمي
 kus- : قمرص
 kusak : قمرصاق
 kusur : قمرصور
 kuş : قمرش (kuşkun)
 kuş : قمره قمرش ، قمره قمرش ، قمرش تپك
 kuşak : قمرشاق
 kuşçu : قمرشچي
 kuşkonmaz : قمرش قمرنماز
 Kuştepe : قمرش تپه
 kuştî : قمرشقه
 kutu : قمرطبي
 kutucu : قمرطبي
 kuzu : قمروزي
 kuyumcu : قمرويومجي
 küçük : قمركچك
 küçü küçü : قمركچي قمركچي
 küfeci : قمرگنچي
 külâh : قمركلاخ
 külbastı : قمركولباشتي

külhan : قمرخاننه
 külünk : قمركلنك
 kürek : قمركورهك
 kürek : قمركراكه
 kürekçi : قمركراكچي
 kürk : قمركورك
 kütüphâne : قمركتبخانه

L

lâğım : قمرلغم
 lâğımçı : قمرلغمچي
 lahana : قمرلاهانه
 lâk : قمرلك
 lâmba : قمرلمبه
 lâmbacı : قمرلمبهچي
 lâpçin : قمرلاپچين
 lâstik : قمرلاستيك
 lata (uzuntahta) : قمرلاطه
 lata (siyah cübbe) : قمرلاطه
 leblebi : قمرلبليبي
 leblebici : قمرلبليبيچي
 leğen : قمرلغن
 lehimci : قمرلحيميچي
 lenger : قمرلانگري
 leke : قمرلته
 -ler : قمرلر .—Bu Türkçe ekle kurulmuş, fakat Türkçede geçmeyen kelime " لر " maddesinde verilmiştir.
 leylâk : قمرليلك
 leylâki : قمرليلكي
 -li : قمرلي .—Bu Türkçe ekle kurulmuş, fakat Türkçede

"-لي" geçmeyen kelimeler " maddesinde verilmiştir.

liman : ليمان
 limontuzu : ليمون دوزي
 lira : ليره
 livâ : لواء ، ميرلواء
 lokanta : لوقنطه
 lukantacı : لوقنطه جي
 lokum : لقم
 lor : لور
 -luk : لوغيه ، -لغيه
 .-Bu Türkçe ekle kurulmuş, fakat Türkçede geçmeyen kelimeler " -لغيه " maddesinde verilmiştir. Ayrıca bk. حلوات

lök : ألچ
 lüle : لوله
 Lütfî : لطفي

M

maârif : معارف
 maaş : معاش
 maaşlı : معاشلي
 mâbeynci : مابينچي
 mağaza : مغازه
 mağazacı : مغازه چي
 Mahmudiye : محمودي
 mahzenci : مخزنچي
 makinacı : مكينه چي

malcı : مالچي
 maliye : قلم ، ماليه
 mal müdürü : مال مدير ي
 mamduhiye : ممدوحيه
 manevra : مناوره
 manga : مانگه
 mangal : مانگال
 marde : مارده
 mardeci : مارده
 mâristan : مرستان
 marpuç : مرکوش
 marş : مارش
 mart : مارت
 maslahat : مصلحه
 masura : ماسوره
 maşa : ماشه
 mat : شاه
 matara : مطره
 matbaacı : مطبعي
 mavi : ماوي
 maydanoz : مايدانوس
 maymun : ميمون
 mayna : ماينا
 Necidiye : نجيدي
 mehter başı : مهتار باشي
 Mekke pâyesi : پايه
 Mekki : مكّي
 mektepçi : مکتبچي
 mektepli : مکتبلي
 mektup : مکتوب
 mektupçu : مکتوبچي
 meme (emzik) : ممه

memur : مأمور
 mengene : منگنه
 mengûş : منگوشه
 merak : مراق
 meraklı : مراقی
 mercan balığı : مرجان بالوق
 merd : مرد
 mermer : مرمر
 mermerci : مرمرچی
 mertebân : برطمان
 messerdaş (:dülger) : مستر داش
 mest : مست
 meşk : مشك
 meşreb : آشق
 metelik : متليك
 metriz : متارز
 meyan : میاچیه آن بازارى
 meydanlı : میدانی
 meyhânci : میخچی
 meyva : خان ، میوه
 meze : مزه
 mezhepsiz : مذہب سز
 mezun : ماذون
 mızrak temrencisi : میزراک دم رنجی
 mimarbaşı : میمار باشی
 minder : مندر
 miralay : میرآلای
 miri : میری
 mirlava : میرلوا
 misafir : مسافر
 Mithat : مدحت
 mobilya : موبیلیا
 molla : ملا
 mor : مور

motorcu : ماپورچی
 mubavvaz (:asık suratlı) : مپوز
 muhabere : مخابره
 Muhammediye : محمدیه
 muhasebeci : محاسبچی
 muhtar : مختار
 muhzirbaşı : محضر باشی
 mukavele : مقاوله
 mumbar : مبار
 mumcu : مومچی
 mumyâ : مومیا
 Muradiye : مرادیه
 murahhas : مرخص
 musakka : مسکه
 mustantık : مستنطق
 Musullu : موصلی
 muşta : مشتہ
 mutasarrıf : متصرف
 mutasarrıfiye : متصرفیہ
 mübâşir : مباشر
 mühendishâne : مهندس خانه
 mühürdâr : مهر دار
 mülâzım : ملازم
 mürettebât : مرتبات
 müşir : مشیر
 müvezzi : مورع
 müzikacı : مزیقیچی

N

nakışlı : نقشای
 nalbant : نعلبند

namaz bezi : نماز بيزي
 namussuz : ناموس سز
 nargile : نرگيله
 nargileci : نرگيله
 nasır : ناصور
 Nasri : نصري
 nazik : نازك
 nazlı : نازلي
 Nazmi : نظمي
 Necdet : نجت
 nefer : نفر
 Nemçe : نمسه
 nene : ننه
 Neşet : نشأت
 neşter : ناشتار
 nezaket : نزاكه
 neyse : ليسه
 Nimet : نعمت
 ninni : ننى
 nişan : نشان
 nişancı : نشان
 nişangâh : نشانگاه
 nizâm : نزام
 nokta : نقطه
 not : نوط
 nöbetçi : نوبتچي
 Nuri : نوري
 Nusret : نصرت
 nüfuz : نفوذ
 nükteci : نکتچي
 Nüzhet : نزهت

o : بن
 oba : أوبه
 ocak : أوجاق
 oda : اوده
 odabaşı : اوده
 odacı : اوده
 oflama : أفلمه
 oğlan : باش اوغلان
 oğul : أشك ، القول أغلييه
 oh : أوخ
 okka : أقه
 olan : اولان
 olmazsa : هيچ
 olsun : أسون ، أويون ، عنادم
 oluk : ألخ
 onbaşı : أون باشي
 onluk : أونلق
 ordu : أوردو
 orman : أورمان
 orta/halısı : أورطه
 orta : أورطه
 ortak : أورتاق
 orta ayak : أورطاياق
 Osmanlı : عثمانلي
 ot : برنوطي ، جگروطي
 otak : وطاق
 otel : أوتيل
 otomobil : اطرميل

sapan : صيَّان
 saplamak : صانيلامه
 Saraçhâne : سرچخانه
 saray : سراي
 saraylı : سراي
 sarhoş : صاروش
 savırma : صاورمه
 saye : صايه ، صرميه
 sayıcı : صايجي
 sayvan : صيوان
 se : دو ، سه
 sebze : سبزا
 seferber : سفربر
 seferberlik : سفربرلك
 sefertası : سفرطاس
 seğmen : سوگمان
 seğmenci : سوگمان
 selâmlık : سلامك
 Selimî : سليمي
 sen : سنا سكتم ، بن
 sen böyle, sen böy-
 le : سنيله السنييله
 sepet : لسبت
 ser : سر
 serdâr : سردار
 sergi : سرگي
 serhademe : سرخدمه
 serhaşiye : سرخفيه
 sermâye : صرميه
 serseri : سرسري
 serserilik : سرسري
 sert : لست

Servet : ثروت
 seryâver : سرياوران
 Seyfi : سيفي
 Sıdkı : صدقي
 sıra : لاسره
 sırlıklı : زركلي
 sırma : لاسرمه
 sırma : صارمه
 Sırrı : لاسري
 sigortalı- : اتسوغر
 sik : سكه
 sik- : سنا سكتم
 sikke emini : سيكه اميني
 sikkehâne : سيكه خانه
 siktir : سكتير
 silâhendâz : سلاح انداز
 silâhdâr : سلاحدار
 silâhlık : سلاح لئخ
 silâhsız : سلاح سز
 simit : سميت
 sini : سني
 sipahi : سباهي
 sipsi : لسبسي
 -siz : سز .- Bu Türkçe ekle
 kurulmuş, fakat Türkçe-
 de geçmeyen kelimeler سز-
 maddesinde verilmiştir.
 skeç : أفندي
 soba : صوبه
 sobacı : صوبه
 sofa : صوفايه
 sofracı : سفرجي
 soğukbez : صاووغ بيزي

- tavaşı : طواش
 tavernacı : تيرناچي
 tavla : طاولة
 tavuk : داقوق
 tayyareci : طيارچي
 tâze : تازه
 teber : تابار
 tebeşir : لمباشير
 tebyîz : تيبيز
 teğel : تگل
 tek : تک
 tekaüd : تقاويت
 tekerlek : تگرلک
 tekerli : تکرلي
 tekke : تکيه
 tekkeci : تکيچيه
 tekne : تکنه
 tel : تيل
 televizyoncu : تلفزيونچي
 telhâhe : تيل
 telgraf : تلغراف
 telgrafçı : تلغرافچي
 telve : تلوة
 temelli : تمالي
 temennâ : تمنى
 temrenci : ميزرال درمچي
 tenbel(:cimri): تنبل
 tenbel : تنبل
 tenbelhâne : تنبل
 tenbellik : تنبل لوجيه
 tencere : تنبره
 teneke : تنکه
 tenekeci : تنکه
 tengâr : تنکار
- tepe : تپه، خازوق، قره تپه
 قوش تپه، يورغان
 tepelik : تپلخ
 tepsi : تپسي
 terbiye : تربيه
 terbiyesiz : تربيه سز
 tercüman : باش ترجمان
 tereल्ली : ترللي
 teres : ترس
 terlik : ترلك
 ters : ترس
 tersâne : ترسانه
 tertemiz : ترطيميس
 terzi : ترزي
 terzi(:dokuma tezgâhı): دراز
- tesbih : تسبيح
 teskere : تسکره
 teşrif : تشریف
 teşrifat : تشریفات
 teyze : تيزه
 tezgâh : دزکه
 tığ : تیغ
 tırnak : قرناق
 timarcı : تیمارچي
 tire : تيره
 titik : تتک
 tiyatro : تياترو
 tok : طوخ
 toka : طوقه
 tokmak : طوماخ
 tomak : تماق
 tomar : طومار

Ö Z G E Ç M İ Ő İ M

1950 yılında Musul'da doğdum. İlk ve orta tahsilimi aynı yerde yaptıktan sonra Musul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden birincilikle mezûn oldum(1974). Askerlik görevimi yerine getirdikten sonra da aynı bölümde asistan olarak kaldım.

Irak ile Türkiye arasındaki kültür anlaşması çerçevesinde 1 Şubat 1960'de burslu öğrenci olarak İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde doktora yapmak üzere Türkiye'ye gönderildim.

Bir yıl İ.Ü. Yabancı Diller Okulu'nda Türkçe okuduktan sonra, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Yeni Türk Filolojisi Kürşüsü'nde rahmetli hocam Prof. Dr. Sadettin Buluç'un yönetiminde doktora çalışmalarına başladım.

Evliyim.